

బా ర లి

సచిత్ర మాసపత్రిక

అధిపతి

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపాదకుడు

గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౧౦. భాగము ౨.

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు.

౧౯౩౩

Printed at the
ANDHRAPATRIKA PRESS
G. T., Madras.

నేను—మంకపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు	౪౩౭-౪౩౮
భోజుని శృంగారకాశము ౨—మా. రాధాకాంతయ్యగారు	౪౩౯-౪౪౯
బ్రహ్మణముగ్రంథము—మల్లంపి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు	౪౪౦-౪౪౧
నాగ్రహముకవిజ్ఞానం—లేకుమళ్ళ కామేశ్వరరావుగారు	౪౪౨-౪౪౯
ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము: యుగవిభజనము—కోరాడరామకృష్ణయ్యగారు	౪౬౦-౪౬౫
సింహానలోకము—కొల్లూరు భర్తారాయకవిగారు	౪౬౬-౪౭౦
ప్రేమపాశం—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౪౭౧-౪౯౦
దౌర్జన్యం—ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు	౪౯౧-౪౯౬
“తస్యతానాదీనాః”—బి.రా. అప్పారావుగారు	౪౯౭-౫౦౩
శ్రీకృష్ణ సవరత్నగీతులు—శ్రీ సుకృష్ణ దేవవర్మగారు	౫౦౪
వికోదశిల్పము: తెరచాటు—కొ. నరసింహాచారిగారు	౫౦౫-౫౦౬
బిచ్చము—సత్యేశ్వరపు కృష్ణమూర్తిగారు	౫౦౭-౫౧౧
గర్వభంగము—కే. శే. కొడాలి వెంకటసుబ్బారావుగారు	౫౧౨
తెలుగుటాకీలు: ఆంధ్రులశ్రమ—పి. వి. సీతారామయ్యగారు	౫౧౩-౫౧౪
శరదృతువు—వడ్డది సుబ్బారాయడుగారు	౫౧౫-౫౧౬
భారత చేతము—నానాజాతినమితి—అంకసత్యం గారు	౫౧౭-౫౩౦
జాతీయత్వము—అంతర్జాతీయత్వము—జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణ మూర్తిగారు	౫౩౧-౫౩౪
మీగడతటకలు: సారస్వతము—సర్కారు—కర్లపాలెం కృష్ణరావుగారు	౫౩౬-౫౩౭
వచనవాఙ్మయము—శాస్త్రి	౫౩౮-౫౩౯
నక్షత్రమండలము: (మార్గశిర పుష్యమాసములు)—గొబ్బూరు వేంకటానంద రాఘవరావుగారు	౫౪౦-౫౪౧
బాలకీడలు—మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు	౫౪౨-౫౪౩

నేటిరమ్య—నాల్గ పెంక తీశ్వర రావుగారు	౯౫౧—౯౫౩
భారతము : పరమార్థప్రదర్శనము—నంజూరి బంగారయ్యగారు	౯౫౪—౯౫౮
భారతీయవిద్యాచరిత్రము—మారేమండ రామారావుగారు	౯౫౯—౯౬౨
ఒట్టు—కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మగారు	౯౬౦—౯౮౦
శృశానవాటి—జి. బాపవగారు	౯౮౧—౯౮౨
ఆంధ్రభాష్యదయము : పొట్లూరు హనుమంతరావుగారు; వశిత్వాండ్ర లక్ష్మీనారాయణ నాయుడుగారు	౯౮౩—౯౮౪
కలనూరగంప : నాలందాపురాంతిని పొగ్గించుము; కుమారయంతి వీరి; పన్నీచోకివ్యక్తి	౯౮౫—౯౮౭
మర్మసము
కునవిమాటలు : జెనుగున జెనుగుదనము; వాషిల్లివారికి సమ్మానము;	౯౮౯—౯౯౦
ఆంధ్రదేశము - పరిశ్రమలు; భారతమహిళాసంఘము	౯౯౧—౯౯౮
రాభిప్రాయ విశేషములు	౯౯౯—౧౦౦౨

చిత్రములు

త్రివర్ణ చిత్రములు : వడిసెలు; ఊర్వి?

సాధారణ చిత్రములు : నాలందాపురాంతిని నిర్మాణ చిత్రములు; నిజాం సాగరి చిత్రములు; కొండగ్రామ; గొల్లవాడు; అభిసారిక; మాట; నాకతీత; ఇతర చిత్రములును.

భారతి - ద శ మ స ం పు ట ము - భా. ౨.

వ్యాసముల అకారాది నూచి

	సం.	పుట
అజ్ఞామలై విశ్వవిద్యాలయము—ఒంగోలు పద్మరాజు	౧౧	౭౨౪-౭౩౦
అనంతపంతుల రామలింగస్వామిగారి శుక్లపక్షము—విశ్వనాథ సరస్వతీ ...	౯	౩౬౫-౩౬౮
అరవమునకు ప్రోత్సాహము (మ. మా)	౮	౩౩౧
అర్ధరాత్రి—పిలకా గణపతి (కీ)	౧౦	౫౨౨
అశ్రుతర్పణము: కీ. శే. ఆ. వేం. సాంఖ్యాయనశర్మగారు (మ. మా.) ...	౮	౩౩౧-౩౩౧
అశ్లీలప్రకటనములు (మ. మా.)	౮	౩౩౩
అసమానదాంపత్యం—'చౌదగి' (క)	౭	౪౭౫-౪౮౪
అహింసయొక్క విజయము (కల)	౧౦	౬౪౫
ఆంగ్లప్రధానోపాధ్యాయుని నేటికాలపు విద్యార్థులవర్గము (కల) ...	౮	౩౧౨
ఆంధ్రకవుల వాయాచిత్రప్రదర్శనము (మ. మా.)	౧౧	౮౩౦
ఆంధ్రగ్రంథములపట్టిక	౭	౧౨౭-౧౩౧
“	౮	౨౯౦-౨౯౩
“	౯	౪౨౨-౪౨౫
“	౧౧	౭౭౦-౭౮౦
ఆంధ్రచిత్రకళాపరిషత్తు—విలూరు (మ. మా)	౭	౧౬౬-౨౬౮
ఆంధ్రదేశము-పరిశ్రమలు (మ. మా.)	౧౨	౯౯౬-౯౯౮
ఆంధ్రనాటకకళాపరిషత్తు (౧౯౩౩) (మ. మా)	౮	౩౨౫-౩౨౭
ఆంధ్రపత్రిక రజతోత్సవము (మ. మా)	౧౦	౬౫౮-౬౬౧
ఆంధ్రభాషాప్రవీణ—ఉన్నవ. లక్ష్మీనారాయణ (వీ. త)	౯	౪౫౮-౪౫౯
ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము : యుగవిభజనము—కోరాడ రామకృష్ణయ్య ...	౧౨	౮౬౦-౮౬౫
ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ప్రాచ్యవిద్యాపరీక్షలు (మ. మా)	౮	౩౨౨-౩౨౫
ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తునారి దేశభాషాపరీక్షలు—మ. వేంకటరామయ్య (వీ. త)	౧౧	౮౧౫-౮౧౬
ఆంధ్రనిస్వదేశీ—కాస్త్రీ (వీ. త)	౧౦	౬౩౯-౬౪౦
ఆగడపలు—సన్నిధానం సూర్యనారాయణకాస్త్రీ (ప)	౯	౪౮౨
ఆత్మహత్య—'ప్రసాద్'	౭	౧౧౪-౧౧౫
ఆధునికచిత్రకళయందలి లోప మేమి?	౮	౨౫౫-౨౫౯
ఆధునికప్రపంచమున శానిటేషన్ (కల)	౯	౪౭౧-౪౭౨
ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయము—కాస్త్రీ (వీ. త)	౯	౪౫౬-౪౫౮
“ ఈశంఘమే మమృత్ని పాకీవశ్చ నివేదిం” —మద్దూరి హనుమంతరావు (క)	౧౦	౫౭౯-౫౮౦
‘ఉచ్చారణసంజ్ఞలకు’ జవాబు.—టీ. కామేశ్వరరావు (పు. వి)	౯	౪౯౭-౪౯౮
ఉపేక్షితము—కొంపెల్ల జనార్దనరావు (ప)	౧౧	౮౦౬
ఉరికితన—తంగిరాల రాధాకృష్ణయ్య (క)	౮	౨౩౯-౨౪౨

ఉరుస్వతీ విజ్ఞానమండరము	౯	౪౫౧-౪౫౫
ఎత్తయిన గోపురము (కల)	౯	౪౭౯-౪౮౦
ఒట్టు—కనుప రివరలక్ష్యము (క)	౧౨	౯౬౮-౯౮౦
ఒహరకం—'గిరి' (క)	౭	౫౫-౬౦
కన్యాశుల్క నాటక విమర్శనము—శ్రీపాద కామేశ్వరరావు...	౮	౧౯౧-౧౯౮
,, ,, ,,	,,	,,	...	౯	౩౪౧-౩౫౫
,, ,, ,,	,,	,,	...	౧౦	౫౧౦-౫౨౧
కప్పతల్లి పెల్లి—చావలిబంగారమ్మ (క)	౯	౪౧౬
కవికొంపలనాగి కవితి—ఆచార్య వేంకటరావు	౧౦	౫౨౩-౫౨౫
కాగితముల తోరణములు—కొ. నరసింహాచారి (వి. శి.)	౧౧	౭౩౧-౨౩౭
కావ్యపరిచయము—శ్రీపాదగోపాలకృష్ణమూర్తి	౮	౧౦౫-౧౯౦
కీ. శే. అనీవిపంతులు	౧౦	౬౧౭-౬౧౮
కీ. శే. పిల్లలమర్రి సుందర్రామయ్య—ఎ. వి. సీతారామయ్య (నా. క)	౮	౩౦౬-౩౦౭
కీ. శే. బసవరాజు వేంకటప్పారావు, అగ్రవేదములు (సు. మా)	౭	౧౬౯-౧౭౦
కృష్ణపని—కొ. నరసింహాచారి (వి. శి)	౮	౨౪౫-౨౪౬
కేళి—శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు (క)	౯	౪౮౨
కొహినూరువజ్రము (కల)	౯	౪౭౩-౪౭౫
కొహినూరు రత్నము—పెండ్తొల వేంకటసుబ్బాస్వామిశాస్త్రి (కల)	౧౦	౬౪౯-౬౫౧
క్షీరసాగరమథనము—బాలాంత్రపు వేంకటరావు (ప)	౯	౪౨౭-౮౩౪
ఖాన్ ఖానా అద్బుత్ రహీమ్ ఖాన్—రామమోహనరావు	౮	౨౦౭-౨౧౦
గణపతి (కల)	౯	౪౭౮-౪౭౯
గన్నేరులూ—'గిరి' (క)	౧౦	౫౫౧-౫౬౦
గర్వభంగము—కీ. కొడాలి వేంకటసుబ్బారావు (ప)	౧౨	౯౨౨
గ్రంథపానము—'భాషాభిమాని'	౮	౨౫౩-౨౫౪
గుండన వృక్షము—క్రమభాటి వేంకటగిరి	౭	౯౯-౧౦౪
గుండ్రునిమచ్చ—జి. జాషువ (ప)	౭	౧౯
హేతిపనులు—ఎళిక సూర్యప్రకాశరావు	౮	౨౭౭-౨౮౦
హందోలంకారములు: దోషప్రకరణము—దువ్వూరి సూర్యనారాయణమూర్తి	౭	౩-౧౦
జమిందారుల ఆదాయము (కల)	౯	౪౭౮
జర్మనీయందు స్వయంసహాయము (కల)	౯	౪౭౩-౪౭౪
జర్మనువిద్యాలయములలో వార్తాపత్రికలు (కల)	౮	౩౧౧
జాతికరాజీయము—మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి	౭	౨౦-౨౧
జాతీయత్వము—అంతిర్జాతీయత్వము—జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి	౧౨	౯౩౧-౯౩౪
జీవితరహస్యము—కీ. శే. జనమంచి వేంకటరామయ్య(ప)	౯	౪౨౬
“తప్పంతా నాదేనా?”—బుర్రా అప్పారావు (క)	౧౨	౮౯౭-౯౧౩
తత్వశిల (కల)	౯	౪౭౭-౪౭౮

				సం.	పుట
తాజ్ మహల్—క్రమ గాటి బాసకీగిరి	౮	౨౪౩-౨౪౪
తెనుగున తెనుగుదనము (మ. మా)	౧౨	౯౯౨-౯౯౩
తెరచాపలు—కొ. నరసింహాచారి (వి. శి)	౧౨	౯౧౫-౯౧౬
తెరువదను వంటెన—కొ. నరసింహాచారి (వి. శి)	౧౦	౬౩౧-౬౩౨
తెలుగుటాకీలు : ఆంధ్రులపరిశ్రమ—వి. వీ. నీతారామయ్య	౧౨	౯౨౩-౯౨౪
తోటమాలి—కృత్తిచెంటి వేంకటసుబ్బారావు (ప)	౯	౩౫౫-౩౫౬
దయ్యము—కొ. శశి శేఖరరావు (క)	౭	౪౧౧-౪౧౨
దస్తూరీ—వి. రేశ్వరపు కృష్ణమూర్తి	౭	౨౩-౨౪
దాంపత్యసౌఖ్యము (మ. మా.)	౮	౩౩౨-౩౪౩
దేవుడితో ముగుసం, ఇకమి?—అక్కరాజు ఆంజనేయులు (క)	౧౧	౭౧౧-౭౨౩
దేవుడు-మనుషుడు-కోటి-నిత్యనాథ సత్యనారాయణ (ప)	౭	౧౦
దేవునిపై విశ్వాసరాహిత్య తీర్మానము—నందినాథ చిరుంబరం	౧౧	౭౩౩-౭౪౩
దొంగ పెండ్లి—శ్రీ. శే. జనమంచి వేంకటరామయ్య (ప)	౭	౯౦
దొడ్లనృం—ఇంద్రకాంతి హనుమచ్ఛాస్త్రి (క)	౧౨	౮౯౧-౮౯౬
ధన్యవాదము (మ. మా.)	౧౦	౬౬౧
సక్షాత్రమండలము (ఆషాఢమాసము)—గొబ్బూరి వేంకటానందరావు	౭	౧౩౯-౧౪౩
,, (శ్రావణమాసము)	,,	౭	౨౯౫-౨౯౯
,, (భాద్రపదమాసము)	,,	౯	౪౮౨-౪౮౯
,, (ఆశ్వయుజము-కార్తికము)	,,	౧౦	౬౦౭-౬౧౦
,, (కార్తికము-మార్గశిరము)	,,	౧౧	౮౦౯-౮౧౧
,, (మార్గశిరము-పుష్యము)	,,	౧౨	౯౩౯-౯౪౨
నాగార్జునకొండ—బౌద్ధ స్థూపము—కపిలకాశీపతిరావు	౧౧	౮౧౭-౮౨౩
నానాబాతి సమితి అనగా నేమి? అది చేయునదేమి?—సి. యన్. లక్ష్మి	౭	౦౪-౮౯
నాలాటరీమోటారు—పెద్దాడ రాజలింగమూర్తి (క)	౯	౪౪౩-౪౪౮
నిశ—చావలి బంగారమ్మ (శే)	౭	౧౧౫
నూతనాదర్శము (కల)	౧౦	౬౪౩
నేటిరమ్య—నార్ల వేంకటేశ్వరరావు	౭	౭౬-౮౩
,,	,,	౮	౨౭౧-౨౭౬
,,	,,	౯	౪౦౧-౪౦౬
,,	,,	౧౦	౫౬౫-౬౦౦
,,	,,	౧౨	౯౫౧-౯౫౩
,,	,,	౧౨	౮౩౭-౮౩౮
నేను—మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి (ప)	౮	౧౮౧-౧౮౩
పంప—కుందుర్తి నరసింహరావు (ప)	౯	౩౩౭-౩౪౦
పద్మావతీ చరణచారణచక్రవర్తి—శివశంకరశాస్త్రి (ప)	౯	౩౩౭-౩౪౦
,,	,,	౧౦	౫౦౫-౫౦౯
,,	,,	౧౧	౬౬౭-౬౭౪

			సం.	పుట
పిచ్చితలపులు—హనుమదింద్రకంటి (గ)	౯	౪౪౩
పిపాసువు—దివాకర్లు శేంకటావధాని (ప)	౯	౪౪౪-౪౪౫
పిరదొసి—చిరుమామిళ్ళ శివరామకృష్ణప్రసాదు	౧౧	౬౩౫-౬౪౩
పిల్లలగండములు (కల)	౯	౪౪౦-౪౪౧
పేరు—వీరేశ్వరపు కృష్ణమూర్తి	౯	౩౫౬-౩౬౨
ప్రపంచ-ఆధికమహాసభ—కపిలకాశపతిరావు	౧౦	౫౬౩-౫౭౧
ప్రభుత్వవ్యాపార పరిమితి—శ్రీపాదు గు.పతిరావు	౧౧	౭౪౬-౭౪౮
ప్రధానభేరి—డి. రాజశేఖర శతావధాని (ప)	౧౧	౭౪౪-౭౪౫
ప్రాచ్యుద్ధిద్ధాపరిశోధనాలుము, చెన్నపురి. సహాయాంధ్రపరిశోధకనిఘామకము			౮	
(మ. మా.)				౩౨౭-౩౨౮
ప్రేమపాశం—శ్రీపాదు సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి (నా)	౭	౨౯-౩౯
" " "	౮	౨౧౧-౨౨౩
" " "	౯	౩౭౫-౩౮౪
" " "	౧౦	౫౩౯-౫౫౦
" " "	౧౧	౬౯౫-౭౧౨
" " "	౧౨	౮౭౧-౮౯౦
బసవరాజు అప్పారాయనికర—మున్నంగి—కేరళ	౭	౧౨౫-౧౨౬
బాలక్రీడలు—మంగిపూడి వేంకటేశ్వర	౭	౧౩౩-౧౩౮
" " "	౮	౩౦౦-౩౦౪
" " "	౯	౪౬౦-౪౬౪
" " "	౧౦	౬౦౧-౬౦౫
" " "	౧౧	౮౦౧-౮౦౪
" " "	౧౨	౯౪౩-౯౫౦
చిచ్చము—వీరేశ్వరపు కృష్ణమూర్తి	౧౨	౯౧౭-౯౨౨
చిల్ల గళభ—డి. ఏ. నరసింహము	౭	౧౧-౧౯
" " "	౮	౧౯౯-౨౦౬
బ్రహ్మశ్రీ చెల్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారు—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి	౧౦	౬౧౧-౬౧౫
బ్రాహ్మణముల ప్రశంస—మల్లాది నూర్యసారాయణశాస్త్రి	౧౨	౮౫౦-౮౫౧
బ్రాహ్మణుడు—కీ. శే. కొడారి వేంకటసుబ్బారావు (ప)	౧౦	౬౨౫
భక్తిగీతము—మంచి రామలక్ష్మమ్మ (ప)	౮	౭౫
భవానుభవము—బాలాంత్రపు వేంకటరావు (ప)	౭	౧-౨
భారతదేశగ్రామములయందు బ్రాహ్మ కాస్థింసు (కల)	౯	౪౭౬
భారతదేశపు తొలిచిత్తరువులు—తరిశెట్టి రామారావు	౭	౧౧౬-౧౨౪
భారతదేశము: నానాకాలిసమితి—లంకాసత్యం	౧౨	౯౨౭-౯౩౦
భారతమహిళాసంఘము (మ. మా.)	౧౨	౯౪౪
భారతము—కవీంద్ర ప్రసాదము—పండ్లూరి బంగారయ్య	౯	౪౩౫-౪౪౦
" " "	౧౦	౬౩౩-౬౩౪

[illegible]

			సం.	పుట
విలభాయి పతేలు నిర్వాణము (మ. మా.)	౧౧	౮౩౦-౮౩౧
విద్యాప్రమాణము-సి. పి. రామచంద్రరావు	౯	౩౮౮-౩౯౨
విద్యాలయములలో ఆటలు (కల)	౮	౩౧౩-౩౧౪
విద్యావిధానమున నూతనాభిప్రాయములు (కల)	౧౦	౬౪౮
వినాయకచవితి-కర్ణ పాలెము కుటుంబశాస్త్రి (ప)	౯	౪౮౬
వీరభద్రవిజయములు-కర్ణ సాంబమూర్తిశాస్త్రి	౧౧	౬౪౯-౬౫౭
వేణీసంహారము-ద్రోపది-కవిస్థలం కృష్ణమాచార్యులు	౧౧	౬౫౫-౬౫౯
వైరాగ్యం-వనవాసి (ప)	౭	౨౮
వోహి-సోహించి యజ్ఞస్మశాస్త్రి	౯	౪౧౭-౪౨౧
వ్యవసాయ పరిశోధనాలయముల ఆవశ్యకత-గువూరి బాలకృష్ణమూర్తి	౧౧	౭౮౧-౭౮౭
వ్రజనిగూఢరసము-యాలమంచిలి శ్రీరాములు	౭	౧౧౧-౧౧౩
శరస్వతపు-వడ్డాది సుబ్బారాయణు (ప)	౧౨	౯౨౫-౯౨౬
శర్వరి-పెమ్మరాజులక్ష్మీపతి (ప)	౯	౪౪౯-౪౫౦
శిశువులవలని ప్రయోజనము (కల)	౯	౪౭౫-౪౭౬
శిఖండి-కోన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి	౧౧	౭౭౩-౭౭౬
శృంగారము-మల్లారామకృష్ణశాస్త్రి	౧౦	౫౭౨-౫౭౭
శైలి-కాంచనపల్లి కనకాంబ (ప)	౧౦	౬౩౧
శృకానవాటి-శి. జాషువ (ప)	౧౨	౯౮౧-౯౮౨
శ్రీకృష్ణవచనత్పరీతులు-శ్రీ విక్రమదేవవర్మ (ప)	౧౨	౯౧౪
శ్రీ గిమన వెంకటరామమూర్తిపంతులుగారికి సమ్మానము (మ. మా.)	౭	౧౬౮-౧౬౯
శ్రీమంతుడా?-మం. వేంకటేశ్వర్ (ప)	౭	౧౬౦-౧౬౨
శ్రీయుతి చంద్రప్రసాదరావు -మారెళ్ల పూడి పుత్రసత్యేశ్వర్ (ఆం. ఆ)	౧౧	౮౨౫-౮౨౬
షష్ఠీపూర్తి-శాస్త్రి (మి. త)	౧౧	౮౧౩-౮౧౪
సంస్కృతము దేశభాషగనం కెనదా?-వంగోలు వేంకటరంగయ్య	౯	౩౬౯-౩౭౪
సనాతనధర్మముననేమి? (కల)	౮	౩౧౨
సహకారమహాసభ ౧౯౩౩-కోన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి (కల)	౮	౩౧౪-౩౧౫
సాంప్రదాయికవిజ్ఞానం-తేకుమళ్ల కామేశ్వరరావు	౧౨	౮౫౨-౮౫౯
సారంగధరచరిత్ర-బాలుసు సానయ్యశాస్త్రి	౯	౩౬౩-౩౬౪
సారస్వతము-సర్కారు-కర్ణపాలెం కృష్ణారావు (మి.త)	౧౨	౯౩౬-౯౩౭
సింహాచార్యకనం-కొల్లూరు ధర్మారాయకవి	౧౨	౮౬౬-౮౭౦
సూరన-అయినంపూడి గునూనారావు (ప)	౮	౨౩౭
సూర్యగ్రహణము-నిపుకుల వేంకటరమణశాస్త్రి	౧౦	౬౨౭-౬౨౯
సెలవు-మం.పాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి (ప)	౭	౯౬-౯౭
సాంవిద్యమంజరీ కృతిసమర్పణము (మ. మా.)	౭	౧౬౫-౧౬౬
స్త్రీవిద్య (కల)	౧౦	౬౪౩-౬౪౫
స్వర్గీయ జతీంద్రమోహనుడు (మ. మా.)	౮	౩౨౮-౩౩౦

	సం.	పుట
స్వాతంత్ర్యపరిచయము (కల)	5	309-313
స్వాభావికాసౌకర్యములు—శాస్త్రీ (మీ. త.)	6	100-100
హిందూదేశము - రిజర్వ్ బ్యాంకు—చా. వెం. హనుమంతరావు	8	300-301
హిందూమతాచారములు : ప్రభుత్వపు అధికారబాధ్యతలు—కొ. నాం. హరి		
శతగోపాచార్యులు	10	200-201
హిట్లరు—జర్మనుమిల్ల సాంబశివరావు	11	215-216

ఆంధ్ర గ్రంథ మాలలోని పుస్తకములు

శతకమంజరి	1 8 0	జీవనప్రభాతము	1 8 0
బసవపురాణము	2 8 0	తంజాపుగాంధ్రనాయకరాజ	
బెల్లాము కాంగ్రెసు అధ్యక్షుడు		చరిత్రము	2 0 0
న్యాసము	0 4 0	గీతాబోధ	0 4 0
జీర్ణవిజయనగరచరిత్రము	1 0 0	సబర్మతీ ఆశ్రమ నియమములు	0 4 0
ధమ్మపదము	0 10 0	మేఘదూత	0 12 0
భీష్మడు	1 0 0	అభియరామభూపాలుడు	1 8 0
ఆత్మకథ (1-వ భా.)	0 12 0	నందనారుచరిత్రము	0 8 0
(2-వ భా.)	1 0 0	ఆత్మచరిత్రము	1 0 0
ఆంధ్రవాఙ్మయసూచిక	1 0 0	శతకములు:-వృషాధిప, సర్వేశ్వర,	
ఆంధ్రభారత కవితావిమర్శనము	2 0 0	దేవకీనందన శతకములు.	
భారతీయచిత్రకళ	1 0 0	ఒక్కొక్క శతకము వెల	0 1 0

ఆంధ్ర గ్రంథమాల, 2, తంబునెట్టివీధి, మద్రాసు.

భారతి - దశమసంపుటము - భా. ౩.

త్రివర్ణచిత్రముల అకారాదిమాలి

					పంచిక
ఇంద్రుని—భక్తదానకటరత్నం	౧౦
ఉదయ—గుఱ్ఱం మల్లయ్య	౧౧
కన్నప్ప—టి. జి. గుప్త	౧౨
గణపతి—యన్. వి. యన్. రామారావు	౧౩
చాకలి—మద్రాస్ నూర్యప్రకాశరావు	౧౪
తీయనితలపులు—డి. బుచ్చికృష్ణమూర్తి	౧౫
దీపావళి—మాధవపెద్ది గోపాలకృష్ణగోఖలే	౧౬
పకీరు—వై. సుబ్బరావు	౧౭
మేరాబూ—సి. యన్. వెంకటరావు	౧౮
రాణాప్రతాపసింహ—సుండిమెడి వెంకటసుబ్బారావు	౧౯
వడిసెల—సున్నల వెంకటరామయ్య	౨౦
కుక్కప్రతిపత్తు—(కాశీనాథరావుగారి ప్రాచీనచిత్ర సంవయముమండి)	౨౧
కుక్కద్వితీయ—	"	"	"	...	౨౨

ఆంధ్రగ్రంథమాల.

నూతన కుసుమము.

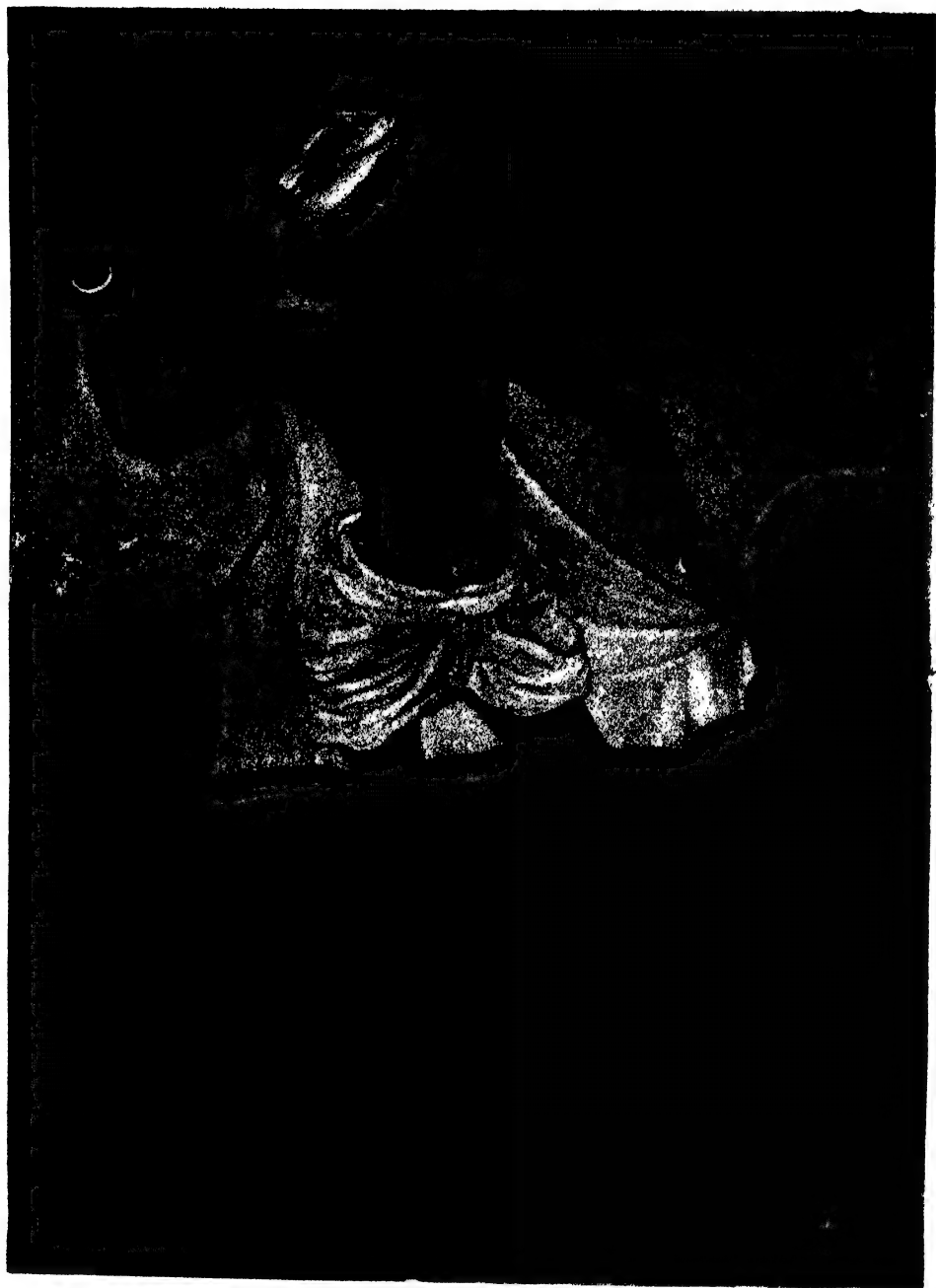
ఆలసింపక త్వరపడవలెను

ప్రార్థన గీతావళి

నెలరొట్టి ఆశ్రమమునందు నిత్యపారాయణమునకు మహాత్ముడు ఆనుమోదించితి. ప్రార్థనగీతములు తెలుగు తాత్పర్యములోనహా ఇందు గలవు. ఆధ్యాత్మిక పాఠమయిన గీతము అను ప్రతిపాదు నిత్యము పారాయణము చేయుట శ్రేయోజనకమగును.

మేనేజరు, ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుకెట్టి వీధి, మద్రాసు.

సంపు. ౧౦ శ్రీమంథ సంచత్వరము, మార్గశీర్ష మాసము (వీసంబగు ౧౯౩౩) సంఖ్య ౧౨

నేను

మండిపాక చార్వరీశ్వరశాస్త్రి

(తేనెపట్టునుండ)

తేటిబిడ్డను కేను !—

తేనెపట్టు

కులముఃభోషణమిచ్చు కులస్వల్ప మొకరు.

* * * *

దారిద్ర్యములు లేని, నరిచావు లేని,
యడపేలో గాపురించి నువ్వడు మొకరు.

పెక్కు బట్టలుపురిందూ బెంబోలునున్న
తనముకల్మిని జెట్టు తమకీపుగాంగ
లోకాని కేపుగా, లోకనాథునకు
నింపుగా బూచి, యర్పించినపూలు,—
చెట్టుచెట్టుకుఁబోయి చెలిమికావించి
రంగురంగుల పూలు, రాశించుపూలు,—
యాపూవులను బూచి యరిధాబుమీరి,
దేనియ సమకూర్చి, తేకువ బేర్చి,

మొక్క-తొప్పుకుం జీర్చి, యెంకల చూర్చి
పట్టుగా పట్టి, యూర్పిపట్టిగా
లోకాని కేపుచే, లోకమెప్పుడె
కులముఃభోషణమిచ్చు కులస్వల్ప మొకరు.

* * * *

తొక్కలు, తొక్కలు, తొక్క తొక్కలుగ
కొనగ నున్నానుండ, పచ్చ కేంద్రమును
నీకుండ్లల్లి నీచుచున్నాను. —
కొంభేదాన, కేళాభేదాన,
నిందకొనుకకొన్న నీదేవునేమొ,
కాని, నీల్లి నీదేవునాను మాత్రోస—
బలముచూచి, నీదేవునాను చూచుకయ్య
బెడ్డ త్రోవనొ బోవ బెడ్డలనీ
నేర్చుసాలను గాని, మాల్వెట్లు కలుగు

గులవృత్తి జీవించి దొంచువారలకు?—

రంగురంగులపూలు, రాగించుపూలు
చెలిమిస్వయంబు ప్రేమకలిమియేకాని,
రంగులు మాకేల, రాణి మాకేల,
రంగురాణుల మించి రాజిల్లుచున్న
యమృతమంతయుఁగూర్చి, యమరించుచుంటు
యగ్గుతోఁజోసిన యుచితంపుపద్య—
మప్పతం బదిలేక, మర్యాదలేక,
ఊయన్న, ఆయన్న, నులికి పైఁబడుచు,
నేడ్పుమఁ గఱచుచు, కేవలంగనెడు
కందుకీఁగంపుట్ట కాదు మాపట్టు.—

* * * *

పంజరంబుననుండి, పైవారు తమకుఁ
జెప్పిన చరపులు నొప్పె జెప్పించును,
స్వార్థముల పరమార్థ మరియఁగాలేని
చిలుకలుగారు మాకొంఁమునవారు.

* * * *

బిడ్డలఁబెంచు పిఠలు గైకొనక,
పాడుమఁ గేరుమఁ బెంజులాడుచును,
నిల్లువాకిలి లేక, యేషనో తిరుగు
పరిభ్రష్టతంబులుగారు పరగి మావారు.

* * * *

అడవులఁ గల చెట్టు లన్నియు వెదకి,
పూవుపూవులనఁ జేరి పొదలు తేనియను
గ్రహియించి దాని సుగ్రహముగావించి
యీశ్వరాధీనముగా నీలోకనేవ
చేసిమెప్పుడును చిరవృత్తి మారు.

ఎందెందఁ దిరిగిన, నెందఁ జోయినను,
నింటిపట్టుకుఁ జేరి, యింపుగా నుడు

మెప్పుడు బిడ్డలకు మా యింటివిద్దియల
నేర్చినంతకు నేర్చి, తీర్చిదిద్దెదము.

పెద్దలేగినత్రోవ విడనాడలేము.
క్రొత్తత్రోవలఁబోవఁగోర మెన్నఁజూచు,
భావమే యనుఁ డహంభావమే యనుఁడో—
ఏమన్న ననుఁడు మాకేల యాచింత.

* * * *

కులవృత్తి విడలేక, కూర్చి మీరంగ,
నీతేనెనట్టలి యిదు నిల్చితిని—
కడుఁజిన్నదాచుఁ జీకాకు నొదకుఁడు.
కల చందఁ దేనె;—

యాంబుకు నిక్కంబు—

తారతమ్యము లెందఁ దరమ నాలోటి
కెక్కునెక్కున లేల లెక్కింప?—
కూర్చుట మాంబి—

కులపద్య యదీయు

అనుభవించుట మీకుఁ బని—

మీకుఁ మీకు

ననోన్య బాంధవం బమరు వీరీతి—
జేసెద్రావుఁడు మీరు శృతితీర్తి,
మమ్ము పింపుఁడు, మము మనస్థిమ;
మాపెద్ద లేగిన మంచిత్రోవలనె,
మిలిడ్డలందఱు మఱిమఱి బోయి,
మారు, లోకానికి, మీకు, దేవునకు
నానంద మొనఁగూర్చునట్లు నిత్యంబు,
మమ్ము పింపుఁడు మహితాత్ములార,
మము మనసిండు, ప్రేమనిధానులార.

* * * *

* * * *

భోజని ప్రపంచించినవారిలోఁ గొందఱిఁ భోజనం
టిమికదా. ఒకానొక కవి తన్మాఘసే చిత్ర
ముగాఁ గావ్యరూపమునఁ బూచించుట మఱియొక్కటి
యుదాహరించెను. "కవిశాస్త్రమును వర్ణనము
క్రీ. శ. ౧౨౭౬ నుండి ౧౦౫౦ వఱకుఁ బాఠ్యము
చేసెను. అట్టి మాఘసేయుని సుంకమునాఁడని చెప్పకవి
చిత్ర ముగవ్యరూపమును మానవరూపముగాఁ జూపినామ
మతో నతనిచేను. మాఘసే ప్రభావమును గలది
తాను నిద్రించును గలఁగా గలఁగి విక్రమ వ్యక్తిమార్గ
ముంజునాఁడు తాను వ్రాసినవారిలో మానవరూపము
లను వాక్యవిధిగాఁ జూపినామని భావప్రకాశముచేయు,
మహాకవులు కావీ మానవరూపమును వాక్యవిధియై
జూపినాఁడు. వాక్యవిధి ముగ కవిమార్గ ప్రకాశము
జూపెనట. ఇంత ప్రకాశము విక్రమావ్యక్తిమార్గ
గులతో భోజని ప్రమామనిగాఁ జేసెను. భోజనమును
భోజని ప్రమామనిగాఁ జేసెను. ఇంత ప్రకాశమును
కవులచే నిట్టిప్రకాశము మానవ్యముగా నిద్రించుట
విందినవారు కాదు.

"ఏకత్ర సప్తశతకమునందు ము. ౬ మిమి
మేన బాణభట్టాగ్రామి మధ్యమం క కావీమానవ్య
కవిభేద కేంద్రైశ్చ విక్రమావ్యక్తి మ్రామ్యమంజునాఁడు
చేనాదిభాషాంతై సామంతైశ్చ వాక్యవిధి మానవ
రాజనిశాఖదేవప్రభృతిభిః సమంతాదంబృతం కవి
నాం బృంహమాన్తబ విమలకావ్యగోష్ఠీనిమగ్నానాం కవీ
— ఉదయసుందరీ ఆస్వాన.

ఇంతవఱకు భోజనికాలనిర్ణయము మానవరూప
పంచలనుండి వదిలించుటయందు మానవరూప కవి
తమి. మనయుద్దేశానుసార ముని శృంగారప్రకాశమును
గూర్చి విచారితము. ఆ రాక్షేంద్రుని నలంకారశాస్త్ర

మున సప్తశతకంరాక్షేంద్రమును, శృంగార ప్రకాశమును
విచారించె నని చెప్పెను. ఏకవిషయమును గ్రంథియ
వేల యని మొదటి సంగతియవలసియున్నది. నా
వికారమునకు మును ౬ (౧) భోజని శృంగారప్రకాశ
మును వదిలించె నన్న నిదియని మీమి? (౨) ఎవ్వరైన నా
గ్రంథమును గ్రంథియి? (౩) అని యెట్టిపాటిగ్రంథము?
(౪) అతిగ్రంథ ప్రకాశము మానవ్యగ్రంథములకు లగిం
దీపాగ్నియై మట్టిరద్యి? ముగ కవి ముగియ? (౫)
భోజనిగ్రంథమున ని మాఖ్యాంశము చేవి? విషయ
విషయము యెట్టి? మానవరూపము చేసెనె గలవా?
(౬) భోజనిగ్రంథమున బ్రాజ్ఞానములను నింకించెనా?
లేక చేసెనై నుండినదేనా? (౭) ఇతరులు మాత్రమ
సక్తిగ్రంథి సృజించుచో దాని తెలివకు విద్వాంసు
లొందెది, లేక న వింది? అన్నవిషయమును
మాఖ్యామహా య ౭౭, మాఖ్యాకాశము, యాక్షిణి
మహా విత్తించెనట. ఆ గ్రంథమును బ్రాజ్ఞులు
చేసెనని ప్రమామనించి.

౧. రాక్షేంద్రుని వివరిత మగు భావప్రకాశ
మును మానవరూపముల శిష్ట తల్లితనము గల
పం నీక్రిం రాక్షేంద్రుని మునించెను.

"ఉత్తంగానాం సమస్తైః
సామంతైః ప్రయోజనమ్,
ఏతస్మిన్ శృంగార
ప్రకాశే భోజనమభిజా."

(అనుమదివాల్లు సంస్కరణములఁ జెప్పితిమి. వాని
ప్రయోజన మానువిధములుగా నుండును. ఇదియన్నియు
భోజనిచే శృంగారప్రకాశమునఁ జెప్పబడినది.)

౨. దైవవ్యాకరణమున 'మిల శ్లేషశ్చ' యనుధాతువిషయము చర్చించునప్పుడు తద్వ్యాఖ్యాత యగు శృంగారీలాళుకుడు;

"శృంగారప్రకాశే తు మిల వ్యాకాను జీమాతా ఇత్యపతతధాతుషు మిలతిః ప్రదర్శితః" యని భోజాని మతభేదమును దెలిపెను. ఈ పంక్తి శృంగారప్రకాశములోఁ గలదు.

౩. ఏకావళి యనుగ్రంథమున విద్యాగరుఁడు శృంగారప్రకాశములోని ముఖ్యమతమైన "శృంగార ఏక ఏవరసః" — శృంగార మొక్కటియే రసము — అనుమతమునే ఖండించెను.

౪. ప్రతాపరుద్రీయ వ్యాఖ్యాత కుమరస్వామి రసప్రకరణమున రసావస్థానమును వివరించుచు "శృంగార ఏక ఏవ రసః ఇతి శృంగారప్రకాశకారః" యని మతమును జెప్పెను.

౫. అమరవ్యాఖ్యాత యగు సర్వానందుఁ డుద్గమనీయశబ్దముక్రింద "నా మంగళస్నాన విశుద్ధగాత్రీ గృహీతప్రత్యుద్గమనీయవస్త్రా" యను కుమారసంభవశ్లోకభాగము నుదాహరించి యందు "త" కారము సంయుక్తాక్షరపూర్వముగ సంజీయ సురువు కాక పోవుట కాధారముగా —

"తథా చ శృంగారప్రకాశే -

యదా తీవ్రప్రయత్నేన
సంయోగాదే రగారవమ్,
నచ్చందోభంగమేవాహు
స్తదవోషాయ నూరయః.

యథా —

నిర్ద్రిష్టో హ్రియమేతి హ్రీపరిగతః
ప్రత్యక్షతే తేజసః

ఇతి 'తి' శబ్దస్య లఘుత్వ మేవంభూతం" అని నమర్చించెను. ఇట్లే సుధూతిచంద్రుఁడును, విద్యావిశోదియు, శ్రీరస్వామియు శృంగారప్రకాశములో నుండి వ్యాకరణాంశము లుదాహరించిరి.

౬. తాహిత్యభట్టగోపాలుఁడు కావ్యప్రకాశ వ్యాఖ్యానమున నాలంకారికప్రకృతిలో భోజానిగుఱించి యిట్లు చెప్పెను :

"పక్షపాతేన రమతే

రాజహంసో వివేకవాన్,

మహతాం మానసామ్నాతే

భోజః కీర్త్యో విశుద్ధయా"

అని భోజుఁడు శృంగారప్రకాశములోఁ జూపిన పదార్థవివేచనాశక్తి గొనియాడెను. సాకువనరసింహ రాయలు రచించిన రామాభ్యుదయమునఁ బ్రాచీనకవి స్తుతిలో

"యః శృంగారప్రకాశేన

రసాద్వైత మదర్శయత్,

స నీవ భోజః సాహిత్య

సామ్రాజ్యసుభవేకృత్."

అని రసభాషుల్యము నిరూపించి భోజుఁడేకరసత్వప్రతిపాదనము చేసె నని కొనియాడెను. సింగభూపాలుఁడు రచించిన రసార్ణవసుధాకరమున నిపుణముగా విభాగించిన రసభావనాటకగర్భము లన్నియు నభినవగుప్త మమృతాదుల గ్రంథశక్తికనుగాక భోజాని శృంగారప్రకాశమతమునే యనుసరించియున్నవి. మంత్రేతికంకణముల కద్ద మేల? గ్రంథము లభించుచున్నది. చదివెడుగమ్యులు కలరేని దానిస్వారస్యమును దప్పక గుఱైఱుంగఁగలరు.

దీనిలో ౩౬ ప్రకాశములు గలవు. మొదటి ౮ ప్రకాశములలో శబ్దార్థస్వరూపమును, ౯ నుండి ౧౨ వఱకు గుణదోషాలంకారశ్రవ్య దృశ్యకావ్య నిరూపణంబును, ౧౨ నుండి ౧౫ పర్యంతము విభావస్వరూపంబును, ౧౬ లో నుద్దీపనవిభావస్వరూపంబును, ౧౭ లు ననుభావలక్షణమును, ౧౮ మొదలు ౨౧ వఱకుఁ గ్రమముగా ధర్మాత్మకామమోక్షశృంగారముల నిరూపణంబును, ౨౨లో నమరాగస్థాపనమును, ౨౩ లో సంభోగ విప్రలంభభేదద్వయ నిరూపణంబును, ౨౪ లో విప్రలంభకబ్ధాధవివృత్తియు, ౨౫ నుండి ౨౭ వఱకు సాధ

ర్యుజైధర్యముల విప్రలంభస్వరూపంబును, ౨౮, ౨౯ లలో దూత భేదములును, చత్వర్త్యమును, ౩౦ లో మానస్వరూపమును, ౩౧ లో ప్రవాసావస్థానమును, ౩౨ లో కరుణవిప్రలంభమును, ౩౩ లో సంభోగశబ్దనిర్వచనమును భుజిధాత్వర్థ నిరూపణమును, ౩౪ లో ప్రశమానరాగ విలసంబును, ౩౫ లో ప్రవాసకరుణమానానంతర భోగావస్థానంబును, ౩౬లో నాయికానాయకధర్మ ప్రేమరాగభేద కృత్యమును విస్తరింపఁబడియె.

గ్రంథము సుమారు ఏబది వేల యనుష్టుప్ శ్లోకముల పరిమితి కలది. గురుకులశిష్యులై చదువుకొనియు బహుగుణభోగితము లగు లఘుగ్రంథముల గురుముఖమానఁ జదువుదురు కాని దురభ్యేయము లగు విస్తరగ్రంథములు పఠనీయములు కాకపోగాఁ గాలాంతరమున నాత్మవిరోధార్థము చదువుకొందురు. సాధారణముగాఁ బఠనీయములలో నుండినవి మాత్రరూపము లగు గ్రంథములే. కావున నతివిస్తృతము లగు గ్రంథములు పఠనీయములే, లేక రాజపథలలో శాస్త్రనిచారకాలములయందే యుపయోగపడుటచే నట్టివానిని బహుమాతృకలు లోకములో నిలుచుట కవకాశము లేక యుష్మదాస్మియు శీర్షపత్రము లగునప్పు డధారము చేయుటకు సులభము గాక నష్ట మగుచుండును. అప్రస్తుత వైనము విస్తృతము లగుగ్రంథములు నిరకాల ముండ వనుటకు నందికేశ్వర రచితలక్ష్యాధ్యాయక మగు కామశాస్త్ర పేమయ్యో? వ్యాపి రచించిన వ్యాకరణసంగ్రహ మను లక్ష శ్లోక పరిమితగ్రంథము నష్టమయ్యె. మహాభావ్యమునైత మట్లే నష్టము కాఁగాఁ గాఢీరరాజు దేశముల వెదికించి గుడకు శ్రీపర్యతమున నతిదోషదుష్ట మగు మాతృకను సాధించి దానిఁ జంద్రాచార్యప్రభృతులచే సిరికరించెను. ఇట్లే రాజనీతియందును “లక్ష్యాధ్యాయక జగ్జు బ్రహ్మ రాజాశ్రీ” మహామతిఁ..... శ్రీణ్యధ్యాయ సహస్రాణి బృహస్పతియవాచ హ, కావ్యము తత్సమా లోఽద్యై చక్రితాధ్యాయ సహస్రకమ్” అనునట్లు మహాగ్రంథములు నిత్యపాఠములలో లేక నశించిపోవు

ననుట కిది యొకపృష్టాంతము. ఈ బ్రహ్మ, బృహస్పతి రచితము లగు నర్థశాస్త్రగ్రంథములు నశించినవి. ఇట్లే ముప్పదిరెండు యామశతంశ్రములు సుమారు ౪౦ లక్షల గ్రంథము కలవి లోకములో నష్టమయ్యె. శృంగారప్రకాశము గాక భోజనఽడలంకారశాస్త్రమున సరస్వతీకంఠాభరణమును మఱియొక గ్రంథము రచించెను. ఒక్కఁ డేకశాస్త్రమున రెండుగ్రంథములు రచింపఁ బడియేమి? అని మొదట సంభేదము కలుగును. దానికిఁ బరిహార మిట్లు తోచుచున్నది. శృంగారప్రకాశములో లా ప్రకాశములలో వాక్యాధ్యయనము, తిరువార నాలుగు ప్రకాశములలో నుదయోపకావ్యలక్షణముల బీజభూతములగు చమత్కారమును జెప్పఁబడినవి. ౧౩-౩౬వఁకు ఒక్కటిలేయదు శృంగార రసస్వరూపమును దానిలో ధర్మార్థ కామమోక్ష విభాగమును సాధర్మ్య వైధర్మ్య లక్షణములచే నమరాగస్థాపనమును సంభోగవిప్రలంభ తదవాంతర భేదములచే రసాత్మకము వర్ణింపఁబడినవి కదా. అనఁగా శబ్దార్థవిచారమునుదొలగించి చూడఁగాఁ గేవలము రసభావ నిరూపణమే గ్రంథములోఁగల వస్తువు.

సరస్వతీకంఠాభరణమున భామహాలంకార, కాన్యాదర్శ, కావ్యప్రకాశాదులవలె శబ్దార్థాలంకార స్వని నుణదోష పరిచ్ఛేదములు మాత్రమే కలవు. విదవ పరిచ్ఛేదమున మాత్రము రసలక్షణము మితముగానూచింపఁబడినది. ఈరెండు గ్రంథములలో వస్తువులో భేదము గలదు. కంఠాభరణమున రచనాప్రధానమును కావ్యలక్షణము ప్రతిపాదించఁబడియె. శృంగారప్రకాశమునఁ గావ్యజీవిత మగు రసభావ నిరూపణము చేయఁబడియె. కావున రెండు నలంకారశాస్త్రములే యైనను శరీరమున బహిరంగవృత్తియు, అంతరంగవృత్తియు ననుభేదము లెట్లుగలవో యట్లే కావ్యరచనాస్వరూపమును, రసస్వరూపమును భేదిల్లుచున్నవి. పరస్పరసంబంధము గలిగినను రెండును భిన్నగుణము లవియే గ్రహింపఁదగు. ఈవిభాగము మఱిగొన్ని గ్రంథములయం దేకకర్తృకములయం దగపడుచున్నది. రుద్రబుని కావ్యాలంకారము రచనాప్రధాన మైనది. అతని శృంగారలిఖ్యము

రసప్రధానమైనది. * అనగా విభావమునకు ముఖ్యకారణము లగు నాయకనాయికాస్వరూపములు నిరూపింపఁబడినవి. ఇట్లే రసార్థవసధాకరము రసప్రధానము

* కొండలు కావ్యాలంకారము వ్రాసిన రుద్రటుండు, శృంగారతిలకము రచించిన రుద్రుఁ డనువాడు నొక్కండఁగాఁ జందురు. వీల యనఁగా మొదటినామమున 'ట' కారము మౌచ్చుగా నున్నదని చెప్పుదురు. ఇద్దఱు నొక్కఁడె యనువా రిట్లు చెప్పుచున్నారు. మమ్ముట కయ్యట రుద్రటాదేశబ్దములయందు 'ట' కారము భట్ట శబ్దనికారము. ఎట్లనఁగా భట్టశబ్దము ప్రాకృతమున హట్ట యని యగుచున్నది. 'హ' కారమర్ధాక్షర మగుటచే వ్యంజనము లోపించును. రుద్రభట్ట రుద్రహట్ట రుద్రట్ట రుద్రట యనురూపము లేవ్వడును. అన్నాంబ, అన్న అమృ, అన్నమృ అన్నమ యను వికృతి పరంపర చెందినట్లే. — అన్నమృకుం గొమృత మంత్రికి సుకుండ—నిర్వచ—ఆశ్వాసము గ. మఱి కొందరు రుద్రటాచార్యుండు తన కవసరనిమిత్తమై రుద్రభట్టు అని తన పేరిలోని భకారమును వేయు బంగారుటంకములకుఁ గొడవ పెట్టి రుద్రట యనుననామముతోఁ జిరకాలము వ్యవహరింపఁ బడచుండెనని క్రీ. శ. ౧౦౫౦ లో లిఖింపఁబడిన శిలాశాసనములోఁ గలదు. ఎట్లున్నను శృంగారతిలకమును రచించినవానిని రుద్రటుం డని పెక్కిండు గ్రంథకర్తలు చెప్పుచున్నారు. కారదాతనయుండు భావప్రకాశమున సామాన్యనాయికయందు రాగానుభవము గలదా లేదా యని చర్చించుచు

“శృంగారాభాస ఏవ స్వాత్ న శృంగారఃకదా చ న,
ఇతిద్వివ ప్రమద్దిశ్య ప్రాపా త్రిరుద్రటః కవిః.

రాగశృంగారనిర్ముక్తా
ఇతిస్యగణికాః స్వతః,
యోషిత్యామాస్యతో జాతః
స్వరః కిం భక్షితో బహుః.

కిం తు తాసాం కలాశ్చ
కుశానాం మనోరమమ్

కాఁగా చమత్కారచంద్రిక రచనాప్రధానమునున్నది. కావ్యప్రకాశము కావ్యరచనాప్రతిపాదికము కాఁగా నతనిభావప్రకాశము రసభావప్రకాశ మగుచున్నది. †

విస్మయినితాపరస్త్రికం

సురతంబాయతే నృణామ్.

ఈర్ష్యా కులస్త్రీషు న నాయకస్య

నిశ్చంకకేశినః పరాంగనాసు,

వేశ్యాసు చైతద్విత్తయం ప్రయాథం

సర్వస్యమేతా స్తదహో స్మరస్య.”

అని రుద్రటునికేర నుదాహరించిన మూఁడు శ్లోకములు శృంగారతిలకములోనే కలవు. ఈశ్లోకము లనే, యిట్టిఘట్టముననే వర్ణించుచు బహురూపమిశ్రుండు దిశరూపవ్యాఖ్యానయన, “ఉక్తం చాశ్చయ్య క్తసార్వ ఘోమేన రుద్రటాచార్యేణ” యని పై శ్లోకము లుదాహరించెను. సింగభూషణుండు రసార్థవసధాకరమున వేశ్యానాయికావ్రశంసలో తదనురాగముగూర్చి యిట్లు చెప్పెను :

“తస్మాత్ సాధారణస్త్రీణాం

గుణశాలిని నాయకే,

భావానుబంధః స్వాదేవ

రుద్రటస్త్వాపి భాషణాత్.”

‘తథాపా రుద్రటః’ అని ‘ఈర్ష్యాకులస్త్రీషు’ అను పైశ్లోకము నుదాహరించెను. తాపిత్యభట్టగోపాలుండు శ్లోకానికిగా

“అతిలోకనులంకారమాభిభ్రమ్యుతసుత్రం,

ఆర్యాసురాగీ సర్వజ్ఞః సత్యంరుద్రః సరుద్రటః”

అనివిచిత్రముగా రుద్రరుద్రుడైకృతమునువర్ణించెను.

† కావ్యప్రకాశకారకుఁ డగుమమ్ముటుండే కారదాతనయనామము గలవాఁ డనియు, నతఁడే భావప్రకాశమును రచించె ననియు తద్వ్యాఖ్యాత యభిప్రాయము. అట్లుండవచ్చు నని వారికాలనిర్ణయమును బట్టియు, గ్రంథపరిశోధనము బట్టియుఁ దోచుచున్నది. వ్యాఖ్యాత యిట్లు చెప్పుచున్నాడు :

శృంగారప్రకాశమున జీవాతు వసు నూత్రము
“శృంగార ఏక ఏవ రసః”—శృంగారమొక్కటియే
రస మనుటయే. తద్రస సంబంధము లగు జన్మానుబంధ
ప్రకర్షాద్యవస్థలు విరివిగా నీగ్రంథమునఁ జెప్పఁబడినవి.
శృంగారప్రకాశములో మూలభూతము లగు రసపరశ్లోక
ముల నీక్రిందఁబొందుపఱచుచున్నాము. వానివ్యాఖ్యా
నము వైఖ్యానములో విచారితము.

“ఆత్మస్థితం గుణవిశేష మహంకృతస్య
శృంగారమాహు రిహ జీవిత మత్యయోనేః,
తస్యాత్మశక్తిరసనీయతగా రసత్వ
య్యుక్తస్య రేన రస్మిన్యమితి ప్రవాచిః. ౧
సత్త్వాత్మనామమలగుణవిశేష జన్మా
జన్మంతరానుభవనిర్మితవాసనోత్థః,
సర్వాత్మసంపదుచ్యతాశ్చైవైకపేతు
జాన్గర్తి కోపి స్పృహనామయో వికారః. ౨
తాత్పర్యమేవ వచసి ధ్వనిరేవ కావ్యే
సాభాగ్యమేవ గుణసంపది వల్లభస్యః,
లావణ్యమేవ వప్రుషి స్వప్రతోఽంగనానూః
శృంగార ఏవ వ్యాసమానవతో జపస్య. ౩
శృంగారవీరకరుణాన్యతత్త్వప్రహాస్య
వీభత్సవత్సలభానుకతాంతనామ్నః,
ఆన్నసిఘ్న ద్దత రసాన్ సుధియో వయస్తు
శృంగారమేవ రసనాద్రసమామనామః. ౪
వీరాద్భుతాదిషు చ యేహ రసప్రస్థాః
సిద్ధా కుతోఽపి వటయక్షవ దావిభాతి,
లోకే గతామగతికత్వవశాదుపేతా
మేతాం నివర్తయతుమేవ పరిశ్రమా నః. ౫

“అథ తత్రభవాన్ కారదాతనయో నామ
విద్వాన్ కారదాదేవీప్రసాదాత్ కృతసకలకాస్త్రపరి
శ్రమః స్వపరిశీలిత సభ్యకాస్త్రప్రాశ్నిం లోకస్య దర్శ
యితుం కావ్యమీమాంసాం సంగీతమీమాంసాం చ
కావ్యప్రకాశే కారదీయాశ్చే ప్రబంధే చ నిస్సంద
విపర్యయం విచార్య రసాన్ భావాంశ్చ మీమాంస

అప్రాతిహతికరయా మనసో ముచాదేః
యః సంవిదోఽనుభవమేతు రిహాభిమానః,
జ్ఞేయో రసః పరసనీయత యాత్మశక్తః
రత్యాదిభూమని పునర్నితథా రసోఽస్తి. ౬
రత్యాదయోఽర్థకత మేకవివర్జితా హి
భావాః పునఃస్థివిభభావభువో భివన్తి,
శృంగారతప్రమీహ తే పరివారయన్తః
సప్తార్చిషం ద్యుతిచయా ఇవ వర్చయన్తి. ౭
ఆభావనోపయమనస్యధియా జనేన
యో భావ్యతే మనసి భావనయా స భావః,
యో భావనాపగ మతీత్య వివర్తమానః
సాహంకృతో హృది పరం స్వప్రసే రసోఽస్తి. ౮
రత్యాదయో యని రసాః స్మృ రతిప్రకర్షే
పాన్తినిధిః కిమపరాధమత్యభీష్మైః,
యే స్థాయినస్తు ఇతి చే వ్యయహాస్యోక
క్రోధాదుయో వద కియచ్చిర ముల్లసంతి. ౯
స్థాయిత్యమత్ర విషయాతిశయాన్మతశ్చే
చ్చింతాదయః కుత ఉత ప్రకృతేర్వశేన,
కుల్లైవ సాత్మని భవే దశ వాననానూః
సందీపనాత్ తదుభయత్ర సమానమేవ. ౧౦

అను వైశ్లోకములే భోజని రసస్వరూపసిద్ధాంత
మునకు మూలసూత్రములు. వీనిని స్పష్టపఱచుటకే
వీతికాబంధముగా కొంత సామాన్యరససిద్ధాంతమును
సంతేషించి చెప్పవలసియున్నది. తదనంతర మీశ్లోక
ములయర్థమును, భోజనిసిద్ధాంతమునుబరిశీలించి చూతము.
మొదలు శృంగారమన నేమి? రస మన నేమి?
భోజయ శృంగారరసశబ్దముల నెట్లు నిర్వచించెను? ప్రా

యితుం భావప్రకాశకాఽఽం నాట్యప్రకరణం చిక్షిః
చిక్షిరీతస్య ప్రకరణస్య నిరంతరాయపరిపూర్తయే ప్రచ
యగమనాయ చ శిష్టాచారపరంపరాప్రాప్తం మంగళ
మాచరణ సర్వమంగళానందనిధానం గజాననం నాట్య
గతపదార్థయాప్తరేవ విశేషజైరభిష్టతి అని.

మాణికు లగు నితరగ్రంథకర్తలు రసస్వరూప మెట్లు నిర్ధారించిరి? భరతుడు రసము లేనివిదని చెప్పెను; శోహనుడు తొమ్మిది యని చెప్పెను. వాత్సల్య ప్రేమాదులతోఁ బది యనియు, పదునొకం డనియు రససంఖ్యను బలువురు పలువిధములుగాఁ జెప్పుచున్నారు. ఈవిషయమై కొంత వస్తువిచారము చేయున్నయెడల శృంగారరసకాశములో భోజుడు చెప్పఁజేసినట్టి యవాంశరభేదములఁ జక్కఁగా గ్రహించుటకు సామాన్యజనులకు సాధ్యము గాదు. విద్వాంసులకు మాత్రమేవాచియ్యుతోపనే యవసరము లేదు. కావునఁ నీబంధముగా రసస్వరూపము కొంత విచారించుము.

ప్రప్రథమమున రస మనునది యానందావస్థ యని యూహించుకొని యది యెవ్వనియందుఁ గలుగును న్ననో విచారింపవలయు. ఆలంకారికులమతమున రసము దృశ్యకావ్యవిషయమున సామాజికులయందును (నాలుకయుచాచెడివారియందు), శ్రవ్యకావ్యవిషయమున శ్రోతలయందును (గావ్యమును వినువారియందు) గలుగుచున్న దని సిద్ధాంతము. ఈరసము లోకనిష్ఠ మగు సుఖ దుఃఖవిశేషనా, లేక కృత్రిమరూప మగుసుఖ దుఃఖవిశేషమా? అని సంశయము కలుగును. నాలుకయుచాచునప్పుడు హరిశ్చంద్రాదులు పశివయవస్థలు చూచినను తుదకు నాటకదర్శనమువలన నానందమే కలుగుచున్నది. సామాన్యముగా వీధిలో నచవిహేవు నప్పు డొక్కఁడు మఱియొకనిఁ గొట్టఁగా నాఁడు

* “యత్తు దిశరూపకం, తస్య యోగార్థస్తదేవ నాట్యమ్. యద్యక్ష్యతే “నాట్యమైషా తమా” రితి. తస్య హృదయసంవాదతారతమ్యాభేదయా శ్రోతృ ప్రతిపత్తృ స్ఫురణం స్ఫుటాస్ఫుటస్యే నాతిచిత్రమ్. తత్ర యే స్వభావతో నిర్మలముకురహృదయాస్త ఏవ సంసారోచితశ్రోధమహాభిలాషపరవశమనసాన భవన్తి. తేషాం తథావిధదరూపకాకర్ష నసమయే సాధారణరస శాతృకచర్యగ్రాహ్యో రససంచయోనాట్యలక్షణస్ఫుట ఏవ. యే త్వతథాధూతా నేషాం ప్రత్యక్షోచితకథా విధచర్యకాలాభాయ నటాదిప్రక్రియా, స్వగతశ్రోధ

క్రిందఁబడి ప్రాణములు తన్నుకొనుచుండఁగా మనకుఁ గ్రోధశోకరోషావేశములు సాక్షాత్తుగాఁ గలుగుచుండును. కాని యతి యానందము నొసంగఁజాలవు. ధర్మకారుణ్య భావములచే మనహృదయము తత్తరపడుచుండును. కాని సుఖ దుఃఖసమాధిని బొందఁజాలదు. అట్టిచేష్టయే నాటకమునఁ బ్రవర్తింపఁబడునప్పుడు శోకశ్రోధశోషము లుత్కలికలవలెఁ జైపయి మనచిత్తమును గలగించినను పరమార్థమున నానందము గలిగించి ధర్మాదిపురుషార్థ తత్త్వమును హృదయమునకుఁ బ్రబోధింపఁజేయును. కావునఁ గావ్యరసము నతౌకిక మని యాలంకారికులు చెప్పుదురు. * అయినను దానివలనఁ గలిగెను ధర్మాది బోధక మగు ఫలసంపత్తిహాత్రము తౌకికవస్తుదర్శనము కంటె నతౌకిక మైన నాట్యప్రదర్శనముచేత మఱింత బోయియుగా నేర్పడుచున్న దని పండితులు చెప్పుదురు. ఈరసస్ఫూర్తి సామాజికని, యనఁగా ద్రష్టృశ్రోతల యందే కలుగుచున్న దని వారియభిప్రాయము. ఈ విషయమునఁ ప్రాచీనమతములను జక్కఁగాఁ బరిశీలించి యభినవసప్తాచార్యుఁడు సామాజికలే రసమున కాశ్రయు లని నిరూపించినను దక్షుర్వాచార్యులలోఁ గొంపిఁగిమిత మున నబనిష్ఠ మనియు, రసము రామాది నిష్ఠమనియుఁ దవర్వాచీన గ్రంథకర్తలలోహృద సిద్ధాంత భేదము కలదు. రసకలిక యనుగ్రంథమును ముగించుచు తత్కర్త యిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు: “అత్రే తే రసాః కిమాశ్రయా ఇతి నిరూప్యన్తే. తత్ర నాయకవటసామాజికాశ్రయా ఇశ్యేకే. అస్మేకు నటస్యామకరణమాత్ర

శోకాదిసంకటహృదయగ్రనిభంజనాయ గీతాదిప్రక్రియాయ మునినా విరచితా, సర్వామగ్రాహకం హి కాస్త్రమితి న్యాయాన్తేన నాట్యఏవ రసాన లోక ఇత్యర్థః” అభినవభారతి - పుట ౨౯౨ మఱియొకయాలంకారికుఁ డిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు:

“తత్ప్రేక్షం సత్యతాం కావ్యం
సమ్యగ్భావయతాం హృది,
అతాకిసుఖాస్వాదో
రస ఇత్యర్థియతే.”

పరతయానుభావకత్వం భావకత్వే వా సామాజికాన్తర్గతత్యమితి నాయకసామాజికాశ్రయత్వం మన్యంతే. స చ సామాజికత్వేన భావకరసికాదిపద ప్రయోగాత్ తస్మాత్తాశ్రయత్వమశంకనీయమ్. అనుభవవిరోధాత్. నాయకస్య రసావాశ్రయత్వే విగతరసభావనతయా కుతో రసావిమక్తరః సామాజికానాం నిరపలంబనో రసః కథం ప్రవర్తతే స చ మలత్యాదేరే వాలంబనత్వం, అనాచిత్యాత్.

అత్ర కేచిత్సమాధానమాహుః, మలత్యాదిశబ్దాః యోషిన్యాత్రోద్వేగకాః, రావణాదిశబ్దాః శత్రుమాత్రస్యేతి. తేన సామాన్యేన స్మృత్యాధూని యోషిదాదః సామాజికానామాలంబనత్వం ధజతే. స చ విశేషాప్రతిపత్తిరోహః, దృష్టో దేవమితి కిద్బుద్ధః. ఇతి, స జ్ఞాతుత ఇతి స్మరణదిగ్భావత్.

నచైవం కరుణాదే ర్ద్యుభాత్మకతయా తత్ప్రీధానానాం ప్రబంధానా మనుపాదేయత్వం సర్వస్యాపి రసస్య సామాజికేషు ఆనందరూపతయా పర్యవసానాత్. స చైవం మార్గశీర్షగాదే రమపవత్తి, తస్మాత్ క్రమగోచరత్వాత్.

అస్మే త్వస్యథా సమాధానమాహుః, వాసనా రూపేణ సామాజికానాం చేతసి రసః ప్రవర్తతే తేనాలంబనాద్యనపేక్షా. యథా ప్రసిద్ధాలంబన ఏవ రసః స్వాస్థ్యసంబంధితయా నిర్వికల్పేన గృహ్యతే. అనుమితో వా భావనయా సాక్షాత్ప్రియతే. తేన నానాచిత్త్యమ్. స్థాయిత్వేనానభాసనాత్. అతాట్యం అస్య దీయత్వేనానాకలనాత్. కరుణామ మానా మప్యపాదేయత్వం సామాజికానాం రసస్య సుఖదుఃఖాత్మకతయా తదుభయలక్షణత్వేనోపపద్యతే. అత ఏవ తదుభయజనకత్వమ్. ఏవంగిప్రస్థాప్యపాదేయత్వం అన్వయ వ్యతిరేకగమ్యత్వమితి. రసాః నాయకాత్రా ఏవ సామాజికైర్మటచేష్టయా కావ్యశ్రవణేన సాక్షాద్భావ్యస్తే సమమభావ్యమానాస్తం త మనుభవం జనయన్తి పరగతరససమ్యగ్యాననయాన్వయస్థితిరేకాభ్యాం నిరతిశాననన్దజనకత్వమితి. తత్ర ప్రస్తుతిరపి ఘటత ఇతి సర్వం రమణీయమితి.

ఈరసము సామాజికుని హృదయములోఁ గలుగుచున్న దంటిమి. అని యెట్లు కలుగుచున్నది? రామాదులచరితము నేర్చిననటుఁడు పురాణశ్రవణజ్ఞానము చేతను, లోకవృత్తిజ్ఞానముచేతను క్రమశీఘ్రభ్యాసవశమున మనోభావములను రామాద్యనుకారముచే సామాజికునకుఁ దనయందు రామాదిబుద్ధిని జనింపఁజేసి తాను అంగముచేతను, వాక్కుచేతను, వేషముచేతను రామాదులకుఁ గలుగురసభావములను సామాజికుని హృదయములో జనించునట్లు నటించి చూపును. ప్రథమమున, ననఁగా, శిష్యభ్యాసకాలమున నటుఁడును రామాద్యవస్తావిశేషమును భావనాశక్తిచేఁ దనయందాగోపించుకొనుచు రామాదితన్మయత్వము చెంది యానందపరమకుఁ డగుచుండును. కాని సామాజికులకొఱకుఁ దాను నటించి చూపునపుడు శిష్యభ్యాసవశమున నట్టియానందమును జెందికళవలము నాట్యసిద్ధియు, సామాజికులకు రససిద్ధియు కలుగునట్లు కేవలము ధనశక్తికాముఁడై ప్రవర్తించును. కావున సామాజికునకుఁ గలుగునానందమునకు, రామాద్యనుకారమున నటునకుఁ గలుగునానందమునకును వస్తువునఁ దారతమ్యము గలదు. అందుచేతనే సామాజికునకుఁగా రసమును గొనిపోవునట్టిపాత్ర మని నటునకు నభిధానము చేసిరి. ఈవిషయమై నాట్యకాస్త్రవ్యాఖ్యానమున నభినవగుప్తుఁ డిట్లు చెప్పెను: “అతఏవ చ నటే న రసః, కుత్ర తస్మా విస్మృతీలో న బోధ్యతే, ఉక్తం హి దేశకాలప్రమాతృభేదానియన్త్రితో రస ఇతి కేయమాశక్త్యా, నటే తస్మి కిమాస్వాదనోపాయః అతఏవ చ పాత్రమిక్యచ్యతే. న హి పాత్రే మద్యాస్వాదః అపి తు తదుపాయకః. స్నేహప్రముఖమాత్రే నటోపయోగ ఇత్యలన్.”

నటుఁడు సామాజికున కెట్లు రామారులయవస్తావిశేషముల రసభావముల సుత్వాదింపఁజేయును? నాల్గువిధము లగు నభినయములచేతనే. అభినయ మనఁగా నెదురుగాఁ గొనిపోవుట. రామాద్యనుకారముచే సామాజికుల హృదయమునకు దత్తుబుధుఃఖవిశేషములు గొనిపోవు ప్రక్రియకే యభినయ మనిపేరు. దాని నాల్గువిధములుగాఁ జేర్కొందురు. ౧. అహార్యాభినయము ౨. వాచి

కాభినయము, 3. అంగికాభినయము, 4. సాత్త్వికాభినయము అని. ౧. ఆహార్యమనగా వేషముచేతను, అలంకారముచేతను, ఆసనాదిపరికర సన్నివేశముచేతను రామాదులయవస్థావిశేషమును సామాజికలహృదయములకు స్పృధింపజేయుట. నేటికాలమున రంగస్థలమునఁ జూపఁబడునట్టి యరణ్యాకాశయానరంగయానభవన కల్యాంతర సాధాంతర ప్రవేశాదు లాహార్యపరికరములే. ఇది లేక కేవలము నాటకాంగాభినయములచే సామాజికలకు రసభోగ సులభము గా నేరదు. భరతుఁ డాహార్యాభినయప్రాధాన్యము నిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు: “ఆహార్యాభినయం విప్రాః ప్రవక్ష్యన్యన్యమూర్ధ్వశో, యస్మాత్ ప్రయోగః సర్వోద్యమహార్యాభినయే స్థితః. నానా వస్థాప్రకృతయః పూర్వం వై పశ్యమాదితాః, అంగాదిభిరభివ్యక్తిమప గచ్ఛన్త్యయత్సతః, ఆహార్యాభినయో నామ జ్ఞానానైవ్యక్తికో విధిః” చిత్తస్పృహనకు గల శక్తి శ్రోత్రమున కింత బలిష్ఠముగా నుండుటలగు.

2. వాచికాభినయ మనగా రంగస్థలమునపఁగ్రూపముగా నవహించునట్టి సర్వవ్యాపారము, సామాజికుని హృదయమునకు రామాభ్యవస్థలు తోచింపజేయుప్రక్రియయే. ఇది గీతరూపము, పద్యరూపము, గద్యరూపము. కేవలమవ్యక్తతబ్ధరూపము మొదలుగా నేర్పరిగైనను వాచికమే యగుచున్నది. నాటకములో సల్లాపసంభాషణనిలాపానులాపాదులు సర్వము వాచికాభినయమే. ఇది శ్రోత్రమాలముగా సామాజికునిహృదయమున సభిధావ్యంజనావ్యాపారములచేరామాదినిష్ఠములగురసభావములుద్బోధింపజేయును.

3. అంగికము-అంగాభినయము తక్కిన యభినయప్రక్రియకంటె సామాజికల మనస్సునకు రామాదుల తాదాత్మ్యమును జతఁపరిచియమాలముగా నతిబలియముగాఁ గలుగఁజేయును. అంగాభినయము లోకస్థిదమైనదే కాని కేవలము నాట్యగర్భము గాదు. ‘మావక్కిలు బల్లపై నెట్లు చేతులు కొట్టి వాదించెను, చూచితిరా?’ అని శ్లాఘించునప్పుడు చేతులుకొట్టుట యాంగికాభినయము. కోపము నచ్చునప్పుడు యజమానుడు కాగితములను గాని, పాత్రములగాని విసరి

వేయుటయు నాంగికమే. ప్రతివక్త చెప్పునిషయమును విననొల్లనివాఁడు ముఖము ద్విప్పుకొని చెవులుమాసికొని విననేరనివానివలె నటించుటయు నాంగికమే. అంగికము కేవలము లోకధర్మ మగుటచేతను, రసభావముల స్ఫురింపజేయు సాత్త్వికాభినయముసహితమాంగికమునందే పర్యవసించుటచేతను నాలు గభినయములలో నాంగికమే ప్రధానతమ మనియు, సుత్రప్రవృత్తమనియుఁ బండితుల యభిప్రాయము. ఈయంశమునఁ గుంభకర్ణఁ డిట్లుసంగీత మీమాంసలలోఁ జెప్పుచున్నాఁడు:

“ఇహిమత్ర తు తాత్పర్యం
యే భావా నాట్యగామినః,
కుర్వంతి సుఖముఃఫే యే
తథా యేఽభినయంతి నే.”

బాహ్యవిషయము లేకార్యా
యగా నో శంకితాస్తథా,
బాహ్యసూమాదిపేతూత్థా
నూజై రాంతరాలికైః.

బాహ్యవిభిన్నల్యరూపా
నాట్యగర్భ ప్రయోజితాః,
నిగ్గీయంతే ప్రేక్షకైశ్చ
సత్విధ్యే నాంతరాలికాః.

* * * *

* * * *

ముఖ్యరస్యమాంగికవైర యదారా దుపకారకమ్,

* * * *

అస్రాదయో బాహ్యసూమాదికాదికనిమిత్తకాః,
వ్యజనగ్రహణాద్యేనాభినయేనోపలక్షితాః.

* * * *

* * * *

సాత్త్వికా అంగికమేవ పర్యవస్యంతి తత్త్వతః,
నటస్యాతత్ స్వరూపస్య
కింతాదాత్మ్యమతో నహి,
స్తంభాదీనాం సాత్త్వికత్వం
కేవలానామహోదితమ్.

ఈ యాంగికాభినయక్రియావిశేషములకే యనుభావము లని నాట్టవరిభావ.

ఉదాహరణముగా, శంకను (సంసేహముతోఁ గూడినభీతి) నూచించునప్పుడు మాటిమాటికి దిక్కులు చూచుట, ముసుగు పెట్టుకొనుట, ముఖము తెల్లఁబడుట, నాలుకతో సెలవులు నాకుట, ముఖవర్ణము మారుట, శరీరము కంపించుట, పెదవు లెండుట, పల్లెత్తికడకుట మొదలగునవి యనుభావములు.* ఇది యంగాభినయముచేతనే చూపఁబడును. దీనిలో ముఖవర్ణ భేద మనునది సాత్త్వికాభినయము.

౪. సాత్త్వికాభినయము:—సత్త్వబలముచే మహాస్రయత్నముతో నటుండు సామాజికుని మనస్సునకు రసభావము తోఁచునట్లు చేయుప్రక్రియ. ఇది సామాజికుని హృదయములో భావములు పుట్టునట్లు నటించు భావములతో రామాద్భుతస్థి నటించి చూపునపుడు సామాజికునకు నంతఃకరణవృత్తితో భావము పుట్టి, యనగా సంతరింగములతో వికారము జనించి బహిరంగమునఁ దత్సంబంధి యైన యంగవ్యాపారము తోఁచుచుండును. సత్త్వ మనగా తామసగజసాత్త్వికధర్మములలో మూఁడవదనిది. సాధారణముగా సత్త్వశబ్దమునకు మనోబుద్ధివ్యాపారముచే నొకకార్యమును జరుపుటకగాని, దాని సుపరోధించుటకగాని చేయుప్రయత్న శక్తి యందురు. అట్టిప్రయత్నము గావున సత్త్వముచే నటుండు సామాజికునకు సంతరింగబహిరంగవికారము లగుభావముల జనింపఁజేయును. భావ మనగా నిశ్చలమై యవికల్పకమైన హృదయమున నెట్టిచలనము (వికారము అనగా పరిస్పందము) కలుగుట.

“భావః స్వాత్ భవనం భూతి
రథ భావయతీతి వా,
పదార్థో హి క్రియాసత్త్వ
వికారో మానసోఽగ్రవా.”

అని భావశబ్దమును నిర్వచించిరి. అనగా జేసి చేతఁ బుట్టుచున్నదో, యేది పుట్టుచున్నదో యితరత్ర పుట్టుచున్నదో పుట్టునట్టిక్రియ యేదిగలదో దీని కన్నిటికి క్రియారూపముగాని, పదార్థముయొక్కయుని కిగాని వికారము (మార్పు) కలిగినప్పు డట్టిమాన్యునకు భావ మని పేరు. ఇది మనోరూపముగను, కారీరకము గాను గలుగవచ్చును. నటుని యనుకరణముచే సామాజికుని హృదయమునందు భావరూప మైనవికారము గలిగి తద్వికారమున కనుగుఁమై పుట్టుచున్న బహిరంగవికారములు నైతము భావశబ్దములోఁ జేరుచుండును. అట్టివి కలిగినప్పుడే నటునియనుకరణముచేత నలకర్మమునకు సిగ్గు గలిగిన దని చెప్పవచ్చును. ఇట్టియంతరింగబహిరంగ రూపము లగువ్యాపారములు సామాజికునియందుం గలిగించునట్లు నటుఁడు సత్త్వప్రయత్నముచే నేప్రక్రియను గూర్చునో దానిని సాత్త్వికాభినయ మని పేరు. స్తంభమున ననలతరూపము, వైశగ్యమున ముఖవర్ణము మాటి పోవుటయు, ప్రళయముచుండు మూర్ఖావస్థను బలిష్ఠముగాఁ జూపుటయు మొదలగునవి సత్త్వప్రయత్నముచే జూపఁబడును. అప్పుడు నటుండు రామాదుల యవస్థను బూర్ణముగా మనస్సులో ననుభవించుచు, వాస్తవముగా నుగ్రములను లనుష్ఠించిననేకాని ముఖవైష్ణవ్యములను దాను బొంది సామాజికునకుం బొందింపజేరడు. సాత్త్వికాభినయమునందును జెనుట గలిగినప్పుడు విసరుకొనుటయుఁ గన్నీ రభినయించునప్పుడు కన్నులు తుడుచుకొనుటయు మొదలగునంగాభినయము చేసియే తీరవలయును. కావుననే సాత్త్వికమునకుఁగూడ నంగాభినయమే ముగ్ధ మని చెప్పవచ్చును.

భావములలో, రసము మద్భోగించునట్టి విభావము, సంచారిభావము స్థాయిభావముతోఁ గలవి రసమును బుట్టించును. ఎట్లు? అనుభావములచేత. కావున భరతమూర్తమున విభావానుభావసంచారి సంయోగముచే స్థాయిభావమున రసనివృత్తి కలుగు నని చెప్పఁబడినది.

* శంకానామ—సా చ ముహూర్తహారవలోకనావగుణన ముఖశోభన శివ్యపరిలేపన ముఖవర్ణ భేద వేషధనుష్కన్యకంతానసాదాభిరసభావైరభినయేత్.
(నాట్యశాస్త్రం - అధ్యాయ ౭.)

విభావము లనునది రసము పుట్టుటకు మూలకారణము లనియు, వాని నుద్దీపింపఁ జేయునది యనియు రెండు తెలుగుల నొప్పును. అనుభావము కన్నీళ్లు తుడుచు కొనుట, కఠీరము వడఁకించుట, స్తంభముగల నిలఁబడుట మొదలగు సంగత్యములు. సంచారిభావము లనగా పైప యిన పుట్టి యల్పకాలము నిలిచి మఱిపోవునట్టి భావములు. స్థాయిభావ మనఁగా వాసనాబలముచే సహజ న్యమై చిరకాలము మనస్సులో నిలిచి సంచార్యాధిభావములచే ప్రకర్షావస్థ చెంది శృంగారాదిరసరూపమున మనస్సున నభివ్యక్తమై యానంద మిచ్చుభావ విశేషము. రతి, హాసము, శోకము మొదలగునవి స్థాయిభావములు. సాత్త్వికభావము లను పేరితో మనోదేహవికారరూపములై యతిశ్రయత్నముచే జూపబడుభావము లేనిమిది గలవు. రసోద్ద్యోతమునకుఁ గావలసిన సమస్తభావముల నుద్ద్యోతంపఁజేయు ప్రయత్నమునకే సాత్త్వికాభినయమని పేరు. కేవల మెనిమిది సాత్త్వికభావములే కాక ముప్పదిమాఁడు సంచారిభావములు మొదలగునవియు సాత్త్వికాభినయ మగును. అభినయక్రియలే యనుభావము లని చెప్పితిమి.

కాబట్టి సామాజికనకు భావరసము లుద్ద్యోతంపఁ జేయుప్రక్రియ యభినయము. అది నాలుగువిధముల నొప్పును. మతభేదముచే సర్వాభినయము లాంగికాభినయమునందే పర్యవసానము చెందు నంటిమి. అయినను సాత్త్వికాభినయమే రసనిష్పత్తికి ముఖ్యము. ఎందు కనఁగా భావరసములు దానివలనఁ గలుగుచుండును. నటుఁడు పాత్రము, రస మాస్వాద్యము, నటుని యనుకరణ వ్యాపార మననభినయము, నాస్వాదనము చేయుటకు పాత్రను గైకొనుట యనుప్రక్రియ - అని యింతవఱకుఁ దెలిసెడి.

ఇక నాస్వాదనకుని స్వరూపధర్మముల విచారింతము. ఆస్వాదనకుఁ డన రసమనుభవించెడివాఁడు. శ్రవ్యకావ్యమునఁ గావ్యము వినిపివాఁడు దృశ్యకావ్య విషయమున ప్రదర్శనము చూచెడివాఁడు. - అనఁగా

సామాజికనకు. సామాజికశబ్దమేయుభయకావ్యపక్షములఁ బ్రయోగింతము. * సామాజికనకు నెట్టిగుణము లుండిన నటకర్మయందు లోపములేనిపక్షమున సంపూర్ణరసానుభవము చెందును? అనగా నీరసుఁ డగువాఁడు రసవంతమైనవస్తువును జూచి యానందింపఁగలుగునా? విరక్తుఁడు రక్తిమత్సద్ధార్మముల నాదరము చూపునా? ఆశ్రమస్థులగుచార లాశ్రమాంతరధర్మముల ననుష్ఠింపఁగలగా? అనఁగా సన్యాసి భాణప్రహసనాదులఁ గల శృంగార శృంగారాభాసధర్మముల ననుభవించి యానందము పడయఁజాలునా? లేక పరిపూర్ణ సంస్కారము లేనివాఁడు ఆత్మసంస్కారముగాని, విద్యాసంస్కారముగాని, నాగరికతాసంస్కారముగాని లేనివాఁడు ప్రేక్షించువస్తువులను జూచి పూర్వముగా ననుమోదింపఁజాలునా? అనునట్టిప్రశ్న లేన్నియో పుట్టుచుండును. వీరికిసమాధానమేమనఁగా, నాటకప్రసక్తితవస్తువున కనుగుణముగా సామాజికనని హృదయము తగినసంస్కారముఁ బొంది యుండువలయు. అప్పుడే సామాజికని సహృదయుఁ డని చెప్పుదురు. సహృదయుఁ డనఁగా సమానహృదయము గలవాఁడు. ఇట్టి సహృదయత్వము ప్రేక్షకుల కిట్లు సిద్ధించును? అనునది రెండుప్రశ్నము. ఇది సహజముగా జన్మబలముచేతను, విద్యాబలముచేతను, లోకానుభవముచేతను గలుగుచుండును. దీనికి కొంతవఱకు వాసనాబల మని చెప్పుదురు. ఈ కర్మవాసన సామాజికనకు లేనియెడల నెట్టిభావమును గాని చూచి యభినందింపనేరఁడు. తనకుఁ గలిగియున్నభావముల ననుభవంపక యాపేక్షించును. లేదా భావముల విషయమునఁ దటస్థుడై యుండును. కావున సామాజికనకు వాసనారూప మగు మనస్సంస్కారమో, ధర్మమో యుంకి తీరవలయును. అప్పుడే రసానుభవము కలుగును. పాదతాడితక మనుభాగమున వైదికశిఖామణి యగు నొక బ్రాహ్మణుఁడు వేళ్ళాపాదముచే వాసభవనమున శిరస్తాడితుడై ధర్మసభలో వృషలీపాదఘాతమునకు ప్రాయశ్చిత్తము లభింపక విటసభలో ప్రాయశ్చిత్తము నన్వేషించునట్టి కథా

* శ్రవ్యకావ్యముకంటెను నాటకమే రసవత్తర ముండును. “సంవర్షేషు డశరూపకం శ్రేయః” అని నామనునిచే, “కావ్యేషు నాటకం రమ్యమ్” అని పండితులచేతను రూపశోక్త్యుత్తర ప్రకటింపఁ బడియె.

సందర్భము గలదు. ఈభాగప్రారంభమున మాత్రధానుఁ డిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు :

“నిర్దమ్యతాం బకవిలాససమప్రచారై
రారైశ్చ రాజసవివైః శమవృత్తిభిశ్చ,
త్విన్దన్తు డిండికవి నర్మకలావిదగ్ధా
నిర్మక్షికం మధు విపాసతి ధూర్తగోష్ఠీ. ౪

కుతః—నప్రాప్తువంతి యతయో రుదితేన మోక్షం
స్వగ్ధాయతిన న పరిహాసకథా నుద్ధి,
తస్మాత్ప్రతీతమనసా హాసితవ్యమేవ
వృత్తిం బుధేన ఖిలు కారుకుపిం విహాయ. ౫

ఇందు మొదటిపద్యమున దాంబికులును, ప్రకాంఠ చిత్తులును రాజసగృహముచే ద్యుతాదిగోఘలం బగి హరించు నియోగగర్భముగలవారు సేసభ. విశిని లేచి పొందు—అనగా మేము ప్రవర్తింపబోవు హాస్యరస పర్యవసాన మగు శృంగారాభాసము ననుభవించునని వా రీసభలో నుండుట కనర్హు లని తాత్పర్యము. ఇక రెండవశ్లోకమున శృంగారహాస్యాదిరసములు పరమరస మగు శాంతరసమున కలుగఁ జేయుటకు ప్రతిబంధకములు గావు. కావున లోకతత్త్వమును ప్రేక్షించి ధర్మార్థ కామస్వరూపమును గుర్తించి మోక్షసందేహమును బహిష్కరింపబోవారికి హాస్యరసప్రదర్శనమును బానుటచే మతి చెడిపోవఁజాలదు—అని తాత్పర్యము. అనగా కావ్యము చే ధర్మాత్మార్థాదిపురుషార్థోపదేశము రంగస్థలమునఁ జూపఁ బడు లోకతత్త్వసుభవము నీక్షించుచే జ్ఞానోదయము కలుగు నని పరమార్థము లేలుచున్నది. ఎట్లయినను సామాజికునకు వాసనాసంస్కారములు లేనినో బ్రహ్మనానందమును సంపూర్ణముగా ననుభవించఁబడదు. విద్యానివాదియును నటులాడి చూపునపుడు పండితునకు మంచియుద్బోధము గలుగును. వీరరసము పుట్టించు హస్త లాఘవాదిక్రియలు చూపునపుడు మేత్రధర్మి యగు వాఁడు వాని మిక్కిలి క్లాఘించును. ప్రణయహాసోపశ మనక్రియలు వాయకుఁడు చూపునపుడు తచ్చాశుర్యమును శృంగారభావవిశేషముల వాసనగలవాఁడు వానిఁ జూచి యానందించును. తదితరులకుఁ దత్తదంశముల సంపూర్ణానుభావము కలుగజేరదు. కావున వాసనా భావ మగు నహంకారము లేక యభిమానము, లేక

యాత్మసంస్కారము ఎవ్వని కుండునో వానికి రస సంపత్తి కలుగును. భట్టనాయకాభినవగుప్తాదు లీరస స్వరూపమును సామాజికునియందుఁ గలుగు ప్రక్రియను నిర్ధారించిరి. భోజుఁడు సామాజికుని వాసనావిశేష మును రసరూపముగా విభజించి దానిని విస్తరించి శృంగారప్రకాశ మనుగ్రంథరూపముగా నిరూపించెను. రసానుభవమునఁ గలికోత్పత్తికలుగఁ గలుగుభావము లచే స్థిరమై వాసనారూప మగు శృంగారాదిరసాంకుర స్వరూపమున నభినవగుప్తాదులు రసతత్త్వనిరూపణమునఁ జెలుపుచు విస్తరించి చెప్పిరి. భోజుఁడు సామాజికుని హృదయమున వాసనగాఁ గాని, సంస్కారముగాఁ గాని యేర్పడియున్న యభిమానవిశేషమును విస్తరించి రసాభి వ్యక్తిని నిరూపించెను. ఈభేదము మొట్టమొదట దెలుప వున్న యెడల శృంగారప్రకాశములోని వాక్యార్థతత్త్వము నక్కఱగా బోధపడవని యిహబంధ మింతవిరివిగాఁ జెప్పవలసివచ్చెను. వైవాక్యములలో ననేకస్థలములఁ బునరుక్తి కలుగునట్లు చెప్పినదానినే మరల మరలఁ బర్యాయపదజ్ఞానముగాఁ జెప్పితిమి. దానికిఁ గారణము సంస్కృతభాషాపరిచయము లేని సామాన్యజనులకు మా యభిప్రాయమును దలిపింపఁగోరియే కాని శేషలము నుత్తరరూపముననే విషయసర్వస్వగ్రహణము చేయఁ జాలుపండితులకుఁ దెలుపఁగోరి కాదు. కావున విషయ మెఱింగినవాగు మాపానరుక్త్యమును తీమింపవర్తులు. రసపద్యమున నేమి యో, దానిస్ఫుటప్రతీతి కేవేని ప్రతి బంధకములో యవి మునుపందు విచారింపఁబడును. భోజునికాలమునకు రసస్వరూప మెట్లున్బట్టానంద వగ్ధవల్నాల్లటశంకుకభట్టనాయకాభినవగుప్తాదులచే నిరూ పింపఁబడి భోజునిచే నాజ్ఞానపరికర మెట్లు గ్రహింపఁ బడి రసతత్త్వసౌధము నిర్మింపఁబడియెనో తెలుపుటయే శృంగారప్రకాశపరికిలనమునకు ముఖ్యము కావున నతని కాలమునఁజుగ నెగడినప్రాచీనమతములనే యవలంబించి వైయంశములు వ్రాసఁబడినవి. చుట్టరససంస్కార పరిపూత మగు పండితరాయాదికృతరసపరిష్కారము నాశ్రయించుట భోజాదిప్రాచీనమతము ననువదించుట గాక దానిసంస్కరించునట్లును, కావున నిందుఁ బూర్వమతములే చూపఁబడవలసియన్నది.

మంత్రమునకు వ్యాఖ్యానరూపమైన గ్రంథము బ్రాహ్మణ మనఁబడును. బ్రహ్మ మనఁగా వేదము. దానికి సంబంధించినది బ్రాహ్మణము. ప్రతివేదమునకును బ్రాహ్మణ భాగము కొంత గలదు. అది సంహితల లోని యెల్ల మంత్రములను యజ్ఞక్రియలకు సమన్వయింపఁజేయును. వివిధములైన క్రతువులు విస్తరించినకాలముందు బ్రాహ్మణములు ప్రబలి యజమానకుల మాశ్రయముగాఁ బ్రతిష్ఠిగాంచినవి. సాధారణముగా బ్రాహ్మణములందు విధి, అర్థవాదము, ఉపనిషత్తులను మూఁడుభాగము లుండును. కర్మప్రతిపాదకములు, కర్మవిధాయకములు, కర్మస్వరూపబోధకములు నగు వాక్యములు విధులు. కర్మప్రరోచనాంశములయిన వాక్యము లర్థవాదములు. ఇతిహాసరూపములు, సంవాదాత్మకములు, తత్త్వవిచారంశములు, బ్రహ్మప్రతిపాదకములు నగు భాగము లుపనిషత్తులు. బ్రాహ్మణములలోనే యారణ్యకము లనుభాగము లిమిడియున్నవి. బ్రాహ్మణములందలి వైభాగము లన్నియు సమకాలికములు కావు. ధర్మజ్ఞాన పెచ్చుపెరిగినకాలమున, సంహితల యర్థము విస్పష్టముగాఁ దెలియరానికాలమున విధ్యర్థవాదరూపములయిన బ్రాహ్మణములు వెడలియుండును. బ్రహ్మజ్ఞాన యంకురించిన

కాలమునందును, అది యభివృద్ధిచెందిన సమయమందును ఉపనిషద్భాగ మావిర్భవించియుండును. ఉపనిషత్తులకు వేదాంతములను పేరు గలదు. అనఁగా నవి వేదముల తుదిభాగములనుట. ఈకాలమున నుపనిషత్తుల సంఖ్యాకములు కనవచ్చుచున్నవిగాని యివి యన్నియుఁ బూర్వకాలమున వేదాంతసంజ్ఞ చెందినవి కావు. మతాభిమాన మధికమైన కొలఁదిని భిన్న భిన్న రూపములయిన యుపనిషత్తు లపరిమితముగా నుదయించినవి. అయినను, ఈశకేనకతాదిదశోపనిషత్తులుమాత్రము ప్రాచీనములని పూర్వాచార్యులు గణించి వానికిమాత్రమే భాష్యములు వ్రాసిరి.

ఇట్లు త్రివిధభాగసమన్వితములయిన బ్రాహ్మణములు మంత్రములకుఁ గర్మంశముగా నర్థము వినరించి సమన్వయింపఁజేయుటయేకాక తరువాత వెలువడిన వివిధములయిన ధర్మబ్రహ్మసూత్రముల యుత్పత్తికి మార్గదర్శకములుగూడ నయిన వనుట సత్యము. తైత్తిరీయబ్రాహ్మణాదులలో నందం దర్వాచీనకాలసూచకములయిన వాక్యము లుండుటంబట్టి యవి యర్వాచీనము లని యూహింపవలసినవచ్చినను, కర్మబ్రహ్మప్రతిపాదకమైన యందలి విజ్ఞానముమాత్రము సంహితలనాఁటిదై ఋషిచరంశరనుండి క్రమముగా వచ్చినదేకాని నవీనము కాదు. సంహిత

తలలో గనవచ్చునట్టి విజ్ఞానమును బ్రాహ్మణములు విస్తరింపజేసి వివరించినవి కాని, దానిని గ్రొత్తగా సృజింపలేదని సంహితలలో నందందుఁ గనవచ్చు ధర్మబ్రహ్మప్రతిపాదకములయిన మంత్రములే చెప్పక చెప్పచున్నవి. అయినను గర్మకాండ మతిశయించినకొలఁదిఁ గొంత నూతనవిజ్ఞానభోధకమగు గ్రంథముగూడ బ్రాహ్మణములలో ననతిరికకపోలేదు. ఈవిషయమును “పురాణప్రోక్షేషు బ్రాహ్మణకల్పేషు” అను పాణిని సూత్రముగూడ బలపఱచుచున్నది. పాణిని నాటికిఁగూడ బహుపురాతన బ్రాహ్మణములని కొన్నిటికిని, అర్వాచీనబ్రాహ్మణములని కొన్నిటికిని వాడుక కలదు గావుననే యునఁడు ‘పురాతనమహ్నిప్రోక్షము లగు బ్రాహ్మణము’ అని ప్రత్యేకముగా పక్కాణింపవలసివచ్చినది. దీనినిబట్టి సంహితల కాలముననే వెలసిన బ్రాహ్మణములు కొన్ని గలననుట స్పష్టము. కాని ప్రాచీనబ్రాహ్మణములలోఁగూడ సర్వాచీనబ్రాహ్మణ గ్రంథము కొంతకొంత కలసియుండుటచే బ్రాహ్మణము అన్నియు సర్వాచీనములే యని కొందఱు భ్రాంతిపడుచున్నారు. అయినను బ్రాహ్మణములందలి విధివాక్యములు ముం

దును, అర్థవాదములు వానిసిద్ధాంతము, యజ్ఞకర్తలగాఢలు, యాగక్రమోచనాచరములగు నితిహాసములు మొదలయినవి వానితరువాతను బయలువెడలినవని యాయాభాగముల విషయములనుబట్టి గ్రహింపవచ్చును. మఱియు మనోరంజకములయిన యుపాఖ్యానములు బ్రాహ్మణములలో సర్వత్ర కనిపించును. అవియన్నియు సర్వాచీనములే. ఉపనిషత్తులు పురాతన బ్రాహ్మణముల తరువాతివని వాని వేదాంతసంజ్ఞయే చెప్పచున్నది. కర్మాచరణమందు భేదభావమును సూచించు చర్చలును, తమతమ మతములను స్థాపింపజేయు వాదప్రతివాదములును బ్రాహ్మణముల నందందు గనవచ్చును. అట్టి గ్రంథమంతయు సర్వాచీనమనుట విదితము.

బ్రాహ్మణములు కేవలము కర్మోపయోగులై మంత్రభావమును చెలుపునవేయైనను, అవి తత్తత్కాలములందలి మతధర్మములను, నర్థవ్యవస్థలను, సాంఘికాచారములను, వేద్యముల, నాటి భరతఖండచరితమును గ్రహింప సహాయపడుచున్నవనుట నిర్వివాదము. అయినను బ్రాహ్మణములకును యాగములకును అంగాంగిభావము సిద్ధము.

సాంప్రదాయక విజ్ఞానం

టేకుమళ్ల కామేశ్వరరావు

ఇప్పటి నాగరికజాతులన్నీ కూడా ఒకప్పుడు బహు అనాగరికంగా వుండేవి. ఆ అనాగరికస్థితిలో అవి కొంతభావం సంపాదించేయి. ఆ భావం / కఠినం వారినుంచి మరొకతరంవారు నేర్చుకొంటూవచ్చినందు వల్ల అది ఇప్పటికీ నిలదివుంది. ఈజ్ఞానానికి అటు తర్వాతినారునూడా కొంతకొంత చేరుస్తూవచ్చేరు. మొత్తంమీద యాజ్ఞానానికి సాంప్రదాయకవిజ్ఞానం (Folk Lore) అని పేరు.

సంఘంమొక్క శైశవస్థితిలో ఆర్జించిన యాజ్ఞానంలో సక్యమైన కార్యకారణసంబంధం వుండును, ఒక్క వాగ్మనూశం తప్పవిడిచి. ప్రకృతిశాస్త్రాదుల విషయమై వారికి కల భావం బహుస్వల్పం. అంతే కాకుండా ఆవున్న కాస్తజ్ఞానమైనా ప్రకృత్యంతరకారణాలతో నింపివుంటుంది.

ఈసాంప్రదాయకవిజ్ఞానం నాగరికజాతులలో యింకానూడా నిలదివుంది. దానికి కారణం బాటిఅంతా నాగరికం కాకుండా కొంతభాగంమాత్రమే నాగరిక మవడం. తక్కిన అనాగరికభాగంనూడా క్రమేపీ నాగరికమవడంతోపే యావిజ్ఞానం సంఘంలో మచ్చుకేనా లేకుండాపోతుంది.

సంఘంమొక్క శైశవస్థితిలో పుట్టిన యాజ్ఞానాన్ని యించుమించుగా అజ్ఞానమనే చెప్పవచ్చు. అటువంటి అజ్ఞానం క్రమేపీ సరించిపోతున్నందుకు మనము విచారించాలి అంటే - నిజంగా మనం యేమాత్రమూ విచారించనవసరంలేదు. సంఘం క్రమేపీ నాగరిక మవుతున్నందుకు మనమంతా సంతోషించవలసిందే. కాని నాగరికస్థితిఅంటే వెనకటి మనసంగతులన్నీ మరదిపోవడంకాదు. అలా మరదిపోవడమే మరొక రకమైన అనాగరికత అని అనుకోవచ్చు. అలాగుగాక ఇప్పటి మనస్థితి అంతా పరిపూర్ణంగా తెలిసికొని

మన పూర్వీకులు యేమోస్తరుగా వుండేవారో, సంఘం మల్లా వెనకటిదశకు పోకుండా వుండాలంటే యెటువంటి జ్ఞానం విస్తరింపజేసుకోవాలో, మొదలైన సంగతులకోసం యావిజ్ఞానాన్ని జాగ్రత్తపెట్టుకోవలసివుంది. ఇంతేకాదు, మరొక ఉపయోగంకోసంనూడా దీన్ని జాగ్రత్త పెట్టుకోవలసివుంది. అదేదంటే - శాస్త్రజ్ఞులు యావిజ్ఞానాన్ని పరిశీలించి యేయేజాతులు యేయేదేశాలనుంపి వచ్చేనూ, యేయేజాతులు యేయేజాతులనుంపి యేర్పడాయో మొదలైనవన్నీ తెలియజేస్తున్నారు. ఈరకమైన జ్ఞానంకోసంనూడా యావిజ్ఞానాన్ని జాగ్రత్తపెట్టుకోవలసివుంది.

ఈవిజ్ఞానాన్ని అనేకజాతులు భద్రపరచుకొన్నాయి. పాశ్చాత్యదేశాలు యావిజ్ఞానాన్ని సరించి పోకుండా నిలబెట్టుకొన్నాయి. ఇంగ్లాండులో ౧౮౭౮-వ సంవత్సరంలో సాంప్రదాయకవిజ్ఞానసంపాదనా సంఘం(Folk Lore Society) మునుపేరున ఒక సంఘమేర్పడి దేశంలోగల యావిజ్ఞానాన్ని సేకరించి దీనికోసం ప్రత్యేకంగా ఒక పత్రిక యేర్పరచి ముద్రించి యావిజ్ఞానాన్ని జాగ్రత్తపెట్టుకుంది.

మన తెలుగుదేశంలో అప్పుడప్పుడు యావిజ్ఞానానికి సంబంధించిన పుస్తకాలు ప్రకటించబడుతున్నాయి. ఈప్రకటించబడ్డభాగం చాలా స్వల్పం. ఆకాస్తఅయినా క్రమరీతిగా చెయ్యబడలేదు. అందుచేత తెలుగుదేశంలో చెయ్యవలసిన పనిఅంతా యింకా ముందే వుందని చెప్పవచ్చు. తక్కినదేశాలలోలాగే మనంనూడా మనదేశంలోని సాంప్రదాయకవిజ్ఞానాన్ని క్రమరీతిగా సేకరించుకుని రక్షించుకోవలసివుంది.

ఇంగ్లాండులో యేర్పడ్డ సాంప్రదాయకవిజ్ఞాన సంపాదనాసంఘం యేమోస్తరుగా పనిచేసిందంటే - ఈసంఘం మొక పత్రికను యేర్పరచి ఆపత్రికలో

దేశంయొక్క వివిధభాగాలలో వున్న సాంప్రదాయక విజ్ఞానాన్ని సేకరించి ప్రచురించింది. అటుతర్వాత మరికొందరు చేరి ఆపత్రికలో ప్రకటించబడ్డ వస్తువుని తాలూకాలవారిగా విభజించి ఒక్కొక్కతాలూకాలో సేకరించినదానిలోనుంచి మచ్చుకు కొంతకొంత తీసి ఒక్కొక్కసంపుటకు ప్రకటించేరు. ఈమొత్త రుగా అనేకసంపుటలు ప్రకటించబడ్డాయి. ఒక్కొక్కసంపుటలో ప్రకటించబడ్డ తీరు యేమిటంటే తాలూకాలో దొరికిన సాంప్రదాయకవిజ్ఞానమంతా కొన్నిశాఖలుకింద విభజించబడింది. ఒక్కొక్క శాఖకింద దొరికిన వస్తువులంతా - ఊళ్లన్నీ అకారాదిగా రాయబడి - యేవూళ్లో సేకరించబడిన వస్తువు ఆవూరికింద రాయబడింది. అంతేకాదు, ఆ విజ్ఞానంలో ఒకవూరికి మరొకవూరికి గల భేదాలు కూడా తెలియచెయ్యబడ్డాయి. ఈమొత్తరుగా యెంతోకష్టపడి క్రమశీతిగా ప్రకటించబడి యీ విజ్ఞానం ప్రజలకుపయోగకరంగా చెయ్యబడింది. పై మొత్తరుగా ఆంగ్లేయులు తమ సాంప్రదాయకవిజ్ఞానాన్ని తక్కినదేశస్థులకే బాగ్రుత్తపెట్టుకున్నారు.

సాంప్రదాయకవిజ్ఞానాన్ని సేకరించడంకోసం మనరాష్ట్రంలోకూడా ఒకసంఘం యేర్పడింది. ఆ సంఘం ఒకపత్రికను ప్రచురించి ఆపత్రికలో తాము సేకరించిన సాంప్రదాయక విజ్ఞానాన్ని ప్రకటించాలి. ఒకసంఘం చెయ్యవలసిన పని ఒకవ్యక్తి చెయ్యడం కష్టం. అయినా ఒకవ్యక్తే తాను చెయ్యగలిగినంత పని చెయ్యవచ్చు. ఒకతాలూకాలోనో, లేక కొన్నితాలూకాలలోనో వుండే విజ్ఞానాన్ని తాను అందుకోసమే ప్రకటించే ఒకపత్రికలో ప్రచురించి కొంతవరకూ విజ్ఞానసేవ చెయ్యవచ్చు.

సాంప్రదాయకవిజ్ఞానమంతా ఒకేమొత్తరు వస్తువు కాదు. దానిలో అనేకవిషయాలున్నాయి. మొత్తంమీద దీన్ని మూడువర్గాలకింద విభజించవచ్చు:

౧. నమ్మకాలు, ఆచారాలు.

౨. కళనం, ఉత్తులు.

౩. కళ.

౧. నమ్మకాలు, ఆచారాలలో యికిందిశాఖలున్నాయి:

(అ) మూఢవిశ్వాసాలు, అజ్ఞానపు అలవాట్లు. ఈశాఖలో తిరిగి ఉపశాఖలున్నాయి. అనేకంటే:

౧. జపస్మృతికి సంబంధించినది.

ఉదా:—హంపిలో ఒక బండరాతిమీద సీతా అమ్మనాగు తన చీర ఆరవేసుకుంటే ఆమచ్చ ఆబండ మీద వుంది.

సప్తసాగరయాత్రలు చేస్తే స్త్రీలు గర్భిణులు అవుతారు.

తోకచుక్క వస్తే యెకడో పొక గొప్పవాడు మరణిస్తాడు.

సూర్యగ్రహణం చెల్లక వాగంలోజాలవలకూ యేకార్యం చెయ్యకూడదు.

(రత్నశాస్త్రంలో రత్నాలకు సంబంధించిన మూఢవిశ్వాసాలు దొరుకుతాయి.)

అమావాశ్యనాడు బచ్చలిమర కొయ్యకూడదు.

అమావాశ్యనాడు పుడికే దొంగఅవుతాడు.

మూలనక్షత్రాన్ని జన్మించకూడదు.

ద్వాపతి దగ్ధమౌగం.

స్వాతివానకు ముత్యాలు తయారవుతాయి.

అర్జునుడి పది పేర్లు వర్ణిస్తే పిడుగుపడుదు.

మేఘగర్జనం యింద్రుడి రథభ్వని.

పైనమ్మకాలలో కొన్నిటికి జ్యోతిశ్శాస్త్రం కారణం.

౨. చెట్లు, మొక్కలకి సంబంధించినది.

ఉదా:—రావిచెట్టుకు ప్రదక్షిణాలు చేస్తే స్త్రీలు గర్భిణులు అవుతారు.

చింతచెట్టుమీద దయ్యం లుంటాయి.

కులసిద్ధియై పూజచేస్తే కోరికలు సిద్ధిస్తాయి.

(ఉత్త కొబ్బరికాయకి దయ్యంలిన్న కాయని పేరు.)

ఏపాదుకైనా పురుషుడితే శ్రీవత్సగోత్రీకులు కుమ్మరిబుగ్గిని తీసి 'శ్రీవత్సగోత్రపు సింహ లాచ్చేయి, పుచ్చపురుగుల్లాల్లా విచ్చిపాంకి' అని అబ్బి చిల్లితే ఆపురుగులు నాశనమైపోతాయి.

ఇంటిలో మొండిచెయ్యిమొలిస్తే యిల్లు విడిచి పెట్టాలి.

3. జంతువులు, జీవులకు సంబంధించినది.

ఉదా:—ఇంట్లో రోగి వుండగా పులుగుపిట్ట ఆగుస్తే రోగికి చావుతప్పదు.

కాకి యింట్లోంచి యెగిరితే యిల్లు విడిచి పెట్టాలి.

గడ్డ యింటిపొడ వాలితే యిల్లు విడిచిపెట్టాలి.

కాకి ఆరుస్తే యింటికి బంధు వస్తాడు.

కాకుల మైగునం చూస్తే తను చచ్చినట్టు తన బంధువులికి ఉత్తరంరావాలి.

పొద్దున్నే పిల్లని చూడకూడదు.

(బల్లిపతనంవల్ల కలిగే లాభనష్టాలు పంచాంగం చూస్తే తెలుస్తాయి.)

తూనీగలు యెగిరితే వాన కురుస్తుంది.

పాలపిట్టదర్శనమైతే పగనాన్నం దొరుకుతుంది.

ఏడుపందిముల్లు యెవరిదగ్గర వుంటే వారికి దెబ్బలాటలు వస్తాయి.

(అశ్వలక్షణశాస్త్రంలో అశ్వాలకు సంబంధించిన విశ్వాసాలన్నీ చెప్పబడివున్నాయి.)

౪. భూతాలు.

ఉదా:—దయ్యానికి మగమలు ముందుకి, నేళ్లు తనకిక్కి వుంటాయి.

దయ్యం రోలుముక్క అవుతుంది.

(హిరూర దయ్యంలబావులుంటూనేవుంటాయి.)

౫. మాయ.

ప్రయోగం, కాలబడి, దిట్టి మొదలైనవి యీ శాఖలోనే వస్తాయి.

౬. మంత్రాలు, రంత్రాలు.

పాముకాటు, లేలుకాటు, చప్పి, ఇరుకు, ఎక్కిళ్లుమొదలైనవాటి మంత్రాలు, ప్రయోగాలకు విరుగుళ్లు మొదలైనవి, రక్షులు, తాయత్తులు మొదలైనవి యిందులో చెప్పబడుతాయి.

ఉదా:—మునగవేరు తూర్పునకు పారినదానిని త్రవ్వి తెచ్చి ఆరోజుననే తాయకులో వేసివుంచుకుంటే కోరి తప్పిపోవును.

పచ్చిపసుపు, కన్నెకోమలి, తెల్లజిల్లేడు మొగ్గలు, నల్లపుమ్మిత్తవేరు, నిద్రగన్నేరు ఆకులు, మంచిగంధము, రాజవగడము నూరి వుండలుచేసి మధు రావేళలో పెట్టిగయిస్తే వశ్యమగును స్త్రీపురుషులెవరైననుసరే.

౭. గారడి, భవిష్యత్ నూచన.

ఈ శాఖలో కోడి, పూనదాలు, కలలు, శకున శాస్త్రం, శకునాలు మొదలైనవి వస్తాయి.

ఉదా:—తెల్లవారగట్ట వచ్చిన కల నమ్మకానికి నది.

కలలో మామిడిపళ్లు, ముత్తెడు మొదలైనవి వస్తే మంచిది; శకుం, వితంతువు మొదలైనవి వస్తే కీడు.

పిల్లి యెరురురాకూడదు.

(బల్లిపతనఫలాలు పంచాంగంచూస్తే తెలుస్తుంది.)

కుమ్మిలే యేపనీ చెయ్యకూడదు.

౮. స్వర్గం, నరకం, పుణ్యపాపాలుగురించి యీ శాఖలో వుంటుంది.

౯. ఇతరమాఘ విశ్వాసాలు, ఆచారాలు.

నేను నేకరించినవి కొన్ని యొక్క ప్రకటిస్తాను:
గడపమీద కూర్చుని తుమ్మకూడదు: తుమ్మిలే
గడపనిగంధాలు.

తుమ్మిలే చిరంకిని, శతాయుస్సు, నూర్కంజీయు
లంత ఆయుస్సు అవాలి.

రాత్రిపూట తుమ్మిలే నెత్తిమీద నీళ్లువల్లించు
కొని యెత్తుకో పుట్టిందీ చెప్పాలి.

ఒకతుమ్మకంపై యెక్కువ తుమ్మిలే తప్పలేదు.

రాత్రిపూట ఉప్పు అని అనకూడదు.

రాత్రిపూట ఉప్పు దీపానికి చూపిస్తేగాని
వెయ్యకూడదు.

ఎవరైనా, యొక్కశిక్షనా వెళుకూవుంటే
యొక్కడికి వెళుకున్నావని అనకూడదు.

రాత్రిపూట తేరముమాట యెత్తకూడదు.

(భిక్షివారనక్షత్రాలు చూసి తేరంచేయించు
గోవాలి. ఇది పంచాంగబంధం.)

కోలుమీద చూశోకూడదు.

వాల్చిన కోకలి బాటకూడదు.

మునిపల్ల మునిపల్ల కొరకకూడదు.

చెల్లెల్ని కాలితో తన్నకూడదు.

నడుస్తూ వళ్లుతోముకుంటే అంతమేరా చెరువు
తవ్వించాలి.

గడప మహలక్ష్మి.

శుక్రవారంనాడు తేరంచేయించుకుంటే ఆడ
తడుచుకు అనర్థం.

బుట్టివారంనాడు కొత్తవస్త్రహారా లేవీ మాట్లాడ
కూడదు.

కొత్తగుడ్డకు పసుపుపెడిలేగాని కట్టకూడదు.

మూగళ అది సోమవారానిలో కొత్తగుడ్డ కడిలే
అది తొందరగా కాలిపోయి చిరిగిపోతుంది.

దీపం పెడిలేలేగాని మందినీళ్లు తాగకూడదు.

తెల్లని మంగళవారంనాడు చంపకూడదు.

ఒక్కటే పిల్లను పెనుకుంది కాబట్టి తెల్లని
చంపకూడదు.

సీటమీద పడుకోకూడదు.

చేబతో విసురుకోకూడదు.

మేకలమంద మధ్యనుంచి వెళ్లకూడదు.

(తలగమనుకువ్రావ్వం పెద్దల ఆశీర్వాదం.)

కాలివపంచ చాకలివాడికి వెయ్యందే కట్ట
కూడదు.

ఇద్దరిమాటలు వొకటైతే యింటికి బంధు
వస్తాడు.

వియ్యం కొలుస్తూన్నప్పుడు తవ్వ తిరగపడితే
యింటికి బంధు వస్తాడు.

పొయ్యి ఆరుతే యెవరో బంధు వస్తాడు.

అరికాలు దుగడపెడితే దబ్బలాట వస్తుంది.

విస్తరాకు జరిగితే ప్రయాణం సిద్ధం.

సీటలు గోడకు అడ్డంగా చేరవెయ్యాలికొని నిలు
వుగా చేరవెయ్యకూడదు.

ఆడది జడతేసుకుని చెంపలు దువ్వకోపోతే
ముసిలిమొగుడు తస్తాడు.

రాత్రిపూట యాలకేస్తే పాము లాస్తాయి.

రాత్రిపూట అడ్డంచూసుకుంటే మందుజనవల్ల
బోగందై ప్రవతాదు.

లేకుపట్టు పట్టివయింటిని ఆరుగుల్లు విడిచెయ్యాలి.

అదివారంనాడు తురికిపచ్చడిమట్టుకోకూడదు.

తలంటుకొన్నరోజున కాటుకపెట్టుకుంటే కత్తి
గినవారియింట్లో ప్రవతాదు.

తొకార్లమీద తలవంచుకుపోకూడదు.

భోంచేస్తూన్నప్పుడు యెడమపాదం పట్టుకుంటే దరిద్రం.

కాళ్లుకడుక్కునేటప్పుడు మణులు తడియక పోతే దరిద్రం.

కొత్తగిన్నెకు పసుపురాసి కొంచెం సాలచుక్క పోస్తేగాని వాడకూడదు.

కోతిఅంటే పిల్లలు మరొక యెడగరు.

మంగళవారంనాడు కొత్తచీపురుకట్ట హుషారు.

ఉప్పు చేతిలో నేస్తే కయ్య మొస్తుంది.

ఉత్తరగూర్చి వూపితే చంటిబిడ్డకి కడుపునొప్పి వస్తుంది.

ఇద్దరి చంటిపిల్లల్ని ఒకరిమొసా మొకరికి చూపిస్తే మూగివాళ్లువుతారు.

చంటిబిడ్డకి అద్దం చూపిస్తే మూగిదవుతుంది, లేక పైపళ్లు వస్తాయి.

పుష్కరం నల్లేక రెండున్నరయేళ్లవరకూ యే శుభకార్యం చెయ్యకూడదు.

శివదృష్టి, విష్ణుపృష్ఠము పనికిరాదు.

ఉల్లో ఒక్కమేడ వూడకూడదు.

(అ)ఆచారాలు. దీనిలోని ఉపశాఖలు-

౧. కొన్నికొన్ని సంతుగులు కొన్నికొన్ని రోజుల్లోగాని, కొన్నియుకువుల్లోగాని వస్తాయి.

ఉదా:-కృష్ణజయంతికి ఉట్టపండగ.

(అమృతవర్ష జాతరు కొన్నిరోజుల్లో వస్తాయి.)

వేసంకాలంలో వసంతోత్సవం వస్తుంది.

౨. పుట్టుకకు, వివాహానికి, మరణానికి సంబంధించినవి. ఇవన్నీ చాలామట్టుకు ఆశుకార్యకాండలలోనే వున్నాయి. అలాగులేనివికూడా కొన్ని వున్నాయి.

ఉదా:-బిడ్డకనక బొడ్డుతాడు మెడకిచుట్టు పిట్టపందాలు, పావురంపందాలు మొదలైనవి, గవ్వకుని భుజితే కిందటిజన్మలో ఉరిపోగుకున్నట్టు అర్థం. అటలు మొదలైనవి.

పురిటిదినాల్లో యెన్నెమృతకళ చెప్పుకోవాలి. (పుల్లోత్సవమేకాని పుత్రికోత్సవం లేదు.)

పగటిపూట పుట్టినవాళ్లు పగలు నిద్రపోతారు. రాత్రిపూటపుట్టినవాళ్లు రాత్రి నిద్రపోతారు.

ఎడపిల్లకికీచంటి లేకపోతే మొగపిల్లాడు పుడతాడు.

బిడ్డకి మొదట పైపళ్లు వస్తే మేనమామకి అపాయం.

పిల్లాడు పాలుతాగేక ముద్దుపెట్టుకుంటే ఆబలమంతా మనకి వచ్చేస్తుంది.

స్థానీపాకం నందిమొహంనాడు వంకాయ వండకూడదు.

(పెల్లిలాంఠనాలు ఒక్కొక్కస్థలంలో ఒక్కొక్కమాదిరిగా వుంటాయి.)

బహిష్టఅయి స్నానంచేసేక నోట్లో యేమీ వేసుకోవద్దీ చంటిపిల్లల్ని చూడకూడదు.

మనిషి చనిపోయినప్పుడు గట్టిగా యేడుస్తే స్వర్గంతులుపులు విడతాయి.

(కొన్నిమతాలవాళ్లు దహనంచేస్తారు, కొన్ని మతాలవాళ్లు పాతిపెడతారు.)

(తద్దినంనాడు కొన్నికొన్ని మారలు వండకూడదు.)

3. ఆటలు.

పాటలున్న ఆటలు కొన్ని, పాటలులేని ఆటలు కొన్ని. చిన్నపిల్లలు ఆడుకునే ఆటలు కొన్ని, పెద్దవాళ్లు ఆడుకునేవి కొన్ని. ఆటలలో అనేకవిధులున్నాయి. ఈవిధులు ఒకస్థలంనుంచి మరొకస్థలానికి భేదిస్తాయి.

ఉదా:-కోడిపందాలు, గొర్రెపందాలు, పికిలి

భారతిలో కొన్ని సంవత్సరాలకిందట వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు పిల్లల ఆటలను గురించి ఒక వ్యాసం రాసేరు. ఈ మధ్య మంగళాశివేకటేశర్మగారు భారతిలో 'బాలక్రీడలు' అన్న పేరున కొన్ని ప్రకటించేరు. గృహలక్ష్మిలో తరువాత ఆటలను గురించి ప్రకటించ బడుతూవుంటుంది.

౪. అనేకరకాలైన స్థానిక ఆచారాలు. ఇవి గ్రామపరిపాలనకి, శిక్షల వసూళ్లకి, మామూళ్లకి సంబంధించివుంటాయి.

ఉదా:—ఒక ఊళ్లో వుండే ఆగార మేమింటే ఆవుల్లో యెవరైనా యేకొత్తవస్తువైనా తెచ్చు గుంటే అంతా పూరికంతమాదా పంపి పట్టాలి.

కొన్ని ఊళ్లలో ఊరికంతా వొంగులు వుంటుంది.

కొన్ని ఊళ్లలో కొన్ని సంవత్సరాలు, బొత్తర్లు, ఉత్సవాలు, కొన్ని ప్రత్యేక పండుగలు జరుగుతాయి.

పశువులకి పెట్టే పేర్లు మాదా యావుపశువులోనే చేరుతాయి.

౨. కథనం, ఉత్తులు.

(అ) ౧. జరిగేయని చెప్పే కథలు.

పేకుమర్ల రాజగోపాలరావుగారు ఆంధ్రచరిత్ర కథావళి అని మూడు చిన్న సంపుటలు ప్రకటించేరు. తెలుగుకవుల కథలూ, స్థానికచరిత్రలలోని కథలూ కొన్ని, తెనాలిరామలింగమ, తాతాచార్యులు, మర్యాద రామన్న, పరమానందయ్య, రేచుక్క పగటిచుక్క మొదలైనవారి కథలు యీ కాథలోనే చేరుతాయి.

౨. శిశుకథలు.

తల్లి పిల్లలకు దేవతలు, రాక్షసులు, ధూతాలు గురించి చెప్పే కథలూ, ఈగ, నక్క మొదలైన కథలూ యీ కాథలో చేరుతాయి.

౩. కల్పనాకథలు.

ప్రకృత్యంతాంశాలతో కలసి జరగనివి జరిగినట్లుగా కనబడే కథలూ, పిట్టకథలూ యీ కాథలో చేరుతాయి. ఈ పిట్టకథలు భారతిలోనూ, గృహలక్ష్మిలోనూ ప్రకటించబడుతున్నాయి. ఈ మధ్య భారతివారు పిట్టకథలను యిక ప్రకటించమని రాసేరు. దీనివల్ల సాంప్రదాయిక విజ్ఞానానికి చాలానష్టం కలిగిందని చెప్పకతప్పదు. భారతీవారు పిట్టకథలు అనేకం సేకరించి సవకాశమిచ్చేరు. వీరు మనం వీటిని తమ పత్రికలో ప్రకటించి సాంప్రదాయిక విజ్ఞానానికి ఉపకారం చేస్తారని నమ్ముతున్నాను.

౪. వినోదాలు, నీతికథలు, పెరిగే కథలు.

ఈవిన్ోకథలు అనేకమంది ప్రకటించేరు. చిలకమర్తిగారు 'వినోదములు' అని ౨౩౦ కథలను ప్రకటించేరు. వానిగ్గిరమాదా యించుమించుగా అన్ని కథలున్నాయి.

నీతికథలు కొందరిచేత ప్రకటించబడ్డాయి.

పెరిగే కథలంటే - ఈవిధమైన కథలకు పరిమితి లేదు. మొదట వాటి పరిమాణానికి యిప్పటి స్థితికి యెంతో భేద ముంటుంది. మొదట ఆకథ చాలా చిన్నదిగా వుంటే క్రమేపీ బోకుల కల్పనలతో పెద్ద కథ అవుతూవుంటుంది. కామేశ్వరీలు, గొల్లసుద్దులు యిటువంటివే.

౫. ఫలమహాత్మ్యములు.

ఇవిమాదా మనదేశంలో చాలా వున్నాయి.

ఉదా:—గోవుపాదాలు, కోటిలింగాలు, గోస్తనది మొదలైనవాటిని గురించి వున్న పురాణాలు.

౬. స్థానిక కథలు.

ఇటువంటికథలు మనకు స్థానికచరిత్రలలో దొరుకుతాయి. ప్రతాపచరిత్రం, రాయవాచకం వంటి వాటిలోమాదా దొరుకుతాయి.

(ఆ) పదములు, పాటలు (కళ్ళకింద రానటువంటివి.)

ఉదా:—బొద్దితిరాణకథ, కామమృతకథ, దే
సింహరాజకథ, కాంభోజరాజకథ, కుచ్చలకథ, చిన్న
మృతకథ, కీర్తనలు, రత్నాలు, తరంగాలు, అడవాల్
పాటలు మొదలైనవి.

(ఇ) పాతపాటలు మొదలైనవి.

దీని ఉపకాళలు—

౧. పాతపాటలు.

ఇవి ముఖ్యంగా పిల్లలని నిద్రపెట్టడానికి పాడ
బడుతున్నాయి. వీటిని మొత్తంమీద నోలపాటలని
అంటున్నారు. కాని దీనిలో ఒక్కజోలపాటలే కా
కుండా పరిపాటలు మొదలైనవి కూడా వున్నాయి.
ఇటీవల యిది యెక్కువగా నేకరించబడుతున్నాయి.
నాలుగేళ్లకింపటి వీటిని కొన్నిటిని పాతపాటలన్న
పేరున నేను భారతిలో ప్రకటించేను. అప్పటినుంచి
అనేకమంది యీ పాతపాటలను నేకరించి భారతిలోను,
గృహలక్ష్మిలోను ప్రకటిస్తున్నారు. ఈమధ్య భారతి
వారు యీ పాటలను భారతిలో ప్రకటించడం మానే
సేరు. దీనివల్ల సాంప్రదాయక విజ్ఞానానికి కలిగిన నష్ట
మీరే అని చెప్పలేము. భారతివారు తిరిగి వీటిని ప్రక
టించి భాషాసేవ చేస్తారని నమ్ముతున్నాను.

౨. కట్టుకలు లేక పాడుపుకలు, అర్థవీసా
నపు పాటలు.

ఉదా:—వంకరటింకరకో, వాని తమ్ముకు అ,

నల్లగుడ్డ మి, నాలుగుకాళ్ల మే

మాతాత రెండెడ్లను తెచ్చెడు, ఒకయెడ్డు తిరుగు
తుంది, ఒకయెడ్డు తిరగదు.

ముద్దులుముద్దులు ముచ్చికాయలు

అమ్మాయిముద్దులు గచ్చికాయలు.

౩. సామెతలు.

ప్రాపంచికోర్కెలుమాడ యీకాళులోనే చేరు
తాయి.

ఉదా:—కుక్కను చంపితే గుర్రకట్టారి.

ఇంట్లో యీగల మోత వైట పల్లకిల మోత.

కొయ్యోనోలసూర కొయ్యక చెడెను.

కొంపంతకాపురం కొండేల చెడెను.

కొడుకుల కననివాళ్ల కడు పేమి కడుపు

కులముద్దరించని కొడు పేమికొడుకు.

సామెతలు అనేకమంది నేకరించి ప్రకటిం
చేరు. ఒకరు నేకరించినవే మరొకరుమాడా నేకరించి
ప్రకటించేరు. దీనికి కారణం, ఎవ రేని ప్రకటించేరో
తెలియకపోవడమే. పోనీ యితరులు ప్రకటించనటువంటి
వాటినే ప్రకటిద్దామని అనుకొన్నప్పటికీ యెన్నిపుస్త
కాలని సరిమాడగలరు. అంచేత యెవరు నేకరించిన
వాటిని నారు యిది కొత్తనా, పాతనా అని యోచన
చెయ్యకుండా ప్రకటిస్తున్నారు. దీనివల్ల తెలుగుదేశం
లో మొత్తంమీద యెన్ని కొత్తసామెతలు చేరే చో
తెలియకుండా వుంది. కొత్తగా నేకరించినవాళ్లకి,
యితరులు నేకరించినవే మళ్లా నేకరిస్తున్నామేమో అని
అనిపిస్తుంది. అందుచేత యిప్పటివరకూ నేకరించబడ్డ
సామెతలను సంపుటలకింద ప్రకటించవలసివుంది. దీని
వల్ల యితరవరకూ నేకరించబడ్డ సామెతలన్నీ ఒకచోట
వుండవలసివుంది. కొత్తసామెతలను చేర్చడానికి అవ
కాశం కలుగుతుంది. కొన్నాళ్లకించటివరకూ ప్రకటించ
బడ్డ సామెతల పుస్తకా లన్నిటిని పరిశీలించి శ్రీనాథం
కృష్ణారావుగారు ఆసామెతల నన్నిటిని ఆకారాదిగా
రాసేరు. వాళ్ళయోధిలామలు సహాయంచేసి యీగ్రం
థాన్ని ప్రకటిస్తే వాళ్ళయూని రెండేసా పుస్తకారంగా
వుంటుంది. ఇప్పటివరకూ నేకరించబడ్డ సామెతలు
నగించిపోకుండా వుంటాయి. కొత్తసామెతలు ప్రక
టించడానికి వీలవుతుంది.

౪. విసోదపుషేరు లేక ఉడుకుషేరు.

ఉదా:—అకాళరామన్న, పల్లకాటి రామ
నాథయ్య, ఆదారిఅచ్చన్న.

౫. స్థలసంబంధమైన పాటలు.

ఉదా:—ఆత్మపాపము గలది సత్తువలేదు
అల్లుడు సిరిపురపు గట్టెక్కలేను.

కాకినాడనుకట్టు కాలికించి తొక్కిపట్టు
మాటలాడు మామిడాడ ఊసులకు పుల్లి పాడు
దొంగలకు ద్వారపూడి ముంపులకు మురముండు
రంగులకు రాజమండ్రీ ముత్తులకు శిరుపతి
యముత్తులకు నల్లూరు శక్తులకు గుంటూరు.

౬. పామరల శబ్దప్రస్థితి.

ఉదా:—కాకేరులన్న పూర్వార్థం సారంగ
ధరుని పాడేరు. ఈపాడేరు అన్నమాట క్రమేపే
కాకేరులయింది.

పల్లంకుగ్రు. ఈకేరుగల ప్రశోభం మొదట దివికి
నేల. అక్కడ బ్రహ్మ మజ్జించేసి 'పల్లంకుగు' అని
ఆశీర్వాదించి సాగవంశమైన నేలగా చేసేను. ఈ 'పల్లం
కుగు' యిప్పుడు పల్లంకుగ్రు అయింది.

కేశవకుగ్రు. ఈకేశవకుగ్రు గోదావరి కొంత ఉత్త
రంగా ప్రవహిస్తుంది. కాకినాడ గంగ ఉత్తిరంగా
ప్రవహిస్తుంది. కాకినాడే యీ పూర్వపూర్వ గోప్య శ్రేత్ర
మయిపాడుచుంది దేవతలునల్లి బ్రహ్మకర్తరమొకపెట్టేగు.
అప్పుడు బ్రహ్మ 'కాకిం నకుగు' అని అన్నాడు. ఆనం

టనే గోదావరి మట్లా దక్షిణంగా మల్లింది. 'కాకిం
నకుగు' కేశవకుగ్రు అయిపోయింది.

3. కళ.

దీనిలోని కాళాలు.

౧. పామరలు పాటలలోని సంగీతం. అంటే
యీపామరలు పాటలలోని గజాలు, యశస్థానాలు,
స్వరం, గాగముంటే గాగం, తాళం, పల్లవి, అను
పల్లవి ముందై నూతనమిది. పామరలు పాటలకి, కళ
పాటలకి (Art Songs) ఉండే పోలికలూ భేదాలూ
పూర్వ యిందులోనే తేలుపబడతాయి.

౨. పామరల నాటకాలు.

యక్కానాలు, తోలుబొమ్మలు, కొయ్య
బొమ్మలు, భూగోతాలు, హాస్యం యిందులోనే వస్తాయి.

పైన చెప్పినవిసంగంగా సాంప్రదాయక విజ్ఞానం
నేకమిందులోనొకటివుంది. దీని విలువ యెంతోనా వుంది.
ఇదివరిత్రవరితో భకులకు, శాస్త్రజ్ఞులకు, వాఙ్మయాభిలా
షులకుపూర్వ చాలా అవసరం. ఇప్పటివరకూ దేశంలో
అక్కడక్కడ కాస్తకాస్త ప్రయత్నంమాత్రమే జరి
గింది. కాని క్రమేపిగా పనిచేస్తేనేగాని యీపామర లాభ
కరంగాను, సంస్కారంగాను జనగణం.

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక - ప్రతి నెల 7-వ తేదీని ప్రచురింపబడును

ప్రతిసంచికయందును ౨, 3 వర్ణచిత్రములు ఇతర చిత్రములు నుండును

చందా సం॥ ౧-కి రూ. 6-0-0

విడిపత్రిక రూ. 0-8-0

మాదిరిపత్రిక తెప్పించుకొన్న తర్వాత చందాదార్లుగ చేరువారు ఆ సొమ్మును మినహా
యిచ్చుకొని తక్కినసొమ్ము మాత్రము పంపవచ్చును. స్టాంపులను పంపిననే పంపబడును.

మేనేజరు, భారతి,

నెం. 7, తంబుసెట్టి వీధి, మదరాసు.

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము : యుగవిభజనము

కోరాడ రామకృష్ణయ్య, యం. ఏ.,

ఆంధ్ర వాఙ్మయచరిత్రమును 'దెలుపుగ్రం' ము లిపి వఱకే కొన్ని బయలుదేరియున్నవి. వానిని రచించినవారిలో పలువు రావాఙ్మయమును వారివారి యుద్దేశములనుబట్టి, సౌకర్యమునుబట్టి పలువిధములుగ విభజించి దాని చరిత్రను చెలువకొండగిరి. ఈ కారణముచే వాంగ్రవాఙ్మయమునందలి యుగవిభజనవిషయమున నభిప్రాయభేదము లేర్పడుటయు తలచిందినది. కావున నీ వాఙ్మయమున యుగవిభజనము చేయురీతినిగూర్చి యిందుక పరిశీలించెను.

మొట్టమొదట నీభాషలో బయలుదేరినది కవుల చరిత్రలేగాని వాఙ్మయచరిత్రలు కావు. వీనిచే నను మొదట చారిత్రకముగ గల కంఠమూరిపీఠేశలింగం పంతులు గారు. ఈయన రచించిన గ్రంథమునకు 'ఆంధ్రకవుల చరిత్ర'యని నామకరణముచేసెను. ఆనామమున కనుగుణముగా నది ఆంధ్రకవుల చరిత్రమని చెప్పవచ్చును. అంతయున సాధ్యమైనంతవఱకు కాలానుగుణముగా నొక్కొక కవిన గ్రహించి యాతని పుట్టుపూర్వోత్తరములను దెలుపుచు, నాతడు రచించిన గ్రంథములనుబట్టి, దానిని కృతినొందిన రాజులు, మంత్రులు మొదలగువారిని బట్టి, యితరకవులు వీనినిగూర్చి చేసిన ప్రశంసాపాదకమును బట్టి, ఇంకను దొరకినపుడెల్ల కావనాదుల సాక్ష్యమును బట్టియు నాయాకవుల కాలమును నిర్ణయమునునలుపుచు, నాకవి రచించిన గ్రంథములనుబట్టి యాతని కవిత్వావిశేషములను దెలుపుచు, నింక వారినిగూర్చిన చారిత్రకవిషయములను, వాడుకకథలు మొదలగు వానిని జేర్చి, కవులను వారిచరిత్రమున ప్రధానముగ దన దృష్టిపథమున తెట్టుకొని యాగ్రంథమును రచించెను. అట్లు రచించి సిద్ధమైనంతవఱకు గ్రంథమును ప్రచురించుటకు వీలుగా నాత

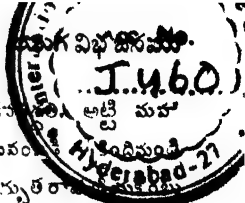
డాకవులను, తన గ్రంథమునగూడ మూడుభాగములుగ జేసెను. కావున సాహిత్యకవులు, మధ్యయుగపు కవులు, ఆధునికకవులు నని కవులు మూడుతెగలైరి; గ్రంథమును మూడుభాగములు గల డయ్యెను. కావున నీవిభాగము కవులనుబట్టియు, వారి చరిత్రను రచించువాని సౌకర్యమున కనుమలముగను నేర్పడిన విభాగముగాని వాఙ్మయచరిత్రకు సంబంధించిన విభాగముకాదు.

'కవిజీవితము'లను రచించిన శ్రీమదుబయ్యశాస్త్రి రామమూర్తిపంతులుగారు మఱియొకపద్ధతి నవలంబించిరి. వీరు కవుల కాలమునుబట్టియైనను విభాగమును జేయ దలంపలేదు. వారు రచించిన గ్రంథములనుబట్టి భారత కవులని, రామానుజకవులని, ప్రబంధకవులనియు నీరీతి విభాగమును జేసిరి ఈ విభాగమునూడ కవులనుబట్టి చేసినదేగాని, విశేష మేమనగా నిది కవుల కాలమునుబట్టి యైన నేర్పడిన విభాగముకాక యేవోకొన్ని సంస్కృత గ్రంథముల వాంగ్రీకరించిన కవుల నొక్కొకసంపుగా జేర్చుటచే నేర్పడిన విభాగము. ఇట్టికవిచరిత్ర కవిజీవిత కారుల దృష్టిని గాఢముగ వాకర్షించినది ఆంధ్రకవులు గాని, యాంగ్రవాఙ్మయముకాదు. కావుననే యీ విభాగము లాంగ్రవాఙ్మయ పరిణామమునందలి, లేకవాఙ్మయచరిత్రమునందలి దృష్టితో జేయబడినవి కాకపోవుట తలచిందినది. అయితే ఆంధ్రకవుల జీవితచరిత్రము వారు రచించిన గ్రంథములను గూర్చిన విమర్శనముగల గ్రంథములే ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము కావన్నచో వాంగ్రవాఙ్మయచరిత్ర మనున దింకేమిటి? వీనికంటె నది భిన్నమైయుండునా యనుప్రశ్న గలుగకమానదు. కవులచరిత్రముగాని, కవుల జీవితచరిత్రముగాని వాఙ్మయచరిత్రమునకు సహాయకారులేగాని, వాఙ్మయచరిత్రమెన్నటికి గావనుటయే దానికి సమాధానము. అయితే

మార్గశీర్ష మాసము

కవుల చరిత్రము, వారి గ్రంథములను గూర్చిన విమర్శనము లేనిదే. వాఙ్మయచరిత్ర మనున దొకటి స్వయముగ సృష్టింపబడుచున్నదని దీని యర్థము కాదు. సశీవంబగుటచే నాయాకాలములందు కలుగు మార్పులకు లోనై కాలక్రమమున నభివృద్ధి నొందుచున్న యొక జీవదృశ్యము, ఆయాకాలములందు దేర్పడిన వ్యాకరణము లాభాసాచరిత్రము లెల్లప్పుడు క్లుప్తము సాహిత్యుకారులగుచుండునో, అట్లే గూఢాకాలములందలి కవులయొక్కయు, వారి గ్రంథములయొక్కయు చరిత్రము లావాఙ్మయ చరిత్రరచనమునకు నోడ్పును చుండును. ఒక్కొక్కకాలమున నొకభాషలో కవులు రచించిన కావ్యములే గూఢాసాహిత్యముకావచ్చును. అందుకు ప్రధానపరికరములు. ఈపరికరములు లేకయే యాసాధనినిర్మాణము సాధ్యము కాదును పుష్టమే. కాని యాపరికరములలో నొక్కొకదానిని గ్రహించి దాని సాంధ్యమును, దాని పూర్వమును, దాని నిర్మాణ పద్ధతిని గూర్చి పరిశీలించి యాంశించియు యనున దొక పద్ధతి ఆ గూఢాపరికరములతో నాసాధమును నిర్మాణము చేసి, యేని యెట్లెచ్చుట ననుమో, దానివలన నాసాధమున కెట్టి సాంపు సంపాదించబడిననో, దాని యం దునుగలుగుటే దీనిసమాజమునం దెల్లు ప్రకాశించుచున్నదో, ప్రత్యేక మొక్కొకదాని గ్రహించి పరిశీలించినప్పటికంటే, నింక పెక్కులగు సమ్యక్ వస్తువులతో జీర్చి యాసాధమున నర్హస్థానము ననుమో యున్నయప్పు డాయావస్తువుల రాసుకీయకంటా, నందలి తారతమ్యము నెల్లు వ్యక్తంబగుచుండునో, ఒకయం తస్తుపై మఱియొకయంత ప్రేవిధముగా కట్టబడి నీలిదియున్నదో, పైదానికి క్రింది దంతవలకు మూలకము, పోషకము నగుచున్నదో, పైకి పోయినకొలది క్రొత్త క్రొత్త వింత వింత నగిషీలు, చుమత్కరపు చెక్కడములు, కన్నుల మిఠుమిట్లు గొల్పు మెఱుంగుభూతలు నెల్లుగా బయలుదేరి మాపరుల నాశ్చర్యమున్నలను జేయుచుండునో అను విషయములు గమనించుట, అనగా ముఖ్యముగా విడివిడిగా దెచ్చి పెట్టబడిన యాపరికరములకును, వానిచే కట్టబడి వెలసిన యారమ్యసాధమునకు గల సం

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము :

బంధం తెట్టికో కనిపెట్టుట రంపమునది అట్టి మనా సాగమును కొద్దిసూరమున నిలువం దొందినది. పైవలకు పాటానాది దాని యగుతరమున నకు నిచ్చెనుపాటు జెంపనయ్యను, లేదా లోన ప్రవేశించి క్రిందియంతనపునుండి క్రమక్రమముగా నమర్చబడిన మెల్లగులమున నుదివలకు బ్రతియంతస్తు సిక్కియం నమర్చబడిన వస్తుసాభాగ్యము పరిశీలించి పరమానందపరవసులు గావచ్చును. మొదటిదానికంటెను రంపవని, అనగా నాసాధనినిర్మాణమునకు గా దెచ్చి పెట్టిన పరికరముల పరిశీలించి గూఢాంశించుటకంటెను, వానిచే నిర్మింపబడిన గూఢాసాభాగ్యమును దిలకించి యానం దించుట పరమాత్మము నునుటకు సందేహము లేరుగదా.

ఆంధ్రకవుల శివితములు, వారి కాలనిర్ణయమును గూర్చిన చిర్యలు, ప్రత్యేక గ్రంథములనుగూర్చిన విమర్శనమును నుంపలగుచున్నందు నాంధ్రవాఙ్మయసాధనినిర్మాణమునకు వలయు పరికరములే. అదిలేక సాధనినిర్మాణము సాగదు. ఈసాధము సులభముగా కాలమును త్రవ్వితములు కలవవని కొంపెరగేశముపై చేయబడినపునాదిపై గట్టబడినదికాక సంస్కృతవాఙ్మయంబును సమప్రదేశమున దీర్చి త్రవ్వచక్కగా గట్టబడినపునాదిపై నెర్పింపబడినది. కొవుననే తీర్చి సమముగ జెక్కబడి యమర్చబడిన సునురాట్లు పునాదినుండియు మన కగపడుచుండుట. ఈ పునాదికింపి ప్రాచీనకాలపు మూలకట్టపం దేమైన నున్నదేమా, యేప్రక్కనుండి యెనను పురాణవస్తు తత్వశోధకులు త్రవ్వించి తెలిసికొనవలసినదేగాని, బయటినుండి తెలిసికొనగలిగినంత వల కేమి యగపడుటలేదు. పునాదియొకక యావాఙ్మయసాధముయొక్క తొలిగృహమంతయుగూడ నా సంస్కృత వాఙ్మయ సాధమునుండి యేరితెచ్చి పైని కొంతసంక్షిప్తవిమాత్రము చేయబడిన రాళ్లతోడనే కట్టబడినదని చెప్పక తప్పదు. ఈనగిషీపనిమూలముగా నీ క్రింది గృహమందైన నమ పరికరములగు నద్భుతకాలలు కొన్ని యేర్పడి యే యున్నవి. ఇట్టిచిత్రకాలలో నొకదానినుండి చేయబడిన సోపాన మార్గ మొకటి పైయంతస్తులోనికి మనలను దీసికొని

పోవును. ఇచ్చటనే యాంధ్రకవిత్వ శిల్పముయొక్క స్వతంత్రవర్ణన కీర్త్యమును, నద్యుత్తరామణియకమును బ్రకటింపఁగలిగిన ప్రబంధశిఖరయొకటి వెలయును, దూరము నుండి చూచువారి కన్నుల విఱుగుమిట్లు గొల్పుచుండును. వెనుక భాగమున దీని నంటియే కొన్ని గవ్యగృహములు, నాటకకాలలు నిర్మింపబడియున్నవి. దీనిపై మఱియొక యంతస్తు సూతనముగా కట్టబడుచున్నది. అందు విచిత్రకాల లక్షకములు గలవుగాని శిఖరము లింక తీర్చి కట్టబడి యుండలేదు. సగిషీపని యంతయు తయారు కాలేదు. పనిపూర్తియగునప్పటి కీయంతస్తు వెనుకటిదానికంటె నత్యంతకోభాయనమునఁ జెప్పఁబడినది. సంతోషమున ననుభవించుచు సందేహము లేదు. క్రిందిదానికంటె నిది మిగుల నెత్తయినదే గాక దీనిని జేర్చు మెట్లు క్రిందిదాని మెట్లవలె తీర్చి కట్టబడినవిగాక, యమోమయములై వలగూకారమున నూటిగ చైకి పోవున వైయున్నవి.

ఇట్టి యాంధ్రవాఙ్మయసాగమును దిలకించినచో రెండు వైయంతస్తులు, నొక క్రిందిగృహము, నొకదాని నుండి మఱియొకదానికి గొనిపోవు రెండు సోపానమార్గములు నగపడుచున్నట్లున్నది. దీనినిబట్టియే వాఙ్మయ యుగములనుగూడ మనము విభజింపవచ్చునని తోచుకొనుచున్నాము. అట్లు చేసినచో ప్రధానములగు వాఙ్మయ యుగములు మూడే కనబడుచున్నవనియు, వీనిమధ్య సోపానమార్గములకంటి సంధియుగములను రెంటిని జేర్చిన జేర్చుకొనవచ్చు ననియు చెప్పవచ్చును. దీనినిబట్టియే యాంధ్రవాఙ్మయయుగములను మన మేర్పఱచుకొన్నచో నది పంచసంఖ్యాకము లైయుండునని తోచును.

అయితే యీ వాఙ్మయము నన్నపార్యదు భారతము శాంధ్రీకరించుటతోగదా ప్రారంభింపబడినట్లు గ్రహింపబడుచున్నది. ఈతనికి బూర్వ మదాని సిద్ధి శులభముగ వైకీయము గోచరించుట లేదనియు, కలసికనో పునాదిక్రిందిభాగమున నచ్చటచ్చట శ్రద్ధి మూచి దాని సిద్ధి గనిపెట్టవలసియుండుటచే, వీని

వ్యాఘ్రముయొక్క ప్రాశమికావస్థను దెలుపు కాలమును మఱియొకయుగముగా గ్రహింపవచ్చును. అప్పు డారు యుగము లగును. ఈతొలియుగమునుగూర్చి మన కిప్పటి కంతవిశేషముగా దెలియదుగావున దీనికి 'అజ్ఞాతయుగము' అని నామకరణము చేయవచ్చును— గేదా "ప్రాబ్ధిన్న పాఠ్యయుగ" మరియు జెప్పవచ్చును. ఇకనన్న గూఢులు రచించిన భారతభాగవతరామాయణాదు లాంధ్రయున బహులుదేరిన యుగము నేపేరున విశవత్పలయునని ప్రశ్న. ఈయుగమును బూరాణయుగమని కొందఱు దేర్కొనియుండిరిగదా. వారట్లు చేయుటకు గాగణ మేమైయుండుననగా నిం దేవోకొన్ని ప్రసిద్ధములగు పురాణములు తెలుసుకొని రచింపబడియుండుటయే గావచ్చును. ప్రబంధయుగముని నిష్కర్ష గా జెప్పనిగి యన్న తరువాతి ప్రధానయుగమునంగురూప నేవో కొన్ని పురాణములు తెలిసింపబడియుండనే; యిట్టికల హాస ముకొన్ని తెలిసింపబడుచునే యున్నవే; అట్టి సందర్భములలో తొలియుగమునే పురాణయుగమునుబ యేల, అది యెట్లు సమంజసమునని కొంచె రనవచ్చును. ఏ యుగమునకుగిని మనము నేగు పెట్టునపుడు దాని యందలి ప్రధానలక్షణములను గమనించియే పెట్టుచుము గావున 'ధర్మలో గచ్ఛంతి' యనుదానివలె లక్షణచే గ్రహింపదగు నేగాని, యంతముక్తిమున ఇతరవిశేష లక్షణము లేమియు లేవని చెప్పుట యని తలంపరాదను గదా. ఆకారణముచే తొలి యుగమున నొకటి రెండు ప్రబంధములుగాని, శతకములుగాని రచింపబడియున్నను, మలియుగమున నొకటిరెండు పురాణములు భాషాంత రీకరింపబడియున్నను, మన పూర్వసంకేత నామములను మార్చవలసిన యావశ్యకత యేర్పడదు. ఆయాకాలము లందు సాహిత్యసంచలన మెదైనయందు కేంద్రీకృతం బగుచుండునో దానినిబట్టి యుగనామ మేర్పఱుట న్యాయ్యము. కాని యీ యుగముల కీ నామములు సార్థకములైయుండెనా యనువిషయమున నభిప్రాయ భేదము గలుగవచ్చును. పురాణయుగమున కాపే రీ కావ్యయుగమున నది ప్రాచీనమైనదగుటచే గరిగనా, లేదా పురాణము లాకాలమున రచింపబడుటచే గరిగనా

యను సంజేహము కలుగకచ్చును. ప్రాచీనయుగమున నర్థమున నెవ్వారును బ్రయోగించి యుండవలెనదే నా కలంపు. పురాణములు రచింప బడుటను బట్టియే యాపేగు దానికి గలిగిన పిలుపు నిశ్చయము. ఆకాలముననే మరెగాన్ని యితిహాసములు, కొన్ని కావ్యములు, కొన్ని శాస్త్రగ్రంథములు మొలగునవి గూడ నాంధ్రమున వెలసినను, వీనిలో బ్రహ్మణ్యముగా గ్రహింపబడిన పురాణములు గావుతే యాముగమున కాపేగు వచ్చినవని చెప్పినను చెప్పకచ్చును. కాని యాంధ్రవాఙ్మయమునందలి యాయుగమును పురాణ యుగ మనుటకంటె భాషాంతరీకరణయుగ మనుట సమంజసమని తోచెడిది. ఏలయుగానీయుగమున నీభాషలో రచింపబడిన గ్రంథములన్నియు - నవి యితిహాసములుగానీ, పురాణములుగానీ, కావ్యములుగానీ, యేవైనను సంస్కృతగ్రంథముల పరివర్తనములే. ఇంకనుతత్త్వమును స్థానమును రహించిన భాగత మితిహాసము. భాష్యగర్భితానుల రచనలకు నూలంబు రామాదులు నూడికావ్యము. మంచినయ్యారబాహు చరిత్రమునకు నూలంబున 'విధిసాలభంకి' మొక నాటకము. ఇతన దళకుమారచరిత్రమునకు నూలు మొక గవ్య కావ్యము. ఇవియన్నియు పక్కిన భాగవతవృషింసా పురాణానులకల భాషాంతరీకరణములే యగుటచే, వీని యన్నిటియందును రక్షింప శక్తియుచేతనే యాయుగమును బేర్కొనుట యుక్తము. ఈసంకేతమును దాటి పోవు గ్రంథములు లేకపోలేదు. కాని యవి యొకటి కెందుమాత్రమే. ఆరూఢ గవ్యపద్యాదిప్రబంధపూరిత సంస్కృతగూయిష్ఠరచన, మానుగా సర్వసామాన్యంబుగావంతులచేతను, బానుదెనునప్రపన్నతకువి శేషంబగుట చేతను, బానుదెనున దేశీయచ్చందములను ద్విపదాదులలో దేశికవిత రచింపవలయునని వాదించిన పాల భుక్తి సోమనాదుల కృతులకు బసవపురాణంబితా రాధ్యచరిత్రాదులుండిన నుండుగాక. వారివాసము వెనుకటి జీర్ణపథధిని నూచించుచు నీకాలమున నరణ్యలోచనమే యొనరి. సంస్కృతగ్రంథముల పరివర్తనములుగాక సంస్కృత వాఙ్మయసంబంధముగాని, సంస్కృతవస్తు

సంబంధముగాని విశేషముగా లేకయే రచింపబడిన యాంధ్రకృతులు తరువాతి ప్రబంధ యుగమునగూడ నంతగా గానరావు. కావున నీయుగసామాన్యలక్షణములకు లొంగిని విశేషకృతులనుగా వీనిని గ్రహించి పరిశీలించవలసివచ్చెడి. ఇట్టి వా గూర్మణ్యములందు కొన్ని బహుమదగుండును ముగలను. ప్రబంధ యుగమునందలి పింగళి మారనాధ్యుని 'కల్పాన్తావయ' కృతియు నాయుగమునం దసాధారణమైన రచనంబనియే చెప్పవలసియున్నదిగదా. కాని సోమనాథునిమాత్రము తన గ్రంథములలో నొకదాని కాయుగభక్త్యు నతిక్రమింప లేక గాబోలు పురాణంబనియే నామకరణ మొనరించి నాడు. సామాన్యముగా నెవ్వారు నెసనానప్రతిభావంతులగుచేతనో, లేదా ప్రశస్తికారణము లేనో కలిగినవోకాని, తనపరిపక్వపరిష్కృతులను, యుగభక్త్యులను నతిక్రమించి ప్రవర్తించగలిగియుండును. అట్టి ప్రతిభావంతు డొక్కొక్కప్పుడు మాతనయుగకర్తగాగూడ బరిగణింపబడుదును. మొత్తముపై పురాణయుగమని చెప్పబడుచున్న యాంధ్రవాఙ్మయమునందు తెనుగుచేయబడినవి. వృషింసాపురాణము, హరివంశము, మార్కండేయపురాణము, సప్తపురాణము, భాగవతము అయిదారు పురాణములుమాత్రమే కనబడుచుండుటచేతను, పురాణశబ్దవాన్మయముకాని తక్కిన యుష్కర్మములు వీనితో సమానమైనవిగనే యుండునంటేమియు, నివి యన్నియుగూడ పరివర్తనములని చెప్పట మేమియు లేకుండుటవలనను, ఈ యుగమును భాషాంతరీకరణయుగమనుటయే యుక్తముగా గనబడుచున్నది. మఱియు నీగ్రంథము లీభాషలోగూడ సంస్కృతభాషలో రచింపబడినప్పటి నామములతోడనే వ్యవహరింపబడుచుండెనుగాని నామమాత్రవిషయమునైన వ భేదమేమియు లేదుగదా. భాషాంతరీకృత గ్రంథములన్నియు నట్లు వాని తొలి నామములతోడ వ్యవహరింపవలెనవేయి యుండును. భారతము, రామాదులు, దళకుమారచరితము, హరివంశము మొదలగు గ్రంథములపేర్లు చెప్పినంతనే, యవి సంస్కృతగ్రంథములనియే మొదట గుర్తించునుగాని, భాషాంతరీకృత గ్రంథములని ప్రత్యేకముగా

స్వార్థకసంహరణము లేమైన నున్నగాని, మనము తలంపుట కవకాశము లేదు. పరివర్తితగ్రంథముని నూచించుటకుగా సాంధ్రభారతమనియో, ఆంధ్రచక్రవర్తిచరితమనియో చెప్పవలసియుండును. అట్లు చెప్పినను మూలము తెలుగుగాదనియు, నిది కేవలభాషాంతరీకృతగ్రంథమేమనియు స్పష్టమగుచునే యుండును. ఇట్లు దీనిని స్వతంత్రములగు సాంధ్రగ్రంథములను కిట్టి చిహ్నములుండుటచే నట్టి గ్రంథములు బహులుదేరిన కాలమును భాషాంతరీకరణముగమనుటయే లెస్స.

అయితే యిది భాషాంతరీకరణము లనినంత మాత్రమున దీనియందలి విశేషగుణములను గమనింపక మఱుపముచున్నామని తలంపరాదను. భాషాంతరీకరణమనునది ఈయంగ్రంథముయొక్క సామాన్యచిహ్నమని నూచించుటయే దీని కిట్లు నామకరణము చేయుటలో గల విశేషము. ఇక తరువాత చేయవలసిన పనియేమనగా నామాకాల పరిస్థితులనుబట్టి భాషాంతరీకరణముమాత్రముతో ప్రారంభింపబడినదని చెప్పబడుచున్న యీయంగ్రవాగ్మయమున నెట్లెప్పుడేవిధముగా సాంధ్రత్వమును, సాంధ్రవృత్తిత్వమును బహులుపొందు స్వతంత్ర గ్రంథములు బహులుదేరినవి, అవి యెట్లుగా వాగ్మయసోమకములై దానిని నిలుకబెట్టినవి, ఈ భాషాంతరీకరణము లెట్లుగా నాస్వతంత్రాంగ్రగ్రంథరూప వాగ్మయప్రార్థారూపమునకు దారితీసి తోడ్పడినదియును విషయములను బరిశీలించి నిర్ణయించుటయే యైయున్నది. పేరుకొఱకా యంత పీఠులముని యాక్షేపించవచ్చును. కాని దశకవర్తచరితము, చక్రవర్తచరితము, భారతము, హరివంశము అనుటతోడనే, తెలుగా, సంస్కృతమా యని పొడము సందేహము, హరవిలాసము, మనుచరిత్ర, ఆముక్తమాల్యద, ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, పారిజాతాపహరణము, కళాపూర్ణోదయము అనువానిని బేర్కొనినప్పుడు కలుగుట కవకాశము లేదుగదా. దీనియందలి కథలన్నియునుగూడ సంస్కృత పురాణములనుండియో, కావ్యములనుండియో గ్రహింపబడినవి యైయుండవచ్చును. కథలే యననీల, భావ

ములు, వర్ణనలుగూడగ్రహింపబడియే యుండును. దినము ఆకథలనే, ఆభావములనే యీకథలు చేపట్టి తీర్చినరీతిలోనే, ఆసన్నివేశకల్పనము(Setting)లోనేదీరి యాంధ్రత్వము, వ్యక్తిత్వము వెల్లడియైనవనుటకు సందేహము లేదుగదా. కావుననే యీ యాంధ్రప్రబంధ మనునది భాషాంతరీకరణముగ మహావృక్షముయొక్క న్యాగు ఫలమని చెప్పక తప్పకున్నది. ఈ కారణముచే నీ వాగ్మయముందలి తరువాతి ప్రధానముగము ప్రబంధ యుగమని తనంతన యేర్పడుచునేయున్నదిగదా.

అయితే యీ భాషాంతరీకరణవృక్ష మెట్లుగా పెరిగి పరిణమించి యీ ప్రబంధఫలమును గన్నదో, యదాని పరిణామక్రమ మెట్టిదో తెలిసికొనవలయునన్నదో, కేవల భాషాంతరీకరణస్థితికిని, పరిణతప్రబంధస్థితికిని గల యనాంతరసంబంధమును పరిశీలించవలసియుండును. అట్టి పరిశీలన కనువరుకట్లుగా నీపరిణామక్రమమును నూచించుకాలము నీ రెంటినడుమ నున్న యొక సంధియుగముగా గ్రహించినదో వాగ్మయపరిణామక్రమపరిశోధకు సౌకర్యం బలవడును. దీనిని సంధియుగమనుటయే యుక్తమైనను ఈ వాగ్మయ పరిణామక్రమమును పెంపొందించిన త్రినాథకవి యా కాలమున వశ్యంతప్రసిద్ధుడై యాంధ్రవాగ్మయ ప్రపంచము సర్వము వానయైనట్లు నెగడిన మహాపురుషుడగుటచే నీసంధియుగము నాతనిపేర త్రినాథయుగమనియు జెప్పినను చెప్పవచ్చును.

వాగ్మయయుగమును తత్పరిణామక్రమమునందలి విశేషగుణములనేకాక, ఆయాకాలములం దాపరిణామమునకు దోడ్పడుచు బ్రసిద్ధులై యుగపురుషులవడిన మహాకవుల నామములచేగూడ చెప్పుచుండుటయు గలదు. కావుననే ఆంగ్లవాగ్మయమున ఛానర్ యుగమనియు, షేక్స్పియర్ యుగమనియు, టెనిసన్ యుగమనియు వాఙ్మయయుగము లేర్పడుపబడియున్నవి. ఇదియు వొక పద్ధతియై యున్నది. ఈపద్ధతి ననుసరించి భాషాంతరీకరణయుగమును కవిత్వయుగమనియు జెప్పిన జెప్పవచ్చును. నన్నపాద్యుడు ప్రారంభించిన భారతలిహాస

మార్గశీర్ష మాసము]

మూలకమున భాషాంతరీకరణోద్ధ్యమమును తిక్కనాచార్యుడు తన నిర్వచనరచనచేతన, ప్రబంధములచేతన, ప్రబంధపరమేశ్వరుడు తనయుక్తివైచిత్ర్యంబులను, నాచనసోమడుపురాణభాగములందు చేసిన తన సకీసనప్రదర్శనముచేతను, మంచనజక్కనాదులు సంస్కృత నాటకాదులందుంచి కథల నాంగ్రకావ్యములుగ రచించుటచేతను, గౌరవప్రత్యేకపారాణికచారిత్రకకథలను ద్వివచనముల సజ్జించుటచేతను, శ్రీనాథుడు తన భాషాకావ్యములచేతనేకాక హరవిలాసాదులందు జూపిన నాటకానిర్మాణశేషముచేతను తరువాతిప్రబంధయుగమునకు వారీతీసి, వాస్తవ్యపరిణామమునకు ఎట్లుపోవ్వజేసో, భాషాంతరీకరణోద్ధ్యమము స్వతంత్రాంగప్రబంధనిర్మాణమున కట్లు దారి తీసినదో యనువిషయములు సంధియుగమున శ్రీనాథయుగ చరిత్రము మనకు దెలుపబడియున్నది. నాల్గవదియవ ప్రబంధయుగమును రాయలమూసమని చెప్పినను చెప్పవచ్చును. తాను స్వతంత్రముగ ప్రబంధరచనమునకు దారితీసి యనేకకవుల కట్టిరచనలకు ప్రోత్సహించి భాషాపావకుండవనాతి కావ్యముగ ర్తయనుటకు సందేహము లేదు. ఆతనితరువాతి నిరవలికాలము వఱకుమాత్రం నా ప్రబంధరచన గతానుగతియుగ సేవోవిధముగ సాగుచునే యుండుటచే ౧౬-వ శతాబ్దినుండి ౨౦-వ శతాబ్దారంభమునకు ప్రబంధయుగము ప్రబలుచునేయున్నదనిచెప్పవచ్చును. ఈయిరువదిశతాబ్దముండియాధునికయుగము ప్రారంభమైన పదవచ్చును. దీనినిబట్టి యీనాద్యయపరిణామము పైరుయుగములుగా విభాగింపదగియున్నదని తెలియవచ్చుచున్నది. కాని మఱొక్క విషయము గమనింపదగియున్నది. ఈ ప్రబంధయుగ కాలములో, నీయాంగ్రదేశమునకు సంబంధ మేమిలేక, సామాన్య ప్రబంధలక్షణములతో గూడినదే యైనను, మఱికొన్ని విశేషలక్షణములు గలపై మధుర తంబావూరు ప్రాంతపు దక్షిణదేశమున బయలుదేరిన వాచ్చి

అంగ్రవాచ్చియ చరిత్రము : యుగవిభజనము

యును కొంత గలను. ఇందలి కొన్ని విశేషలక్షణములు సూతనయుగలక్షణములను చలపించుచున్నవి. ఆ కారణముచే వాస్తవముగ సాక్షాత్సంబంధ మేమియు లేకున్నను దీనియంద సూతనయుగచిహ్నములు కనబడుటంతేనీ దీనిని ప్రబంధాధునికయుగములనడుమ వెలసిన యొక సంధియుగముని తలంపవచ్చును. ఈ సంధియుగమును దక్షిణదేశవాచ్చియయుగమని నామకరణము చేయుటయు. ఈగీతి నాంగ్రవాచ్చియ పరిణామక్రమము నుబట్టి దాని చరిత్రముయుగములుగా విభజింపదలచినచో నారుయుగములు పొడకట్టుచున్న వనవచ్చును. అవి,

౧. అజ్ఞాతయుగము - లేదా, ప్రాచ్చిన్నపార్శ్వయుగము—క్రీ. శ. ౧౦౦౦.

౨. భాషాంతరీకరణ యుగము - లేదా, కవిత్రియయుగము—క్రీ. శ. ౧౦౦౦-౧౩౫౦.

౩. సంధియుగము - లేదా, శ్రీనాథయుగము—౧౩౫౦-౧౪౦౦.

౪. ప్రబంధయుగము—౧౪౦౦ - ౧౬౦౦.

౫. దక్షిణదేశ వాచ్చియయుగము—౧౬౦౦ - ౧౮౦౦.

౬. ఆధునికయుగము—౧౮౦౦.

అంగ్రవాచ్చియము నిట్లారుయుగములుగా విభాగించుటవలన గలుగు విశేషఫల మేమో, అసలు నాచ్చియస్వరూపం లేట్టిదో, దాని చరిత్రయన సేమో, దానియందు మన కట్టియాదరము గలుగుటకు గల కారణము లేవివేయో, యొక కావ్యపఠనముకంటె వాచ్చియ పఠన మెట్లు భిన్నం బగుచున్నదో, సామాన్యకావ్య పఠనమునకును, కావ్యానుశీలనము (Study of Poetry) నకును గలభేదమేమో, అట్టి కావ్యానుశీలన రీతులు వాచ్చియానుశీలనపద్ధతులు ఎట్టివిో యనువిషయములను గూర్చి మఱియొకవా్యాసమున పరిశీలించుముగాక.

క విత్వం యొక్క ఉపయోగం వివరం చివరవరకు కాని, వాదోపవాదాలకికాదు: అనుభవించి ఆనందించుటకేగాని, నల నిర్ణయించి క్రిందించుటకేగాదు. విమర్శ అనేపేరం ఒకమనిషిచేతనకుగాని, ఒకబహుళవస్తువుకుగాని అన్వయించినట్లు సారస్వత విషయంలో అన్వయించదు. కవివిషయం ఆనంద నిష్పత్తి కట్టి కొరతలూపూరించి నిరూపించుటే పరిమళమొక్క సుఖదాతృతం.

కవిత్వం గూర్చి సాంప్రద్యభాషలో వున్న గ్రంథాలు బట్టమీసెట్టి. దేశమద్యత్రాలో ఒక భాగంగా కవిత్వాన్ని భావించి ప్రాసరు కొంచెం, ఉహాప్రపంచపరిణామంగా కొంచెం వితర్కించేడు మహాపురుష శీరితసంపుష్కరించ కొంచెం మార్చేడు. కళోపాసనగా కొంచెం కనుకొన్నాడు. సృష్టిరహస్యోద్ఘాటనాధనంగా మరకొంచెం విమర్శించేడు. పుట్టవెల్పకెనకనినాటినుండి నేటివరకు గల కవిత్వం ఒకమానవచేష్టానితేషంగా కొంచెం గ్రహించేడు.

మొత్తంమీస కవిత్వం యొక్క నిజలక్షణాన్ని నిర్వచించుటలో అనేకమైన Schools of thought వైలుదేరేయి. ఆనూ అభిప్రాయభేదాల కనుగుణంగా రకరకాల గ్రంథాలు వ్రాసినారు.

సారస్వతపరిణామంలో అట్టి అవాంతరాలు సహజంగా వస్తాయి. అందువిషయమై ఏమొక్క యుగంనాటినికైనా దిగులాండవలసిన పనిలేదు; దిగులాంటి లాభం లేదు. దేశకాలానుసరణంగా వ్యక్తులు తమ అభిప్రాయాలు మార్చుకొనడం నాగరకలక్షణం. కవుల్ని ఒకప్పుడు గూపించింది లోకం: ఒకప్పుడు దైవసమానంగా గూపించింది. మల్లీ అంత అకారణంగా వాళ్లపై విమర్శతన చూపింది. ఎందుచేత? ఈ అవస్థాభేదాలకి ప్రపంచం చెప్పే సమాధాన మేమంటే,

“బాగున్న నాడు ప్రాశించేం, దినుసుచెప్పినప్పుడు విసర్జించేం” అని. కవులేమంటారు? “లోకం నంచల మనస్కం” అంటారు.

సాంప్రద్యభాషలో రాజభాషయైయుండే స్వతంత్ర భాషలో సారస్వతవస్తువులను సంప్రాక్తమైన వికసనం కలిగి, ప్రజలకు అంగురూర్చి ఉద్యోగ లభ్యమౌతుంది. ప్రస్తుత పరిస్థితులలో మన తెలుగు భాష కట్టి అవకాశములు తక్కువ. తెలుగు కవిత్వం నిడియొక సంధియుగం. కవిత్వం యొక్క అర్హత మిట్టా వుంచాలి అని నిర్ణీతం కాలేదు. ఈసంధిగావసరం పరిశ్రమే కారణం.

ప్రబంధ నిర్మాణపు Slave Mentality యెంత అభివృద్ధి గాంచినో నిచ్చనవచ్చు మనకు పినకీర భద్రకవియే. మహాకవియొక్క శాశ్వతతలనాటిక వస్తువునుకొని ప్రబంధము ప్రాయులకన్న కాని దాసులకు కలిగించగల మహాపదారము లేదని నా నమ్మకము. అయితే నేమి? రాజానుమోదమే ప్రజానుమోదమనాడు. కాలచక్రము గిరున తిరిగింది. కవులే ప్రభులకు కుడి గుజమై, గంటమే కదనాయుధమై రాజ్యాధేనిన లోాలు గతించేయి. కళలన్నిటికీ ముఖమాల్యం మందగించింది. కవనవిశ్రేణిల వ్యాపారం ఒక్కసారి దివాలాతీసింది. ప్రపంచావలసాయం కొట్టోదాచ నలిసిందే కాని కొనదాని కవడికి నచ్చలేదు. కృష్ణ రాయలు లేక. అష్టదిగ్గజాలూ అవతలుపట్టి పోయేయి.

ప్రబంధపు రైలుపట్టాలమీదుగా సుమారుపాతిక సంవత్సరముల క్రిందిటి దాకా వెళుతూన్న బండిని సాపాించి కీ. శే. వీరేశలింగంపంతులుగారు derail చేసేరు. పంతులుగారు సర్వవిధములా సంస్కర్త. Western Culture యవత్తూ ఆంగ్రికరించి మన

సామ్యుగా చేసుకుంటే గాని సంఘానికి దేశానికి మోక్షం లేదనే నమ్మకం గలవారు. అప్పటి కప్పుడే నవీన యుగాదంభం నూచించే వేరుజుక్క తూర్పున ఆనందగజపతిప్రభువుల ఆస్థానంలో ఉచియించింది. అప్పకవిసంకల్పలో శైదుపక్షివున్న కవితాకన్యను విడిపించి, మత్స్యలసరంతో విజయసూచకంగా అలంకరించేరు గురజాడవారు. ఆభినవభోజని శిరః కంపనం ఆమెను ఆశీర్వదించింది.

వీరేశలింగం పంతులుగారు Reformer, ఆయన దేశకాల పరిస్థితుల ననుసరించి బహుభాషాకత్తితో మార్పులను తెచ్చుకున్న ప్రయత్నించువాడు. అప్పు గాయకవి Revolutionary. అతిస్వతంత్రుడు. తన మార్గమును “మెచ్చుకుంటే నూనిపోయే” నని కాలమునే తృణీకరించినాడు. ఆత్మవిశ్వాస మవేలము. కవిత్వం యొక్క ఆశయం హృదయమున రంజింపజేసి ఆంక్షణ (Emotion) కలిగించుటేకాని, బుద్ధికి, పాండిత్యప్రకర్షకు పరిశ్రమ నిచ్చుటకాదు చాటించినాడు. ఎన్నో శతాబ్దములనుంచి విరగింజుల దూకులకు సాత్రమే పాటైనది గ్రహించు “తాటి నముననాగి” సానుభూతితో భౌతికవిషయాలకు “చెరియొస్త”బతోనే తెలుగుకవిత్వం కేవలం పద్ధతిమీది బంతుకల్లతో వుండే “కొయ్యబొమ్మ” కాదనిన్నీ, యుగయుగాలవాక హృదయములలో మారుమ్రోగే శక్తిగలదినిన్నీ ఆంధ్రావనికి విశేషమైంది.

తూర్పునపుట్టిన యీ Revolution తెలుగు సారస్వతానికి యాదవముసలం అనే నమ్మకంతో వెలువడ్డది ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు. నైయాకరణశాస్త్ర నోల్లంఘనమునుండి, నూతనత్వమునుండి భావము సంరక్షించి ఉద్ధరించాలని పరిషత్తు పూనుకొన్నది. దేశమంతటా గ్రామ్యగ్రాంథికవాదాలు చెలరేగియి. గిడుగు వారి సింహగర్జన ఆంధ్రదేశమంతటా ప్రతిస్పందించింది. సారస్వతమంటే Philological Research మాత్రమే మో అన్నట్లు నిరూపణ అయింది. Canvas మీది చిత్రకళతోలికి పోకుండా గుడ్డయొక్క పడుగుపేకల పరికిలన ప్రాధాన్యము వహించింది. పరిషత్తునితం

నేటిదాకా యిట్టిచిరచుతోను, నన్నయభట్టు నియోగంగా వైదికియూ అనీ, పోతనది ఒంటిమీటూ ఓరుగల్లా అనీ మెచ్చలేన, రున్నట్టికి సమాధానం కేలని శుష్క వివాదములతోను, అయిదితమైన మరొకొన్ని చరిమిలూ ప్రబంధాలు ముద్రించుటతోను సానుభూతం. సారి స్వతస్సంస్కరణం యువకులలో కలగకుండా ఉండేటట్లు Text Book కమిటీలు ఏర్పాటుపరచున్నాయి. క్రొత్తమార్గంలో న్నొసిన పుస్తకాలు Literary sedition గా భావించి, వాటిని విద్యార్థులందరికి రానీయకుండా బాగ్రిత్తపరచున్నాయి.

ఇన్ని ఆనంతరాలలోనూ, టూర్పునవాటిన ములక వశించకుండా గుంటూరులో కేంద్రమైంది. ప్రసంగిక పరిణామముయొక్క శక్తి అట్టిది కాబోలు. శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి Leigh Hunt లాగ కళానివాసకులందరినీ ఒక్కటే మార్చేడు ఈసంధియుగంలో అప్పారాయకవితరునారే ఈయనయే సాహిత్యపని చేస్తున్నాడు. ఇంతకాలమునుండి పరిమితస్థితి సారస్వతి మన కియ్యని ఉత్తేజమును సాహితీసమితి స్వల్ప కాలంలో యిచ్చింది.

పరిషత్తుపైకి భావకవిత్వమనేది హంపిన గ్రామ్యాణునికి Cosmopolitan Dinner లాంటిది; కేవలము మలినము, మాంసహామ. దాని పోగు తల పెట్టుట, అందు విషయమై శాంతముగా చర్చించుట పరిషత్తునకు వోహయిత్యము. భావకవిత్వమునెడల సత్యాగ్రహం వహించి దాన్ని నశింపజేయాలని వారి అభిప్రాయం కాబోలు. కవచిన ఒకటి కెండు పరిషద్వాగ్విక సభ లిందుకు నిచిర్చనము. ఇక, మన ప్రధాన విద్యాసంస్థయైన యూనివర్సిటీ తన అంశేవాసుల చిత్తవృత్తిని నూతనకవిత్వమార్గమునుండి కాపాడుట కడైన ఉపాయము దొరకిన చాలునని చూచుచున్నది. నవకవిత్వమున నివసంపు కల్గ నట్లు నేటి విద్యార్థుల నుద్బోధించినట్లయితే మున్ముందు భాషకు ప్రమాదము తప్పనని యూహ కానోవును.

కాకతాళియంగా శుక్లపక్షమునే ఒక నూతన కావ్యం ఆంధ్రలోకంలో యీ పదమునే ప్రచురితమైంది. ఏతత్కర్తలు మాకు మిత్రులును, విద్వత్కర్తలు అను శ్రీ అనంత పంతుల రామలింగస్వామిగారు; “సహజనీ” రీతీభూలను చెంకటేశ్వర్లుగారి శ్రేష్ఠభారత. ఆధునికభావకవిసాహిత్యాలవలెనే పత్రికలలో అప్పటప్పట ప్రకటించిన కృతులన్నీ పోగుజేసి శుక్లపక్షమునే పేరుతో ప్రసాదించిరి. విద్వత్కర్తలరీతీ ఇందుపై యొసగిన అభిప్రాయసంపుటి, శిశువునకు బుగ్గబొట్టువలె కావ్యమున కొక అంగరక్షకముగా నున్నది. రసాయన శాస్త్రాధ్యయనములను యం.వి.నరసింహస్వామిగారు కవిత్వతత్త్వము గూర్చి విపులముగా చేసిన analysis ముఖ్యము నలంకరించినది. ఇట్టి విద్యాప్రభువు లభించుటే తడవుగా, సారస్వతముగూర్చి స్వతంత్రాభిప్రాయముండుటకు వయస్సైన చాలని, ఇంటర్మీడియేటు విద్యార్థులపై ప్రయోగింపబడెను.

ఈ “శుక్లపక్షం”లో కవిగారు తమకు భావకవులమీదను, భావకవిత్వమీదను గల అభిప్రాయము లిట్లు చెల్లడి చేసిరి:—భావకవుల భావ ఆంధ్రవైశాచి భావ యనియు, హూణకావ్యములనుంచి భావచార్యం చేస్తూ ఆ దొంగతనం దాస్తున్నారనియు, ఎంత గనినను పద్యాలలో భావ మొకటియు బయలుపడదనియు, అవేశంకొద్దీ వ్రాసినవాటికి తరువాత అర్థం వారే చెప్పే లేమంటారనియు, ప్రభువులగూర్చి, భగవంతుని గూర్చి కవిత్వాలుమాని, జీవితేశ్వరి, పసుల కాపరులు, తృణకణములు- ఇట్టివి కవితాపక్షపులుగా చేసిననియు, సోపరకవులకే అంకిత మిస్తారనియు- ఇత్యాది.

ఇందులో “భావకవి” అనే వ్యాసంలో కేవలం సాహితీసమితి కవిగారు వారికంటికి గోచరించినట్లు చిత్రించేరు. వ్యక్తినిరసన మిగ్రంథములో లేదని అభిప్రాయదాతలలో కొందరు వైర్యము చెప్పినను, శ్రీకృష్ణశాస్త్రి, కృష్ణపక్షము ఇందుకు గురిగా నున్నట్లు పసిపాపకైన విదితము.

పునరవలోకనముచేసి వీరి అభిప్రాయము లేపాటి యాధిదైవనవో చూదాం.

భావకవులభావ ఆంధ్రవైశాచిభావ అనడంలో వున్న “వేళాకోళం” అటుంచి, అభిప్రాయం మాత్రమే గ్రహిస్తే, అది సుబోధంగా లేదని. “గమకగీర్తకృత సైక నీవును” ఉన్నది అచ్చాంధ్రపండితుడికి సుబోధం అవుతుందా, సాంస్కృతికపరిభాష సంపూర్ణంగా అలవర్చుకుంటే గాని? అట్లాగే “భావ” గీతా లర్థంచేసుకుందా, ఏతాదృశమైన Western సారస్వతాన్ని ముందు అర్థంచేసుకోవాలి; అర్థంచేసుకుని, అట్టి రీతులు తెలుగులో అలవర్చుకొనుటకు చేయు ప్రయత్నమే యీ Renaissance అని గ్రహించాలి. ఇట్టి సంధియుగాల్లో జరిగే ప్రయత్నాలన్నీ బాగుండు పోవచ్చును. ఉత్తమతరగతిలోని భావకవుల కావ్యములు సుబోధంగా వున్నవే. కృష్ణ శాస్త్రి వీరి కర్థముకాకపోవుట మిక్కిలి శోచనీయము.

ఆంగ్లమునుండి భావచార్య మున్నదని మరి యొక నేరం. శ్రీమతులూ చంద్రునితో పోల్చిన కవులూ అదినుంచీ వున్నారని; అందుచేత ఆదికవితరు నాతివారందరూ చోరులేనా? చార్యంనల్ల లభ్యమయే భావం నీరనిస్తుంది. “అప్రపంచ” అంటే చివరకి అసల్గం సుధించడం మానేసి యాథంగా శ్రీ అనే తడుతూంది. చార్యంచేసినభావం, చెరుకుముక్క నమిలి తినిపించినట్లుండును. అందులో రస ముండదు. ఇందుకుదాహరణ మీ కావ్యమునందే యున్నది. “కవి రాజు” అను న్యాసములో శ్రీనాథుడు రాజసభలో “అను సుపన్యాసము” నుండి ఒకనాక్యము:—“మూత యగు నవనరము నిర్మాణమునకు” అని. ఇది Necessity is the mother of Invention అనే ఇంగ్లీషు నుండి “భావచార్యం”. శ్రీనాథునిచేత అట్లనిపించడంలో వున్న anachronism మాట అటుండగా, ఈ చార్యం దావరికంచెయ్యడానికేమో అన్నట్లు కవిగారు Invention కి నిర్మాణం అని అనువదించేరు. నిర్మాణం అంటే Construction అనుకుంటాను. ఏదైనా Invent చెయ్యవచ్చు; ఇంకా నిర్మింపక పోవచ్చు.

తెలుగులో Emotion విరివిగా ప్రదర్శించినది సాహితీసమితియే. Emotion చొర్యంచెయ్యడం ఎట్లు కక్కుమాతుంకో తెలియదు. కృష్ణకామ్రే ప్రభృతులలో Emotion లేదని కాని, లేదా శ్రోత్రియమైన ప్రబంధ యాగమునాడు Emotion ఎరుగుదుమని కాని కవి గారు విశ్వసింపగలరా?

భావకవిత్వావస్తువుల నధికేసిందిరి. జీవి తేవ్వరి, తృణకణము, పసులకాపరి ముంలగునని కావ్య నర్తకులూ? అట్టిని పూర్వము లేవు గనుక యెన్నటికి నుండరాదనికాబోలు! హృదయంగమముగా చిత్రించిన పటము ప్రభువుదైననేమి, పసులకాపరిదైననేమి? ఈ Literary Orthodoxy యొక్క చిత్తవృత్తి అని యెట్టిదోకాని, ఉత్త అతిని, అగున్యుం.

సోదరకవికి అంకిత మివ్వడమని ఒక దృష్టి పొడుపు. అందువలన భాషకు జరగే మహాపరాక మేమో తెలియగను!

ఈశుక్లపక్షం చురుగుతుండగా నోచిన కొన్ని సందేహాలు వివరిస్తున్నాను:—

“నీవెందుం బహుధ్యం” నిర్దుష్టం కాదేమో.

“హృద్యోజానాస మొనగ్గుచుండు” ఎరిగి యుండగా అనడానికి చేసిన ఛాంపిసపు పొంకతిరు గుడు కాబోలు.

“బారిణీకాంత”! బారిణి అంటే పురుషపర మైన అర్థం రాదే?

“న్యాయమె నన్ సుకవీ యలించు నీ

వాడుట? యంత పెద్ద బిరుదావళికి...” సుకవీ అనేది ఒక్కటే బిరుదం, బిరుదావళికాదు. మరి, “పెద్ద” అనేదానికి దేనితో అన్వయమో?

“అని యాతడు నవ్వింతుగ” అని వ్రాయడంలో Sense of Humour create చేయడానికి కితకితలు పెట్టినట్లుంది. అట్లనడంలో, ఒకవేళ నవ్వలేని అర గిగు డెఫడేవా పాఠకులలో వుంటే, “నవ్వకపోతే

యెలానునాయనా” అని stage-direction లాంటి దినుకుంటాను. మనకంటే ముందుగా హాస్యగాడే నవ్వడం vulgar గా ఉంటుంది.

“నన్ను కవిసింహానా యని యెన్ని గుదగు పరిహాసింకువుగా పశుప్రాయునట్లు”.

సింహాలని పశువులంటారా అని సందేహం. కవివృత్తం, కామగేనువు అనే Coarse wit పూర్వం నుంచీ వున్నా, అందులో Coarseness నిలచెట్టి wit ని బైటికి గేంటేగు కవిగా రింగులో. ఇది మాన్తూ వుంటే, వెరకటికి పాసుగంటి గారి హలబద్ధ “నభశల్య పశీక్ష” స్ఫుగణ కొమ్మూరి. ఇలాంటి wit కి నవ్వ గలవాడు నేనున్నారా అనిసందేహం.

“ఎంతో శ్రోతానూత్నదై”. మొదటి వ్యవ్ర పదానికి అన్వయం “శ్రోతం” తో అని విశదించి, అట్లుం డెడం నిర్దుష్టం కాదేమో.

“కవికాకవి భేదం బిక

చెవులారగ వినుము నేవచించె”.

ఈ ద్వితీయగణన భాగము ఆరవశ్రేణుకలి నిరర్థకము. అయితేనేమి, పూర్వ కవిత్వ సంప్రదాయ సమ్మతము!

ఇట్టిని పెక్కులు.

మొత్తంమీద యీ కావ్యమందరి పరిహాసము, హేళనము “సరసము” గా లేకపోవుటయే కాక, నిష్పాక్షికముగ విమర్శించునెడల వాంఛనీయ మని తోచు సారస్వతసంస్థల నిరసించుటచే, వాఙ్మయ పునోభివృద్ధికి భంగకరముగానూడ నున్నది. “లేత తెనుగు పాపల” హృదయములలో ఇట్టి Prejudices నాటుకొనునట్లు యూనివర్సిటీ అవకాశ మేర్పరచుట యెంతయు శోచనీయము.

అందుచేత నమస్కార పురస్కరమైన నా మనవి యేమంటే:—

గలిగినది యిరవై సంవత్సరముల నడుమను మొత్త ముపై హిందూదేశమునకు కలిగిన ఉద్బోధచే అంగ్రులు

కూడా రాజకీయ సాంఘికాధిపత్యములందు Tolerance, Free thinking మొదలగు నాగరకరీతు లెట్లవచ్చు కున్నానో, అట్లే సారస్వతమునకూడా గుఱుగుకు కుంచము లాడక ముందంజ వేయవలసింది. అట్టి పుగో గాముల నాశీర్వాదంపవలసిన విద్యాకేంద్రములైన యూనివర్సిటీయు, పరిషత్తులయు నవకవులతో సంప్రతించి, సర్వజనానుమోదమున సారస్వత ప్రణాళిక నొకటి వెలువరించి, బహుధా భిన్నములైన సాహిత్య రీతులను కేంద్రీకరించి, ప్రపంచభాషలలో తెలుగునకు గూడ నానుగూఢము లేర్పాటు చేసి, అన్యజనున సారస్వత సేవ చేయుటను, ఆంగ్ల సాహిత్య పరిషత్తున కొక ప్రత్యేక విజ్ఞాపి:—దేశకాలానుసరణంగా వహిస్తూ యీ సూక్తులను గుర్తించి, లేదా గుర్తించుట వైన ప్రయత్నించి, ఒక Common platform మీద

నిష్పాక్షికంగా నేటి సారస్వతస్థితిని గూర్చి అంగీకారమునకు వచ్చుట పారిషదులకు విధియైయున్నది. శ్రీ ఉమాకాన్త విద్యాశేఖరులు ఎంత లేదని చెప్పినా, నేటి తెలుగుకవిత్వంలో నూతనత్వం వారికి గోచరించి ఉండకపోదు. వారు ఎత్తిమాపిన కబ్బ వాచ్యతాని దోషములు దోషములే అయినా, భావకవిత్వ మనే దురదృష్టపు కేరుతో బయలుదేరిన సారస్వత మార్గమే మంచిది కాదనుట న్యాయమారము. సారస్వతాభిరుచి గల యువకులును, సాహిత్యప్రకాండులైన పరిమర్శభ్యులును పరస్పరము మనసిచ్చి మాటాడుకొని, ఆభిప్రాయములు కలియబోసుకుని, నిర్వాహజముగా భాషాసేవచేయుటకు ఈ ఇరువదన శతాబ్దమున అడుగు దొరకకుండుట, ఆంగ్లంల సంఘభావమునకు నాయని మన్న!

ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వము

(రెండవ ముద్రణము) మొదటి సంపుటము

ఇందు చరిత్రలు, ప్రకృతిశాస్త్రములు, నీతితత్వములు, నీతి, మత, సాంఘిక, వైద్య, రాజకీయాది విషయములు, ధర్మగోళము, న్యాయము, శిల్పము, జ్యోతిషము మొదలగు సమస్తవిషయములు చర్చింపబడును.

ఈ సంపుటమున 'అ' నుండి 'అధ్యర్థ' వఱకు గల నాలుగువందల పదములకు సంబంధించిన విషయములు చక్కగా వివరింపబడినవి. అందుముగ ముద్రితములయిన రంగుల బొమ్మలు ఎనిమిది, సాదాబొమ్మలు ౧౨౫ ఉన్నవి.

డెబ్బి నాలుగుపుటలపైజన ౬౦౦ పుటలు, మేలైనకాగితము. బంగారులేకు చెక్కడపు అచ్చుకట్టు, పేరు మొదలయినవి కల చక్కని స్వదేశపు తోలుపైడు. వెల పది రూపాయలు మాత్రము. తపాలు లేక, రైలు ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

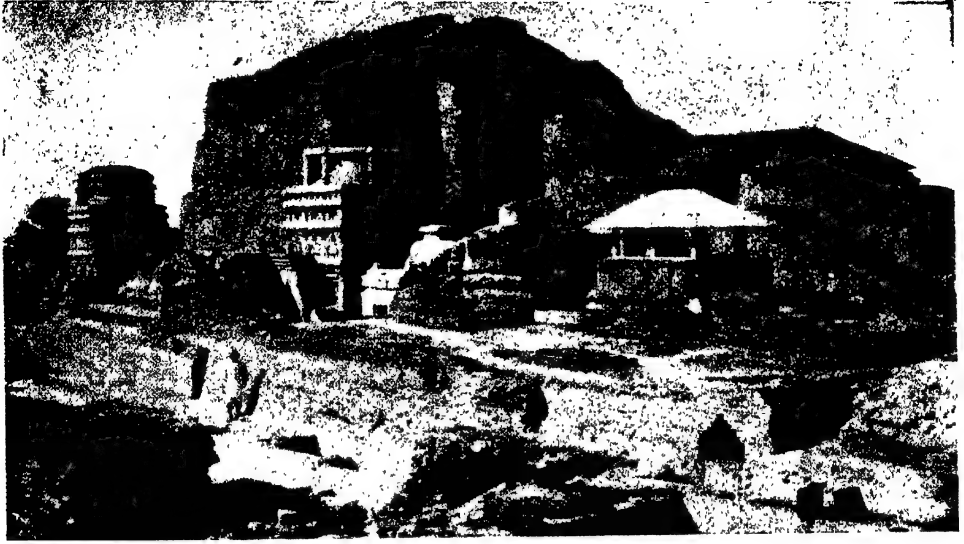
తపాలు వ్యయము ఒకటిన్నర రూపాయ. రైలుద్వారా అయిన, ఖర్చు దూరమునుబట్టి ఎచ్చును, తగ్గను వచ్చును. గు. ౧౧-౨-౦ మణిఆర్డరుద్వారా పంపినవారికి పుస్తకము రిజిస్టరు తపాలుద్వారా పంపబడును. వి. పి. గా పంపగోరువారు అయిదు రూపాయలు అధ్యాప్తు పంపవలెను. చిరునామా (అడ్రెసు) స్పష్టముగా వ్రాయవలెను. రైలుద్వారా పంపగోరువారు తమగ్రామమునకు దిగ్గరసుంకు స్టేషన్ పేరు తెలుపవలెను.

కొలదిప్రతులే నిలువయున్నవి. త్వరపడవలయును. రెండవసంపుటము త్వరలో వెలువడనున్నది.

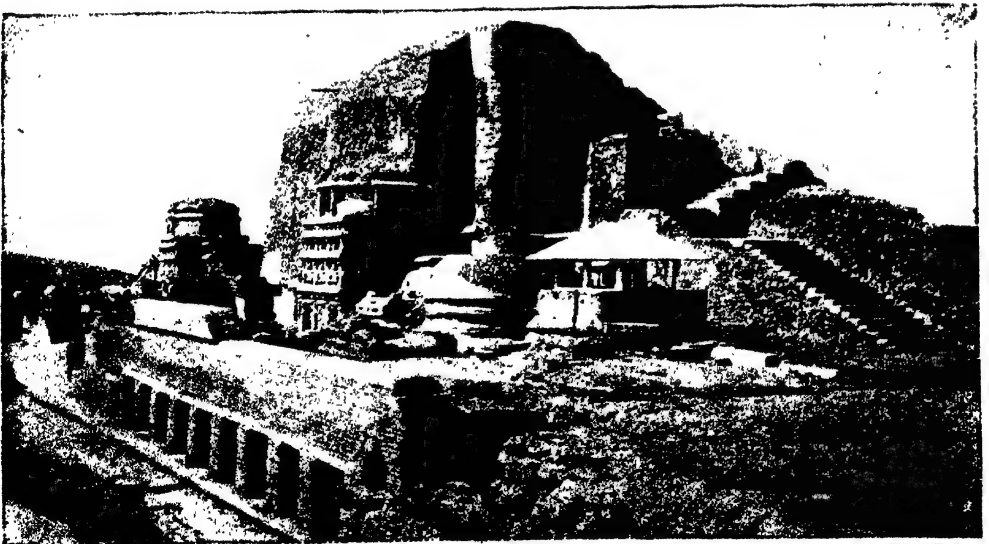
మేనేజరు, ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వ కార్యాలయము,

నెంబరు ౩, లంబుకెట్టిబీధి, మదరాసు.

నాలండా పురాతన నిర్మాణములు

౧. నాలండా స్తూపము (చక్క-బరచునప్పడు)

౨. నాలండా స్తూపము (చక్క-బరచినతరువాత)

కే? ఉన్నాడుకాదు కనుపపక్షి? ఈ కుట్రంతా ప్రకాశింది. సందేహం లేదు. వా డే మాత్రమే మేకాడు పేరిగాడిదగ్గర. తోచిందికాదు నాకు. ఒక్కపాతికరూపాయలు మొగాన కొడితే వాడు భృత్యుడై వుండును. మనకి... ఇంతకీ, ఈపాపంతా మా నాన్నది. మా అమ్మ యెంతపోరినా నన్ను రాజ మహేంద్రవరంలో ప్రవేశించనిచ్చాడు కాదు. ఏదో వంకపెట్టి ఇక్కడే మకాంజేసివుంటే ఇలా జరగ నిస్తునా నేను?... ఇప్పుడయితే మాత్రం మించిపోయిందేమిటి? దొడ్డమ్మా, నూరన్నా యీసమస్యం వొప్పు కోరు. మనంకూడా వొకసమిధ పడేద్దాం. బంగారం యెలా దాటిపోతుందో యిక చూస్తాను. చిరికి నాకు లాభం లేకపోయినా వాడికి తప్పిపోతే అదే పదివేలు.

(చెల్లిపోతాడు.)

నాలుగోరంగం

[కాంతమ్మ యిల్లు. దక్షిణపు దొడ్లో శ్రాత్రగా వేసిన పందిట్లో ప్రకాశమ్మా, పేరుభట్టా మహతమంచం మీద కూచుని వుంటారు. కాంతమ్మా, ఆమె చెనక్కాల బంగారమ్మా వసారాలో కూచుని వుంటారు. ప్రకాశం చేతిలో వొక వుత్తరం. వొకపందిరిస్తంభందగ్గర ఉత్తరం తెచ్చిన మంగలి కూచునివుంటాడు. ఒంటి గంట అయివుంటుంది.]

ప్రకాశం—రాత నూరన్నగారిదే.

పేరుభట్టు—మా అమ్మవుద్దేశం కొంతా, మా చిన్నాడివుక్రొవంకొంతా కలిసి వుత్తరంపూర్తిఅయింది.

కాంతమ్మ—ఏమినిరాకా డన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం—మాలో మేం చదువుకోడానికే సిద్ధ పడుతున్నాం. మత్స్య చదివి మీ అమ్మకి చెబుతావా కోడలా?

బంగారమ్మ—నే నా విధవవుత్తరం ముట్టుకొను.

కాంతమ్మ—తప్పవూ!

ప్రకాశం—కాదుకాదు. బంగారం తగినమాటే అంది. అక్కయ్యగారూ! ఈవుత్తరాని కడే తగిన

గారవం, మాకు తోచిందికాదు, ఏమంటారు పేరుభట్టు గారూ?

పేరుభట్టు—బంగారం తూచినట్లు మాట్లాడింది.

కాంతమ్మ—అంతచెడ్డవుత్తరం చనవడం యెందు కు, మనస్సు పాడుచేసుకోడం యెందుకు? చింతెయ్యం డన్నయ్యగారూ!

పేరుభట్టు—కద్దవద్దు. ముందుముందు దాని అవసరం వస్తుంది. (పుచ్చుకొని జేబులో పెట్టుకొంటాడు.)

మంగలి—బాబయ్యా! నేను నౌకరీవాణ్ణంకి మీ అన్నయ్యగారు తొందరపెడితే పట్టుకొచ్చారండీ. (నమస్కారం చేస్తాడు.)

పేరుభట్టు—నీత పేం వుందీ యిందులోనూ?

మంగలి—చిత్తం బాబయ్యా! మీ అన్నయ్య గారు చెప్పినమాటలవల్ల నాకు అనుమానం కలిగినమాట సిసలేకానండి, లోపల యేం రాకాలో తెలవక తెన్నా నండి.

పేరుభట్టు—మావాడే నున్నా డేమిటి?

మంగలి—కా-బ-య్య! (చేతులు నలుపుకొంటాడు.)

పేరుభట్టు—సందేహించకు. నీకేం బాధా?

ప్రకాశం—ఏమన్నాలో చెప్పు. ఉత్తరంలో రాసినమాటలకంటే చెడుమాట ఒండెవులే.

మంగలి—అలాగేకానండి, మరేం లేదుబాబయ్యా ఈమాటలు నేనిక్కడ—

పేరుభట్టు—వాడిదగ్గర — అసలు వాడితో మాట్లాడంకూడానా యింకానూ?

మంగలి—అయితే ఆలకించండిబాబయ్యా! మీ అన్నయ్యగారిదగ్గర వున్న చదువునిబట్టి మేనమామగారి అమ్మాయి చేసుకోడాని కింత ఆలోచన యెందుకండీ అని అడిగానండి నేను.

పేరుభట్టు—ఉహూ.

మంగలి—మీ పెద్దన్నయ్యగారికి అత్తోరివల్ల చాలా మర్యాదలు జరుగుతున్నాయిటండి.

శేరుభట్టు—సత.

మంగలి—ఈసమయమున అయితే మీకు జమిదార్లను చూచుట తీరతాయిటండి బాబయ్యా!

శేరుభట్టు—అదీ నాకి యేదువు. విన్నారా బాబుగారూ?

మంగలి—మీ చిన్నన్నయ్యగారి అత్తోరు లీడవారుటండి. పైగా వారికి మర్యాద లేమీ తెలవవు టండి.

శేరుభట్టు—అయితే?

మంగలి—మీ యిద్దరిమధ్యా తమకి తలవంపు లాతాయిటండి.

ప్రకాశం—ఇదిహదానా? బాసంది.

కాంతమ్మ—యెంత కడుపుమంట మాతాం అన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం—తనకి లేదని యేడిస్తే వొకకన్ను, యెదటివాడికుంకిపోయినని యేడిస్తే రెండోకన్ను పోయాయిట వెనకటి కొక పెద్దన్నయ్యకి. అలావుంది మారన్నగారి యేడుపు.

(తెరలో)

శేరుభట్టుగారూ!

శేరుభట్టు—పుత్రరం వచ్చిపట్టుంది మాసిరారా.

మంగలి—చిత్తం బాబయ్యా! (వెడతాడు)

కాంతమ్మ—తనకిగ్గిరే కోడలికం పరిగిస్తే నా విడ్డని బతకనిస్తుందా అన్నయ్యగారూ, మంచిన్న వొదినా?

శేరుభట్టు—వాళ్ళూ, నేనూ యింకా కలియడం కూడానా?

ప్రకాశం—తీరేపోయింది...కాని నిజం అంతే.

(మంగలి వచ్చి శేరుభట్టుకి వొకకవ రిస్తుడు.)

శేరుభట్టు—(పుత్రరం విప్పి) మా పెద్దన్నయ్య రాకాడు. “మీవోదిసికి రేపు ప్లానం. రేపు మధ్యాహ్నం బండిమీద వస్తున్నాం.”

కాంతమ్మ—ఇనాళి రారూ? పోనీ తెండి. ఇదే బాసంది. అంతటికి వారినే నమ్ముకున్నందుకు పెద్దమ్మయికి యిక బెంగలేదు.

శేరుభట్టు—“అమ్మ ప్రాతాహంమీద మారన్న నీకు చాలా అసందర్భపుపుత్రరం రాకాడని తెలిసింది. వాళ్ళు పెల్లికిమాడా రారనుకుంటాను. వస్తే పెల్లిలో నానా అల్లరి చేస్తారు. అంతకంటే రాక పోలేనే మంచి దనుకుంటాను.”

కాంతమ్మ—అప్పుడేనా గుళింగా బతకనివ్వ నప్పు డింకెందుకూ అన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం—అవునవును.

శేరుభట్టు—“కుటుంబానికంతా పెద్దనై నందుకు నీపెల్లి నాచేలిమీద జరగవలసిందే. అత్తకి మనకిగూడా ఆధారం ప్రకాశంబాబుగా గున్నారు. భారం అంతా వారిదే.”

ప్రకాశం—మొదలూ.

కాంతమ్మ—అలా అంటారేం అన్నయ్యగారూ? నాకు దిక్కెవ్వరున్నారూ యింకా? నాకూతురికి పెల్లి చెయ్యడానికి మీకంటే నాకు ఆధారం యేదీ?

ప్రకాశం—శేరుభట్టుగారిలాంటి పెల్లి కొడుక్కి కాళ్ళకడిగే అప్పుడు వోపట్టానవట్టడు. నిజమే. కాని—

శేరుభట్టు—ఇంకేం? బాణాలు ఎప్పుటికప్పుడు మామీదకే తిప్పేస్తూవుంటారుగా చివరికి?

ప్రకాశం—లేకపోలే నేను భరించగలవా మహా సుభావా?

(భద్రయ్య వస్తాడు. అత సేం చెబుతాడో అని అంతా నిరీక్షిస్తూవుంటారు. వారెవ్వరూ మాట్లాడనం దుకు భద్రయ్య గాథారపడతాడు.)

శేరుభట్టు—రా, కూచో. చిట్కలుమాస్తానో?

భద్రయ్య—పూరికేనే...దిక్కులుమాడ్డంయేమిటి?

పేరుభట్టు—అయితేలే. ఏం జరిగింది?

భద్రయ్య—మనం అనుకొన్నట్లే అయింది.

పేరుభట్టు—సరే. అదిమాత్రం సామ్యకామా?

(ప్రకాశంతో) నాళం రాజేంద్ర నారాయణునిప్రగారి నెరుగుదురా బాబుగారూ?

ప్రకాశం—అ!

పేరుభట్టు—వారి మాజో అమ్మాయికి రెండేళ్ల నుంచి నేను ఫిడేబు నేర్చుకున్నాను. వారు నాకు చేస్తానన్న సాయం—చెప్పవోయ్.

భద్రయ్య—ఆయన సింగరునైకి లిస్తామన్నారు.

పేరుభట్టు—నాలుగేళ్లయింది నేను నైకిలెక్కడం నేర్చుకొని, అప్పట్నుండి నైకిలు కొనకుండానే కాలం గడుపుకున్నాను.

ప్రకాశం—నైకిలైతే వారికళ్లయెడట చాలా కాలం వాడుకొంటారు మీరు. రొక్కం అయితే—

పేరుభట్టు—నిజమే.

కాంతమ్మ—ఎవరి సరదా వారిది. అంతసామ్యముట్టచెప్పటపునువారలానిశ్చయించుకోవంధర్మంగానే వుంది. ఏమంటా రన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం—ఇంతకీ, పేరుభట్టుగారు పనిలేనివారు కూడా కారాయే. రోజుకి నూరురమ్మ లెక్కాలిదిగారి.

పేరుభట్టు—నేనేనా వొక్కమాటే అన్నాను రొక్కంమాట. తరవాత మీదిత్తమనే చెప్పాను.

ప్రకాశం—మీకు వొక్కట్ల చెప్పాలా యేమిటి?

భద్రయ్య—సాయంత్రం పావుకి వచ్చి నైకిలు పట్టుకొని చెల్లమన్నారు నిన్ను.

పేరుభట్టు—ఇంతకంటేనా?...ఇంకేమిటి?

భద్రయ్య—దేవరకొండ అభిలాంధ కొత్తి ప్రహ్లాదనాయకులుగారి యింట భోజనాలదగ్గర గడ్డుత్తు నిశ్చయం జరిగింది.

పేరుభట్టు—(ప్రకాశంతో) వారి రెండో అమ్మాయికి రెండేళ్లు గాత్రపాట చెప్పాను. ఇప్పుడు మాజో అమ్మాయికి మరళి నేర్చుకున్నాను. వర్తాలు కావచ్చాయి. నాయకులుగారి నెరుగుదురా మీరూ?

ప్రకాశం—నిరుడేకామా వారియింటో కార్తిక మాహాత్మ్యం చెప్పించారు మీ మామయ్యగారు నా చేతా? వారి బహుమతి చాలా మెచ్చగానే వుంటుంది. అందులోనూ శ్యామలంబగారి యెత్తులన్నీ చాలా చమత్కారంగా వుంటాయి.

కాంతమ్మ—నిరుడు మీమామయ్యకి వెండిపారి వాణమూ, గళామూ, వుద్ధరిణా యిచ్చారు, అదిడేనా శ్యామలంబగా రంటేనూ?

పేరుభట్టు—మరేమరే.

ప్రకాశం—ఆవిడచేతి అన్నం తింటే మధ్య మధ్య వుపవాసాలు చెయ్యాలి. తినగలగో లేదో అని మాడ్డంలే దిక. “ఈకాస్తే, ఈకాస్తే” అంటూనే... ఆవిడ వంట చేస్తే అమృతంలాగమాడా వుంటుంది. కనక భోజనానికి కూచున్న వారుమాడా మోతాదుగా లేవలేరు. తాంబూలం యిస్తే అరమోద తమలపాకులూ, అరపంపు వక్కలూ, చిల్లరసామామ మరో అరపంపూ— పూర్వ జన్మలో పెట్టిపుట్టారు. ఇప్పుడు కావలసినంత వుంది. ముందుజన్మకోసం పందిపెరుకున్నారెప్పుడు. ఆదంపకు లకి ప్రదక్షిణం చేస్తే చాలు భూప్రదక్షిణం చెయ్య నక్కరలే దిక.

పేరుభట్టు—నాయకులుగారేమన్నారు? శ్యామలంబగా లేమన్నారు?

భద్రయ్య—పెల్లి రెండోనాడు బంతులాటవేళ వారు ఇంటిల్లపాడి వస్తారుట—

కాంతమ్మ—వారిని పిలవడం మరిచిపోకండేం అన్నయ్యగారూ!

ప్రకాశం—మరిచిపోతానా? జ్ఞాపకంవుంటుంది కామా భద్రయ్యగారూ, మీమ్మడానూ?

భద్రయ్య—అలాగే... బంతులాట ముగిశాక సంగీతకచేరి. అంతే, పెల్లికూతురు వొకటో రెండో వర్ణాలూ, కృష్ణలూ పాడితే పెల్లికొడుకు ఫిడేలు వాయించాలి. తరవాత పెల్లికొడుకు అలాగే పాడితే పెల్లికూతురు ఫిడేలు వాయించాలి. తరవాత వారు బహుమతీచేసి, రాత్రి భోజనం కూడా చేసి—

కాంతమ్మ—రెండోనాడు జిలేనీ చేయించం డేం అన్నయ్యగారూ!

ప్రకాశం—తప్పకుండానూ.

శేరుభట్టు—ఎవరి పురమాయించోయ్ యిదీ?

భద్రయ్య—శ్యామలంబగారిదే.

ప్రకాశం—శేష! నేను చెప్పలేమా?

కాంతమ్మ—ఏం సరదా అంతే ఆతల్లిదీ?

శేరుభట్టు—నాయకులుగా లేమన్నోయ్?

భద్రయ్య—అంతా క్రమంగా జరిగితీరవలసిందే. అన్నాగు.

శేరుభట్టు—మీరేమంటారు బాబుగారూ?

ప్రకాశం—ఇంకా ఆలోచన ఎందుకూ? ఏ మంటారు అక్కయ్యగారూ?

కాంతమ్మ—నిశ్చేపంలా వుంది. (బంగారమ్మ తో) వినపడిందా తల్లీ?

బంగారమ్మ—(నిగ్గుపడి వెళ్లిపోవోతుంది.)

కాంతమ్మ—(పట్టుకొని వోళ్ళో మావో పెట్టుకొని) తప్పుకారు తల్లీ? అప్పుడుమాడా యిలా చేస్తే బాగుండుడు సుమా!

ప్రకాశం—మీకోమీ రెండు అక్కల్లేను. సమయానికి ధైర్యం తెచ్చుకుంటుంది కోడలు.

(తెర లో)

కాంతమ్మగారండీ!

కాంతమ్మ—నీరాచార్లు పిలుస్తున్నాడు. వగలు తెచ్చినట్టున్నాడు.

ప్రకాశం—అంతా చోలులోనే కూచుంటాం పదండి. పదవమ్మ కోడలా! మీ ఆత్మని నవ్వు పిలుచుకొనివస్తానా, నేను వెళ్లనా?

కాంతమ్మ—వెళ్లుతల్లీ!

బంగారమ్మ—(చెడుతుంది.)

(అందరూ వెళ్లిపోతారు.)

ఏదో అంకం

మొదటి రంగం

[ప్రకాశం యిల్లు దక్షిణపువసారాలో రాయడు నిరుత్సాహంగా కూచుని వుంటాడు. రత్నమ్మ దగ్గరగా నుంచుని వుంటుంది. సమయం, పొద్దున్న తొమ్మిది గంటలకి.]

రత్నమ్మ—కాస్తరేపటికి స్నాతకం అయిపోతుంది. తెల్లవారగట్లు పెల్లి. ఎంత తల్లికిందులై పోయిందిరా నాయనా, మన ఆశ అంతానూ?

రాయడు—నాకు ప్రపంచకం యేమీ కనపడడం లేదు. నాపక్కని పెల్లి పీటమీద కూచునివున్న బంగారాన్ని కేరిగాడు రెక్కపట్టుకొని లాక్కొని పోతూ వున్నంత గాభరా పడిపోతోంది నామనస్సు. నవ్వు బలవంత పెట్టడంవల్ల వచ్చానుగానీ—

రత్నమ్మ—రాకపోతే అదో ఘోరం. మామయ్య చచ్చిపోయినందుకు మనంకూడా రాకపోతే లోకులు గుడ్లు నీకెయ్యరూ? మన కష్టసుఖాలు లోకుల కేం తెలుస్తాయో? కేరిగాడు మాత్రం మేనల్లుడు కాదా అని అడుగుతారు ప్రజలు. ఎవరి కెంత ఆస్తి వుందో, యెవరి తానా తెలంటిదో యెవరు మాస్తారూ?

రాయడు—(నిట్టూర్పు విడుస్తాడు.)

రత్నమ్మ—అయితే అయింది, రెండు పెట్టుకోకమ్మ! ఇదే పిల్లా యేమిటి? దీని గెత్తిమీద యిగిరి పోయావాళ్లున్నారు. దీనిమీద ఆశ పెట్టుకొని యిది వరకీ పూరుకున్నాను; గాని యీ చూడోలోబాకి చేసేస్తాను నీకు కల్లి.

రాయడు—మామయ్య బరికి వుండగా నేను రాజమహేంద్రవరం ప్రవేశించివుంటే యిదిలా జరుగునా?

రత్నమ్మ—నే నందుకోసమే దేవుల్లాడాను.

రాయడు—నాన్న నాకొంప తీశాడు. ఇంకనుకుంటే యేం లాభం?

రత్నమ్మ—అదీ కొంత నిజమే; గాని—ఇంతకీ యోగం లేకపోయింది. ఘటన లేదని నిశ్చయించుకోవాలి. పేరిగాడికి ఘటన వుండమట్టే సూరిగా డెంత తిడుతూ వుత్తరంరాసినా, చివరికి మాచిన్నక్క రాకపోయినా, లెక్కకి వొక్క అడపడుచు, అదికూడా రాకపోయినా డిప్రీడిప్రీమంటూ పెళ్లి అయిపోతోంది. అయినా ఏమందంటే. చూడుముగ్గు పడగానే సరా? అత్తరత్నమ్మలు వొక్కడకూడా చాలేదుగదా! ఇక రాత్రిమాత్రం వస్తారని నమ్మకం యేమిటి? వచ్చినా ప్రకాశంగారుట కన్యధారపోయ్యడం. ఏం బాగుంది నాయనా? మేడ వుండన్నమాటేగాని ముచ్చట్లో? ఇల్లరికంకూడా వుండాలిట. పోనిద్దు నాయనా!

రాయడు—కాకపోలేమాత్రం యిక చేసే దేం వుందీ?...చూడుముగ్గు పడగానే పల్లిపోతాను నేను. కల్లారా చూసి నేను భరించలేను అయినదోజాలానూ.

(కోటమ్మ వస్తుంది. రత్నమ్మ తెల్లపోతుంది.)

రాయడు కడుపు పిసుక్కుంటాడు.)

కోటమ్మ—ఏమిటమ్మా భరించలే నంటున్నాడు నీకొడుకూ!

రత్నమ్మ—ఏమిటో!.....రాయడు కడుపు బ్బరంతో బాధపడుతున్నాడు. ఏమీ తోచడంలేదు.

కోటమ్మ—మేం యెరగంకుమా యీ కడుపుబ్బు రెప్పుడూనూ...అయితే రత్తీ! మనలో మన మాటగానీ, మీరుగూడా చాటిపోనిచ్చా రేమే?

రత్నమ్మ—పేరిగాడుమాత్రం మేనల్లుడు కాదా యేమిటి? ఎంతమంది కని యిస్తుందీ కాంతమ్మ మాత్రం?

కోటమ్మ—అయితే, మా వెంకడికోసం నే నడుగుతూ వుండగా యెందుకు ప్రయత్నించేకాదు? మీరూ? మావాడుమాత్రం మేనల్లుడు కాదా యేమిటి?

రత్నమ్మ—నీకంటే ముందే అడగడం మొదలు పెట్టాం మేము. బంగారానికి అన్నం ముట్టించినప్పుడు నేను వెండిగిన్నె యెందుకిచ్చానో యెరుగునూ నువ్వు?

కోటమ్మ—బారసాలనాడు వెండి వున్నగిన్నె నేనెందుకిచ్చానో నువ్వెరుగునూ?

రత్నమ్మ—కీందటి వున్నారానికి వచ్చినప్పుడు పాంజేబుపట్టీలు కొనియిచ్చాను నేను, నువ్వు చూశావా?

కోటమ్మ—మందుమందు నే నింకా యేం పెట్టదలుచుకొన్నానో నీకు తెలుసా?

రత్నమ్మ—అదా యేమిటి లెక్క? కాకపోయినా, తమ్ము డెంతసేపూ “చగువు, చగు” వనీవాడు. నీ ఆశీగాని మీ వెంకడి కలాగా యివ్వకూ బంగారాన్ని.

కోటమ్మ—నీకొడుక్కిమాత్రం యిచ్చారా యేమిటిప్పుడు? ఇంతకీ: మావాడికంటే మీవాడి యెక్కువేమిటమ్మా చదువులోనూ?

రత్నమ్మ—మావాడు చిరుసూపారం చదివాడు. మీవాడి చగువు వొకచదువేనా యేమిటి?

కోటమ్మ—చదివాడు చదివా డన్నమాటే గాని యెంత గింజుకున్నా నీకొడుక్కి యిప్పటికీనా నాకరి దొరకదాయె. ఏంలాభమమ్మా?

రాయడు—అవును దొడ్డమ్మా! నేను శుద్ధ అప్రయోజకుణ్ణి. సరేనా? నువ్వు పురకో అమ్మా!

రత్నమ్మ—బాగాచెప్పావు. ఇంకాచెప్పాలా సమాధానం?

కోటమ్మ—పెద్దపెద్దపరిక్షలినే యిక భూమి దే వుండకపోదురు తల్లి కొడుకూనూ. ఎగిపెగిపడే వాళ్ళని దేవుడు అణిచివెయ్యడూ? నాకొడుకు సంతే నే నూరకుంటానీ? మాబాగా జరిగింది. మావాడి కివ్వకపోయినా నాకు సంతోషమే. పిల్లంతా కేరన్న ముందు దిగదుడుచే. (పల్లిపోతుంది.)

రత్నమ్మ—చూశావా! నిల్లి కజ్జాపెడుతుంది దీ నిల్లు వల్ల కాదుగానూ. నోరు విప్పితే యిక మాత పడ్డంతటా లేదు. ఒక్కమాటేనా తిన్నగా రాడు.

రాయడు—అక్క డేం అంటిస్తుందో?

రత్నమ్మ—అంటిస్తే ముగం నేలపెట్టి యాడై య్యనూ! పూరుకుంటానేం? అబ్బో! మహామహాకరణం పెళ్లామే అగలేకపోయింది నావర్గిర. వీలు తప్పితే ఘోరణి కనిపెట్టి ముందడే యేకదించని నేనే అందుకుంటాను. మాట్లాడకపడుకో. (వెళ్లిపోతుంది)

రాయడు—క్రిసా! స్నాతకస్పటికి బతులు తాటాకుచాపా రాసింది నాకు?

(తెరదించాలి.)

రెండో రంగం

[కాంతమ్మ యింటిముంగు పెళ్లిపందిట్లో ప్రకాశమా, శేషయ్య సుంచునివుంటారు. వేళ మధ్యాహ్నం నాలుగున్నర.]

శేషయ్య—ఇంక నాలుగు రోజులూ మన మామాట యెగురకొనద్దు. వాటిబకు కప్పుకూ అంటే. మా అమ్మ వాడి మాటమీద నడుస్తోంది.

ప్రకాశం—అయినా, కన్న కొడకుపెళ్లికి రాకపోవడం—

శేషయ్య—తల్లి అక్కడక్కడపూడా రాక పోవడం వుండకమా? మా అమ్మనివయం మనం యిలా సమాధానం చెప్పకొందాం.

ప్రకాశం—పైవార్లయితే మీరన్నమాటే; కాని తమ్ముడియింటికి రావడానిక్కడా ఆలోచనే!

(వెంకన్న తమలపాకులు వికారంగా నములుతూ రథంసగా వస్తాడు.)

వెంకన్న—భోగంవార్లంకా వచ్చారు కారేం పెద్దన్నయ్యా?

శేషయ్య—ఓనుకోయ్! నాకు తోచిందే కామా. మామలివార్లం మాపని యెప్పుడూ యింతే

గాని, యానాలుగురోజులూ బోగంవార్లమీద పెత్తనం నువ్వు చెయ్యా. కుర్రకారునేగాని మమ్మల్ని లక్ష్య పెట్టరు నాట్లు.

వెంకన్న—(వికారంగా నవ్వుతూవికటంగాతూలుతూ) నువ్వు మహామందివాడవు పెద్దన్నయ్యా! (అటూ యిటూమాసి) నాకర్లు వొక్కడూ కనపడేం? పిలకపట్టుకొని లాక్కురస్తాను లాం-జాడుకుర్చీ. (చెడతాడు.)

(ప్రకాశమా, శేషయ్యా వొకళ్లని చూసి వొకళ్లు ఫక్కున నవ్వుకొంటారు.)

శేషయ్య—మానాడ్డమ్మ వీడికోసం—

ప్రకాశం—అవునవును. అవో విదిత గాఫ. పోనుండులు—(వచ్చి) కాని, కాలేదని చెంగలేదు అబ్బాయికి. రాయడిలా కాదు. అటమటించిపోతున్నాడు.

శేషయ్య—అలాగేం?

ప్రకాశం—మీ నూరన్నగారికి, రాయడుకి వున్న సరిపోతుంది. మీ రత్నమ్మపిన్నిగారుమాడా చాలా బాగురాలే.

శేషయ్య—మావార్లలోకల్లా అవిడే గడుగు దండీ.

ప్రకాశం—సందేహమా?

(ఒకయువకుడు ఉరకలు వేసుకొంటూ వచ్చి పైకిలు అడ్డవిడ్డంగా స్తంభానికి చేరుస్తాడు. ప్రకాశం పులిక్కిపడిమాస్తాడు. యువకుడు “బాబయ్యగారండి, బాబయ్యగారండి” అంటూ ప్రకాశంముందు కూలబడతాడు. ప్రకాశమా, శేషయ్యా తెల్లపోతారు.)

యువకుడు—సీను చెప్పలేను బాబయ్యా! నాకు నోరు రావడంలేదు పంతులుగారూ! అయ్యో! పేరుంబొట్టు బాబయ్యగారూ! (ఏడుస్తాడు.)

ప్రకాశం—ఏమిటోయి సంగతి?

శేషయ్య—పేరుబొట్టు అంటాడిమిటి బాబు గారూ యికనూ?

యవకుడు—ఇం కేం వుంది బాబయ్యగారూ? ఏం చెప్పను నాయనగారూ?

ప్రకాశం—పేరుభట్టుగారి కేం?

యవకుడు—పేరుంబొట్టు బాబయ్యగారు మోటారుకింద పడిపోయారండి బాబయ్యాయ్!

శేషయ్య—తమ్ముడికి చెబ్బతగలేదుకదా?

యవకుడు—మున్సిపాల్టీవారి తుక్కుమోటారు పేరుంబొట్టు బాబయ్యగారిని తోక్కేసింది పంతులుగారూ! వోకాలూ, వోచెయ్యో వూడిపోయాయి. తలనిండా గాయాలు. చూడలేకపోయాను బాబయ్యాయ్! (ఏనుస్తాడు.)

ప్రకాశం—ఇప్పు డెక్కడున్నారా?

యవకుడు—పేరుంబొట్టు బాబయ్య గారిని కారుమీద పెద్దానుపత్రికి తీసుకెళ్లారు బాబయ్యాయ్!

ప్రకాశం—శ్రీహరీ! (తలతిరగగా స్తంభానికి జేరబడతాడు.)

శేషయ్య—తమ్ము డేమైపోతాడు బాబుగారూ? చూస్తారేం బాబుగారూ? (వోణుకుతాడు)

ప్రకాశం—శ్రీరామదండ్రా! (తెప్పిరిల్లి యవకుడితో) వెంటనే రెండుజట్కాలు తీసుకురా నాయనా! రండి శేషయ్యగారూ యింట్లో.

(ఇద్దరూ లోపలికి వెడతారు.)

యవకుడు—(నింపాదిగా లేచి నైకిలతీసి) పేరుంబొట్టు బాబయ్యగారండోయ్! నన్నీచి పెట్టి బిల్లిపోతారా బాబయ్యాయ్!

(నైకిలెక్కి బిల్లిపోతాడు.)

మూడో రంగం

[ప్రకాశంయింట్లో దక్షిణపునసారా. రాయడు చాపమీద పడుకుని దొర్లుతూవుంటాడు. రత్నమ్మ ఆత్రంతోటి, సంతోషంతోటి వస్తుంది.]

రత్నమ్మ—పేరిగాడు మోటారుకింద పడిపోయాడుట్రా!

రాయడు—(పులిక్కిపడి) ఏమిటి?

రత్నమ్మ—వొక చెయ్యో, వొకకాలూ ముక్కా చెక్కాకింద యిగిరిపోయాయిట. తల, వీరూ గాయాలుట. బతకట్ట.

రాయడు—రాసురామా!

రత్నమ్మ—లేమా, ఇదెందుకు జరిగిందోఇలాగ.

రాయడు—చూశావా? పొద్దున్న పేరిగాడు స్నాతకస్పృటమీద కూచున్నది మొదలు శేనుపడ్డ యాతన భగవంతుడికి తెలుసు. నువ్వొందాకా ఘటన ఘటన అన్నావు జ్ఞాపకం వుందా? (లేచి నుంచుంటాడు.)

రత్నమ్మ—ఇప్పు డేమీ మాట్లాడవద్దు. అందరికంటే యెక్కువగా విచారించినట్లు కనబడాలి మనం. తొరగా చొక్కా తొడుక్కుని రా అమ్మా!

రాయడు—క్షణం. (చిలకొయ్య నున్న చొక్కా తీసి తొడుక్కొంటాడు.)

రత్నమ్మ—జట్కాలు బిల్లిపోతాయి. మందు శేను వెతుక్తూవుంటాను, నువ్వు వెనక్కాల రా. (బిల్లి పోతుంది.)

రాయడు—(పైకి చూసి, నమస్కారం చేస్తూ) శ్రీకృష్ణా! ద్వారకానాసా! అంతా నీదేవారం.

(రాయడు బిల్లిపోతాడు. వడివడిగా కోటమ్మ వస్తుంది.)

కోటమ్మ—ఒసేవ్ రత్నీ? (చూసి) యేదీ? రాయడూ! ఇద్దరూబిల్లి నట్లున్నారప్పుడే. నేనే వెనక పడ్డట్లున్నాను. పోవాలి. (రెండడుగులు వేసి) ఎవల్లే మయినా సరే, కాంతమ్మని విడిచివుండను శేను.

(బిల్లి పోతుంది.)

నాలుగో రంగం

[పెద్దఅప్పరిలో చిరగిరింగళా. ఎక్కడమాసి నాయనకవేస్తే రాలనంతజనం. లోపల ఆపలేమను పేరుమీద పేరుభట్టు. ప్రకాశమా, కాంతమ్మ, బంగా

రమ్య, శేషయ్య, భద్రయ్య చుట్టూ వుంటారు. రత్నయ్య, రాయనూ, కోటయ్య, వెంకన్నా సునుల్లో వుంటారు. అందుకు చుట్టూవుంటారు. భద్రయ్య పేరుభట్టుకి విసురుతూ వుంటాను.]

పేరుభట్టు—బాబుగారూ! అన్నయ్యా!

ప్రకాశం—ఏంబాబూ?

శేషయ్య—ఏమాయ్?

పేరుభట్టు—నిన్నోమాట అత్తమ్మగారిని పడేయ్యగలం?

కాంతయ్య—(ఏమిటా) నావంశ వచ్చిందా నాయనా యిప్పుడూ? నన్నింటి బూడిచి చేస్తావనుకొని నా గొంతుకోస్తున్నావా పేరుభట్టా?

పేరుభట్టు—నామాట వినిపించుకోవూ?

ప్రకాశం—అక్కయ్యగారూ! పక్కమాటా, పక్కనడం, పేరుభట్టుగా నేనో చెబుతున్నాను, వినాలి.

కాంతయ్య—ఏం నాయనా? నాకు అప్పుగింతలు తరవాదా? అయ్యో! భరించలేనోయ్!

పేరుభట్టు—అనుభవించక యేం చేస్తాయా? 'అవశ్య మనుకోక్త్యం' అత్తా! నమస్కరించేద్దామంటే చేశాల్లేవు. నేను మహాపాశుర్యిణి. పూర్వ జన్మలో తరగని పాపం చేశాను, అంతా యిప్పుడనుభవించి వచ్చింది... ఇన్న! తెల్లవారగట్ట పెళ్లనగా సాయంత్రం—నా మూలాన్ని మీకుగూడా కష్టం వచ్చింది. ఉద్ధరిస్తానని నన్ను చేదీశావు. కాని మంచి చేస్తున్నాను..... ఏం చెప్పనూ? నన్ను మరిచిపో.

కాంతయ్య—నా తరవా నాయనా? నువ్వు తప్ప చూకింకేం వుంది నాతోండ్రి? నామాకురుకోసం ఆశపడకపోలే నీ కిగతి రాకపోవునేమోకదా బాబూ?

పేరుభట్టు—నీకుతుర్ని నాకిస్తానన్నావుకనకనే—అంతా సిద్ధమయింది కనకనే—తుదకేమయినా యిప్పుడీబాధ అంతమకచిపోగలుగుతున్నాను. మైగా కానున్న

దానికోసం అనందంబో యోదురుమాస్తున్నాను. బంగారం నాసాత్తయిచేతనాటే పుట్టకపోతే నావీతింబో యిక మంచి యొక్కనుందీ? అప్పుడే యేం వుందీ? అనందం యేం వుందీ?... గుఖం యేం వుందీ? నావీతిని కల్లా... సాఫల్యం కలిగించివుంటున్న యిది వొక్కటే. ఇంతేవాలు... కాని... చెప్పడానికేమీలేదు. పేరుభట్టు తేనుకో. పుట్టినే తేనుకో. ఇంతా కల అనుకో.

కాంతయ్య—నాయనా! నువ్వు మానుమ్యుంబో అనుకుంటావు. మాయాబీకీ కళ్ళ వచ్చింది. మాకు ఆధారం గొరికింది. ఇప్పుడు అంతా అస్తవ్యస్తమైపోతోంది. నిన్ను మరిచిపోయి యోగగోయ్!

పేరుభట్టు—నీకుమ్యుంబో అనుకుంటున్నాని తెలియకొన్నదివుండాలి అత్తా?... ఏమిటా? కాని వొక... చిన్నకోరిక. ఏమంత విశేషంలేదు; గాని అయినా ఎక్కడికక్కడికి సంతృప్తి. చెప్పవచ్చిందేమీ... లేదు. నగలు—ఏమన్నాయి? ఏదో పేరు. అయినా వున్న మట్టుకు బంగారంకోసం చేయించాను, అది దానివే.

కాంతయ్య—నగలబెంగ పట్టుకుంకా నాయనా నీహ? నీకంటే మాకు నగ లెక్కువగోయ్యా!

ప్రకాశం—నాల్లకోసం యింత రాశిపడుతారు బాబూ?

శేషయ్య—నువ్వు బెంగ పెట్టకోవద్దుతమ్ముమా!

పేరుభట్టు—బాబు గారూ! అన్నయ్యా! మీకు తెలవం దేం వుందీ? బాగ్రత్త. అయ్యో! యిక్కడున్నవారంతా వినండి. నేను మామామయ్య మాకురుకోసం... కొన్ని... న - గ - లు... చేయించాను. కొంత రొక్కలూడా చేశాను. అవి నా సొంతం. కష్టపడి, చెమటపోశ్చి, రసీకుల మనస్సు కరిగింది సంపాదించాను అవి నాబంగారాని కీచ్చేశాను. వాటికోసం యెవరూ ఆశపడగూడదు. ఎవరూ పేరీలు పెట్టగూడదు. మీరంతా సాక్షుం.

రత్నయ్య—బోలెడుసామ్యు కష్టపడి సంపాదించాడమ్మా మాతోండ్రి. అది బంగారం అనుభవినేవాడికి అవదమా, కాంతినీ.

రాయడు—(తనలో) ఇంతమందిలో యిత
వివరంగా చెప్పాడుకనక యిక నూరిగాడి పప్పుడకదు.
బంగారానికి నగల లోటూ వుండమా.

పేరుభట్టు—అత్త!

కాంతమ్మ—ఏం నాయనా?

పేరుభట్టు—నాబంగారాన్ని...వొకమాటు...
నాకళ్ళ బెట్టవూ?

(‘బావా బావా’ అని యేసుస్తూ బంగారమ్మ వద్ద
రికి వచ్చి చేతులు చాపుకుంది. బల్ల యెత్తు కావడంచేత
అందకపోగా ప్రకాశం ఆమెని పేరుభట్టుపక్కని బల్ల
మీద కూర్చో పెడతాను.)

కాంతమ్మ—ఎంతగురదొడ్డువంశురాలినే తల్లీ?

బంగారమ్మ—బావా, బావా! (అతనిని పిలిచి
యేడుస్తుంది.)

పేరుభట్టు—నాబంగారం! ఏడవకు. నా—
మా—ట విసవూ? ఆచూసం...ఎక్కడవోంది. నా
కేసి...వొ—క—మా—...చూడవూ?

(కాంతమ్మ, ప్రకాశనూ, శేషయ్య ‘అయ్యో
అయ్యో’ అని యేడుస్తారు.)

బంగారమ్మ—నాకు ఇంకా కోస్తావా బావా!
నేను నీకు పనికివచ్చాను కానూ బావా? (మీదపడి
యేడుస్తుంది.)

పేరుభట్టు—చుప్తనాకు పనికిరాకపోవడంకాదు,
నీకు నేను పనికివచ్చాను కాదు. నన్ను పెళ్లి చేసుకోదానికి
నాకు అర్హత లేదు. బండ కెత్తి సిద్ధపడ్డంచేతనే దేవ
తలు నా కిలాంటి—...ఇలాంటి...ప్రా-ము-
త్వి-త్తం...విధించారు. తెలిసిందా? అయితే చేసిన
తప్పు యెలాగా చేశాను. కనక వొక్కమాటు-నిన్ను-
గట్టిగా—(వున్న కుడిచేత్తో ఆమెని మీదకి లాగుకుని
గట్టిగా అదిమిపట్టుకొని) వూరుకో. నాబంగారం! నా
జీతమా? నా ఆనందమా! ఏమస్తావా?

బంగారమ్మ—నా కింక గతి యేమిటి బావా?

పేరుభట్టు—నేను చెప్పాలా? నీకు తెలవంది
యేమేనా వుందా? నీవల్ల తెలివితేటలు వృద్ధి చేసు
కుందా మనుకున్నాను నేను. నీవద్దగిరి మంచుగుణాలు—
నేర్చుకుందా మనుకున్నాను. నీకు నేనేమి చెప్పగలనూ?

బంగారమ్మ—నా మూలాన్ని నీకు చావు
వచ్చింది. నేను నీహిటి మృత్యువేదన. బావా!
నిన్ను చేతులారా నేను చంపుకున్నాను.

పేరుభట్టు—చెరిపిల్లా! బావని పొగడితే యిం
కేం లాభనూ? పగిలిపోయిన కుండ. అంతా...అ-
యి-పో-యి-ంది. ఇంకా మాటు-నీ-మొ-గం...కళ్ళతో
చూసుకోనియ్యి. (ఆమెమొగం పైకెత్తి చూసి) నా
పాపం అంతమైపోయింది. నేను తరించాను...నా-
వం-శం-తరించింది. (నుల్లి ఆమెని తన శక్తివంతమైన
అనుముకొంటూ) కృష్ణ! పార్థసారథీ! సుభద్రాభద్ర
దాతా! అపసుదార్థకా! నాబంగారాన్ని...నాచైతన్య
న్ని...రక్షించు.

(అంతా అయిపోయింది. అంతా గొల్లుమంటారు.)

అయిదో రంగం

[కాంతమ్మయింట్లో వొకగది. బంగారమ్మ కళ్లు
చూసుకొని మంచంమీద పడుకొని వుంటుంది. కాం
తమ్మ కలిపిన అన్నం వెండికంచంతో పట్టుకొని
మంచందగ్గర ముక్కాల్లిపీటమీద కూచుని వుంటుంది.
రత్నమ్మ తలుపువద్దగిరి, రాయడు కాళ్ళ కడదిక్కు
నా మంచునివుంటారు.]

కాంతమ్మ—మా అమ్మవు కామా? మారల్లివి
కామా? వొక్కమాటు—వొక్కముద్ద తినక్కూ.

బంగారమ్మ—(పలకదు)

రత్నమ్మ—(బంగారమ్మమొగందగ్గర మొగం
పెట్టి) నేను చిన్నతమ్మని కామా? నా మాట
విసవూ? లేక్కూ! పోనీ, నీ కెత్తుకు తినిపించనా?

రాయడు—కాస్త మజ్జగా అన్నమేనా తిను
బంగారం! నాలుగు రోజులయింది అన్నం ముట్టు

కానీ, చిక్కిపోయావు. నీరసంకామా? నామాట
బాటేస్తావా?

కాంతమ్మ — నే నెత్తుకు తినిపిస్తాను రా
మామ్మా! (మీద చెయ్యివేసి) ఇదేమిటి వొల్లంత
వెచ్చగా వుండే వొడినా?

రాయడు — (బంగారమ్మని తాకి) ఎంత
వెచ్చగా వుందో?

రత్నమ్మ — రెండో మడికట్టి లేగు. అయినా
ముట్టుకోనా?

కాంతమ్మ — (బంగారమ్మనీవు నిమిరుతూ)
నువ్వు మైలపడకు వొడినా! జ్వరంచేతనే కాబోలు
మాట్లాడకుండా పడివుంటుంది. ఇక మునుపం తిం
టుంది మ తల్లి?

రత్నమ్మ — ఏదేనా మాత్ర వేయించాలే.
ప్రకాశం గార్ని నీసుకురా నాయనా!

రాయడు — అరిగో, బాబుగారే వచ్చారు.

(ప్రకాశం వస్తాడు.)

ప్రకాశం — ఏమిటి?

కాంతమ్మ — నాచిట్టితల్లి వొళ్లు సలసల కాగి
పోతోం చన్నయ్యగారూ!

ప్రకాశం — (మంచంమీద కూచుని) జ్వరమా,
వుడుకాయించి?...కోడలా?

కాంతమ్మ — మామయ్య గారు పిలుస్తున్నారు
మాడు తల్లీ!

బంగారమ్మ — (కళ్లుమూసుకునే వుండి) మామ
య్యగారండీ!

ప్రకాశం — ఏం తల్లీ?

బంగారమ్మ — మీకు డబ్బం.

ప్రకాశం — ఏం చెయ్యమంటా వమ్మా?

బంగారమ్మ — నన్నేడిపించకండి.

ప్రకాశం — నువ్వు పస్తుపడివుంటే మాస్తా
పూరుకోగలమా కోడలా?

కాంతమ్మ — మామయ్యగారిచేత బతిమాలింను
కోడం తప్పుకామా బంగారం?

బంగారమ్మ — అమ్మా!

కాంతమ్మ — ఏం మామ్మా?

బంగారమ్మ — ఆకలిగా వుంటే తినకుండా
వుండగలముమ్మా?

కాంతమ్మ — నాలుగు కోణం లయింది, పచ్చి
మంచినీళ్లుతప్ప మరోమీ యెరగవు. ఆకలిలేకపోవడం
యేమిటి నాతల్లీ?

బంగారమ్మ — పిండివంటలతో ఇప్పుడు తిన్న
ట్లుంది కదావు.

కాంతమ్మ — (కడుపుమీద చెయ్యివేసి) కడుపు
అక్కణించుకుపోయివుంది, చూసుకో తల్లీ.

బంగారమ్మ — లేసుపులు వస్తున్నాయమ్మా!

కాంతమ్మ — అదేమిటన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం — నాకేమీ బోధపడ్డం లేదు. చెల్లి
డాక్టరుగారిని తీసుకువస్తాను, మీరంత భోజనంచేసి
రండి.

కాంతమ్మ — నువ్వు చెల్లి అన్నంతిని రా
వొడినా! నువ్వుమాడా కళ్లు రాయడూ!

రత్నమ్మ — నువ్వుగూడా రా అమ్మా! ప్రకా
శం గారుంటారుకామా?

కాంతమ్మ — నన్ను బతిమాలాలా వొడినా?

రత్నమ్మ — నాకుమాత్రం ఆక లేడిసిందా
యేమిటి?

రాయడు — మద్ది నోటికి పోదు. ఏదో, గడ్డి
తిన్నట్లు కళ్లుమూసుకు మింగాలి.

రత్నమ్మ — రారా నాయనా!

రాయడు — ఏం తప్పినా యిది తప్పుదు. పద.

(ఇద్దరూ చెల్లిపోతారు)

కాంతమ్మ—నీమిటి గతి అన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం—(నిట్టూర్పు విడుస్తాడు)

కాంతమ్మ—నా బిడ్డని నాకు తక్కించం
డన్నయ్యగారూ! (చేతులు జోడించి దుఃఖిస్తుంది.)

ప్రకాశం—ఇదా సమయం అక్కయ్యగారూ?

కాంతమ్మ— నాకు మరిపోతోందిండీ.

ప్రకాశం—నాకుమాత్రం మనస్సు మనస్సులో
వుందా? నేను పైకి యేపవడం లేను. అంజీ, పేరు
భట్టగారు నాకొడుకులాగ ప్రవర్తించారు. సంతానం
కలక్కపోయినా పుత్రకోకం అనుభవిస్తున్నాను నేను.
(భద్రయ్య వస్తాడు.)

భద్రయ్య—ఇవాళీనా కాస్త ధారకం పుచ్చు
కున్నావా?

కాంతమ్మ—ఇవాళీ మర్నీసారిం. పచ్చి మంచి
నీళ్లీ నా ముట్టుకోలే సంకానూ.

భద్రయ్య—శ్రీహా!.....అయినే యెలాగంజి
బాబుగారూ?

ప్రకాశం—(పైకి చూపుతూ) శ్రీహారే ఉద్ధ
రించాలి. మనకల్లు యేపాతుందీ?

కాంతమ్మ—జ్వరమో యేమిటో వొళ్లు చెచ్చగా
కూడా వుంది.

ప్రకాశం—పేరుభట్టగారు పోయిన మర్నాడు
పుచ్చుకుంది కోడలు, వారి ఫోటో గ్రాఫు పోతీ. అదిగో
పక్కలోను. ఫిడేలు అలా బల్ల మీద వుండాలి. కళ్లు
విప్పడమే వస్తే ఫోటో చూస్తుంది. ఫిడేలేనా చూ
స్తుంది. మరోవస్త్రపు చూడను. ఏమీ అక్కరలేను.

భద్రయ్య—గంధాల్లో కూడా యిలాంటి మమత
కనపడనండీ బాబుగారూ!

ప్రకాశం—నిజమే; కాని మీలోమాటు రాసు
కృష్ణకాస్తులగారిని తీసుకురావాలండీ. నేను పం
పించానంటే ఆయన తప్పకుండా వస్తారు. ఆయన
వచ్చారంటే యేదో సాధనం చేసి కోడల్ని బరికిస్తారు.

భద్రయ్య — అలాగే వెడతాను.....మీలో
వొక సంగతి చెప్పాలి, వొకమా టిలా వస్తారా?

ప్రకాశం—పదంజి.

(ఇద్దరూ వెడతారు)

కాంతమ్మ—అమ్మా! నాకేసి వొక్కమాటు
చూడవూ?

బంగారమ్మ—అస్తమానూ చూడమనవుకదా?

కాంతమ్మ—నువ్వు నాని చూడకపోనే నే
నిక బక్కలనా తల్లీ?

బంగారమ్మ — నిన్నూ, మమయ్యగారినీ
చూస్తాను. అంజీ.

కాంతమ్మ—చూయిందల్లే చూడమ్మ.

బంగారమ్మ — రాయ ఉస్తమానూ యెంటు
నుంచుంటాను. రత్తెన్నుత్తి మొగస్తూవు మొగం పెట్టి
మాట్లాడుతుంది. నాకు వళ్లు మండిపోనుం దలాం
టప్పును

కాంతమ్మ — ఇక అలా చెయ్య నివ్వనులే
అమ్మా!

బంగారమ్మ—ఇప్పు డిక్క డెవరూ లేరు
కదా?

కాంతమ్మ—లేరమ్మా!

బంగారమ్మ—(చూసి) వొక్కమాటు కాగి
లింమకోనియ్యి. (చేతులు చాపుకుంది.)

కాంతమ్మ — (అమెని గట్టిగా అనిమిపట్టి)
మావేయి, మాతల్లీ! కంపయిపో కూవే మామ్మా! కాస్త
ధారకం పుచ్చుకోవూ నాకూనా?

బంగారమ్మ—ఇందాకా చెప్పానుకాదుటమ్మా!

కాంతమ్మ—నిన్ను చూస్తే నాకొడుపు తరుక్కు
పోతోందే మామ్మా!

బంగారమ్మ—ని న్నేడిపించడానికే పుట్టాను
నేను. నిన్నయమయాతన పెట్టడానికే నీ కడుపున
పడ్డాను. ఏంచెయ్యను?

కాంతమ్మ—నా గతేమి తల్లి?

బంగారమ్మ—అమ్మా!

కాంతమ్మ—మామ్మ.

బంగారమ్మ—నిన్ను చూడకుండా వుండలేకున్నాను. అప్రమానా యిక్కడ యెవరో చూచింటానే వున్నారు.

కాంతమ్మ—పల్లి పొమ్మంటే చానుంటుందా అమ్మా?

బంగారమ్మ—తెన్నకా? కాని యెవరూ లేనప్పుడు లేనిది చూచుట వుండు.

కాంతమ్మ—అలాగేనమ్మా! నీవుదేశం పోతినా నీకు అడ్డు పెట్టానా నాకుండా?

బంగారమ్మ—కనీన్ని మంచిని ప్లియ్యి.

(బంగారమ్మ తేలికగా కాంతమ్మ గళాను వోటి కంపిస్తుంది. బంగారమ్మ నీర్లుతాగేస పక్క గుబుళ్ళుగాసి మళ్ళీ పనుకొంటుంది.)

బంగారమ్మ—నువ్వెప్పుడూ నామీద చెయ్యి వేసుకున్నా.

కాంతమ్మ—అలాగేనమ్మా!

బంగారమ్మ—నువ్వెంతటికీ వడివే నామీద మరెవరూ చెయ్యి వేయటంలేదు.

కాంతమ్మ—అలాగే మామ్రావుంటానమ్మా! (చేనిలో) మామయ్యగారు వస్తున్నాడు.

బంగారమ్మ—రానియ్యి.

(ప్రకాశం వచ్చి మళ్ళీ మంచంమీద కూచుంటాడు.)

బంగారమ్మ—అమ్మా!

కాంతమ్మ—మామ్మ!

బంగారమ్మ—మామయ్యగారితో చెప్పు.

కాంతమ్మ—నా చిట్టితల్లి నన్ను, మిమ్మల్ని తప్ప యింకెవరినీ చూడదుబండీ!

ప్రకాశం—అలాగే చెయ్యవచ్చు.

బంగారమ్మ—మామయ్యగారండీ!

ప్రకాశం—నీమమ్మా?

బంగారమ్మ—ఎవరూ లేనపుడు లేనిది చెబుతూ వుండండి.

ప్రకాశం—అలాగే కోహా!

(గత్తిమ్మ కస్తుంది. బంగారమ్మ కళ్ళు మూసుకుంటుంది.)

గత్తిమ్మ—నీమీదే చూచుకోండి బంగారం?

కాంతమ్మ—అక్కలేను బోదినా! అయినప్పుడు అడిగి తింటుంది.

గత్తిమ్మ—వైద్యుడికినం కూరంపారా?

ప్రకాశం—భక్తయ్యగారు పల్లెరు.

గత్తిమ్మ—సావురం మరదలూ, కాస్త యెంగిలి పడుగువుగానీ.

కాంతమ్మ—పల్లి పొడిమి బోదినా!

గత్తిమ్మ—నిమిషం. (వల్లిపోతుంది)

కాంతమ్మ—చూచుంటారా అన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం—పల్లెరండి.

కాంతమ్మ—రాయడు మంచంసిగ్గరికి రావడం చిట్టతల్లి కిస్తుంటేను. రానివ్వకండి?

ప్రకాశం—అతగొట్టి చూస్తే కోపిలికేగాదు, యెవరికీ యిద్దంవుండదు. లేకుండానూ.

కాంతమ్మ—అసలు నే నతన్ని బబాగుకి పంపించే మడికట్టుకుంటాను తెండి. (మంచుకు అడుగు వేస్తుంది.)

బంగారమ్మ—అమ్మా!

కాంతమ్మ—(చెక్కి వచ్చి) మామ్మ!

బంగారమ్మ—కడుపునిండా తినాలి.

కాంతమ్మ—నాడే నిండిపోయింది కడుపు.

బంగారమ్మ—లేకపోతే నన్ను చంపుకొని తిన్నట్టే.

కాంతమ్మ—తింటానమ్మా, ఏమీ తక్కువ చేసుకొను, నీమాటకంటే నా కింకం కావాలి తల్లీ? (వెడుతుంది.)

(తెర దించాలి.)

ఆరో రంగం

[కాంతమ్మయింటో హాలు. ప్రకాశం ఒక్క మీద కూచునివుంటాడు. భద్రయ్య యెవట సుంచుని వుంటాడు.]

ప్రకాశం—అది సంతిలో చేరుకుందా అని సంగేహం. అయినా కాకపోయినా చాలా గడ్డుగా మాత్రం వుంది.

భద్రయ్య—ఏమవుతుందంటారు బాబుగారూ?

ప్రకాశం—ఎవరు చెప్పగలరూ?...ఎటయినా చిక్కులేవున్నాయి.

భద్రయ్య—ఏమిటనీ?

ప్రకాశం—కీ డెంగుహ, మేలే యెంచుదాం. బంగారం బతికి బట్టకడిలే యంతట్లో మల్లీ పెల్లి ప్రయత్నాలు చెయ్యలేము. పెల్లి చెయ్యకపోలే రెండుమాడుమాసాల్లో రజస్వల అవుతుంది.

భద్రయ్య—ఇది మరి ఘట్టిచిక్కే.

ప్రకాశం—ఏమనుకున్నారు మరి? ఇంతకీ—

భద్రయ్య—అయితేనూ!.....బాబుగారూ!

కాంతమ్మగారి వాలకం అలా వుండేమండీ?

ప్రకాశం—ఎలా వుందీ?

భద్రయ్య—అన్నింటికీ ఆక వసులుకొన్నట్టు.

ప్రకాశం—తమకి వచ్చినవిచారం యింకా మళ్లీ కుండానే శుభకార్యం తలపెట్టడం, అది యిలా భంగ మయిపోవడం, పైగా బంగారం అటాయితా అనే స్థితి లో వుండవం-చూశారా? అక్కయ్యగారికి స్త్రీమితం యెలా వుంటుందీ? ఉత్సాహం యెక్కణ్ణంది వస్తుందీ?

భద్రయ్య—అదీ నిజమే; కాని యిదంతా

జయంతి రామచంద్రయ్యగారివల్ల—

ప్రకాశం—ఆయన నిమిత్తమాత్రంగాని మరేమీ లేదు. ఈశ్వరనిర్ణయం యిలా వుంది. వొకళ్ల ననడం యెందుకూ?

భద్రయ్య—కాని పట్టంఅంతా ఆయన్ని దు మ్మెత్తిపోస్తోంది. ఇచ్చినా మానినా ఆయన ఇస్తా నన్నవి పాతికరూపాయలు. ఎన్నిమాట్లు తిప్పారండీ మహానుభావులూ?

ప్రకాశం—ఇవ్వాలని వుంది. చేతిలో లేదు.

భద్రయ్య—వోలీనాటిరాత్రి నెడకే మర్నాడు పొద్దున్న రమ్యున్నారు. అక్కడికి పదోవాయిదా అది. మర్నాడు పొద్దున్న స్నాతకంతొందగ్లో వుంటామంటే పోనీ సాయంత్రం రండన్నారు. సరే అని చెళ్లగా ముహూర్తసమయంలో తెచ్చి కట్నం చిదివిస్తానని వొకమాటు, అయినగురోజుల్లోనూ—చివరికి మనుషుడు పులు దాటనివ్వనని వొకమాటు. ఎందుకువచ్చిన యీవండీ బాబుగారూ అదీ?

ప్రకాశం—నిజానికి పేరుధిట్టుగారు అప్పుడు ఇల్లు కదలగూడదు. నిజమే. ఇంతకీ—ఇక అది లాభం లేందీ. మన మిప్పుడు బంగారాన్ని కనిపెట్టాలి. రామ కృష్ణశాస్త్రిలుగా రింకా వచ్చారు కారు. తీసుకురావాలి మీరు వెళ్లి.

భద్రయ్య—ఇదిగో వెడుతున్నాను. (అడుగు వేస్తాడు.)

ప్రకాశం—చూడండీ!

భద్రయ్య—(చెనక్కివస్తూ) ఏం సెలవు?

ప్రకాశం—రాత్రి పరాకుమాటల సంగతి—

భద్రయ్య—తప్పకుండా చెబుతాను. వెడుతున్నాను.

(వెళతాడు.)

ప్రకాశం—(తనలో) వేంకటేశ్వ్రు గారి కుటుంబం యెమయిపోతుందీ?.....బరకడమేవస్తే బంగారం యింకొకటి పెల్లాడుకుందా? లేకపోలే యేమిటి చెయ్యడం?

(రక్తమ్మ వస్తుంది.)

రత్నమ్మ—చచ్చారా? చైద్యు డింకా రాలే నట్టుంది తెల్ల నాకక?

ప్రకాశం—భద్రయ్యగా రిప్పుడే వెళ్లారు మల్లీనీ.

రత్నమ్మ—ఇంకా పథ్యానికి వచ్చింది కావండీ.

ప్రకాశం—రాలేను కనకనే పిల్ల నలిగిపో తోంది.

రత్నమ్మ—నుతనండీ. వెన్నప్పంకా పెరిగిన పిల్లండీ బంగారం! నానికీ జబ్బుచెయ్యడం నేనెప్పుడూ యోగనండీ. సినింగ్రి కాయుండీ? కాంతమ్మ కెన్ని కష్టాలు వచ్చాయండీ?

ప్రకాశం—నింపానిగా అంటున్నారా?

రత్నమ్మ—ఆపత్తు మానాళ్ల నీ, కష్టం మీదీనీ. ధర్మశ్శులు కనక బరిమానుకుని మామన్నాగు మీను.

ప్రకాశం—మీమాట చెప్పండీ. నోజులు మీ ధర్మమా అని చెడుతున్నాయి.

రత్నమ్మ—కాంతమ్మా అలాగే అంది రాత్రి. “వొదినా! భారం అంతా నీదీ” అంటూ రెండు చేతులూ పట్టుకొని బతిమాలిందిమాదానూ. కాకపోయినా కష్టాలు వచ్చినప్పుడుకాకపోనే చుట్టాలు సుఖాలు నిచ్చినప్పుట్టండీ? మాకారుకామా మాపెద్దక్క ఎన్ని విధాల నేను చెప్పినా గిజా అందిగాని వుండలేక పోయిందీ?

ప్రకాశం—మాటలేక్కే యోగం మీకుంది కాంతమ్మగారు మీరుగం తీర్చుకోలేరు. మీఅబ్బాయి మాట యిక చెప్పనేఅక్కలేరు. బంగారంతో సమంగా నిద్రాపోరాలు విడిచిపెట్టా డతగాడు.

రత్నమ్మ—అడంటే ప్రాణమండీ మావాడికీ. చూస్తారుకామా బంగారం లేచి తిరిగిదాకా మావా డెంత అటమటించి పోతాడోనూ?

ప్రకాశం—నేను మొదటే కనిపెట్టా నాసం గతి. కాని యింకా వచ్చాడు కాదు.

రత్నమ్మ—ఈబండిమీద తప్పకుండా వస్తా డండీ. బండి వచ్చేసిందో, పస్తాందో.

ప్రకాశం—సరే...బంగారం దిగితే మామంటే మంచిదికామా?

రత్నమ్మ—పదిండి నాయనా! ఇక నేను మడి కట్టుకోవాలిగూడానూ.

(ప్రకాశం లోపలికి వెడతాడు.)

రత్నమ్మ—రైలు ఆలస్యం అయిందా యేమి టినా?

(రాయడు వస్తాడు.)

రత్నమ్మ—మాటలో వచ్చావుగా నాయనా! మీనాన్నా, అక్కా బాగా వున్నాగా?

రాయడు—ఆ! ఇక్క డా వునీ?

రత్నమ్మ—అలాగే వుంది. మొమ్మగా లేను. తిన్నముగిమ్మినే వుండుకోవచ్చు. కాని నిన్నరాత్రి అత్తయ్య “వొదినా! యిక భాగం అంతా నీదీ” అంటూ రెండుచేతులూ పట్టుకుంది.

రాయడు—(చెయ్యి బాడిస్తూ) అందీ?

రత్నమ్మ—ఏంచేస్తుందిరా అనకా? పైవాళ్ల కోసం మాస్తే యెన్నిచిక్కులున్నాయిరా?

రాయడు—కాని బంగారం యింకా ఆపనం మాట తలపెట్టడంలేకుదా, యేందా?

రత్నమ్మ—జ్వరంమాడా పట్టుకుంది గామా? కాకపోయినా జ్ఞానంవచ్చిన పిల్ల. పెద్దలెక్కల్లోది గాని అల్లాటప్పా మనిషికారు. మొగుడంటేనూ, ప్రేమ అంటేనూ బాగా యెరుగును. కొత్త ఆశ కాదుట్రా పాపం? వోపట్టిన మట్టుకుందా?

రాయడు—అత్త వోప్పుకున్నా మనకి లాభం వుండనేమా. అంటే బంగారానికి నామీద యిష్టం కలుగుతుందో కలగదో?

రత్నమ్మ—కలక్క యేం చేస్తుందీ? కాస్త నిం పాదిగా వుండగానే పెల్లికాకపోతే చిక్కుందిరా. రెండు మాడు మాసాల్లో సమర్థాడుతుంది తప్పకుం

డానూ, ఇక ఆపడానికి వీలులేదు. మళ్ళీ పెళ్లిప్రయత్నాలంటూ మొదలుపెట్టినప్పుడు నిన్ను తప్పిస్తే నలుగుల్లోనూ నేను తగువుపెట్టనా? అసలు నిన్న రాత్రి ఆమాట అని తరవాత యెలా తప్పిస్తుందీ అత్తమాత్రం?

రాయడు—సరే, మన బాగ్ తల్లీ మనం వుందాం.

రత్నమ్మ—ప్రకాశం కూడా నిన్ను మెచ్చుకున్నాడురా.

రాయడు—అ!...నిన్ను నా?

రత్నమ్మ—ఇప్పిస్తేప్పుడు, ఆయన అలా బోపలికి వెళ్లాడు, నువ్వు విచ్చావు. అంజే.

రాయడు—(వొక్కచూపు మైకి చూసి తల వూపి) సంగ నేమికో కనిపెట్టినా?

రత్నమ్మ—ఏమిటని నాయనా?

రాయడు—ఏకో మాటమీద అత్తై, ప్రకాశమా ఆగోచించుకొని వుంటాడు. శేకపోనే అత్తై అలా అనమా, ప్రకాశమా ఇలా అనమా.

రత్నమ్మ—అవునోయ్! నిజమే. నాల్గు నిన్ను నిశ్చయించుకొన్నారన్నమాటే.

రాయడు—(ఒకకాలా, పొకచెయ్యాలిష్టా) కోటలో పాగా వేసేశాం. ఇక మానుకో నాతెలివి తేటలూ, చురుకుడనమానూ.

రత్నమ్మ—బంగారానికి తొరగా నింపాడిగా వుంటే పెళ్లికాగానే అన్నవంకొండకి వెళ్లి సత్య నారాయణవ్రతం చేసుకుందాం. ఏం?

రాయడు—తప్పకుండానా, పెద్దతిరపతిహారా నడిచే మరీమందిరీ.

రత్నమ్మ—తీరామాల అనేకావుకనక అలాగే బడదాం. వందరూపాయలయినే అవుతాయి. ఇంత ఆస్తి కలికాటప్పు డాఖర్న పొకతెక్కా యేమిటి?

రాయడు—ఈమేడ చాలదుటమ్మా యెంత కేనానూ?

రత్నమ్మ—మరేరా. మద్దోస్తోందిరా మేడా. ఈమేడ విడిచిరావాలని లేదురా నానా?

రాయడు—కాపరం అంతా యిక్కడే పెట్టేస్తే సరే.

రత్నమ్మ—మరే, మీనాన్న వొప్పుకోకపోయినా మానం. అవునా?

రాయడు—వొప్పుకోనా? ఇనివరక వ్యవహారం పాడుచేశాడు. ఇప్పుడేనా?...సాగనివ్వను.

రత్నమ్మ—అలాగే నాయనా! ఇక నేను మడి కట్టుకుంటాను. నువ్వు బాగ్ తల్లిగా వుండేం? ప్రకాశం కూడామాడా తిరుగుతూవుండు. అస్తమనూ ఆడాల్ల దగ్గర నుంచుంటే బాగుండును నాయనా!

రాయడు—అవును. మరి నువ్వు పట్టు.

రత్నమ్మ—గంటాలో నేనెప్పుడూ వంటా? (వల్లిపోతుంది.)

రాయడు—(తనలో) అప్పుడుంటే యిదీ. నాకు అడ్డవచ్చాను, ప్రాణాలు కిక్కిరిస్తోవున్నాడు. ఏం మిగిలింది వేరిగాడికి?.....బంగారం పళ్ళం పుచ్చుకునేదాకా ఆంజనేయం పంకం పూడుప్రూట్లూ పారాయణచేస్తాను. ఆవేళ పున్నగిరిచేవులో వున్న ఆంజనేయస్వామి మాంసంకొండు కొబ్బరికాయలు కొనితాను.

(రథసంగా బోపలికి వెళ్లిపోతాడు.)

ఏవోరంగం

[కాంతమ్మయింకో నాతిగ్గిర. రత్నమ్మ, రాయమా సుంచునివుంటారు.]

రత్నమ్మ—మనపని డొటూకాకుండా పోయిందిరా నాయనా!

రాయడు—ఏమంటావు?

రత్నమ్మ—బతకదు.

రాయడు—(కళ్ళలో నీళ్లు పెట్టుకుంటాడు.)

రత్నమ్మ—అదేమిటా? ఛా! దానికోసం యేడు పెండునా? ఆకాకాన్నంది వూడిపడిందా యేమిటదీ?

రాయడు—(మాట్లాడలేడు. పెదిమలు వొణికి పోతూ వుంటాయి.)

రత్నమ్మ—తండ్రిగండన పుట్టి, మొగుడన్న పేరిగాణ్ణి కూడా మింగేసింది. అదేంపిల్లరా దరిద్రకొట్టు పిల్లా? దానిమీద ఆశ వొడులకోమ్మా! దానిమాపు పడ్డ చోటు—మన కొద్దది. మనస్సు తిప్పేసుకో. అది చచ్చినా వొకటే, బరికినా వొకటే. పూరుకోమ్మా!

రాయడు—పేరిగాడు పోతే పొంగిపో గూను. మొదటికే వచ్చింది మోసం!

రత్నమ్మ—నాడికి తగ్గదనీ, దానికి తగ్గనాడు వాడూనూ. ఎన్నిమాట్లో నాడి వొట్టోమామం ఏది. ఎన్నిమాట్లో దా న్నెత్తుకొని నాకు ముద్దులాడాడుట. ఛీ ఛీ! అదెందుమా మనకి? మనం యిక్కడ చిక్కడి పోయాంకనక యిదేదో అయిపోయిందాకా తప్పను. తరవాత క్షణం వుండం యిక్కడ.

రాయడు—బతక చంటానా? ఇక ఆశలేనూ?

రత్నమ్మ—బతకదురా, “బావోయ్! బావోయ్!” అన్న పేలాపనకి విఫలవిరామం లేదు. చూపు చెపింది. మనధోరణి యేమీ లేదు. లేకపోతే నిజానికి చేసుకో తగ్గ పిల్లే. సందేహం లేదు. బోలేదు ఆస్తి—

రాయడు—కొత్తవైద్యుణ్ణి తీసుకు వచ్చానుట కాదూ?

రత్నమ్మ—అవును. గట్టివాడేట. రెండువంద రిస్తే నాది పూచీ అంటూ బిరుదుకట్టుకొని వచ్చాడుట. సత్యనారాయణమూర్తి, వెంకన్న బాబూ తిన్నగా చూస్తే—పైకి ఏమీ అనవద్దు. చూస్తూవుందాం. బతుకుకుందా పైకి పోనియ్యను. లేమా,.....ఏం?

రాయడు—పద.

(ఇద్దరూ వెళ్లిపోతారు.)

(తెరదించాలి.)

ఎనిమిదోరంగం

[కాంతమ్మయిల్లు. డిక్షిగిపువేపు వసారాలలో బంగారమ్మ మంచమీద పడుకొనివుంటుంది. కాంతమ్మ బంగారమ్మమీద చెయ్యివేసుకొని మంచంపైకి కింద కూచునివుంటుంది. రత్నమ్మ, మరిమగ్గురు స్త్రీలూ తీసుకురండి.

తల్లింపుడిక్కున వుంటారు. భద్రయ్యా, ప్రకాశమా కాళ్ళకాడ దిక్కున వుంటారు. కామూ, మరొనలు గురు పురుషులూ గదిలో వుంటారు. వైద్యుడు పానమీద తేనెతో వొక బొమ్మ అరగదీస్తూవుంటాడు.]

కాంతమ్మ—అన్నయ్యగారూ!

ప్రకాశం—ఏం అక్కయ్యగారూ?

కాంతమ్మ—మందు మీరు నాకించండి.

ప్రకాశం—అలాగేనమ్మా!

వైద్యుడు—అయింది, రండి.

(ప్రకాశం సానగిది మందు అనామికతో తీసి మంచంపైకి వెళ్లి బంగారమ్మకి నాకించుపోతాడు.)

బంగారమ్మ—(తూతూ అని మందు ఉమ్మి వేస్తూ) నేనూ వస్తున్నా మందు బావోయ్!

కాంతమ్మ—ఇంకెక్కడి బాన మాతల్లి?

ప్రకాశం—బొమ్మగం కాస్తేనా బోపరికి ఇళ్ల లేదు, ఏమిటి చెయ్యడం?

వైద్యుడు—ఎలాగో పళ్లెట్టు చెయ్యాలి. కం వం దిగిందా, యిక పరవా లేదు. మల్లీ అరగదీస్తాను. ఏం చెయ్యను మనీ.

రత్నమ్మ—బంగారం తెలిసే మందు మింగడం లేదంటారా ప్రకాశంగారూ?

ప్రకాశం—కోడలు మవలో లేండే. వున్నంత నేపూ మింగలేమా? పోనీ, మల్లీ యింకెక్కువ చేయిద్దా మంటే—

వైద్యుడు—సన్నిపాతానికి యింగ్లీషులో మంచేదీ?

భద్రయ్యా—పోనీ, మీ రిచ్చేమండే యింకెక్కువ చేయిస్తేనో?

వైద్యుడు—అది బాగుంది. కానీ కూడితో పొడవడం నాకు చేతగాదు. చేతనైనవారి నెవరినైనా తీసుకురండి.

ప్రకాశం—భద్రయ్యగారూ! మీరువెళ్లి రాను నాథకాస్త్రీగారి నోమాటు సాధనాలతో రమ్మని తీసుకురావాలండీ.

భద్రయ్య—నిమిషం. (లేస్తాడు.)

ప్రకాశం—ఆయన దొరక్కపోతే?

భద్రయ్య—వెంకన్న నాయకుగారిని తీసుకు వస్తే?

ప్రకాశం—సందేహ మేం?.....నొరగా రావాలి.

భద్రయ్య—ఇక్కడున్నట్టు రానూ? (వెడతాడు.)

వైద్యుడు—ఈలోపుగా మల్లీ యింకోమాటు ప్రయత్నంచేద్దామా మనమా?

ప్రకాశం—అవశ్యమూ చేద్దాం. అరగదియ్యండి.

బంగారమ్మ—నువ్వు పువ్వులరథం యెక్కావు. నేను నడిచి నిన్నందుకోగలనా బావా?

కాంతమ్మ—(కుమిలికుమిలి గుఱిస్తుంది.)

రత్నమ్మ—పేరన్నతప్ప మరేమీ కనపడ్డం నేను బంగారానికి. చూశారా ప్రకాశం గారూ?

ప్రకాశం—అవును.

కాంతమ్మ—తెలివి ఉన్నప్పుడూ అదే మాపు నాతల్లికి, యిప్పుడూ అదేమాఫూ. ఆతను బతికివుంటే మా అమ్మ తుణమేనా విడిచివుండలేకపోవును.

రాయడు—(తనలో) ఎంతగా తిప్పేసుకున్నాడూ పేరిగాడు తనమీదకి బంగారంమనస్సూ? బంగారం బతక్కపోవడం అంటూ వస్తే దానిక్కారణం ఆరాత్తుసుడే. సందేహంలేదు. వాడు బ్రహ్మ రాత్తును డవుతాడు తప్పకుండానూ. కావాలి కాస్తీ.

బంగారమ్మ—నేను చిన్నపిల్లనికానూ? నాకు కాళ్లు లాగుతున్నాయి బావా? నోమాటు ఆపమనమా బండబ్బినీ?

రత్నమ్మ—బంగారంమాపు పేరన్నమీదనుంచి మల్లాలండీ, దానికి తగ్గసాధనం చేయించండి ప్రకాశం గారూ!

కాంతమ్మ—(ఉలిక్కిపడి ప్రకాశంకేసి చూస్తుంది.)

ప్రకాశం—బ్రహ్మదేవుడుకూడా చెయ్యలే దా పని.

రాయడు—విషమించకుండా యీ మందు పడవలసింది. మనం ఆరాత్తునుమందాకొడుకు జోగారావుని నమ్మకొని వొక్కపూటల్లా చెడ్డాం.

బంగారమ్మ—వుండవూ? వుండవూ? నేను సరిగ్గతలేను బావా? వొక్కమాటు ఆపమను బావా! పోనీ, నింపాదిగా నడిపించమను, యెగిరి రథమివ్వ పడతాను నేను.

ప్రకాశం—యేమి తడేకప్పవ్వండి? పతివ్రత అంటే యింతకంటే యెవరు వైద్యమహాశయా?

వైద్యుడు—ఇలాంటి పతివ్రత లుండబట్టే ప్రపంచకం యింకా నిలిచివుంది.

రత్నమ్మ—(తనలో) పెల్లికాండే పతివ్రత అంటారేమిటమ్మా పిల్లూ?

రాయడు—(తనలో)వొక్కొక్కప్పుడు ప్రకాశంగాణ్ణి చూస్తే వొళ్లు మండిపోతుంది. ఈయంటికి శనిగాడులాగ దాపరించాడు పిడు. పతివ్రతలు. వీడి శ్రాధంకారమా?

బంగారమ్మ—నుంచోవూ?నుంచోవూ? అయితే నువ్వుచేయించిన నగలు నా కక్కరిలేదు. ఇదిగో నువ్వు పుచ్చేసుకో. అంటేమరీ. లేకపోతే నుంచోకపోవడమేం?

కాంతమ్మ—అతను యెదురుగుండా వున్నట్టు మాట్లాడుతోంది. అలా కనపడుతున్నాడుకాబోలు నాతల్లికి? ఏమం డన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం—కనపడ్డమేకాదు, ఇక్కడే వుంటాడు పేరుభట్టుగారు. ఆయనమాత్రం బంగారాన్ని విడిచిపెట్టివుండగలరా?

కాంతమ్మ—యెలాంటి వాళ్లని విడతీశాడండీ దేవుమా?

రత్నమ్మ—నువ్వు అలా అనకు మరచిలా! కాస్త నింపాదిగా వుండేదాకా దాని బుద్ధి మల్లించాలి మనం.

కాంతమ్మ—మనమాట దానికి తెలిస్తేనా?

ప్రకాశం—ఇంకా కాలేమా అరగదయ్యడం?

వైద్యుడు—కావచ్చింది. ఇది నవరత్న నింతామి గండీ. పెద్దాపురంసంస్థానంలో బుచ్చిసీతమ్మనేవిగారి టైములో లక్ష్మయ్య శైవరూపాయలు ఖర్చుపెట్టి తయారుచేయించింది. నొక్క అరకులం సంపాదించారు మామత్తైతగారు. ఇంకా పదితంలాదాకా వుంటుంది. చేతులు నొప్పి పట్టాలిగాని అరగడమే? యెన్ని తిప్పులు తిప్పుకున్నానో మాస్తున్నారూ కామా? మీమాట తీసెయ్యలేక బేరంచెయ్యలేను; గాని తిప్పకి రూపాయికి తక్కువపుచ్చుకోను నే నెక్కడానూ?

రత్నమ్మ—మా బంగారాన్ని మాకిస్తేరా తిప్పకి రూపాయికాదు రెండు పుచ్చుకున్నా యిబ్బందిలేదు. ఇలాంటప్పుడు డబ్బుకి మొగం చూసుకుంటామా మేమా? ఏమండీ ప్రకాశంగారూ?

ప్రకాశం—సందేహమేం? (వైద్యుడుకేసితిరిగి) బంగారాన్ని బతికిస్తే మీరు కోరినంత కాంతమ్మగారు యివ్వడమేకాదు, రత్నమ్మగారు సొంతంగానూ బహుమతి చేస్తారు మీకు. ఆవిడ మాడోమేనల్ల. ప్రాణాలన్నీ బంగారమ్మమీద పెట్టుకొనివున్నారవిడ.

రాయడు—(తనలో) నాచేతినున్న రిట్టువాచీ యిచ్చేస్తాను నేను. నెల్లొళ్లయింది లాటరీలో వచ్చి నాకిది.

బంగారమ్మ—ఎవర్రా మీరూ? వెళ్లవల్లారా మీదకి వస్తారేం? నేను బ్రాహ్మణపిల్లని, కనపడనూ? పోతారా, పోరా అలాగ? ముట్టుకుంటారా యేమిటర్రా?

కాంతమ్మ—(నెత్తిబాదుకుంటూ) అయ్యో, యములాళ్లు కనబడుతున్నారు నాకిల్లికి. రామా, రామా!

ప్రకాశం—అక్కయ్యగారూ! మీరుమాదానా! ఇంక మేమేంచెయ్యగలమా?

వైద్యుడు—అయింది. రండి శాస్త్రులుగారూ!

ప్రకాశం—(అనామికతో మండు తీసుకొని) “జైవధం బాహ్మవీతోయం వైద్యో నారాయణో హరిః” (అంటూ మంచంపక్కరికి వెడతాడు.)

బంగారమ్మ—(గట్టిమని లేచి కూచుని కాగిలించుకోపాడేటట్టు చేతులు చాపుతూ) యెంతకష్ట పెట్టావు బావా! పొట్లో కూచోనియ్యి. (ప్రక్కకి వాలుకుంది.)

ప్రకాశం—పట్టుకోండి, పట్టుకోండి, రత్నమ్మగారూ! బంగారాన్ని, పడకుండా. (తనచేతులమీద ఆపి) చూస్తూ నేనున్నా?

(స్త్రీలూ, పురుషులూ చుట్టూ మూసుతారు. కాంతమ్మ యీసంక్షోభ తప్పించుకొని దొడ్లోకి వెడుతుంది, అది యెవరూ చూడరు.)

రత్నమ్మ—(బంగారమ్మని సందిట పట్టుకొని) నాకించండి నాకించండి. చూస్తారేం ప్రకాశంగారూ?

ప్రకాశం—అండరూ—నాకు సందేదీ?

బంగారమ్మ—మా అమ్మమాదా వస్తానంది; కాని వచ్చిందికాదు. ఏంచెయ్యం బావా? (తెరలో)

“నేనూ వస్తున్నాను మాతల్లోయ్! నొక్కమాటు వుండండి మామ్మోయ్!” అని కోదనమూ, భట్లమని చప్పుడూ వినపడతాయి.

ప్రకాశం—అయ్యో, అయ్యో! అక్కయ్యగారు—ఎందుకు వెళ్లనిచ్చారూ అబ్బిణ్ణి? చూసిరారాయడూ!

రాయడు—ఎవరేనా యింకొకరు కూడా రండి. (వెడతాడు.)

వైద్యుడు—అవిడసంగతి తరవాత చూద్దాం. ఇక్కడ అంత అయిపోయింది. యిక మండు నాకించనక్కరలేదు. కిందకి దింపండి తొరగా.

ప్రకాశం—శ్రీహరి! (కొయ్య అయిపోతాడు.)
(రత్నమ్మా, మగొకావిడా బంగారాన్ని కిందకి
దింపుతారు.)

రాయడు—(వోణుకుతూ వచ్చి) రుబ్బుగోటి
పాత్రంతో తల బద్దలు కొట్టుకొని అత్త పడిపోయింది.
వచ్చిపోయిందికూడానూ. (బంగారాన్ని చూసి) ఇదే
మిటి? బంగారం! బంగారం! (ఏడుస్తాడు.)

(శ్రీలంతా గోలపెడతారు. పురుషులు యెవ
తెరిపి లేకుండా తలోమాటా అంటూవుంటారు. అప్పుడు

రోజుకుంటూ భద్రయ్య వస్తాడు. ప్రకాశం స్తంభా
న్నాని కూచుని భద్రయ్యకేసి చూస్తాడు.)

భద్రయ్య—రామనాథకాస్త్రీ గారు వచ్చారు.
ఇదేమిటి కిందా?

వైద్యుడు—అంతా అయిపోయింది. ఇంకెం
దుకూ? రిల్లీ, మాకురూ కూడా వొక్కమాటే—

భద్రయ్య—ఏమిటి? (వెరిచూపు చూస్తాడు.)
(తెర దించాలి.)

సంపూర్ణము.

ఆంధ్రవాఙ్మయ సూచిక

(ముద్రితముద్రితగ్రంథముల పట్టికలు)

ఈ పుస్తకమున ౧౯౨౭-వ సంవత్సరము చివరవరకు అచ్చయిన తెలుగుపుస్తకములపట్టిక ఒకటి, ఆపుస్తక
ములను వ్రాసినవారి పట్టిక ఒకటి, విషయమునుబట్టి విభాగించి ఆయా విభాగములక్రింద వచ్చిన పుస్తకముల పట్టి
కలు, ఇంకా కాకినాడ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు లైబ్రరీలోను, తంజావూరు సరస్వతీ లైబ్రరీలోను, చెన్న
పురమున ఓరియంటల్ లైబ్రరీలోను ఉండే వ్రాతపుస్తకములలో ఇప్పటికి అచ్చుకాకుండా ఉన్న తెలుగు
పుస్తకముల పట్టికలును, ప్రశ్నోక్తము అకారాదిగా ఉన్నవి. ఆంధ్రవాఙ్మయవిమర్శనరూపమయిన ప్రకాశకుల
పీఠిక ౧౦౮ పుటల పరిమితిగలది యీ పుస్తకమున ఉన్నది.

తెలుగుభాషలో పుట్టిన పుస్తకములను, వానిలో, ఈపుస్తకము ముగియునప్పటికి అచ్చయినవానినీ, కాని
వానినీ తెలిసికొనుటకు ఈ సూచిక చాల ఉపయోగకరము.

భారతీయైజ పుస్తకము, పుటలు ౬౨౦, మంచికాగితములు వెల రు. ౧-౦-౦ మాత్రమే.

మేనేజరు, ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తంజుళెటివీధి, మద్రాసు.

“ఎక్కణ్ణించి?”

“విశాఖపట్నం నించి.”

“?”

“.....”

“యోగానందదగ్గరనుచా?”

(నవ్వి) “కాదు.”

“చిన్నమామయ్య.”

“ఉహు..”

“జనార్దన..”

“అబ్బే!”

(విసుక్కుంటూ)

“వెట్టాస్పత్రిలో ఉన్న ఓ వెట్టి వెనక దగ్గరనుంచి - ఎవరిదగ్గరనుంచైతే ఎవడి క్కావాలి?”

“అట్లా ఊరుకోరాదూ? ఎందుకూ ఈపరీక్షలన్నీని-సీకొచ్చిన ఉత్తరాలగురించి ఇంత నిర్బంధంగా అడుగుతున్నానా?”

“మాకు లక్షవోట్లనించి వస్తాయి, పెడతాయి. వాటిగురించి ఆడపీనుగులు అడగడాని కథికారం లేదు.”

(గంభీరంగా) “మాకు వచ్చినవాటిని గురించి నిలవీసి కనుక్కోమని శ్రీమగవారి కథికారం ఇచ్చిన దెవరు?”

“భగవంతుడు.”

“కాదు.”

“ఎవరు?”

“దౌర్జన్య..”

“ ! ”

* * * *

మేనమాద—పలచని వైరుగాలి— అంకలు ఎనురీత నేర్పుకుంటున్నాయి. కిటికీకి అడ్డంగా ఉన్న ఆకుపచ్చపూల కర్రెన్ కొంచెం తొలగించింది. శూన్యంగా చూస్తున్నది. కన్నులు—ఆలోచనాలనములు—చేతులు నణకినవి—కవరు కిందపడింది. తనలో—నేను తప్పచేస్తున్నానా? కాదని తల ఊగింది. కన్నులు మూసుకున్నవి.

జనరల్ హాస్పటలు-ఇనక కొండమీద- ఆనాలుగోరోజుని-అతడు ఇంకొకరు కృష్ణయ్యను హాస్పటలు చేర్చారు. మామయ్య మంచంపక్కనే అతని మంచం. కాలేజినించి వచ్చి విద్యార్థులు చూసి వెడుతున్నారు. ఏం నయంలేదు. ఆనాడు మామకి ఒకటే వాంతులు, తలనొప్పి. బాధపడిపడి సామ్యసిలి నిద్రపోయింది. నామనన్ను చాలా వికలమయింది. నిద్రపట్టడం చూసి అతని పక్కమించి లేచి సముద్రపుగాలి పీల్చుకుంటున్న కిటికీదగ్గర నిలుచున్నాను.

అంతమంది చూడ్డానికి వచ్చినా కృష్ణయ్యకి అతన్ని చూస్తేనేగాని తోచదు. ఆ జాలితో నిండిన కళ్లు, ప్రసన్న సుస్మగ్ధమయిన ముఖం—అతని చల్లని మెత్తనిచేయి కృష్ణయ్యకి అమృతప్రాయం.

అతడు నేను చూస్తుండగా అన్నం తిన లేదు. అలాగే కనిపెట్టుకుని చూస్తుండేవాడు పాపం! అతడుగూడ చాలా నలిగిపోయాడు. కాని గంభీరమైన ముఖం—“అబ్బా” అని కృష్ణయ్య ఏ బాధతోనో అరిస్తే—అంత మనోజ్ఞంగా మెరిసేకళ్లు—నీళ్లతో నిండి అతనివైపు తిరిగేవి. ఆసంవిధానం చూస్తే కడుపు చెక్కలయ్యేది.

సముద్రపుగాలికి ఇటూ అటూ తిరుగు తున్నాను. కృష్ణయ్య కళ్లుమూసుకున్నాడు. ఇక్కని-అతడు-అక్కడ లేదు. ఎప్పటిదో “శారద” ఉంది. ఏం తోచక అది తీర్థామా అనిపించింది. ఏమనుకుంటాడో? అంత మంచివాడు - ఏమనుకుంటాడు. తీసి రెండు పుటలు తిరగేశాను. రెండో పుటమీద Viraja అని ఉంది. అది అతని పేరు గాబోలు-వింతగా ఉంది.

అతడు వచ్చాడు. అక్కడ పెట్ట బోయాను. తప్పలేదు, చూడండి అన్నాడు.

ఏం తోచనప్పుడు-ఏదో మాట్లాడుకు నేవాళ్లం - అప్పుడప్పుడు. ప్రసన్నంగాను, స్నిగ్ధంగాను ఉండేది మా ప్రసంగం.

ఆ రుజాపరిగ్లిన్నహృదయాలు రెంటికి మానవత్వవాసన తగ్గింది. మాపవిత్రన్నహం వాటి కళ్లకి అసహ్యంగా తోచలేదు.

యేసుప్రభువు కరుణవలన మాకృష్ణయ్యకి ఆరోగ్యం కలగాలి—అన్నాడు, ఒక ప్రసంగంలో—అదరిపడ్డాను. ఇతడు కిరస్తానీ, ముట్టుకుంటున్నాను. శుద్ధమైన వైదికకుటుంబం—పైగా... ..తల తిరిగింది. “మంచి అన్నది మాలఅయితే మాలనే అగుదున్” న్యమోనిరూజ్వరం కృష్ణయ్యను తినేసింది. మలేరియాజ్వరం మామామను తేల్చింది.

* * * *

“గోహర.”

“కాదు సులోచన.”

“ఏమైనా వితల్.”

“అందుకే నేను రాను.”

“పోనీ టాకీకి.”

“ఏమిటి?”

“ఇంద్రసభ.”

“ఏడిసిన ట్టుంటుంది.”

“పోనీ—ప్రహ్లాద.”

“కడుంగడు.”

“ఉస్-ఏమి టాగొడవ - మొగాళ్లతో అన్నిటికీ సిద్ధం, తనూ ఓమనిమిలాగ.”

“... ..”

“... ..”

“హరీ!”

“ఓయ్.”

“ఎక్కడికేమిటి ప్రయాణనన్నామా?”

“ఎక్కడికీ లేదు.”

“మరేమిటి?”

“అక్క ఏదో అడుగుతున్నది. చెబుతున్నాను.”

“ఏడిశారు-పడుకొండి-లవలీ!”

“ఆఁ.”

“కుర్రాడితో సమంగా ఏటుకావాడు? అమ్మ ఒక్క-లా దేవులొడుతోంది. కాస్త భాగవతం చదివి వినిపించరాదూ, మాయిసినీ మాయి కెల్లి మతిపోగొట్టుకొనకన్న?”

“కళ్ళను ఆరాధిస్తే మతిపోతుందా?”

“ఓ మహారాజులాగ—అసీకాక ఆడజాతికి—కళ్ళను ఆరాధించడం ఎవడు చెప్పాడు, ఏదో పెద్ద ఆచారంలో నడిచిపోయి—రామా కృష్ణా అనుకోక—”

“ఎచ్చికాయదెచ్చి పడవేయ ఫలమానె?”

* * * *

“అక్కా! ‘యడవిల్లి’ ‘పెర్సనాలిటీ’ చూశావా?”

“దానికి తగిన కళాభిజ్ఞత ఉంది.”

“సంస్కృతం వచ్చునుకుంటూ.”

“దర్శాంకురేణ—ఎంత బాగుంది!”

“కాని—”

“ఏం?”

“సాండు బాగా ప్రాధ్యునవడంలేదు.”

(సప్రవృత్తా) “నూతన తెలుగుటాకీ.”

“లవలీ! లవలీ!”

“?”

“... ..”

“అబ్బ! విరజానంద—ఎన్నాళ్ళకి—”

“నిన్న సాయంత్రం మొయిల్లోవచ్చాను.”

“ఉత్తరం అందింది.”

“సాహసం.”

“నీ మొహం - నిన్న మాయిటికి రా లేదే?”

“ఒక టి ఆవేదన ఉండొచ్చు, నిన్ను చూద్దామని. కాని అరిచితులలో ఉన్న యువతిని చూడ్డానికి ఎట్లా సాహసిం చేది?”

“మొగజాతిలో ఉన్న దౌర్భాగ్యమేలది.”

“సంఘం—బ్రాహ్మలు కోసేస్తారు.”

“న్నేహం సాంఘికభౌతికనియమాలను తొక్కి నడుస్తుంది. అడ్డునస్తే తన్నిపారేస్తుంది.”

వెన్నెల్లో నడుస్తున్నారు. ముఖాలు తళతళ మెరుస్తున్నాయి. లవలీ రేగిన జట్టును వెనక్కి తోసుకుంటూ—(ఆదరంగా) “విరజా, ఎన్నాళ్ళకి కనిపించావోయి! నేను సినీమాకి రాకపోతే అసలే కనిపించవన్న మాట.”

గోదావరిగాలి విశరీతంగా విసురుతున్నది. లవలీఅలకలు జీబుగా చెదురు

కున్నాయి. విరజ తన మెత్తని వేళ్లతో
సర్దుతూ—

“అంతే”

హరికి అసహ్యం—కోపం—“ఎవడితను,
అక్కని ముట్టుకుంటాడు. అందుకే అన్నయ్య
వెధవసినీమాలకి పెళ్ళొద్దంటాడు. ”

* * * *

“మొండికట్టు కట్టుకు, కోపం నస్తుంది
నాకు. ‘హరి’ పరీక్షలు అయితే ఆదివారం
వాడు వస్తాడు.”

“అన్నయ్యా! ఏం భయం? ఇక్కడ
కూచుంటాను. అక్కడ దిగుతాను. ఈ
మాత్రం వ్యక్తిత్వమేనా మా కూచ
గూడదూ. గాలిగూడా దగ్గిరుండే పీల్చిస్తా
నంటావే?”

“తిన్నగా ఎక్కగలవా, దిగగలవా?
ఎవడేనా కాస్త హాట్ అంటే వాడిలి చక్కా
పోవలసిందే. ఈమధ్య ఇదోటి నేర్చాడు.
అయిదవ మహిళాసభ, ఆరవమహిళా సభ
అని పెద్దపెద్ద బాపితాలు ప్రకటించడం, నేలం
చీరలు, సిల్కుచీరలు కట్టుకుని తలనిండా
పూలు పెట్టుకొని తిప్పుకుంటూ, తీసుకుంటూ
సభలో కెళ్లి గోదావరివరదల సంగతి, కొత్తా
వకాయఘాటుసంగతి చెప్పుకుంటూ, చెప్పింది
వినుకుండా చేతులెత్తి వచ్చేస్తోరత్నాలికి
స్వేచ్ఛకావాలి! స్వయంగాపీలుస్తారుగాలి!”

ఈవాగుడికి లవలికి కోపం, నవ్వు
వచ్చాయి. ఆపుకొని

“వీళ్ల నిట్లా తయారుచేసిం చెవరు?”

“వాళ్లభర్తం.”

“కాదు, మీఱుములు చెప్పినభర్తం.”

“ఇంకే?”

“వెడతాను.”

“వద్దు.”

“వెళ్ళితే?”

“ఇత.”

“చూద్దాం.”

* * * *

వాల్తేరుస్తేవను.

విరజానంద ప్లాట్ ఫారంమీద తిరు
గుతూ

“ఉత్తరాన్ని బట్టి ఈనేళ రావాలి”

లవలి రాత్రి 9 గంటల పాసిజను దిగి
ఇటూ అటూ చూస్తూ

“ఇదిగో! ఇక్కడ వ్రీవారు పన్నిధి
సాయించారు!”

“ఈఉపోలక్ష్మికోసం.”

“మావవినకి కొంచెం సుస్తీగా ఉందిట.
చూడ్డానికి వచ్చాను.”

“కాదు—ఒకశిశిరహృదయానికి వసం
తమాధుర్యం ధారపాయడానికి.”

“ఇప్పు డక్కడికి?”

“బీచికి.”

“వాల్లొంటికో?”

“తరవాత.”

సముద్రం చంద్రుణ్ణి చూసి పొంగి పోతున్నది. హోరుమని పెద్దపెద్ద కొండంత తరంగాలు ఒకటికొకటి కొట్టుకొని ఘోష పెడుతున్నాయి.

సముద్రానికిదగ్గరగా, ఇనకమీద నడుస్తో విరజ-“కొంచెంనడుద్దామా? ఇక్కడకూ మందామా?”

“కూచుందాం.”

కూర్చున్నాడు. కెరటాల్లోంచి ఎగిరి చిన్నచిన్న తుంపుగులు మొహంమీద పడుతున్నాయి. ఇనక గుప్పటలో తీసి చిమ్ముతూ విరజ, “చూడు లవలీ, ఈ వెన్నెల్లో సీమొహం ఎంతమెరుస్తోందనుకున్నావు! ఇంకో రెండుమల్లెపూలు పెడితే ఏం ఆజడలో?”

“అమ్మా! ఎంతాశ!”

పాలపిట్టరంగు సిల్కుచీర - మెడకింద నలుపలకలుగా-చేతులు పొట్టిగా కత్తిరించిన పట్టు కాఫీరంగు సిల్కుబాడీ - లేడీరబ్బరు బూటు-బర్తాజడ-దానిలో పరిమితంగా మల్లెపూలు, ఆగుండ్రతనంలో - కోలతనం ఉన్న ముఖం, ఇంకీవర సాకుమార్యాన్ని చిమ్ముతున్న కళ్ల మెరుపు-ముఖం ఎటులిప్పితే అటు అందం కదులుతున్నది. చామసచాయ. ఆ నందవివశుడై విరజ—

“ఎనకజల్మములోన ఎవరమోనంటి.”

“అదొద్దు-‘ఉత్తమాయిల్లాలు’ పాడు.”

“నన్ను సురుపెడితే దోసమాయి.”

“మొగాళ్ల హృదయంలాగే గొంతు కూడా.”

విరజ దీనంగా

“పాటలకు నోచుకొనని నిర్భాగ్య గళము.”

“అబ్బ! నిన్ను కాదోయి మిగిలిన మొగాళ్లని...” (నవ్వుతూ)

“ఏదీ! నువ్వు పాడు లవలీ! ఆడ గొంతులో యెంకిపాట లెలా ఉంటాయో?”

“మొన్నెలుంటే పాట కెంత మను సాతాదా పాటసాగేతలికి పయనమేమవుతాదా ఆపలేనే యెంకి ఈపడనయిసురూ”

కోకిల ‘కూ’ అంటే చాలు గుండె దడట్టకుంటుంది.

విరజ ఉన్నత్తుడై వెన్నెల్లో ఆడిపోయాడు. ఏదో ఆవేశంతో లవలిని గట్టిగా హృదయానికి అదుముకోబోయాడు. లవలి పాట ఆపింది. కొంచెం వెనక్కితగ్గి—

“విరజా, శుత్యానికి దగ్గర అవుతున్నావు”.

“.....”

“గులాబిని చూసి సంతోషించు. నలిపి వాసనచూడబోకు. కావలిస్తే కరివే పాకును అట్లా చెయ్యి.”

“హృదయం బద్దలైపోతున్నది.”

“పుంస్తవం రాక్షసత్వానికి దగ్గరా?”

“ఏమో?”

“నేను నీకు బానిసనుగాను—న్నేహి
తురాలిని.”

“ఎమో?”

* * * *

“గుమ్మంలో కాలుపెట్టడానికి నీలు
లేదు.”

“కారణం?”

“తొలిసింద.”

“ఏం చేశాను?”

“తొలసింపులు.”

“ఎట్లా?”

“మామయ్యగారింటి కడతొనని అడ్డ
మైన మాలపీనుగులుతోటి తిరిగి జాతి, నీతి
లేక ఇంకా ‘ఎట్లా,’ సిగ్గులేదూ?”

“తప్పుచేస్తే సిగ్గుపడాలి — నేనాహం
హృదయానికి సంబంధించినది. దానికి జాతి
తో నియమంలేదు. నీతంతటా మీనిర్వచనం
వేరు; మానిర్వచనం వేరు. నీతికి కాల
పరిణతినిబట్టి నిర్వచనా లున్నాయి. ఒక
స్వధు నీతిఅయినది ఇంకోఅస్వధు అవినీతి
కావచ్చు. అదీ కాక జాతిజా తంటావు—

నిజం ఆలోచిస్తే ఇన్నిభాతు లేమిటి? వాళ్లు
తలకాయ!

“మంచిచెడ్డలు మనుజులందున ఎంచి
చూడగ రెండేకులములు.”

“ఓహో! ఏం మెట్టవేదాంతమండీ!
ఎలావంటి వైదికకుటుంబాన్ని బాగ్గిగలకదల
చావు. నీతో మాటలాడితే సచేలస్నానం
చెయ్యాలి. ఇంక దయచెయ్యి నీయిష్టం
సచ్చిసదగ్గరికి. దేవతార్చనవేళయింది, నే
నెట్లాతి.”

“మనుష్యులం శ్రీఇంతదయా, నానుభూతి
చూపుతున్నావు—ఇంక దేవతలు తక్కువ.
అయితే—నాన్నకట్టించిన ఈదివ్యభవనంమీద
అతని అపత్యానికి హక్కు సమానం. దీనికి
సీపెత్తన మేమిటి?”

“పెట్టకూతకట్టించి. ఇన్నిమాటలు నా
తోలేవు. దిక్కున్నచోట చెప్పకో. తలుపు
వేస్తున్నా.”

లనలి తలఁగించి

“యథా శ్రీకాం తథా వాచాం సాధు
త్వే దుర్జనో జనః.”

“తప్పంతానాదేనా?”

బుర్రా అప్పారావు

౧

స్వస్థలం మొదటి పల్లెటూరునా, మానాన్నకు చిన్నప్పటినుంచి పట్టువానం కాపురమే.

అక్కపనే చదువుకొన్నాను. అతనికి వగలులో కిల్లాదారుపని శేషగిరిరావుగారంటే మంచి పలుకుబడి.

మామోలుగానే ఆలోచన బడిరికినిపట్టిన అగ్గ గంటకల్లా నే నింటికి చేరుకొన్నాను. నాలో మామోలు గమ్మాయి కమలహారా, యింటివద్ద చేరుకలసిన హోము వ(Home work) క్కంతా చేసుకోవటానికి నూయింటికి వచ్చింది. నాట్టేన్ (Studies) గదిలో మే మిద్దరం మానుని, ఉపక్రమించాం కార్యక్రమానికి.

“లక్ష్మీ, అల్లుడు పగిళ్ళ పట్టుకాసులో నెగ్గాడు కుమా!” అన్నాడు కచేగినుండి వస్తూ మానాన్న, యింకా తలపోగాలయినా తీయకుండానే.

ఈమోలు చెరిసవహగానే దిగున తలపైకెత్తి మానాన్నకిని చూచాను. మేం మాచున్న గది కదుగు గానే మానాన్నగది. ఒక కాగితతరం ఆతనిచేతిలో క్రిందుమీదు బాలో కనబడ్డది.

“ఏమిటేమి?” అంటూ వంటయింటిలోనుండి ఊడివడ్డది ససంభ్రమంగా మాఅమ్మ.

“అల్లుడు పట్టుకాసులో నెగ్గాడు. ఉత్తరం వచ్చింది.”

నా కానందం కలిగింది. కాని సంభ్రమపడుతో వున్నట్టు రూపించుకొన్నది నాపనిమీద నేనున్నట్టు కలదించాను. నాధ్యావంమాత్రం వారి సంభాషణపైనే వుంది.

“చూచారా? నేనంటే మీరు కాసింతన్నా లెక్కచేకారుకారు. నాకు మొదటినుంచీ నమ్మకమే, మీరుమాత్రం యేదో కుంటరిక్కురా దంటూవచ్చారు గాని” అన్నది మాఅమ్మ.

“నాకుమాత్రం తెలిసే, నుననాళ్లను మనం పొగతుకోసూపించిగాని?”

“బాబు ముగా శ్లేష్మ పూ యిట్లాగే అంటారు. సరికాని, ఇప్పుటికి బి. ఏ. అయింగికదా, యికపై నేం జీప్రాహ్ గేమన్నా ప్రాశానా?”

“సీమనల్లి గారివ్వుగువగిళ్ళకి చువటానికి కోరిక వున్నట్టు తెలియపర్చాను. ఇంగుతు మన సమ్యతిసూడా వెంటనే తలిచుపర్చులిసించి ప్రాశాడు.”

“సీమనల్లిటేమే!” అన్నది మాఅమ్మ అత్యై శ్చర్యంగా.

“ఏం?”
“సీమనల్లి సవాళ్లు తిన్నగా తిరిగివస్తారా యిం టికి? వస్తేమాత్రం సంఘంలోంచి బహిష్కరించే యరూ అంతానా?”

“నాళ్ళ త్రాడ్లం బహిష్కరిస్తారు. ఇదే ఆడ నాళ్ళ తెలిగిరిక్కుట. మొన్న ఆచంటవారి అబ్బాయి వి. సి. యస్. పగిళ్ళలో తిరిగివస్తే గేంం బహిష్కరించారు? మహారాజులూగ సూకలెట్టగి చేస్తా హాయిగా వున్నాడు. మన్ని వాళ్లు బహిష్కరిస్తే వాళ్ల నంద రినీ మనం బహిష్కరించేద్దాం. ఇట్లాంటి పట్టుదలలుపట్టి మానుంటే కోరిక లెట్టా ఫలిస్తాయి? కార్యాల లెట్టా సానుతాయి? నా అభిప్రాయంమాత్రం అల్లుడు సీమ న్నాలనే.”

“సీమో నాకు తెగిదు. మీపుట్టేకాలు మీది. అయితే మీయిష్టమే కాసింతి. నాకేం? మీరూ మీహతుగున్నా. ఇంతసూ యెంతకాలం పడుతుం దీమిటి తిరిగివచ్చేసరికి?”

“మూడునాలుగేళ్లు కావచ్చు.”

“ఒయిహ్! నాలుగేళ్ల! ఇప్పుటికే అమ్మ యికి కార్యంచేయలేదని అంటావున్నా రమ్మలక్క

అంతాను. ఇంకా నాలుగేళ్ల వరకూ యెదిగిపిల్లని యింట్లో పెట్టుకొంటే—మీకోం? మీరు ముగాళ్లు— నలుగురూ నానోట్లో గడ్డెట్టరూ?”

“ఎవరో జ్ఞానమాన్య లేమో అనుకొంటారని ముందుకురాబోయేవారే కట్టెంతరం కలగజేయటం నామీ యిష్టంలేదు.”

“బోనాను. మీ కట్టా యిష్టమానుంది? పోనీ అట్లాగే కానీంపి. అల్లుణ్ణి యెదొరసానిముండుచేతుల్లోనో పెట్టేసి అనందించండి. నాకోం? ఇంతమా దాన్నైనా అడుగుతారా? ఎదిగిపిల్ల. మీరూ నామాకంటే దాని కెక్కువ సంబంధం వుంది యీ విషయంలో. ఆమాత్రం జ్ఞానం తెలియకపోడు.”

“అట్లాగే. దాన్నే అడుగుతారే—లలితా! ఇట్లారా అమ్మ పిసారి” అని పిలవాడు నన్ను మానాన్న.

ఏమీ తెలియనట్టుగానే, మామోలుప్రకారం, ఒక్కసారిగ పరుగెత్తిపోయి, నాలుకర్పిలో పూచున్న మానాన్న ఒకటిలో పూలబద్దాను. ఆతమా నన్ను చెన్ను తట్టి, ముందులు సదుతో, నామొగంకేసి అదేపనిగా ప్రేమఉట్టిపడే చూపులు ప్రసరింపజేశాడు.

“అమ్మ, మీయాయన ఫస్టుక్లాసులో ప్యాసయ్యాడు పరీక్ష. బారిష్టరుపరీక్షతోనం లండనుచెల్లె వుండే కోం వున్నట్టు వ్రాశాడు. ఇదిగో వుత్తరం. నీయభిప్రాయ మేమిటో చెప్పు.”

ఈమాట పూర్తిగా ముగియకమునుపే మాఅమ్మ “అమ్మయీ, మీయాయన—బారిష్టరుతోనం కాదు— దొరసానమ్మల కాగిల్లకోసం పోతోవుంటు. తెలిసిందా? నీమల్లెనపాళ్లు తిన్నగా తిరిగివస్తారన్నమాట కల్ల. ఎంతమందినీ చూడలేదు మనం? ఒకవేళ వాళ్ల బంధాల తోడుంచి రాగలిగినా నాలుగేళ్లకు తక్కువకాదు. అప్పటికి నీకట్లా లేదన్నా పద్దెనిమిదేళ్లు నిండుతాయి. అలాంటివారో. నీమొగుణ్ణి చేతులారా వదులుకోగలిగితే చూడు” అన్నది.

నీ వుత్తరం చదువుతోనే యీమాటలన్నీ విన్నా.

“అమ్మయీ! ఒక్కమాట చెప్పు. నీకింకా చదువుతోనే అభిలాష వున్నదా?” అని అడిగాడు మానాన్న.

నాకు నిజంగా చదువుకోవటమంటే యిష్టమే. అందుచేత అంగీకారనూచకంగా తలకా యూహను.

“బోనా? ఇప్పుడు ఒకవేళ పోడే అనుకో మీయాయన; నీ చదువుకి నీళ్లు ధారవదులుకోవలసిందే కదా! ఏమి?”

నా కోవిధమైన అర్థం స్ఫురించి సిగ్గుచేత తలదించాను.

“ఆపైన, ఎవరో ఒకరిద్దరు పాడయితే, మీ అమ్మ చెప్పినట్టు, అందరూ ఆలాగే తయారౌతారన్నమాట వట్టి తెలివితక్కువ. తిరిగివచ్చి సుఖంగావున్న వాళ్లందరిని మనం చూడటంలేదు? అందుచేత నీ భర్త యొక్క సౌఖ్యమే నువ్వు ప్రధానంగా గణించినట్టు యితే, నీసమ్యక్తిమాదా తెలియజేస్తో నేవ్రాసే వుత్తరంతో జతపర్చి పంపు. మీయాయన తిరిగివచ్చేవరకు స్కూలుపైనలువరకన్నా నీ చదువు సాంకేతమానుంది.” అన్నాడు.

నామనసులో అనేకాలోచనలు పరువెత్తాయి. భర్త పెద్దచదువు చదివి నలుగురిలో పేరుగడించుకోవటం నామా యిష్టమే. ఆపైన నాచదువుమాదా సాంకేతమానుంది. కాని మా అమ్మ చెప్పిన మాటయొక్క కర్మకంటికికట్టినట్టుగా కనబడి భయం కలిగింది. ఏమి సమాధానం చెప్పటానికి తోచక మానముద్ర వహించాను. మానాన్న అది యావత్తూ గ్రహించి—

“లలితా, నాకోపి చూడు. మీయాయన పరకాంతల చేతులలో పడిపోతాడేమోనని భయపడుతోవున్నావా? అయ్యో చెట్టికల్లీ! నీసంగతి నీకింకా తెలియకాని, నీవంటి దివ్యసుందరవిగ్రహాన్ని భార్యగా కలిగి యేమాథుడు పరకాంతలకోసం పలకరిస్తాడు? నువ్వాభయ మేమీ పడకు” అని నామొగంకేసి తనకోర్కెతో చూపు ముద్దులుకొన్నాడు. “ఆపైన నువ్వు పూడు కాసింత పాస్తూపరత్వం వహించావా అంటే

మీ భావించి తాని కపకారం చేసుకొన్నదానిది కాగలవు. కాబట్టి అలాగే చివర” అన్నాడు.

అమాటల్లోనూ కొంత యధార్థ మున్నట్టు కుప్పరించి “అంతవనికాగలదా” అనుకొన్నా మనసులో.

మళ్లా అడిగాడు మా నాన్న. అప్రయత్నంగా “సరే” అన్నాను నేను. అతడు నన్ను ఒక్కన జేర్చి ముద్దెట్టికొన్నాడు. మా అమ్మ చంద్రన వెనుదిరిగి చరచరా నడిచింది వంటయింటికేసి.

ఆనాడే యాక్రిందివిధంగా వ్రాసి మా నాన్న బాబుతో జతపర్చి పంపేశాను:

“ప్రా. నాథుని పాదపద్మస్మిధికి—
మహాభాగా,

మీ పరీక్ష ఫలితము తెలిసివచ్చితి నా. గానంప మనకు మేరజేసు. మీయింట్లాంటి ప్రమాద మనుగూర్చి మాయంగీకారమును తెలియపర్చ వలసినదని వ్రాసినారు. మనోహరా, త్వరలో మీ పాదపరిచర్యాభ్యాగ్రయము లభింపగలవని సంత సించితిని. కాని మీ పురోభిక్షుధి కొరకు సహాయ పడుబాధ్యత నాయం జంతువరకు గలవోగ్రహించి వేరేయాలి చనల సహమచేసి, మీ పయనమునకు నానంపూర్ణాంగీకారము నొసరుచున్నాను.

కాని యొకవిన్నపము: కంటికి ప్రధానాకర్షణము చాయయేలని పెద్ద లందురు. అట్టిలాభ మును ప్రకృతినిద్రముగ గలిగిన శ్వేతవాసు లతో—స్త్రీలతోగూడ—చనవుగా మెలగు నావశ్యకత మీకు గలుగవచ్చును. కావున పెట్టి సమయమునందును ఈ మీ పాద సేవకరాలి రూప మును మీ హృదయఫలకమునండి వేరుచేయకుం దురుగాకయని మిమ్మ గోరుచున్నాను. అట్టి భాగ్యమును నా కనుగ్రహింప నిత్యము నాభిగ వంతుని బ్రార్థించుచు, మీతిరుగురాక కెదురు చూచుచు, దినములు లెక్కిచుకొనుచుందును.

ఇట్లు
మీ పాదదాసి,
లలిత.”

మామనంవత్సరాలు తిరిగాయి. చదువుమీది నిమగ్నత చాలవరకు ఆక్రమించుచుచేత యామాడేట్లా కులభంగానే జరిగిపోయాయి. నే నెప్పుడు స్కూలు ఫైనలుపరీక్షకు చదువుతోవున్నాను. నూయిదైరి మధ్య నూ — ఆనగా నేను, నాభిరత్త—నెల కొక్కటికి తక్కువకాకుండా ఉత్తరప్రశస్థ్యతరాలు తీవ్రంగా నడిచాయి. ఈలేఖలు మాపరిశ్రమకు గాంతు రానికి దోహదంచేసి, నీరుపోసి, పెంచి పెద్దచేసినయి.

మా అమ్మకు నాన్నకు నేనే తొలిసంతానం. నాతరవానే మిలిసె యిద్దరప్ప చెల్లెళ్లా, తమ్ముమామ. నేనంటే నాల్గోడు తగనియిద్దు. ఒకటికంటెనాల్గు పిల్లలకు ఒకమరుకుకు కలిసినప్పుడు నాభిరత్త నాపేర వ్రాస్తే మా నాయనకు చూపించాను. ఆతమా యేమాత్ర మున్నూ వెనుదిరుక్ కావలసినపిల్ల వంటనే పంపాడు.

నేనే కాకుండా మరెవరినైనా గురుగు ఆహవాల్లు చదువుతోవుండేవారు మాక్లాసులో. స్త్రీలకు ప్రశ్నోక్ థలం. నావృత్తికి పరాసరిని ఒక్కచదువే సురికావలం చేత క్లాసులో మంచి బ్రిలియంట్లున్నాడెంట్లు (Brilliant Students)లో లెక్కపెట్టబడేదాన్ని. శిశ్వనాథం మొగార్లలోను, నే నాహవాల్లలోను ఫస్టు. ఒకప్పు డాతడు, మరొకప్పుడు నేను ఫస్టుగా నిలబడేవాళ్లం క్లాసులో. ప్రతికోనాడేట్లాకెంటు (Lady students) లో యెవరో ఒకరిద్దరు స్కూలుకుపోయేమందు నూయింటికి వచ్చేవారు. వాళ్లతో కలిసిపోయేదాన్ని. వచ్చినప్పుడుమాడా అగమం కమలన్నా నాతో వుండేది. మేము స్కూలుకు వస్తాపోతోవుండేటప్పుడు దోవలో తరుచు “అదిగో! ఆపోతోవున్నమ్మాయ్, చూడు, సాందర్యం మార్చిభరించినట్టుంది. ఈమెమొగుడే సీమ బాగాడు.” (ఆకోజుల్లో సీమబాట్ట మంటే బహుఅక్క జంగా వుండేది.) అనేమాటలు స్త్రీపురుషుల నోటినుండి మాచెవిని పడేవి. కుంటరిపోతుల మాట చెప్పనే అక్కరలేదనుకొంది.

ఈవిధంగా మార్చినెల వచ్చేసింది. పరీక్షయిచ్చాను. పెగ్గలనని నాకు మొదటినుండి దైర్యమే. అయినప్పటికినీ నానునెల కడపట పరీక్షాఫలితాలను ప్రచుర పరచగా, ఫస్టుక్లాసులిస్టులో నాపేరు కనపడినప్పుడు పట్టరాని ఆనందం కలిగింది నాకు. ఈవార్త విశేషం నా భర్తగారి కంఠవేగం ఆంపచేయుచునా అనిపించింది. ఇది వరకే ఆయన వ్రాసిన ఓబాబులో ఆనందత్వగం పెట్టెం బరునెలలో తిరిగి యిండిగూకు వచ్చేస్తావున్నట్టు తెలియ పర్చబడింది. సమయం వుండకదా అని ఫలితాలు తెలిసినవాడే ఓలేఖ వ్రాసి పడేముంచేశాను పోస్టులో. అందులో, ఆయనతిగురుల కర్తవ్యం యెదురుమాస్తా వున్నట్టుగాను, యింకనేనో విషయాలతోను ప్రణయ గర్భితవాక్యాలు యిమిడ్చేశాను.

ఆగస్టునెల యావత్తు బాబూతోసం యెదురు చూచాను. రాలేదు. పోనీ, పెట్టెంబరులో యెట్లాగా వచ్చేస్తావున్నాడదా అనుకొన్నాను. పెట్టెంబరునెల ప్రవేశించింది. ఒకటవరోజు, రెండవరోజు, మూడో, నాలుగు, ఐదు.....పది.....ఇరవయి.....ముప్పయి; నెలంతా గడిచింది.

ఏరైలుబండి నిగిక్షించకుండాపోలేదు. ఏనాడూ మనుష్యులు స్టేషను కల్గటం మానలేదు. ఏమనగాదా అత్యాచారంతో చూడబడకుండా వుండలేదు. వృథా బాబూలేదు, మనిషీరాలేదు. ఇంకా నిగిక్షించాను. క్యాబం డరుకాగితాలుతిరగబడ్డాయి. అట్టోబరు, ...నవంబరు, ...డిసెంబరు. గుండెలో దిగులుపుట్టింది. ప్రతిదినమానిగిక్షించటమే. ప్రతిదినమా ఆశావిచ్ఛేదనమే. ఈగూతచేత యా మధ్య లేఖన్నా వ్రాయలేదు. మా అల్లెవారింటికి వ్రాసి కనుకొంటే అక్కడాయిదేఅవధానావున్నట్టుజనాబు. ఎట్టుకేలకు గర్వంతరం లేక వ్రాశా నొకబాబు డిశంబరులో. కాని మెయిలునిగిక్షించటం మానలేదు. జనవరి, ...ఫిబ్రవరి, ...జనాబులేదు. మల్లావ్రాశాను. మే నెలవరకు వృథాగా యెదురుచూచాను, జూలన్నా వస్తుండేవానని. ఏమీ తోచక యెదో వున్నట్టు సదా క్యాలెండరుకేసి చూడటం; అప్పటప్పటా కన్నీరు కార్చటం.

మే నెల పదిహేనవరోజు వచ్చింది. సాయం కాలము అయిదుగంట లయింది. మానాన్నింకా కచేరీ నుండి యింటికి రాలేదు. టిఫిన్ వచ్చింది. యథాప్రకారం ఆకురతితో నేనే అందుకొన్నా. లంఘనముద్రతో ఓ కవరు. అది చూచి అంత ఆనందిం యిముచ్చుకో లేక నాకట్లు బాప్టులద్యారా పెడలగ్రక్కాయి. ఆకవరుచ్చుకొని ఒక్కసారిగ వంటయింటిలోవున్న మా అమ్మచగ్గరకు పోయి చూపించాను. “ఏమి నూచానా” అని అడిగింది మాఅమ్మ. “లే దింకా” అంతో కవరు చించి ఉత్తరం బయటికి తీశాను. ఇంగ్లీషు. నాభర్త వద్దనుండేకాని స్వహస్తలీఖితం కాదు.

“ప్రిగా !

ఇంతకాలమునైనను బాబోకటి వ్రాయబోలిన నీతి కలిగినందులకు మిక్కిలి సంతోషించుచున్నాను. నే నీదివరలో క్రిందటి పెట్టెంబరుమాసమునకు తిరిగి వచ్చినేపెడనని వ్రాసియుంటిని. కాని యింతవరకును రాక, జూబిలైనను వ్రాయబోక, మిమ్మల నందరిని సంతోషముద్రమున ముంచవలసివచ్చినందులకు విచారించుచున్నాను. కాని నే నేమి చేయగలను ? దైవ మువ్యభా తలించినాడు. నేను క్రిందటి ఆగస్టు నెలనుండియు దుర్గ్వరవ్యాధిగ్రస్తుడనై యుంటిని. బండ్లవివరములు తెలిసి మిమ్మ కలతపరచుట కిష్టము నొక మానినాను. ఇంతకాలమును ఆసుపత్రి లోనే యుంటిని నాన్నేహోతు డొకడు నాకు చేదోసుగ నుండుకపోయినచో ఈసరికి నే నీలోక మును వీడి యుండువలసినదనియే చెప్పవచ్చును. దైవానుగ్రహమున ప్రమాదికరమైన నీతి దాటి పదిని డాక్టరు తెల్పుచున్నాడు. ఇప్పుడిప్పుడే లోకము నెరుగుచున్నాను. కాని యింక నొక వత్సరమువరకు సముద్రప్రయాణమునకు దిగ నని చెప్పుటచే నీసుమారు భాగ్యము సంతవర కును మారముచేయవలసివచ్చినదని చాల విచారించుచున్నాను. ఇంతకును బ్రదికియున్న నేమైనను చేయవచ్చును.

కాని యొక రహస్యము. నేను ఇన్ని వాళ్లును నాయన్న వస్త్రాదులకు గూఢ నాన్నే సీనుని కరుణా కటాక్షముపై నాధారపడియుంటిని. నా కంత మాత్రము నది యిష్టములేదు. కాని విధిలేక వచ్చినది. ఈవేళనే మాతండ్రిగారికి డబ్బు సంపాదనపని బాబు వ్రాసినాను. అచ్చటి పరిస్థితు లెట్లున్నవో, యెంతవరకు సంపాదనలో తెలియదు. అంతవరకు నే

నీవీతి నోరవ్వబాలను. కావున నేను నిన్ను కోరున నేమన నీవు మీ నాయనగారిలో శిష్యు—ఇదివరకే నాకు నా కొనర్చిన మహాపకారమునకు వారికి గృతజ్ఞులను—యెట్లయిననోకనెయ్యి కూపాయాలకు చిక్కువకాకుండు నంటిని నీ స్నేహితునివలె నుండి కావాడగల్గినవో నీవు నాభాగ్యదేవత వను కొందును.

అన్నట్లు మరచితిని. చెరువు పూర్తి యై పట్టణంబునందలి నాను. ఈసంగతి మీవానిలో శిష్యులను.

సర్వదా నీగూఢము మనోనేత్ర ములనుచూచు నుంచుకొని, నీదర్శన భాగ్యమున కర్పితమునగుచుచు నీ ప్రేమాభిమాని, “అగ్రభాగ్యులు.”

దీక్షంక ఆనందం, దీక్షంక విచారం కలిసి బాష్పధారాసూపంగా బైటకు వచ్చాయి నాకు.

“నీవెవనినానీ! యే సవతు.” అంటే వా ఆమ్మ తన ప్రేమచగుతో నాకళ్ల నెద్దుతోనే తానూ కన్నీరుకార్చింది. సంతోషపడెనుచుండోనే యింతవరకు భుజిల్లిందిన భాగ్యమంతా బైట కుట్రచే పోయింది.

నా నాన్నచూడా వచ్చాను. ఉత్తరం చూపించాను. చెరువుకొన్నాను. తంతునిమీసా బాగానంది నా నీ ముగంధిచ్చాను. అనిమిష ప్రియతో గేరిచూచాను. ఆ గభీరదృష్టితో బాలి, విచారం, ప్రేమ ముగిసిన పనిత్రాసాలన్నీ గోచరించాయి.

“నాతల్లీ, నీ దివ్యశేజంతో యేంప్రస్తుతోగాని నా కీ ప్రపంచంలో నీకంటే ఆకర్షణీయమైన వస్తువు కనబడదు. నిన్నుబాప్తే నాహృదయం నీవైపోతోంది. నీసౌఖ్యంకోసం

శాసర్యస్యం ధారపోద్దా మనిపిస్తుంది. అమ్మో నే వెనుదీయను.” అని నన్ను దగ్గరకు తీసుకొన్నాడు. నే నాతని భుజంతడిచేశాను కన్నీటితో.

అమర్నాదే మానాన్న డబ్బు పంపేశాడు.

“...అని నన్ను దగ్గరకు తీసుకొన్నాడు.” శాం

పోయాను. అట్లాగే మళ్ళీ శయ్యపై బడ్డాను. ప్రక్కంతా తడిచేవాను కన్నీటితో.

ఈయేమంతా మా కందు కంటారో? అదికాదు నావుద్దేశం. ఇది వ్రాయటంలో. నాయుట్టి యభాగములు — పరకాంతాలోలుచైన భర్తలచే విడువబడి గుఱిస్తో వున్నవారు — యెందరో వున్నారు. వాళ్ల గతి యేమి? ఏవ్యవలసిందేనా తీగితకాలమంతానూ? ఏమంటారో, యిప్పటి సంఘసంస్కర్తల నడుగుతా నీమాట.

3

అజ్ఞాతికరంగా - నిజమున్నా తెలుస్తుండేమో నని, ఓ వుత్తరం వ్రాశా నామరునాడే. ఉద్రేకవారిత మైన మనసు భావాలను లేఖనూలంగా వ్యక్తపర్చలేక పోయినా, కన్నీటిచేత తడవబడి చెవిరిపోయిన ఆత్మక రాల నడిగితే చెబుతాయి నామనోవేషన... నిష్ఫలం.

కాలక్రమేణా యెంతటి గంభీరభావోద్రేకాని కన్నా వదిలాడటం స్వభావం. చాలాటలిఖిత మను కొన్నాను. నాదీరునాలోని పుస్తకాలే నాన్నేహి గులు. కాని యేనిర్మలప్రణయప్రధానచరిత్ర చదివినా, యేవనిత్రదంపతుల ప్రణయానందాన్ని చూచినా, హృదయాన్ని బ్రద్దలుచేసుకొని ఒక్కసారిగ రుంఘం బయట పులికేడి.

సీత, సావిత్రి మొదలైన పరమవతివ్రతాశిరో మణులతో సమంగా తిన్నగ గిండితినటం మానేశా ననిగాని, శుభ్రమైన బట్టకట్టటం యెరగననిగాని, తల దువ్వకొనేదాన్ని కాదనిగాని నేను చెప్పను. కాని చేతికి గాజులు, మెడలోని కోగొలుసుతప్ప మిగతా నానగలన్నీ మాత్రం పెట్టెచేరాయి.

ఊందరమైన మార్చి నెలలో ఓచక్కని వెన్నెల రాత్రి. ఉత్తరహిందూస్థానంనుంచీ మహారాణీపుట్టి న్నింటికారు. యెందరో పరివారంతోగూడ రావటంచేత కలకత్తానుండి కొరింథియాధియేటరువారిని రప్పించి “బాయిలమున్నా” అనేనాటకాన్ని ఆరోజున నగరులో ప్రదర్శింపిస్తోవున్నారు. సంస్థానోద్యోగు లందరికీ,

ఆపైని పట్టణంలోని పలుకుబడిగల పెద్దమనుష్యులకీ ఆహ్వానాలు పంపబడ్డాయి. మానాన్న యాజమాన్యంక్రిం దనే జరుగుతోంది అంతాను. స్త్రీలకోసమని రెండుపల్ల కీలు మాయంటిముందుకు వచ్చిఆసినయి. అప్పటికిం టిలో నేను, చూఅమ్మ — మే విద్దరమే స్త్రీలం. మాచె ల్లాయి లిద్దరూ అత్తనారింట్ల వున్నారు. నేను పోవ టాని కిష్టపడలేదు మొదట. కాని చూఅమ్మ బలవంతం విచ యెట్టకేలకు సమ్మతించి బయలుదేరాను.

స్త్రీలకు బాల్కనీ (Balcony) వుంది. మిరు మిట్టానాలిపే రకరకాల దుస్తులు, మేలిముసుగులూ కలి గిన వుత్తరహిందూస్థాన స్త్రీలతోనూ, పట్టణంలోని భిగ్గవంతుల స్త్రీలతోనూ నిండి అప్పగోగోకలూ వుం చాగాల్సివచ్చింది.

మహారాణి, రాణీ అంతా వచ్చారు నాటకా నికి. నాటకం పరిగా తొమ్మిదిన్నరగంటలకు ప్రారం భించారు. స్త్రీవాత్రులు స్త్రీలే ధరించారు. నా కిదే మొదటిసారి యీవిధంగా నాటకం చూడటం. బాయిలూ కన్యవాత్రుధారి చక్కని యువతి. నాటకం కట్టుగా జరుగుతోంది. మాటమాత్రం తెలి దనుకొండి. ఉత్తరం నుండి వచ్చిన నాళ్లమాత్రం స్త్రీపురుషులంతా “వహ్వ” అంటో న్నాన్నారు. ఆపుణ్యదినంపకుల ప్రణయప్రారం భంలోనే నాకు కంట నీగుతిరిగి పైటచెరగుతో అడ్డు కొన్నాను. కారణం నాకే తెలుసు.

“అమ్మా, ఏమస్తోవున్నారేం ఆనందభుట్టంలో? అనేమాటలు మెల్లగా నాకుడితేవని పడ్డయి.

ప్రక్కకు చూచాను. ఒక ఉత్తరహిందూస్థాన యువతి, పాతికముప్పయియేళ్ల వయస్సుంటుంది. మాట మాత్రం స్వచ్ఛమైన తెలుగు. ఈవిధరంగుల సంబంధం. చూచి నా కాళ్ళర్యం కలిగింది. ఈమె యెవరాలన్నట్టు తేరిచూచాను. ఆమె నా అవస్థ గ్రహించికాబోలు “మీ రాళ్ళర్యపడుతోవున్నారు. జోను నిజమే. నేను చూకాలం లాహోరులో వున్నాను. నాభర్తగారికి అక్కడ పని. అక్కడి ఆచారాలు, కట్టుబాటులు మాకు చాల వరకు వచ్చిపోయినయి. కారణాంతరాలచేత నేను, నా

భర్త యీవూరు వచ్చి కొద్దిరోజులాయె, యిక్కడనే వున్నాం.” అన్నది.

రోట్టెబలంచేత కాబోలు ఆమెని బలిష్ఠమైన శరీరం. మాచున్నప్పటికినీ ఆనాసులంబితమైన విగ్రహంలా తెలుస్తోవుంది. ఆవల్లని కనుబొమలు, ఆవిశాలమైన కళ్ళు, తీర్చిదిద్దినట్టున్న ముక్కు, రయ్యని పెదవులు, ఆకర్షణీయమైన మెయినాయు- అన్న ఓర్వితమైన అంపం మానుస్తో, కొద్దిగ మృదుత్వవంతమైన శరీరమల్లతో తోచినప్పటికీ, సాంపర్థ్యకలిగిని చెప్ప తోచుట్టు చేశాయి. చప్పలం? ఆమెయంతు మంచి భావమేకుదిరింది నాకు మానూ మానూంటోనే. క్రొత్త వాళ్ళతో ప్రసంగం పెట్టచేయటం భావ్యంకాకపోయి నప్పటికీ, ప్రస్తుతపు మంగ్యంబయిగిన ముష్టిగా కవచం కుంచిత గొట్టుగా త్రోవేయటాని కిష్టంలేక “అట్లా గనా? సంతోషం. మీపరిచయం కలిగినందుకు చాల ఆనందాస్తోవున్నాను. మీబాస చెక్కుడనే నే నవగ వచ్చునా?”

“తప్పకుండా, మాబాస క్రొత్త పేరతో. నిజంగా మీకోసం మానూంటోనే, మీరు వేరువిధంగా భావించరని నమ్ముతాను—మీసాంపర్థ్యమే కారణంగా నా కోవిగ మైన లక్ష్యం కుదిరింది. ఇంతలో మీరు కన్నీరు కార్చటం చూచి, నాకు జాలికలిగి మీతో మాటాడే వరకు తోచిందికాదు. మీరెవరో దయచేసి చెబుతారని నమ్ముతాను” అని అడిగి రామె.

నేను మానాన్న ప్రవోగం, అడ్రసు: నిశేపవరి చాను.

“మీభర్తగారి విషయం అడగవచ్చునా?”

నానునను కలవరపడ్డది. ఏమిసమాధానం చెప్పటానికి తోచలేదు. ఒక్కనిట్టూర్పుమాత్రం వున్నా నప్రయత్నంగా.

“మీకు శరీరంలో యేదోబాధగా వున్నట్టున్నది. అన్న దామె.

ఏవిధంగానన్నా తప్పించుకొందామని “జోను; కొద్దిగ. మనము తరవాత మాటాడుకొందాము. దయ చేసి మరోవిధంగా భావించరనుకొంటాను” అని కొంచెం మొగంలిప్పాను.

“మీబాధ నాకు తెలుస్తోవుందిలేండి, అది తాగీరకం గాదు. ఇంతమా మిమ్మాట్టే యిబ్బందిపెట్ట నిష్పాటు. దానికి మగోసమయం చూస్తారేండి” అన్న రామె చిన్ననవ్వుతో.

ఇదేమిరా పలువని పేగంబుమల్లె యిట్లా వచ్చింది నుకొన్నా. పోనీ తప్పించే చాలని వూరుకొన్నాను.

నాకుం స్వరస్వరగా జరిగిపోతోంది. కాని నాప్పట్టే దానిమీద తేను. నా ఆలోచనలలో నేను ములిగిపోయాను. అప్పుడప్పు డానూతనయువతికేసి చూచేదాన్ని. ఆమెమాట అంతవరకు నాకోసం నిదానంగా చూచి, నేనుమాటగానే చిరునవ్వుతో మొగం తిప్పుకొనేది. ఆప్పట్టెలలో ఓర్వితమైన చాంచల్యం కనుపించింది. అప్పుడప్పుడు నాచీసగాని, ముందురులుగాని సవరిస్తోవుండేవి ప్రేమసూచకంగా.

నాకుం ముగిసింది. ఎవరియిళ్లకు వాళ్ళు పోతోవున్నాగు. మీంపూడా లేనాం. మాలో నా ప్రక్కయువతీ లేది—

“మీరు పోతో ఉన్నట్టున్నాగు. దయచేసి నన్ను మరచిపోరని నమ్ముతాను” అన్నది.

“ఎంతమాట?”

“అన్నట్టెనుగమరచాను ; మీశేరు ?”

“లలిత. మీశేరో?”

“విశ్వభారతి. మీన్నేహం యింకాసంపాదించటానికి ప్రయత్నిస్తాను. ఇంకా కొంతకాలం మే మిక్కడ వుండుటం తప్పింపవచ్చును లేండి.”

“నాకోరికకూడ అదే.”

ఇంతలో పల్లకీలు సిద్ధంగా వున్నట్టు కబురు వచ్చింది.

“మరి నేను నిలవుతీసుకొంటాను” అన్నాను.

“మంచిది. త్వరలో మీదర్శనం చేయడానికి ప్రయత్నిస్తాను.” అంటే నాఅరచేయి పట్టుకొని పెన వేసి అతి ఆహ్లాదంగా నులిమిం నామె.

మేం మాచున్నాం. పల్లకీలు కదిలిపోయాయి.

౪

కామరాజుగారు, సంపన్నగృహస్థు కాకపోయినా, సాధారణస్థితిలోరులని చెప్పవచ్చు. ఆయన మాకొక దూరపుబంధువు. మానెమకవీధినే వారియిల్లు. కారణాంతరాలచేత మానాన్నకు, ఆయనకు మనస్పర్థలు కలిసి ఎనిమిదే ర్థాయె. మాయంటికి నాడుగాని, వానింటికి మేంగాని రాకపోకలు లేవు. ఆయన కోకొమ్మసూ ఓహతురున్నా. హతురు తలచెప్పది. కాని పాతకాలపు నితంతువుకాదు. కేశభంజన లేదు, చీర కట్టుకుండి, అన్నీ వున్నాయి. కొడుకు పేరు విశ్వనాథం. ఇతడు వాక్లాసుసహాధ్యాయుడని యిదివరకే న్రాగాను. అతనిదీ, నాదీ యిరుదుమిందుగా ఒకేయోడు. మే మిద్దరనూ స్కూలుపైనలుపరీక్ష ఫస్టుక్లాసులో పాసయిన తర్వాత, నేను స్కూలుమానేకాను; అతడుమాత్రం జాగ్రత్తగా చదువుకొంటో మంచిమార్కులతో బి. ఏ. పూర్తిచేకా డాకారేతీలోనే. నేనుస్కూలువిడిచిపెట్టిత తర్వాత ఒకటి రెండుకార్డు, ఏకార్యాల సంవర్సం లోనోతప్ప నే నాతడిని తరుదుగా చూడలేదు. ఆపైని రెండుమూడేళ్లాయె, నేను వీధిగుమ్మమే దాటి యెరగక పోవటంచాత బొత్తుగా చూడలేదు. అతడు బి. ఏ. పాసయిన తరువాత ఓసారి చూచాను. చూడ ముచ్చటగావుండే బాలకుడు సుందరపురుషుడుగా మారాడు. కాని బాలికాభాలములు యువతీయవసులుగా మారటం చాత దూరమారంగా తొలసిపోవలసి వచ్చింది. అదే ఆఖరు నే నాతడిని చూడటం.

రమారమి రెండేళ్ల యింది కామరాజుగారు పరమ శుభించారు. విశ్వనాథం అప్పటికి చెన్నపట్టణంలో బి. యర్. పరీక్షకు చదువుతోవున్నాడు. తల్లి చిన్న

తనంలోనే చనిపోవటంచాత, తండ్రిమరణంతో తానే సర్వాధిపతీ అయినా డింటికి.

తండ్రి బ్రతికివున్నప్పుడే యెన్నో సంబంధాలు వస్తే విశ్వనాథం నిరాకరించేశాడు. అసలు వివాహమే వద్దని అతనిపట్టుదల. ఆపైని చదువుతో చెన్నపట్టణం లోనే వుండటంచేత ఆతరువాతమాడా అవసరం లేక పోయింది. మొత్తంమీద వివాహంమాత్రం కారే దాతనికీ. న్యాయవాదిపరీక్ష స్వాగ్రహించి, సంవత్సరమై మాపుల్లోనే వున్నాడు. ఇంకా ప్రాక్టీసుమాత్రం మొదలెట్టలేదు యెందుచేతనోగాని.

ఈసంవత్సరంలోనుమాడా రెండుమాడు సం బంధాలు వచ్చినా, అతడు నిరాకరించేశాడు. అతనికి సంరక్షణార్థం తన వితంతుసోదరిమాత్రమే వుంది.

౫

నాటకం అయిన మావోనాటిరాత్రి రమారమి తొమ్మిదిగంటలు కావచ్చింది. అప్పటికి మాయంటో అందరి భోజనాలూ అయిపోయినాయి. మా నాన్న ఆసీసుగదిలో మాచుని యేవోకాగితాలు చూచుకొంటో వున్నాడు. మా అమ్మ, తమ్మమా ప్రక్కలుచేరారు. నేనూ నాపడకగదిలోకి పోయి మేనువచ్చాను. అప్రియమైన తలపులు తలలోనికి రావటంతోనే యిది కాదని వీరువారిని ఓయింగ్గీ ఘుపుస్తకం దీశాను, యిట్లాగ న్నా నిద్రవస్తుందేమోనని. పక్కమీద పండు కొనే చవటం మొదలెట్టాను. ఒకటిరెండుపేకీలవరకు వెళ్లి, ఆతర్వాత క్రమంగా విశ్వభారతిమీదికి మారించి బుద్ధి. నవనాగరికపద్ధతి నాడిన ఆమెమాటలు జ్ఞాపకం వచ్చాయి.

ఈఅభాగిని చరిత్రంలో యీమె కేమన్నా సంబంధం వున్నదా అని ప్రశ్నించుకొన్నాను నాలో నేనే. తరచితరచి చూడగా మంచిజ్ఞానవంతురాలైన యువతిలా తోచింది. కారణంమాత్రం దుర్మోహ్యం గాని, ఆమెతోడి సహవాసం అపేక్షించతగినదే అని పించింది. ఎప్పుడన్నా మరలా కలుసుకొందామన్న వుద్దేశంమాడా కలిగింది.

ఇంతలో మెల్లగా వీధులు పు ర్ణమయింది. విని, మామూలు ప్రకారం యెవరన్నా తీస్తారని నేను నాతలపులలో పడ్డాను. మళ్లా తట్టవచ్చును. నేను లేచిపోయాను. ఇంతలో తలుపు తెరిచినచప్పుడు కావటం తోనే యథాస్థితికి దిగి పుస్తకం చూడటం మొదలెట్టాను.

“అగడే, రాంకి” అన్న మాట మృదువుగా వినిపిస్తోంది.

ఎవరాలని నేను లేచి పక్కమీద కూచున్నాను. ఇంతలో మాట ముందు, ఆనవక ఓ అనవకం నవక ప్రవేశించారు నాగడిలోనికి. ఆగంభరవిశాలవిగ్రహం విశ్వభారతిగా తోచి దిగిన మంచం దిగాను. లోనికి ప్రవేశించినతరువాత మాట మృదువుగా గదిదిడిచిపోయింది. అప్పుడామె యింతవరకును మెగాన్ని గట్టిన ముసుగు తొలగించటం మొదలెట్టింది.

“తలవనితలంపుగా వచ్చాను. నే నిప్పుడే పుస్తకం కలిపి, మీమాటే అనుకొంటావున్నాను. నాకు చాల ఆనందం కలిగింది. దయచేయండి” అంటూ నేను కుప్పీ దగ్గర కీడ్చాను.

ఆమె ఆసీన అవుతో “మీసన్నిధి వసలరేక” అన్నది. ఆసుందకావ్యం మంచమోసచంద్రికలను వెనకబెట్టింది.

“మీదయ కలుగబట్టి, కాని యింతరాత్రివేళ రావడానికి కొరతం?”

“నాకు రాత్రులేగాని పాలు నడివీధిలోనికి పోవటం అలవాటులేదు. రాత్రులే మాకు బంధువులు, అక్కడ. ఉత్తరహిందూస్థానంలో రాత్రివేళ ముసుగు స్త్రీలతో నిండివుంటాయి వీధులన్నీను.

“అట్లాగనా?” అని నే నని, ప్రసంగం ఆగకుండావుండటంకోసమని అక్కడి మనుష్యుల ఆచార వ్యవహారాలు, కట్టుబాటులు మొదలైనవి వివరాలను గురించి అడిగాను. ఆమెమాదా విసుగుదలలేకుండా యేవో చెప్పింది. మధ్యమధ్య యింగ్లీషు మాటలు— పదాలే కాకుండా వాక్యాలు కూడా— దొర్లించేది.

ప్రశంసకాన్ని. ఇంగ్లీషు చదువుకొన్నదేమోనని నే నడిగాను. తాను యింగ్లీషు నేర్చుకొన్నదనీ, తనభర్తకు మిలిటరీవుద్ద్యోగం కావటం చాల యింగ్లీషుదన తలతో తరుచు మెలగవలసివచ్చేదనీ, అందుచాలా బాగా మాట్లాడటంమాడ నేర్చుకొన్నదనీ చెప్పింది.

ఎట్లా ఆబ్బింకోగాని ఆమెప్రసంగవిధానం అత్యద్భుతంగానూ, మనోహరంగానూ వుండేది. ఎంతసేపు మాటాడినా విందామనే వుండేది. ఈవిధంగా ఆ మాటాడిన కొద్దికాలంలో ఆమె నామనసును పూర్తిగా ఆకర్షించేసింది.

కొంతసే పైనతర్వాత నాచరిత్రను గురించి తా నడిగింది. మొదట నా కిష్టం లేకపోయినా, ఆమె బలవంతమీచి చదువుం మొదలెట్టాను నావిషయచరిత్రం తాను. ఆమె జాగ్రత్తగా విన్నది. నాతో మాడ విచారించింది. మధ్యమధ్య నాకంటినుండి నీరు వచ్చినప్పుడు ఆమెమాదా కన్నీరుకార్చినట్టు నాకు తోచింది. మొగం ప్రక్కకు తిప్పేసినప్పటికీనీ.

ఇంతలో పదికొండుగంటలు వినబడ్డాయి. ఆమె పోతానంటూ లేచింది.

“మళ్లా మీవరకు వెళ్ళుకో!” అన్నాను.

“మీ యాజ్ఞానుసారమే” అన్నది నవ్వుతో.

“నేను మీయింటికి రానా రేపు?” అన్నాను మర్యాద నమసరించి, పైకి పోవటం నిశ్చయంగా యిష్టం లేకపోయినప్పటికీనీ.

“అక్కరలేదు. మీ కంఠం నే నివ్వను. నేనే మళ్లా వస్తాడేంకి రేపురాత్రికొచ్చుంది.

మాట్లాడుతోనే వీధుమృదువుదట్టానికి వచ్చేళాం. వీధిలో ఓజట్రాటండి వుంది. ఆమె బండియెక్కింది. నేను నెలపుకొనగాని యింటిలోనికి పోయాను. ఆ రాత్రుల్లా ఆమె నాకల్లానే వుంది.

తన వాదానం ప్రకారం ఆమెన్నాడు మళ్లా వచ్చింది. ఈవేళంతా సారస్వతాన్ని గురించి ముచ్చ

టించాం. షేక్స్పీయరు (Shakespeare) మహాకవిలాలాకు కొన్ని నాటకాలను పొగడుకొన్నాం. ఆమె కున్న ప్రపంచజ్ఞానాన్ని చూచి నా కత్యాశ్చర్యంకలిగింది. ఆమె కొన్నికొన్ని విషయాలను- నాకు తెలియని వాటిని-బోధపర్చింది. ఈవిధంగా కాలంగడిపి పదకొండు కొట్టేసరికి ఆమె బయలుదేరిపోయింది.

మల్లా వచ్చిం దామర్నాడు.....అమర్నాడు.....అమర్నాడుపూడ. ఈవిధంగా రోజూ రావటం మొదలెట్టింది. వచ్చి పదకొండుగంటలర్యంత పోయేది సాధారణంగా. నా కామెసన్నిధిని వున్నప్పుడు, యింతవరకు దీర్ఘంగా వుండేకాలం అతిసులభంగా పోయేట్టు కనుపించేది. ఎప్పుడు సాయంత్రంపడునా, యెప్పుడామె వచ్చునాఅని యెదురుచూచేదాన్ని. ఒకరిమొగం ఒకరు చూచుకొన్న వేరొవిశేషమేమోగాని, అంత గట్టిసంబంధం యేర్పడ్డది మా యిద్దరికినీ. ఆమెనూడా నన్ను విడిచివుండలే ననేది. నాప్రార్థనానికి విచారించేది. కాని నన్ను నూత్రం విచారం గా వుండనిచ్చేదికాదు. శరీరం విషయంలోగాని, గృహాలంకారం విషయంలోగాని నే నేమాత్రం అశ్రద్ధగా వున్నట్టు కనబడ్డా ఒప్పుకొనేదికాదు. సుభ్రమైత బట్టి కట్టకపోతే పొట్టాకి కట్టించేది.

“విశ్వభారతి వాళ్ళని నిదానంగా చూచింది.”

నాసౌందర్యాన్ని తేరిపారచూచి కన్నీరునించేది. ఈవిధంగా అన్నివిధాలా ఆత్యంత ఆత్మరాలిలాగ మెరిగేది. అంతకంతకు మే మిద్దరం, వృధామర్యాదలు విడిచిపెట్టి, సువ్రస వ్యవస్థితికి వచ్చాం.

చదువులోనన్నా, జ్ఞానంలోనన్నా పెద్ద కావలంచాత ప్రతివిషయంలోనూ తాను పైచేయితుకొని నన్ను చూటాడనిచ్చేదికాదు. తా నేంకేయమంటే అది నేను చేయవలసివచ్చేదేకాని, నా కా అవకాశం తా

నిచ్చేవాడు. అట్లాగని, నా కప్పుకొని యార్ద్రగాని మిత్తు రంగాని కలగనిచ్చేవాడు కాదు సుమండీ!

కాని ఒక్కటిమాత్రం నా కామెలో కనబడ్డది. ఒక్కొక్కప్పుడామె, మాటాడుతో మాటాడుతో మానేసి, యేదో ఆలోచిస్తోవుండేది. ఆ ఆలోచనలలో పెద్దనిట్టూర్పులు వినవచ్చేవి. కారణంమాత్రం చెప్పేది కాదు, యెంత నేనడిగినామాడే. అడగగాఅడగగా వెల్లగ “సరే” అని ఒకనిట్టూర్పుపుచ్చి మామూలరస్తాలోనికి వచ్చేది. నాకంతా చిత్రంగా వుండేది.

ఈవిధంగా మొత్తంమీద పదిహేనులు గడిచాయి. ఆవేళ ద్వంద్వ. విశ్వభారతి మామూలుప్రకారం రమారమి తొమ్మిదిగంటలకు నిరీక్షించగా, నిరీక్షించగా వచ్చింది. ఆ రోజున ఆమె తన మామూలుధురుకు

వినలూ వున్నట్టులేదు. ఏదో మాట్లాడిందిగాని, యిదివరకంత రుచికరంగా లే నామాటలు. తానేదో గంభీరంగా ఆలోచిస్తోవున్నట్టున్నాను, మానసికమైన నేదైన అనుభవినోవున్నట్టుగాను తోచింది. నేను సుచ్చిసుచ్చి అడిగాను, కారణం. అనేకవిధాల బ్రతి మాలాను. ఒక పెద్దనిట్టూర్పుపుచ్చి, తటాకున తేలివి వచ్చినట్టు నానెనమాచి “బాప సువ్వవేళ మాసిన పాత కట్టావే?” అన్నది.

“లేనే! ముతలచీరే యిది.”

“ఏమో నా కంటికి నవ్వులా యిగరంను. అసహ్యంగా వుంటుంది.”

“మరేది కట్టుకోమంటావు?” అన్నాను చిన్ననవ్వుతో.

“నువ్వవేళ నుండిన, తేలివీరిరంనుకొన్ని నీ?” అన్నది ముదిమోసంబ్రాంతిగా ప్రసరింపజేస్తో.

“అచ్చే! అడంనుమో! అది సదావాడటానికి పనికిరానే! అది కట్టుకొంటే శరీరం అంతా కనపడు నుంది. ఏపనిత్ర కాద్యంకోసం వృథాగా యింతకాలం నిరీక్షించావా”, ఏనా నా శీజన్యలో అందనిద్రాని పండ్లో దానికోసం కొన్న దాచీకె. ఇంతవరకు నే నెప్పుడూ కట్టలేదు,” అన్నాను. బావపులిండువులు రాలాయి నాకళ్ళనుండి.

“అదిగో! అప్పుడే! ఇదే నీతో చిక్కు. ఆ చీరకట్టుకొంటే మచ్చెట్లావుంటావో చూద్దామని, సర దాకలికి అన్నాను. నువ్విట్లాగాతావని తెలిస్తే అదుగు తానా?” అంటూ తనమైచెరువతో నాకళ్ళ నద్దింది. అప్పటికి చదకొందు కావచ్చింది. నాదుఃఖం ఆగింది. “పోనీ, నీకంతసరదాగా వుంటే నే వద్దనను. కట్టుకొంటావే. కాని అలవాటులేక నా కాచీరె కట్టు కోవటానికి మొగహంబం చేస్తుంది.”

“మొగహాని కిక్కడ మొగ్గాల్లవదూ లేరుగా?” అన్నది సాభిప్రాయంగా నవ్వుతో.

నేను పెట్టెతెరిచి చీరతీశాను. తీసి దాన్ని ధరించాను. ఎదురుగానే నిలువుబద్దంవుంది. దానిలో నాపతి బింబాన్ని చూశాను. నేనువృథావ్యక్తీనని మిరనుకోకుండా వుంటే చెబుతాను—నిత్యం మాస్తోవున్న రూపమేనా, ఆదిలురువలువ కట్టటంతోనే “నీ కీలోకంలో సౌఖ్యం లేదు; నాలోకంలోనికి వెల్లిపో రా”మని భగవంతుడు నన్నొ అప్పరసలామార్చే సేదా అనిపించింది. మల్లామారు కొంటే నేనూ నాగడి. విశ్వభారతి నాకేసి నిదానంగా

చూచింది. ఆద్యక్షులలో ఆనందం, ప్రేమ, ఉద్రేకం, బాధ, ఆఖరికి విచారం అన్నీ వున్నాయి. ఆభావార్థం ఆమెకేతెలియాలి. చూచిచూచి తలకాయాదించేసింది. ఒకపెద్దనిట్టూర్పు విడిచినట్టు వినిపించింది నాకు. ఏమి చెప్పుచున్నా మల్లా ఆమెవద్దకు వెళ్లి మొగం పైకెత్తాను. అందులో విచారం కనుపించింది: బాలికరిగింది నాకు. మల్లా అడిగాను కారణం చెప్పుమని. చేతులలో తల పెట్టుకొన్న దామె.

"నాయం దామాత్రం నమ్మకంలేదు? ఇద్దరం సోదరులలాగ మెలనతోవున్నామే! ఆమాత్రం రహస్యం చెప్పరాదో నాతో! నీయిష్టమే నాయిష్టమని, నీసాఖ్యమే నాసాఖ్యమని భావించేంత చిరపుగా వున్నామే! నీయిష్టప్రకారం యిద్దో వీరకట్టకొన్నా చూడు. కాబట్టి చెప్పకతప్పదు. ఈనే శేమన్నాసరే సువ్రస చెప్పేవరకు నీ స్నేహమృతం చాలునిచ్చేదిలేదు." అన్నాను.

"ఆ! వద్దవద్దు. నే పోతాను." అని నడవ పోయింది గుమ్మంకేసి.

నే నామెచేయిపట్టుకొని లాగుతో "ఏమన్నా చెప్పివరకు నీ స్నేహ వదలను."

"లలితా, నాదుఃఖం నన్నే అనుభవించని నీకు చెప్పి నీకుమాడా వ్యధకలిగించటం నాకిష్టంలేదు." అని చేయిలాక్కిబోయింది. నేను వదలలేదు.

"నాకు వ్యధకలగదు. కలిగినప్పటికీ, నీమిత్తమే యెంతటివ్యధకన్నా సహించి సహాయంచేయటానికి సిద్ధంగావున్నాను."

"వద్దవద్దు. నామాట విను. నన్ను పోనియ్యి."

"వీలులేదు. ఎటువంటిసంగతికానీ; చెప్పితిరాలి సింజే."

"నన్ను చాలయిబ్బందిచేస్తావున్నావు."

"లేదు."

"అయితే, ఒకచోర నేచెలుతాననుకో నీనిర్బంధంచాలే; రహస్యంగా వుంచుతావా?"

"అహ! తప్పకుండా. అంతేకాదు; చేతనైన సహాయమాడా చేస్తాను."

"చేరిపో. నేనుకాదు."

నే నలాడతాను. ఆమె మెల్లగా చెల్లి కుక్కిపై కూచున్నది. నేను యెదురుగావున్న ఫండరమంచాని కానుకొని నుంచున్నాను. ఆమె తనచేతుల్లోతలపెట్టుకొన్నది మల్లా. ఒకటిరెండునిమిషాలు నిశ్శబ్దం. నేను మళ్ళోకిగాను

"లలితా, —"

"చెప్పు. భయంలేదు. నావాదానూ తప్పదు."

"లలితా! —లలితా! — నే ననేకవిధాల ఆలోచించాను. చాలకాలం నిరీక్షించాను. అణచుకోవటానికెంతకాలమో ప్రయత్నించాను. మనస్సురిగా ప్రయత్నించాను. ఏవిధంగామాడా బాధించేకపోయానో ఆగలేకపోయాను. నీకు భావ్యంగా తోచకపోయినప్పటికీ, నాకు తీరకవచ్చింది. నే నేం చేయగలను? లలితా! నేను—నిశ్చభారతినీకాను—నిశ్చనాథాన్ని."

"ఆ!!!" నాకు తల తిరిగింది. చైతన్యమే తప్పిపోయిందో, నిశ్శబ్దతే కలిసిందో తెలీదు. ఆమె కొన్నదాన్ని అట్లాగే మంచమీద పడ్డాను. నాతల నాచేతుల్లో వుంది. ఏవోమాటలు వినిపిస్తున్నాయి.

".....నీకోసమే యెటువంటి సుబంధాలనన్నా నిరాకరించాను. తొందరపడి నిన్ను పాదుచేతామని నాకావ్వమా లేదు. నీనిర్ణయరాకొనం నీలాగే నేనుమాడా చేచాను. నిరీక్షించాను. అతని ప్రస్తుతపుస్థితిమాడా కనుక్కొన్నాను. అతడు రాదని తెలిసి యిక ఆగలేకపోయాను. మా తండ్రికి, మీ తండ్రికి వుండిన స్పర్థలచేత మీయింటికన్నా రావటానికి వీలులేకపోయింది. ఏదాకీ తోచక నేను యేడాపు నిజంగా. ఆరుతుకు, గత్యంతరంలేక, కావలసినవిషయాలన్నీ మాసాలకొద్దీ అభ్యసించి యీ వేషం ధరించి నీసన్నిధిని పొందగలిగాను. ను వ్యమగ

హించకపోలే నాకు నిజంగా చావేగిరి. నీకోసం యెంతత్యాగం చేశానో నీ కిప్పుడు తెలుసును. నన్ను కటాక్షించు.....”

నాకు చైతన్యం కలిగి లేచి నుంచుని చూచాను. ఆ చక్కగా అమర్చబడిన నిగ్గులేదు, ఆ మేలిముసుగు లేదు, ఆ అలంకారాలు లేవు, ఆ చీర లేదు, బాక్టూ లేదు. అవన్నీ కుప్పమీస వున్నాయి. పంచ, లాల్మీ, మామూలినీపురు జోమా, క్రాల్లా గలిసిన నాటి సుందరపురుషుడు విశ్వనాథం నామాదాలిగ్గర ప్రత్యక్షుం. నాకేరొన్ని ఆచీరే వున్నది. నా కిమీ లోచిందికాదు. స్వాధ్యాయం కలవరపడిపోయింది, చలించింది.

“విశ్వనాథం!—విశ్వనాథం—నిన్ను—నిన్నే మని పిలుస్తానీ?”

“‘విశ్వనాథం’ అన్నావే; అదేనా. లేదా ‘మనోహరా’ అను. వేరవను. నిన్ను వేరుకొంటాను.”

“లేదు లేదు—అబ్బ—కాదు. విశ్వ—ఆహార—కాదుకాదు—మనోహరా! నేను నీసామ్యు.” అని అప్రయత్నంగా చేయూత యిచ్చా నతనికి లేవటానికి.

మరుక్షణం—నానడుము రెండుచేతులలో బిగిసి పోయింది; నాస్వాధ్యాయం మరొకస్వాధ్యాయానికి పాస్త్రుకు పోయింది; నాపెదవులకు వూపిరాడిందికాదు. నాకు మని తెలివిలేదు.....

౬

అయ్యయ్య! జగదీశ్వరా! సర్వస్వమునకన్న నేది స్త్రీకాంతి కర్తవ్యంకనూదరణీయమే—అయ్యది హిందూసతీ గర్భకారణమే—ఒక్కసారి పోయిన నెయ్యది ప్రాణమిచ్చియైనను తిరిగి గడింపరానినో—నీప్రవిమళానర్మమును నే నాకర్షణీయములను ననేకార కాళములనుండి యింతవర కతిభద్రముగ గాపాడు కొంటినో—నీపవిత్రమామము నుచ్చరించుటకైనను నే నిప్పు డనర్హుడో—అట్టి—అట్టి నా మానమర్యాద—అయ్యయ్య!—మాసిపోయినది.

అంద్రహతబాగా, సతీమతబ్లుబారా! నన్ను తిట్టకండి. నాగిరి బాగా తిలకించారు. నాబాధ కన్నారు. నాయేడుపు విన్నారు. నాతోపూస యేడ్చారు. మరొక్కసారి మనసుంచి బాగా ఆలోచించండి. అప్పుడు మీరు నన్ను తిట్టటానికిబడులు కనికరిస్తారు. అందరూ సీతాసావిత్రిలుకారే! అందరూ నసుయంతులుకారే!—నారికన్నా కొన్నిఅళులు, ధైర్యాలు వుండేవి—వాగ్ధితిలో మీరున్నట్టు భావించండి. నాదుర్భర సంతాపాంధకారంలో మీరుండటానికి ప్రయత్నించండి. ఎంతభయంకరంగా వుందో! ఎటు చూచినా అంధకారబంధురం. ఎటుచూచినా భూర శీమాతేనెనూహం. మిగిలిపోనే నేనూ వుంటే నా కీబాధ లేదు. నేనూ మీలాంటిదాన్నే; పరివ్రతితే. ఎంతకాలం ఓర్చాను? ఎంతకాలం ఆశించి నిశీక్షించాను నాభర్తకోసం? ఆశించి ఆశించి నిరాశచెందిన పిమ్మట, ఒకానొకచిత్రసంపర్యంలో, ఆకస్మికమనోద్రేకం కారణంగా, మనసుచలించి, బుద్ధిహంస్యం వహించి, దారితప్పిపోతే తప్పంతా నాదేనా? భావిస్వాస్యం నిరాశఅయితే బ్రతుకకరికి కావాలి? అతనితోక బాలితింతువుని. లేక నావంటిదునచ్చివున్న వస్తులైన స్త్రీలెండిగో నున్నా గిరికాలభారతశతంలో; నాళ్ల నవగండి. నాళ్లంపరగి యేమికావాలి? స్రుగ్ధిప్రసగ్ధిచావలసిందేనా? ఓసంఘ సంస్కర్తలారా, మీ రేమార్గం చూపిస్తారు మాకు?

రాత్రి—లేకవునయం—రమారమి నూడు గంటలకు విశ్వనాథం మాయిల్లువిడిచిపెట్టాడు. నాకు చాలపీడనీవరకు నిద్రరా లేదు. లేచేసరికి చాల ఆలస్యమైంది, బలలికకారణంగా. తొమ్మిది గంట లప్పుడే జాట్టారు.

నే నింతకాలం కనుబాగ్రతగా కాపాడుకొన్న మానసనం పోయింది. ఇప్పుడేదో ఒకటి కావాలి. విశ్వనాథం నే నేసంటే అది చేస్తానని వాగ్దానం యిచ్చాడు. రాత్రి ఆలోచించాం అంతాను. త్వరగా కాలకృత్యాలు నిర్వర్తించుకొని, మానాన్న పడకగదిలో

వుంటే వెళ్లా సతనివద్దకి. నిజంగా నే నామీగం చూడ లేకపోయాను. కాని మొంపిదైర్యం తెచ్చుకొన్నాను.

“నాన్నగారూ, మీతో ఒకముఖ్యవిషయాన్ని గూర్చి మాట్లాడాలి.”

“ఏమమ్మా! ఏమి? రా హాహా.”

“ఈవేళ మీ మిల్కలాగున విస్తృతక అమ్మగారో వున్నానని అనుకోకండి. విధిలేకవచ్చింది. నాప్రస్తుత దీనావస్థ చూడారా?”

“నాతల్లీ! మానాను. అందుకు నాస్పృహయం చూడు, యెంతరుణ్ణిస్తావు?”

“నాకు తెలుసును. నాభర్త యిక తిరిగరాక పోవటం నిశ్చయమేఅని; మీకు తెలుస నుకదా?”

“అమ్మా! తలియింక? అందుక గా యీ బాధం తానూ?”

“సరి, ఇప్పుడు నాగతి యేమిటి?”

“తల్లీ! న నేమిచేయనున్నావు? నీమీది ప్రేమచేత నీభర్త రెంత్తపబోవ సంపాను. నీసాక్ష్యమే ప్రధానంగా నే నప్పుడూ గణించాను. ఎంతడబ్బా కన్నా వెనుదీయను. కోరు. నీ కంకానాలి? నా చేతిలో వున్నపని తప్పకుండా చేస్తాను.”

“నేను పునర్వివాహం చేసుకొంటాను.”

“పునర్వివాహనూ?” అని నోరు తెరిచాడు భయశ్చక్ర్యరూపంగా.

“చూను.”

“ఎట్లూ? భర్త వుండగానే?”

“అహా, వుండగానే. తిరిగరాని భర్త వుంటేనేం, లేకపోతేనేం?”

“అది కాస్త్రుప్రమృతం కాదే! అపైని చట్టం కూడా ఒప్పుకోను.”

“ఏచట్టంలోనూ, ఏమతంలోనూమాడ లేదా?”

“అని నాకు తెలీదు. ఉన్నా వివాహమాడే చదు?”

“అహా! ఎవరన్నా వుంటే.”

“నేను చెప్పలేను—లేదు.”

“అహా! సరే.”

ఏచట్టం ప్రకారమన్నా, ఏమతప్రకారమన్నా విలుంటుందేమో!

నేను చెనకతిరిగి వచ్చేకా నీవలికి. అతడు నిచ్చుల పో కూడు. పాపం! ఆవృద్ధశిరస్సులో యెన్ని భావాలు నింపివున్నా చూ! ఎంతవేదన అణిసివుందో!

రాత్రి పన్నెండుగంటలు, వీధులుపువద్ద జాగ్రత్తగావుంటారని నేను మొదటనే అనుకొన్నాను. రెండు వీరెలూ, నానగలపెట్టి— విశ్వనాథంవద్దంబోవున్నా అప్పటికి నాదగ్గరవున్న యా. గొంల నోట్లు పట్టుకొని దొడ్డిలో, నియమితమైన స్థానికి వట్టాను. అక్కడ విశ్వనాథం వున్నాడు. గోడకెంతి ఆవలికి దిగాం. కొన్నిగజాల కక్కడ ఓజట్టుబండి వుంది. మేంస్తేమ నుకు చేరినచెంబునే కలకత్తాపోయే బండి వచ్చింది. కలకత్తాకు టిక్కెట్లు తీసుకొని, సెకండుక్లాసులో కూచున్నాం. బండి బయలుదేరింది. సుమారు అయిదుగంటల వరకు నాకు నిద్రరాలేదు. అంతకు కొంచెంముందుగానే విశ్వనాథంకూడా నిద్రపోయాడు.

ఎవరో తట్టిలేపగా నాకు మెలకవ వచ్చింది. రమారమి వువయం కదిగంటలు కావచ్చింది. ఇంకా విశ్వనాథం నిద్రపోతోనే వున్నాడు. ఎదురుగా చూచాను, శరీరం నిలుపునా నీరైంది. మాపెదనాన్న! అతడు బరంపురంలో ను్కులుమాట్టరు. రెండు ప్రక్కలా చూచేసరికి బరంపురంస్తేమనులో బండి ఆగివుంది.

“ఎక్కడకమ్మా ప్రయాణం?”

నాకు నోట మాటరాలేదు.

“బండిదిగు. సామా నెక్కడ?”

“కాదు — పనిమీద కలకత్తా వెళుతో వున్నాను” అన్నాను కొంచెందైర్యం తెచ్చుకొని.

“ఏమిటాసని? ఈయనెవడు?” అని విశ్వ నాథాన్ని చూపించాడు. ఇంతలో విశ్వనాథంకూడా లేచి సంగతి యావత్తుగాభరంగా చూపుటం మొదలెట్టాడు. నేను బాగా ధైర్యం తెచ్చుకొన్నాను.

“వినాహంనిమిత్తం వెళుతున్నాను కలకత్తా. ఈయననే పెండ్లాడేది.”

“తప్పు తప్పు. అట్టిమాట లావకు. వెంటనే దిగిరా. ఆలస్యం లేదు.”

“నేను రాను.” అన్నాను మొంకిగా.

“అట్లా అయితే యిగతామే.” అని ఒక టైలర్ గ్రాం చూపించాడు. ఈ మానాన్న వద్దనుంకి చదివాను.

“లలిత పారి పోవునున్నది—సుమారు గూ. ౧౦౦౦/- నగలు పంపిడిన కొన్నది—కాకుండా వెనకో తెలియదు—ఆ ప్రోకును పట్టివయ్యల పట్టుకొన వలయును” అని వుంది.

అలాగే చించాను.

“నాకు మీరబ్బక్క లేదు. తీసుకోవచ్చు.” అన్నాను.

“పనికిరాదు. ఇక టైములేదు; తిన్నగా వస్తావా, దొంగతనంక్రింద పోలీసు కస్టడీకి మన్నానా మీయివ్వరినీ? ఏవిధంగానన్నా నీవుజేతం కొనసాగదు. నామాటాని రా చిల్లగా.....అలాగో టైమెపోతుంది. చచ్చున” అని గద్దించాడు.

నాకేమీ తోచలేదు. టైమాన్ని తిట్టాను. ఏమిస్తా, విశ్వనాథంకేసి చూస్తూ బడితిగాను. నగల

పెట్టె మాపెదనాన్ని పట్టుకొన్నాను. విశ్వనాథం నీటు కానుకొని నిశ్చేష్టుడైపోయాను. బండి కదిలింది. నాచూపులు రుద్దమెపోయినాయి.

2

ఇక అట్టే మిమ్మిబ్బంది పెట్టను. సాధ్యమైనంత త్వరగా సొంతం కానిచ్చేస్తాను. నాకు బలవంతంగా కళ్ళిందన చేయించి నన్నీ పట్టెలో వజ్రీకారు. నానగలన్నీ వట్టపరిలో కలిసిపోయాయి. నానన్నచీరలు చల్లారిపోయాయి నాచదువు చట్టుబంటులయింది. నా సొంతదగ్గం చచ్చిపోయింది. ఇప్పుడు నేను లలితసహారి యొక్క శిల్పరంజనాన్ని. నేనా, నావైనుపక్ష—వాన్ని చూచి నేను, నన్ను చూచితిడి, నేనుస్తోవుంటాం. ఇప్పుడు నాకు సామేవకావు. ఒక్కొక్కప్పుడు చిస్తే గానామా అనిపిస్తుంది. నానికే అడ్డంకు లేర్పరిచారు. పోనీ, ఇలా నావిసాదిమండా ప్రపంచానికి జల్లబోసుకొని నుగోహరి పెట్టెపెట్టుక గోపనంచేదామని, దీన్నతిహంగతనంగా వ్రాసే పంపాను. అట్లాగన్నా నాఆత్మకే శాంతి కాస్త కలుగుతుందేమోనని. నాచరిత్ర సమంగాయిరినవాళ్లు చచ్చిపెనని నేనగుతును. విశ్వనాథం యిప్పుడొక్కడే వున్నాడో గుహరికే తెలిసినది.

“నవనకలాడి అనిపిశలాలీ నలిగిపోయింది. శరచ్చంద్రక కిశిలమెపోయింది. ఆమెతో ఆపట్టునికే కాకుండా—అనిపిస్తానక్కలకంతకు? సొంతదగ్గలస్మిస్తవ్విచెప్పేసింది” అని ప్రజలంతా వుంటానని వింటాను.

అన్నట్టు మరనాను. ఇప్పుటికన్నా వచ్చిందేమోనని అనుకొంటారేమో—నడనిమినల్లయిందా—మరి వర్తమానంలేదు ముందుకే నాధర్తనుంకి!

శ్రీ కృష్ణనవరత్న గీతులు

శ్రీ విక్రమచేతవర్క

౧

వినతఃకృష్ణ, రాగధనులును ద్వేషయు
క్తులును నిన్నుఁ జెలియఁగలరే? యోగి
మానసాంబుజాతమందీర—మాధవ—
విక్రమేశ్వర్యవినుతకృష్ణ.

౨

తవ్యస్పరణరజంబు దగిలినయంత నె
గౌతముని పడంతి పాతకములఁ
బోసి ముక్త యయ్యెఁ బరమపాననామ—
విక్రమేశ్వర్యవినుతకృష్ణ.

౩

సుప్రవాళత్యూసుకుమార హా సిదు
పదయుగంబు నాత్మహృదయమందుఁ
దాల్చి గోపికాళి దనివినొంచెనుగాదె?
విక్రమేశ్వర్యవినుతకృష్ణ.

౪

వెనుగుగొట్ట మూఁది వేడుకగనువాఁడ—
పనపుపచ్చచాయవలువదాల్చి,
మోసగించితిగద ముక్కంటి నతివపై
విక్రమేశ్వర్య వినుతకృష్ణ.

౫

పుష్పరాగకలితపుష్పలిహము పుష్ప
కొలుకు నెఘకుమాడ్కిఁ గోవిదుండు

నిన్ను నెల్లదోట్ల నెమకెడు సర్వదా
విక్రమేశ్వర్యవినుతకృష్ణ.

౬

నిన్ను నజ్రహస్తుఁ డెన్నక గర్వియై
పరిభవింపఁబూని భంగపడుచు
నిన్ను వేడి నీదు మన్ననఁగనె దొల్లి
విక్రమేశ్వర్యవినుతకృష్ణ.

౭

నిఖిలదేవపంద్య, నీలిలితాకృతి
నొక్కమాటు నాకు నొనరఁజూపు
మంత్రేచాలు; నింక నన్యంబు నడుగను.
విక్రమేశ్వర్యవినుతకృష్ణ.

౮

కుదురుబత్తిలేని గోమేధహయమేధ
కర్తలైనను నినుఁ గలియలేరు;
భక్తియొండె నిన్నుఁ బడయుసాధన మాను.
విక్రమేశ్వర్య వినుతకృష్ణ.

౯

ఘోరపాపచయవిదూర—జనార్దన—
రాధికామనోహరా—ముకుంద,
యనుచు నాదునాల్క నినుఁ బిలువఁగనిమ్ము
విక్రమేశ్వర్య వినుతకృష్ణ.

తెరచాపలు

కొ. సరసింహాచారి

తెరచాపలను చీపురుపుడకలతోగాని, టంకాయఆకు, లేక తాటియాకుఈనెలతోగాని, నన్నని బద్దలుగా చీళ్ళబడిన పెదురుతోగాని అల్లవచ్చును. పెద్దచాపలను చేయుటకు పెదురుబద్దలే తగియుండును. పుడకలలావునకు తగినట్లు దారము ఉండవలెను.

ఒక చాపకు అడుగంచునకును, పైయంచునకును రెండు గట్టి పెదురు కర్రలుగాని, పేముతునుకలుగాని యుండవలెను. ఇవి చాపకు ఆధారములు. ఈ ఆధారపు కర్రలలో నొకదానిని (ss చిత్రము A) రెండు స్తంభములకుగాని, లేక మేజాబల్ల యొక్క రెండుకాళ్ళకుగాని (ll చిత్రము A) గట్టిగా కట్టుకొనవలెను. ఆ కర్రపై రెండు దారములను రెండుదోట్ల దండగావేసి వాటి కొనలకు బరువునకుగాను రాళ్లను కట్టవలెను (a b, a b). పిమ్మట చాపకుగాను సిద్ధపరచుకొన్న పుడకలలో నొకదానిని దారములపై నుంచి పట్టుకొని (o, o చిత్రము B) a, a అనుకొనలను s, s, అను ఆధారపు కర్రకు వెనుకక్రక్కకును, వెనుక నుండు b, b అను కొనలను ముందు క్రక్కకును

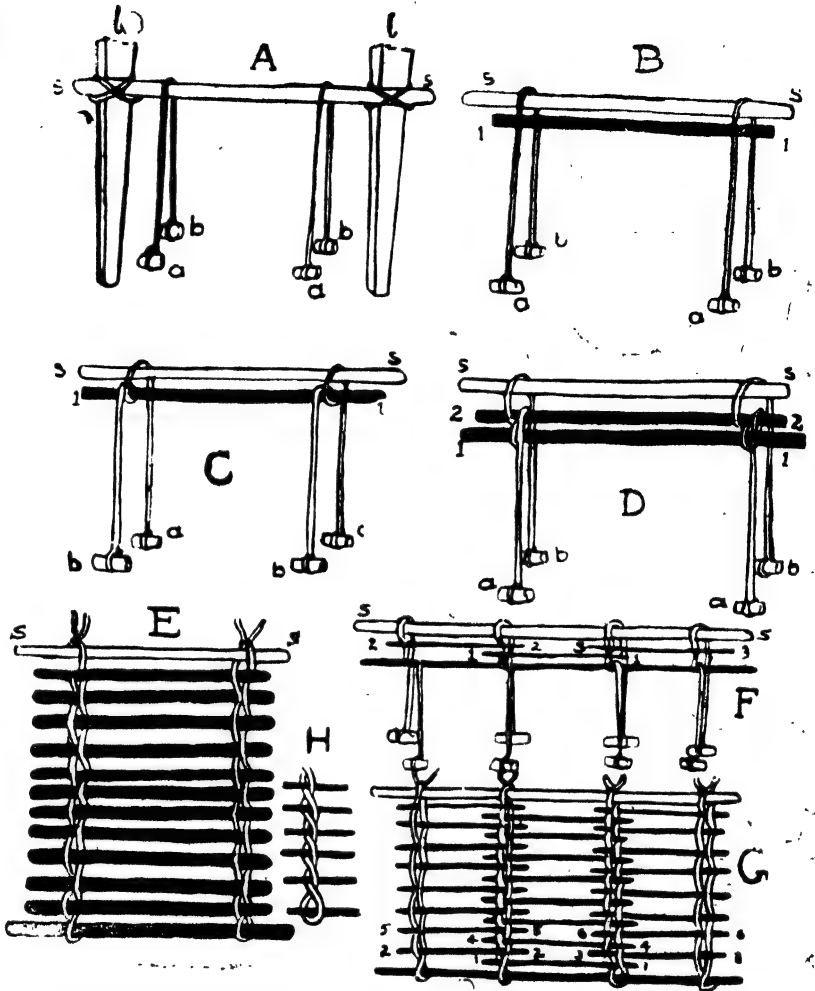
వేయవలెను (చిత్రము C). పిమ్మట మరి యొక పుడకను తీసికొని మొదటి పుడకకు పైవైపున పెట్టి, ముందుండు b b కొనలను వెనుకకును, వెనుకనుండు a a కొనలను ముందునకును వేయవలెను (చిత్రము ౨, ౨ D). ఎస్పడును మొదట ముందుండు దారపుకొనలను వెనుకకువేసి తర్వాత వెనుకనుండు కొనలను ముందునకు వేయుచు రావలెను. ఈవిధముగ కాపలినన్ని పుడకలనుకట్టి కడపట దారపుకొనలందలి రాళ్లను విప్పివేసి ఆకొనలను SS అను ఆధారపు కర్రకు కట్టివేయవలెను (చిత్రము E).

ఇట్టి చాపలను పెద్దవిగా అల్లవలె నన్న చిత్రము F నందలి విధముగా ఆధారపుకర్రపై నాలుగు దారములను వేసి చాప అల్లవచ్చును. దారములమధ్యగల దూరము పుడకలపొడవుకన్న తక్కువగా నుండవలెను. మొదట పొడవగు రెండవ ఆధారపుకర్రను దీసికొని, చిత్రము B యందలి విధముననే నాలుగుదారములపై నుంచి, వాటిముందుకొనలను వెనుకకును, వెనుకటి కొనలను ముందునకును మార్చివేయవలెను.

పిమ్మట మధ్య గల రెండు దారములపై నొకపుడకను (చిత్రము F) ఉంచి ఆ రెండు దారపుకొనలను మార్పవలెను. తర్వాత ఎడమ ప్రక్కను గల రెండు దారములపై 1, 2 అను పుడకను పెట్టి వాటికొనలను మార్పవలెను. అటు పిమ్మట కుడి ప్రక్కను గల రెండు దారములపై 3, 3 అను పుడకనుంచి దారపుకొనలను మార్పవలెను. ఈరీతిగ పుడకలను కట్టుచువచ్చినయెడల

చిత్రము G యందలివిధముగ చాపవర్పడును. పుడకలకుబదులుగా మధ్య మధ్య నట్టివేరును గూడ పెట్టుచువచ్చినయెడల వట్టివేరుచాపవర్పడును.

ఒక్కొక్కదారమును ఆధారపుకర్రపై సగము ముందు ప్రక్కకును, సగమువెనుక ప్రక్కకును ఉండును. అల్లికయందు ఒకకొన

ఒకమారు కుడిప్రక్కగావచ్చినయెడల దానిని రెండవమారు ఎడమప్రక్కగా వచ్చునట్లు వేసిన అల్లిక యూడిరాక గట్టిగా నుండును (చిత్రము H). అపుడు దారపుతీసు మెలికలు తిరిగినట్లుండును. పుడక లన్నియు కట్టిన తర్వాత వాటిపై మనయిష్టానుసారము చిత్రములనుగూడ కుంచితో వేయవచ్చును.

(All rights reserved)

అన్నమైన దోయమైన ద్రవ్యం బైన
కాకమైన దనకు జగుగుకొలది
నతిభిజనుల కడ్డమాపక యివరేని
లేనివారు పువమి లేనివారు.

అనేది చాలా గొప్పవాక్యం. వరచేలములో, మాడలో, ఫలములో, వన్యములో, గోవులో, పొరులో, రత్నములో, రఁములో, విశిష్టాధ్యక్షములో, కన్యలో, కరులో, కాంచనమో, నితనములో, గ్రామములో, ఘోషములో, ధరణీభువనమో—ఇంపి ఇవన్నీ అని నిర్ణయించి నోరుగొప్పగానే చెప్పులో పెట్టి నీట్లువదిలే దాతలు లేరు. కృతయుగంలోని అప్పుడు లేదనేముక్క లేదు. స్రుతియింటా పచ్చితోరం. లేదంటే బిచ్చం పుట్టేది. ఇంత పెట్టేవారు. ఇప్పుడో! పెట్టేవారు ఏమారైనా కనబడవం తపివు గా, లేదని చెయ్యి చాచేవారు ప్రబలుచున్నారు. కాలం మారింది. రాజ్యాంగాన్ని బట్టి సంఘం మారినది సంఘాన్ని బట్టి రాజ్యాంగం మారినది. ఎన్ని మార్పు లొచ్చినా, రాకున్నా ఏరాజ్యాంగంలోను, ఏసంఘం లోను, ఏ సంస్థలోనునూ కుట్రలు, కోరికలు తక్కువ. ఉన్నా కర్ణభాకను, అర. సామాన్యపౌరు లలో బీదలెక్కువ. నోరు ముక్క అనేది విశేషంగా పున్నా చేత కానీలేనివారున్నారు.

బిచ్చంలో యాచకుడు, దాత స్థలంచేసికొని పద్మకొని ఒకరినొకరు కాగలించుకొని మార్చున్నారు. యాచకునికి అవకాశం పని. దాతకు యివ్వడం పని. ఇష్టార్థములు యిచ్చినవి కటాక్షించి, తిరగొట్టకుండా యాచకుడు పుచ్చుకోడం కేవలం సంతృప్తి అని మనం అనకూడదు. భిక్షగమనానికి యుఖ్యం చేదరికం అన్నా కొంచెం నిదానించాలి. యాచకుడంటే పరిపూర్ణం ఎప్పుడు కలిసిరాదు. కవిసార్వభౌముడన్నట్లు, తిరిపెమున కిద్దరాండ్రా అనవలసిన శివులు

శంకరులు వుంటారు. ఇంతకు దాత కలవాడనాలి. అతనికి ఇచ్చేస్వభావం ఉండాలి. నప్పుడు దాత పెంపుసొంపు తలవంటే నొందెదగా యాచకుని పయన మనమాడదు. దాత రాజాధిరాజై నా నిగిలం అవకాశం తగువు కాదు. తనకు లేనిదాత యాచకుని పుత్రతాను. దాతలు పొడగట్టునే, దానం చేస్తే సకలలోకం కష్టపడినా మోద్యరించాలి. కొందరిని చేరాలి. మరికొందరికి స్తుతి దీప్యోపకరణం. కొందరికి మాత్ర పెరింపు. సాష్టాంగంగా పడితే ఒక్కొక్కదాత యివ్వవలెనాను. శుభ పంకిచ్చి తాటిపండు లాగే దాతలు మందిరినుంచీ జాగ్రత్తపడతారు. ఇంట్లో గల భవము వైదుభాగములు చేసి కామానికి, అర్థానికి, సర్వానికి, యశమునకు, ఆశ్రయబంధానికి యివ్వాలని జాత్రుకారుడు ప్రాశాదం చేసి నాకిహి మేం పోయింది? అదా యిచ్చేవాడు, నేనా అని ఓదాతిగాడు పాడంచారు. ఆయన్ని సంగోపపెట్టడానికి యాకాలంలో అది ఆచరణీ యముకాని, స్మరణీయంగా కాదని యాచకుడు మాటుమల్లించేసరికి దాతమనసు నుగులపడింది. అందుచేత దానము అయితే యివ్వలేను, దండ్రినే పెట్టుకొని పట్టింపే మిరింది. దాత యిచ్చి చెడ తాను, యాచకుడు తెచ్చి చెడవనేది మూర్తిమైంది. 'కొరతచేయక నిచ్చుపురుషుడు చెడకుడు' ననే ఆశ్లోకి అంతా ఆమోదిస్తారు. కొన్నివేళ్లు పెట్టు కున్నారు కొందరుదాతలు. అర్థిని పొమ్మనటం దని కొందరి దాతల నియమము. కొన్ని మిమలు చెపు లేనే కొందరుదాతలకి కన్నుకుంది. కొందరు దాతలకి "ప్రదానం ప్రచ్ఛన్నం గృహముపగతే సంధ్రమవిధిః ప్రియం కృత్వా మానం." అనేది పరమప్రమాణం. దాతలలో యిచ్చి లేదనేవారు, యివ్వక లేదనేవారు, యిచ్చిచెప్పుకొనేవారు, చెప్పకుండా యిచ్చేవారున్నారు. ఇవ్వకుండా చెప్పుకునేవారు గలరు. మరచిపోలేదు వివాసంగతి, మంగళవారం మల్లీ కనపడం డనేవారున్నా

రు. ఇచ్చెదను, యివ్వను అనేవిషయం పెట్టిపోపెట్టి పెద్దతాళం వేసి, కాంతియుతంగా కడుగు రాశిపడేనాల్లున్నారు. దొంగదారలు, దొంగయాచకులు పిల్లిమీద ఎరుక, ఎరుకమీద పిల్లిలాగు క్రింద మీద పడుతూంటారు. బ్రతికివుంటే బయటకు ఏరుతుంది అని వీరి చెలగాటం. చూస్తూచూస్తూ చిన్నవిషయాలి ఉరెట్టుకోరుగా చీవలు భాగ్యవంతులు. “దానం భోగో నాశ స్త్రీస్త్రోగతయో భవంతి విత్తస్య” అనేముక్తులు లోకాదభవంతో అన్న ముక్తులు. కనం యితరులకి యివ్వడమేనా వుండాలి, లేకపోతే తమ అనుభవించ నేనా అనుభవించాలి. లేకుంటే “తస్య తృతీయాగతి ర్భవతి” అన్నారు. ఇహానికి పరానికి పరోపకారపరా యత్ర వుండకం మంచిది. దాతకు యీవిధమే తీవి.

భిక్షుకుడికి కావలసినది ఓపిక, పట్టుదల. కొందరు వినయం వుంటే రాజీస్తుండున్నారు; మరి కొందరు వినయం గినయం లేనిది ఎరువు తెచ్చుకొము అని ఆచరణరూపేణ చూపారు. జేహోఅని అడగడానికి పూనుకున్నప్పుడు లజ్జకి నెలవుచెప్పడం మొదటి కర్తవ్యం, కార్యక్రమంలో. కఠికోక్తులు చెలితాకనట్లు పూరుకోడం ఆత్మనిగ్రహం. లోలోప నీడుకాకపోతే మరి దారలు లేరా అని నిరసించి సంపన్నీపడం, పైకి మాత్రం చిరునవ్వుప్రకటించడం, ఇచ్చినాసలే, లేకున్నా సలే మనం తెచ్చిందీ లేదు, తీసుకొనిపోయే దీదీ లేదు అని గుండెనిబ్బరంగా ప్రవర్తించడం తత్త్వం. కాని ప్రతియాచకుడు యీతీరుక వుంటాడా? మనిషి కోలేనులు. కొన్నివోట్ల బిక్కిముఖం చాల్చడం. వేరొకచో తండ్రి చిన్నతనమండే పోయావని తప్పు చూటాడడం. తల్లిలేని తోలిబాలుడనని చెప్పుటకు తరి ఫీడుకావడం. చిచ్చం పుట్టేందుకు బ్రతికివున్న తారని కోణ తొండ్లెమూట్లు చంపడం, కంట తడిపెట్టడం. ఇంతో అంతో తెలివివుంటే ‘అమరా నిర్ధరా దేవా’ అని అమరం ఏకరుచెట్టడం. కరెంటుపాటు పాడి కాసిడల్కు లాగడం. ఎల్లాగైనా కరుణపుట్టించేందుకు భావప్రకటనచేయడం చూమాలు. ఇంకా గంగి రెద్దును గ్రామాలలో త్రిప్పడం, గారిడీచేయడం,

గడకరెక్కి గంతులెయ్యడం అడగంటలేదు. తద్ద నోజుల్లో త్రోవనడ్డగించడం. కొందరు గారికర్థాగం పాడుతు గావురుకక లేస్తారు. కొందరు కేభగవన్నామ సంకీర్తనం అని గజ్జకట్టుకుని అడతారు. కొందరు చిర తలు చెవులు తడకలుకట్టెట్టు వాయిస్తారు. మూగ నోముపట్టి నోరుతెరువని యాచకు లున్నారు. వారు జేగంట వాయించి జరుగుగా వారిరాక నెరిగించెదరు. కాలో చెయ్యో తెలిందని పాతగానను విననివాడికల్లా భుజుపట్టుకు మాలేసి వినిపించేవారు కొందరు. రైలులో ‘రామనామ మెంతోరుచిరా’ అనో, ‘రామ నీసమాన మెవరనో’ పెట్టెచుట్టూ ప్రదక్షిణం చేస్తారు. భజ గోవిందశ్లోకాలు బజాయస్తారు యాత్రస్థలాలి కాది యుంటారు. యమకింకరునిలా వదలక భట్టాకపుపట్టు పడతాడు. మనము యింతనిస్సహాయలమా అని విసుగు, కోపం. ఆశ్చర్యం, ఒకేమాటు పుడతాయి. మసలి వాడైతే కర్ర చేతబట్టి చెముడు నటించుతాడు; గడ గడ నడుచుతాడు. ఇవి సామాన్యం. ఏవిధంగానో ఓ విధంగా దారని కనుక్కోవమే యాచకుని స్వయం కృషి. ఒకరి కుందనీ, తమకు లేదనే భావం లేకపోలే యాచన బయలుదేరు. అనుకులహరి బొంతను కప్పు కోడం. చింఠిరిబట్టల ధరించడం. జోలి భుజాన వేసు కోడం. అడుయపాత్రం చేత బూనడం. పట్టెవర్ణాలు వీరైతే పొడగ్గా దీర్చిపెట్టడం. ముందంజవేసి దానం యిచ్చేందుకు తగినకారణం దాతమందు పా: వేయడం. దాత పెంకిజనాబు రిస్తే చాలుచాలు మాకు మరో రున్నారు అనడం. ఇస్తే, యిచ్చారన్న కృతజ్ఞత లేక పోడం. నిన్ను నిచ్చారు కనుక యివాళ పారవేయిం చాలి అని యాచకుడు అనడం. ఇవాళ పెట్టిం చారు మీధార్థాన కేపుమాడా దొరుకుతుందని ముం గాకట్టుకోడం. పిడికను పడ్డాక పిడెవకో మన మెవరమో అన్నముఖం పెట్టి గడప చాల్చడం. సంతో షికి ఎప్పుడు సుఖమే జరుగుతుంది. సంకుప్తుడే మూడు జగల పూజ్యుడు. ప్రాప్తమైన లేకమైనా పదివేలని తృప్తిచెందనివాడు సత్తదీపములనైనా చక్కబడదని చాడుక. కాని లోకంలో పెడిలేనే పెళ్లి. లేకపోతే

నిజాం సాగర తటాక చిత్రములు

(H. P. P. S.)

౧. నిజాం సాగర తటాకము

౨. వేటూర్ పుణ్యములు

తెలుగులు. ఇన్నే దీదనలు, లేకుంటే తిట్లు. బిచ్చానికి పోయినా బిరువు తప్పదు. దాత యిచ్చింది యాచకుడు అనుకున్నది, ఆశపడ్డది కాకపోలే ధర్మాన్ని గురించి పెంకులెగిరట్టు చర్చ జరుగుతుంది. ధర్మం ఎల్లా చెయ్యాలి, ఏమి చెయ్యాలి దాతకి వుండేకంజరుగుతుంది. మరీ ముక్కుపింటి యాచకుడు దాత నెత్తిని నేసిన రవన్న బియ్యం రాలుస్తాడు. బిచ్చం ఎత్తడంతో అచ్చంపూడా నడుస్తుంది. ఒకటి ముగ్గుం చూస్తే యిచ్చనివాడుమాడా రెండుగింజ లేస్తాడు. ఇంకొకటికి మెతుకు వుట్టదు.

ఆదిని శిష్యులు గురువుగారికి కాళ్లు గ్రుద్ది, మధుకరవృత్తిచే జీవించి, జీవితమందిరి సుఖపుబరువులను, రసస్వాదలను తెలుసుకునేవారు. భిక్షుటనం చేస్తే కష్టం ఒంటికి నాటి రెండుముక్కు లంటుతాయి అనే పాతచదువు. ఎవరిడెత్తెట్టి వారు మార్పుకు తినడం కొత్త చదువు.

ముష్టిఅనేది అభీనయ హస్తవిశేషం. మరేవీ లేదు. దాత యాచకునికోసం వెతకడు; యాచకుడు దాతని వెంటజించును. నాతని ధనము; యాచకునిది ఆశ్రయంపు. దాతని చేరు; యాచకునిది పేదరికం. దాతది ఆర్జన; యాచకుడిది సోమరితనం. దాతది సేవ; యాచకునిది స్వతంత్రతనం. దాత కొకయిల్లు; యాచకునికి అన్నీ యిల్లే. దాతకు లోకజ్ఞానం లేదు; మాచుచుంటున్నట్లుంట్లు లేవలేదు. యాచకుడో! దూరని యిల్లు లేదు. తిరుగని వీధి లేదు. చూడనిపట్నం లేదు. బోల్తా కొట్టించని ప్రభువు లేడు. పిల్లిమంత్రములతో క్రిందకు దొర్లని దాత లేడు. యాచకుడందరి నెరుగును; అందరి నెరుగడు. అందరు ఆవులే. అందరు క్రమపులే. నీచవృత్తి అని గిట్టనిప్రపంచం అనుకుంటుంది. కాకిమాక! బట్టి దయాధర్మపుడయం వుంటే యాచకుడు మెచ్చనిమాట నిజమే. ఓత్మణం ఇయ్యాలి.

నిష్కామకర్మచెయ్యడం అంటే ఏమన్నమాట, ముగ్ధుడొకరి అడుగులెట్టా మన్నమాట. అల్లాటి కర్మ

చేయడం అరుదు. మంచిచేసి, ఆమంచికి రెట్టింపుగా రాబట్టాలనేదే దాతకు కోరిక. యాచకునికి లేనిది పోగు, జేసుకుందాం అనికోరిక. దాతకి కొంచెం ఎక్కువ అనుగులే కోపం. పదిమాట్లడిగినా కోపం. ఇక కొంచెం యిస్తే నీంకొంప మునిగింది, యితల్లెగు యిచ్చాడని యాచకునికి కోపం. మోహాన్ని దాత, యాచకుడు తొలగించుకోలేదు. దాతకు లోభత్వం అంటే, యాచకుడు—పరమలోభులు. దాతకు యాచకుడు గర్వంకోరికిపోడు. ఇష్టినయ్యా అంటే వుచ్చుకొంటి వయ్యా అంటారు. దాతకు దాతని చూస్తే ద్వేషం. వాడిముఖం వాడుమాడా ధర్మమా, పిల్లికి బిచ్చం పెట్టని పలుగాకేవల అని ప్రవారంచేసుకుంటారు! యాచకుడికి యాచకుడికి వస్తావుకం, ఒకరికంటే ఒకరు ఎక్కువ బావుకుంటున్నారని. మొత్తంమీద దాత, యాచకుడు అరిషడ్వర్గాలలో పడి యీగు కున్నారు. తలచిచూస్తే ప్రతివాడు లోకంలో దాత కాలేదు; యాచకుడు కాలేదు. స్వలాభం వదులుకోడం కోటి కొకరు. అందుకనే ధర్మసత్రాలు కొందరిపేరట కలవినవి. పూర్వ హానలు కొందరికొరకే వినియోగ పడుతున్నాయి. చీదతనం అనేదానికి నిరూపణ లే దక్కడ. నిదర్శనాలున్నాయి. నాగరికం అనేది మాయరూపం అవడంబట్టి ఎవరు కలవాడో కనుక్కోడం పటాభోపంచూలాన్ని పైకేలేదు. అంతా శ్రమం కులులాగే అగపడతారు. కారు నడుపుతారు. కోర్టు కడతారు. కట్టెగీలు చేస్తారు. ఇట్టిదాత లుండడం ముప్పని మీరు భేదపడ నక్కరలేదు. యాచకులలోను గొప్పయాచకు లున్నారు. ఈకాలంలో గృహయజ్ఞ మనికి వూపిరిపిల్చేందుకై నా తీగుబడి లేదు. అందు కనే వారు చాలాకాలం బ్రతకడం లేదు. బ్రతికినా దానంధర్మం చేయడానికి తన తరపున యితరులను నియమించి మరీ చేయిస్తాడు, పుణ్యం ఎల్లాగు వస్తుంది కదా అనే నిబ్బరంమీద. పోనీ కుశీలయగు గృహిణి చేయూడదా అంటే ఆపెకు జనరత్ ఎల్లెక్కుమీద, బాయింటుకుమిటిరిపొద్దుమీద మోలెక్కు. అందు చేత ధనికుల్లోలో పనిచేసే వంటవాడి బిచ్చానికి

దాత. వాకిట్లో జవాను దాతే. దాత లోభి అని యాచకుడు తిడితే అని ప్రత్యక్షంగా పొందేవారు యింటిని కాచుకొనియుండు బత్తెగాళ్లు.

భిక్షకుని కాస్తదూరంగానే వుంచమని కామ కాస్త్రంలో వుంది. కాటిల్లుని కాస్త్రంలో రాజుకి బుద్ధి చెప్పాడు, బిచ్చగానివేషం తరుచు వేసేవేయింటి, రాజ్యంలో ఆనుపాను తెలిసికొని మెలకువగా పని చేయమని.

ఏకాకిమండవాడై పోయి ఏమాత్రం ఆసరా లేకుండా ఎత్తేముట్టి ఒకటి. తాత్కాలికంగా ఏదో మిమిద స్వలాభాపేక్షతో వేసే యాచకుడివేషం ఒకటి. రాత్రిముట్టిలో విశేషం అని కొందరు బహులు జేరారు. తెల్లవారగట్ల కొందరు. దీపాలవేళ, పశువు లింటికి వచ్చేసమయం కొందరు పాటించేవరు. బిచ్చ గాడు కాలచక్రాన్ని చేతులో పెట్టుకుంటాడు. కథ మార్చుతాడు. బొబ్బిలిపాట దివ్యంగాపనిచేయగల చను కుంటే గొంతుక సవరించుకొంటాడు! యాచకుడికి శత్రువర్గం, అనగా వుండకూడనివి రెండున్నాయి: ఆత్మ స్తుతి, పరనిందా. ఆత్మస్తుతి కొంచెంవుంటేగాని కటికి దాతని గెలవడం కష్టం. ముఖ్యంగా భిక్షదొరకేదాకా పరనిందమాత్రం ఏకోశాన వుండకూడదు. బిచ్చానికివెకిలే విడికె డిబ్బి పామ్రునువారు, పట్టెడెట్టి పామ్రునువారు, కసిరి పామ్రునువారు, కర్రపుచ్చుకునేవారు, నీకు కాలు గ్రుడ్డా, కన్నుగ్రుడ్డా కరువుకాలం పో అనేవారు, చెయ్యి వూరుకోలేదు నడవం డనేవారు, భోజనాలవేళ వస్తావు బుద్ధిలేదా అనేవారు, గుమ్మంఅవతలకి గంటే వారు, వాకిట కుక్కను పూసుకొలిపేవారు, మాటా మంటి చెప్పకుండా నిలవేసేవారు, కానీ గిరగిరిత్తి ముఖమిద విసిరేవారు, హిందీలో ప్రవేశమున్నట్టు జాప్ ప్రయోగంచేసేవారు, కూలివారి చేసుకోఅబ్బాయి అనేవారు, తోచినట్టు చేతితోను, నోటితోను చెప్పి పంపిస్తాను. వీటికి పాటించనివాడు బిచ్చగాడు. నాకు లేదనేభావం యాచకుడికి దాతకుకూడా వుండకూడదు.

యాచకవృత్తిలో కొన్ని సుకువు లుండబట్టి దీనికి కొందరు ప్రజలు నమ్మకంగా పూసుకుంటు

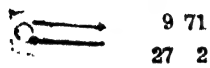
న్నారు. బిచ్చగాడంటే అందరికీ నిరసన; అందుచేత ఎవరు చూడరు, కనుక్కోరు. నెంబరు టూ ఏమిటంటే, వేషంవేయడం సుకువు. ప్రతిబిచ్చగాడు నేరస్థుడిని అందుచేత నిరూపణచేయకూడదు. ప్రతిబిచ్చగాడిని పిలిచి, కాచుకో క్రిమినల్ ప్రాసీజర్ కోడు నీమిద ప్రయోగిస్తున్నాం, నీవు నీపాట్ల బోసుకుంటున్నట్టు న్యాయంగా చూపెట్టమంటే వాడితరంకాదు. పాపం ముష్టిబెధన అని దాకపోనిస్తే నేరస్తులందరికీ అభయ మిచ్చి, ముష్టివేషం వేయండోయని హుకుం అందజేసిన ట్టివుకుంది. నేరంలోను చదువులున్నాయి. పాతా లున్నాయి. దొంగల గుంపులలో అబద్ధం ఆడడం అనేది రోజూ పనిజేసుకొని చిన్నపిల్లకి తల్లి, తండ్రి నేర్పు తారు. కోడిపెట్టనో, కానిడబ్బునో లాక్కురావడానికి మార్గాలు నూరిపోస్తారు. బాలురు బాగా పనిచేస్తే బహుమతు లిస్తారు. అన్నిటికి అభ్యాసం కాదండీ మూలం! గుంటడని మనం వూరుకుంటే, గొంతుకకోత దాక చేయగలను. నేరస్తులకి భిక్షువనంకూడా అభి మానకాస్త్రమే. నేరానికి వీళ్లు, పునాది, రంగస్థలం, పాత్రపోషణలు నిర్ణయించుకోవడానికి యాచన సమ్మో హనాస్త్రం. కాని ప్రతినేరస్తుడు ముష్టిఎత్తుకునేందుకు సిద్ధపడనక్కరలేదు. అయినా బిచ్చగాడు కంటపడి నపుడు కపటవేషధారి వీరు అని పరిశోధకుమ లోలోన విమర్శించుకుంటాడు. ఒక్కొక్కవ్యక్తికి ఒక్కొక్క నేరంమీదే మనసుపోతుంది. ఒకరకం నేరం రుచిమర గడంచేతను, ఇంకోవిధమైన నేరానికి వేరే కృషి కావ లసివుండడంబట్టి, సాధారణంగా నేరం మార్చడు. ఎన్నోరకాల నేరాలల్లో బుర్రదోపి, వాటిల్లో పట్ట భద్రులైనవారు కలరు. ఎల్లాగైనా బిచ్చమెత్తడం, దొంగతనం బాగా మిలితమవుతాయి.

దొంగిలించడం రెండుముక్కల్లో చెప్పాలంటే చోరీ అనాలి. ముందుగా ఓ ఆసామికి చరాస్త్ర అనేది స్వాధీనంలోవుందందాం. ఆచరాస్త్ర అనేది తోలుకుపోయే గొడ్డోగోదో, తగగొట్టుకుపోయే చెట్టో చామో, లాక్కు పోయే బండియో పత్రమా, తినే కూడో, నాయించు కునే గంటో, తొడుక్కునేంటి చొక్కాయో, పెట్టు

కునేంటి కుండనాల జోడో, గృహిణి వంటినగో
అవచ్చును. మరోరికి యీచరాస్తి మనపాలు జేసుకో
వాలనేకడుపుబ్బ పూర్ణంగా కలగాలి. ఆస్తి స్వాధీ
నుణ్ణి, అడగడం నుడవడం లేకుండా లోని రాజనాలి.
ఉన్నపుడేకాన్ని ఏమాత్రం అయినా కర్తవ్యముగా పాలి.
మనస్సులో దాచుకుకూర్చుంటే పుద్గళాన్ని దూరిమనం
చూడలేము. కనుక యీసూచన. ఇంతకు కర్తవ్యం
డవుతాడు. కాబేయవం అనేది క్రియ. వస్తువు పోయిన
నాడిని కర్మం. చోరత్వాన్ని బంధుత్వం అనేది
మాదా అడ్డలేగు.

దొంగకి ఎవరిస్వాధీనంగా ఏమున్నది తెలి
యాలి. మనిషిలోలోపాలు తెలియాలి. ఇంటిలో
లోపాలు తెలియాలి. హక్కుదారుడు జెర్మియను
వేసినమయం ఆకట్టాలి. ఏదేది ఎల్లా లాగాలో కాం
తంగా పురమాయించుకోవాలి. లాభం నష్టం తూచాలి.
దొంగిలించేదాకా అగోకాంక్ష. చిక్కుకుంటే చావు
పర్యంతం చేస్తారుగామరి, అందుచేత, పిగ్గులోపాములాను
నాగస్వరం వూచుకూంటే మనం తలుపుతీసుకు మా
స్తున్నట్టే వుంటుంది. పెనటిదారమ్మకు బంగారపు
పంట అన్నడే పరుగులై తిపోతుంటుంది. ముప్పికొచ్చి
ముంపు నిలిచినట్టే వుంటుంది, చేతికందినది అవతలకు
జేరుతుంది. సోదచెప్పిసో తపబి: న్యుమకినట్టే వుంటుంది,
యింటిపట్టు యిల్లాలికోటమ్మకు దొంగలకు జారి
చూపుతుంది. నేవకుడు చాలా నమ్మకంగా వున్నా
డని పొగిసినట్టే వుంటుంది, యింటో డబ్బు పెట్టెకి
రెక్క లాస్తాయి. తుర్రు మంటుంది. నేవకా
అంటే పలుకువా రుండరు. కొట్టి లాకోడం
దొంగకి పరువునష్టం. తెలివితేటలుకామా చూపవలసి
నవి! దొంగ, ఎవరైనా గుమ్మం ఎక్కటపుడు కనబడితే
వేసుని తగినట్టు భావ మారుస్తాడు. లేకపోతే దొరికిం
దాంతో దొడుతీస్తాడు. మన తత్త్వం నేరగానికి
ముందు తెలుస్తుంది. వాని తత్త్వం మనకు వాడు తెల్లి
పోయాక తెలుస్తుంది. కావలసినవన్నీ వచ్చాక స్కీము
తయారవుతుంది. బుడబుడకలవాని వేషంతో పుట్టే
ముంచుతాడు. ఫకీరువేషంతో పన్నుగడ సాగుతుంది.

పైగా బిచ్చగాడంటే కరగని స్వాదయం లేదు. ధర్మం
యివ్వలేదంటే అది వేరేసంగతి. తలుపులు, గొల్లలు,
రాకకు పోకకువీళ్లు, యింటిపాంసు, సరిహద్దులు, యింటో
ఏముంగో, ఎవరున్నాగో, ఎవరి కెవ రేమవుతాగో,
ఏవీగూలో ఆస్తిపరులున్నాగో, ఏయింట ఖాతరీ
లేదో, ఏమూల మంచాలు అమర్చాగో, ఏపంచని
చేతిగిడియారాలు పడివుంటాయో, ఏపట్టుఖండా
ఎక్క డుందో, నిలబడ్డనిమిషమూ ఒళ్లంతా కట్టుచేసు
కొని నూస్తాడు. చిచ్చుపిల్లలుంటే చేవిపోగులు కాపాడు
తాడు. నోరెప్పుడు అరుస్తాడు. ఎంతసేపు నిలబడడం
సమంజసమో అంతసేపు కాలుకడపడు. అనుమానం
ఎంతమాత్రం యితరులలో కలిగించడు. నేవకులు సత్య
సంగులు కాకపోతే వారి కోత్యం యిచ్చి రాజీ
పూర్ణంగా పడతాడు. అందుకనే ముప్పినాడిని యిచ్చి
యివ్వకో వెంటనే పామునాలి. అందుకనే యాచకుని
గుమ్మంతవల నిలవమని పెట్టలు హెచ్చరిస్తారు. లోప
లకి రానివ్వకపోయినా నేగం జరుగుతే అదోగమ్మత్తు.
పెన్నీ గూలో కాబోలును, ఆరిబాబాగారి యింటికి
దొంగ లొచ్చి సుద్దముక్కతో తలుపుమీద గుర్తుపెట్టు
కున్నాడు. ఈ విషయం చిన్నపుడే చెప్పితే గుండెదడ
పిల్లలకి పునుకుంపని పెద్దక్కానులదాకా డేకిస్తున్నారు
స్కూల్లో చెప్పకుండా. బిచ్చాని కొచ్చి బొగ్గుముక్కతో
గొల్లెంలోపలుంటే దానికి సగీగ్గా వైన గీతగీసుకుపోయే
వారున్నారు. కొక్కిరిగీతలూ పెట్టిపోతారు ఏమూలో
కనీకనబడనట్టు. ఎరగనిపిల్లలు, అల్లరి అని మనం అనుకుం
టాం. బిచ్చం వేసి పెరటిత్రోవని వుంటాము, స్వగ్గానికి
దారిచక్కాచేసుకుంటున్నామని. స్వగ్గం పునకివచ్చినా
నేరం ఆగదు. యూరప్ లోను అక్కడా జిప్పీలు
ఫిరస్యభావం లేక బేకేదిమర్కలై యాచన వృత్తిగా
కలిగి మోసం, దొంగతనం చేయడం చరిత్రాత్మకము.
వారిలో వారికి తెలిసేందుకు యింటిని గురించి యిల్లకి
గుర్తు లేమూలో పెట్టుకు పోయేవారు. రెండు గుర్తులు
మచ్చుకి చూడండి. సంజ్ఞార్థములు బోధపడతాయి :

ఈ గృహస్థుడు మంచిదాత. ఇటు
దానం నాశనమౌతూవుంటుంది.
చిల్లిగవ్వ చెదరనివ్వరు. ఛీ ఛీ
పొమ్మంటారు.
అన్నప్రదాతలు మాత్రమే. ధన
మొసగజాలరు.

ఒక్కదాసరివాని సామ్యుకాదు. దొంగతనములూ
నున్నది పరధనాపేక్ష, స్వార్థపరత్వం. వీటికి లోబడని
పారు జేడీ? దొంగాడు స్వాహాచేయడానికి యాద
కుడి వేదం వేశాడంటే తుదకు సంకల్పపడ్డా సంత
సిస్తాడు. భిక్షుకి శిక్షికి నేరముడు సిద్ధం. మొండివాడు
రాజుకన్న బలవంతుడైనా, రాజుకి దుష్టశిక్షణ విధి.
రాజే న్యాయానికి నిధి. మనకు లోకాభిరామాయణం
చాలు.

ఏకాకి నిస్సృహ శ్వాంతః
పాణిపాత్రో దిగమ్బరః,
కదా శమ్భూ, భవిష్యమి
కర్మ నిర్మూలన త్నమః.

అనేపైరాగ్యంతో బిచ్చమెత్తడం పూజనీయము.
అంత యీదారిక్రిందే యింతలోకం ఏకాను?

ఈ గురుతున్న చోటునకు ఎడమవైపున
27, 2 అంకాలు గల వసతి గృహములందును, కుడి
ప్రక్క 9, 71 వెంబర్లు గల చోట్లను బిచ్చమిడుచుదురు.

చెంచునారికి ఎటుకలవారికి, సోదచెప్పేవారికి
ఈగుణాలు కొన్ని అలవడవచ్చును. కాని దొంగతనం

గర్వభంగము

నేను నీకోస మేగుచున్నాను : మధ్య
దారిలో నెవ్వరో చెప్పినారు “నీవు
ఆశ్రితుం డెవ్వనికో చూడ నరిగితి” నని
నేనుగా కాత డెవ్వ డన్నాను కినిసి.

వార్త చెప్పినవారు నా వైఖరి గని
ఇత డహంకారిరా యని యీనడించి
పోయినా; నేను నింటికి పోవ, చెప్పి
రాదెనకు నీవు రానెరాలే దటంచు.

కీ. శే. కొదాలి వేంకటసుబ్బారావు, బి. ఏ.,

సిగ్గుపడి నిన్ను నెదుకజొచ్చితిని కంటి
నీటి బొట్లడ్డమై చూపు మాటుపరుప
ఇంతలో “దేవ బ్రతికితి మేమికొదవ
తమరు నడచుచూప” నన్న వాక్యములు వింటి.

ధ్యాన మరుదెంచుమార్గము తవిలిపోయి
మొదట నీవార్త తెల్పు సమూహమధ్య
మం దనంత తేజస్సువై యలరు నిన్ను
చూచుకొన్నాను - గర్వమార్పుకొనిపోయె.

* * * *

తెలుగుటాకీలు: ఆంధ్రుల పరిశ్రమ ఏ. వి. సీతారామయ్య, యం. ఏ.,

మిస్. మేయో హిందువులనుగూర్చి వ్రాసిన పుస్తకం ప్రచురించేపుటికి జనమంతా గగ్గోలుచేశారు; జవాబులు వ్రాశారు. ఆమెజన్మస్థానమైన అమెరికాను గూర్చి మళ్ళీ అదేవిధంగా 'పక్కకాటుకు చెప్పుకబ్బు' అన్నట్లు పుస్తకాలు వ్రాశారు. ఆమెవ్రాసినదానికి యీసశిష్టా నానాగంధర్వగోళం చేస్తూ తమకున్న మాతృదేశంమీది అభిమానం కనపరచారు. మంచిదే. కాని అంతటితో పూరుకుంటే లాభం లేదు ఎప్పుడూ పూడా. ఎందువల్లనంటే మనకున్న అభిమానం, ఉత్సాహం కార్యరూపంగా పరిణమిస్తేగాని అవి రాణించవు. ఈవిషయం మనఆంగ్లము ముఖ్యంగా గమనించాలి. చేతుల్లో పనులే సరిగా చేసుకోలేకపోతే మనకుమించిన పనులన్నీ చేయటానికి సిద్ధపడితే నలుగురూ నవ్వుతామని ఆంగ్లదేశానికంతా మూలకంబుగా వక్కబట్టబడి పెట్టే అదికాస్తా. నుజరాతీసేట్ల కప్ప తెప్పల్నివచ్చించి కాగితాలకర్మాగారం నానాఅవకతవకగా నున్నట్లు వింటున్నాము. పరిశ్రమలవిషయంలో మనదేశం మరీ అభోగతీలో వుంది. ఎంతసేపటికీ యితరరాష్ట్రాలమీద ఆధారపడివుండవలసినదేనా? మనలో తెలివిగలవారల్లా లేకనా? ధనవంతులు లేకనా?

ప్రస్తుతం హిందూదేశంలో ముఖ్యంగా మన రాష్ట్రంలో మిక్కిలిలాభకరమైన పరిశ్రమ 'సినిమా పరిశ్రమ'. *టాకీలు తీయడం కనిపెట్టబడి దానికిసంబంధించిన యంత్రసామగ్రిలు హిందూదేశంలోనికి దినునది కాగానే వక్కచూరుగా 'ఫిలింస్టూడియోలు' (Film Studios) ఇదివరకు 'నిశబ్దచిత్రములను' (Silent Pictures) తయారుచేశేవి, 'శబ్దచలనచిత్రములను' తయారుచేశేవిగా తయారయిపోయినయి. దీనికి కారణం

శబ్దచలనచిత్రములలో, అనగా టాకీలలో ప్రజలతుకల్గిన అభిరుచియే. బొంబాయి పూనా కలకత్తానగరములలో ఈ 'టాకీస్టూడియోలు' యిటీవల విపరీతంగా పెరిగినవి, మన దేశంలో బెజవాడతేనాలికంపెనీలలాగ. మనవాళ్లు కంపెనీలుపెట్టివున్నంతా పూర్తిచేసుకుంటుంటే వాళ్లు స్టూడియోలు పెట్టి మనవద్దనుంచి మిగిలినదేమైనా వుంటే కాస్తా దోచేస్తున్నారు.

ఇతరరాష్ట్రాలలోనివాళ్లు తమ మాతృభాషలలోనేకాక ఆంగ్లకలాభములను బట్టి యితరదేశీయభాషలలోగూడ టాకీలను తీసి ఆగూరాష్ట్రాలకు పంపి ప్రదర్శించి మిక్కిలిమైన ధనాదనం చేస్తున్నారు. సాధారణంగా టాకీ తయారుచేయడంలో నూటికి ౨౫ రూపాయలు నష్టం కివ్వడానికి ఖర్చుచేస్తారు. ఇది చూచి వుండవంటి నోటి బ్రెజ్కుడి యొక్కలోని లెక్క. ఆవిధంగా చూచుకున్నా ఇలావరకు మనతెలుగుభాషలో తయారు చేయబడిన టాకీలు సగటున దాదాపు రూ. ౨౦,౦౦౦ ల కంటే ఎక్కువధరీదై వుంటువు. కొన్ని టాకీలలో ప్రదర్శించిన మనవంటుకొచ్చిన ధనమూ, మర్యాద, దానికి ప్రతిఫలంగా టాకీలతీసిన పెట్టుబడిదారులు పొందిన విపరీత లాభములు గమక తెలిసికొంటే ప్రతిఆంగ్లడికీ విచారం కలగకమానదు. 'సాగర్ మువీటోన్'వారి షారుకా పట్టాభిషేకంలో చిత్రరంగప్రవేశించిన నాగరాజరావు గారు తాము ఆటాకీలో పనిచేయుటకు చెల్లినసంపర్కంలో తమకుజరిగిన అనుభవములనుగూర్చి 'ఆంగ్ల పత్రిక'లో వ్రాశారు. ఆవ్యాసం చదివినవారికి స్టూడియోలవారు మనవంటుకు కలుగచేకేలాభాలూ, మర్యాదలూ అన్నీ బోధపడ్డాయి. రూ. ౨౦,౦౦౦ ల కంటే మోచుచు ఖర్చుపడని కొన్ని తెలుగుటాకీలవలన ఇతర

* టాకీ(Talkie)అనగా శబ్దముతో కూడిన చలనచిత్రము(Film). అందువలన వీటిని "శబ్దచలనచిత్రములు" అని వ్యవహరిస్తున్నారు. 'టాకీ'లన్నా అందరికీ లేలికగానే తెలుస్తుంది గనక యీ వ్యాసంలో ఆ పదము వాడుతున్నా.

రాష్ట్రపు పెట్టుబడిదారులు కొన్ని లక్షలాల్లించారు, ఆర్థిక ప్రస్థానం, అంటే నమ్మండి. 'పాడుక', 'సావిత్రి', 'ప్రహేళిక' మొదలయిన టాకీలు మనపట్టణాలలో ఎన్నెన్ని మార్లు ప్రదర్శించాలో, ఏవిధంగా జనులు డబ్బు డిర్బం చుకొని చూశాలో మనకంటికి తెలుసు. ఫిల్మ్ తయారయిన తర్వాత ప్రదర్శకులు (Exhibitors) వద్దనుంచి నూటికి ౬౦ వంతున కొన్ని సమయాల్లో నూటికి ౭౦ వంతున అద్దె వసూలు చేసుకుంటున్నారు. ఒక రాష్ట్రంలోని ప్రదర్శకుల కంటికి ఫిల్మ్ ను పంపించగల అధికారం కొందరు కొనుక్కుంటారు, అసలు ఫిల్మ్ తీసినవారి వద్దనుంచి. పీల్డ్ నే 'డిస్ట్రిబ్యూటర్స్' (Distributors) అనగా ఫిల్మ్ ను కావలసినవారికి పంచేవాళ్లు అంటారు. పీల్డ్ ప్రాడియో స్వంతదారులనుంచి వక రాష్ట్రములో ప్రదర్శన హక్కులను Provincial Exhibition rights కొంతఖరీదుకు కొని తాము తిరిగీ ప్రదర్శకుల వద్దనుంచి అద్దె తీసుకుంటారు. ఆ అద్దె మిక్కుటంగా వుండటం చేతనే ప్రదర్శకులు 'తక్కువ రేట్లు' జాబాబ్యూటీనిగి వీలుగా ఏర్పాటు చేయలేకున్నాల్సి వచ్చి వచ్చే ఫుల్స్ కోకపోలే రాష్ట్రీయ హక్కుదారులకు ఎక్కువ లాభం వుండదు. ఆందువలన సారాంశం ఏమిటో అంటే లాభం అంతా ఇతర రాష్ట్రాల వాళ్లది. సప్లమంతా మన ప్రేక్షకులది. ఫిల్మ్ ను ఏర్పాటు చేయడానికి ఇతర రాష్ట్రాల ధనవంతులమీద ఆధారపడినవాళ్లు మన వీ సప్ల. తప్పుడు. వాళ్లు లాభం పొందికనున్నారు. ఇతరులు మనకథలను తయారు చేయటం వలన ఆర్థికంగానే కాక కళాదృష్టిలో మనకు తీరని నష్టం కలిగిస్తున్నారని యింత తవరకు తయారయిన తెలుగు టాకీలు చూచినవాళ్లందరికి

విశదమే. ఆవిషయాన్ని గురించి మరియొక వ్యాసంలో ముచ్చటించుకుంటా.

ఆందువలన మనయొక్క కళాసౌభాగ్యం నాశనమౌతుందే, ఒక ముఖ్యవరిశ్రమలో మనం యితర రాష్ట్రాల వాళ్ల చేతుల్లో కీలుబొమ్మలమైపోయి నష్టపడక మందే, మనం మేల్కొని మన రాష్ట్రంలో ఒక 'ఫిలిం స్టూడియో' (Film studio) టాకీ చిత్రములను తయారు చేయటానికి ఏర్పాటు చేయడం మంచిది. కాలం గడచిన తరువాత చింతించి లాభం లేదు. ఆంగ్లదేశంలో ధనవంతులు లేకనా? ఇంతకన్నా అల్పవిషయాలలో లక్షలు ఖర్చుచేస్తున్నవాళ్లు మనలో యెందరు లేరు? ఇంకెవల వొక జమీందారు స్థానిక సంస్థలలోని వక స్థానానికి దాదాపు ఏగులకీ ఖర్చుచేశాడట! టాకీ చిత్రకాలకు ఒక రెండు లక్షలంటే చాలు. అటువంటివరి శ్రమవలన ఎటువంటి లాభమున్నదీ యితర ముఖ్యవర్తకము లలోని ప్రాడియోల సంస్థలవలన మనం గుర్తించవచ్చు. వర్తకవ్యవహారములలో బొంబాయి పెట్టుబడిదారులు ఆదర్శ ప్రాయములుగదా. అక్కడ కొత్తగా యిన్ని ప్రాడియోలు నెలకొల్పబడుతున్నవీ అంటే అదే చాలు. ఈ పరిశ్రమలోని లాభాలు తెలియబడటానికి. అందువలన ఆంగ్లము ఈ విషయం గమనించి వెంటనే ఒకరుగాని, లేక కొందరుగాని కలిసి ఒక లిమిటెడ్ కంపెనీగా కాని, ఒక ప్రాడియో కెనానుగాని నిర్మించి ఇతర రాష్ట్రములకు పోవుచున్న ధనప్రవాహాన్ని ఆపి మన రాష్ట్రంలోని నిరుద్యోగ సమస్యను కొంతవరకైనా తొలగించి వక గొప్ప పరిశ్రమను పెంపొందించేమేరకొని లాభంపొందుదురుగాక అని కోరుతూ విరమిస్తున్నా.

శ్రీ

పతి నిద్రమేలుకొనె క్షీరపయోనిని శేషశయ్యపై;

జోపంగ నోపి రిద్దు శశిసూర్యులు గేపన, లాకసంబునన్

రూపతేజ గాఢమబ్బులు, సరోవరరాజుకి రాజహంసరా

జీవునరాగమోత్సవము చేతుతెరి, దేతె నదల్ శరత్తునన్.

సానలం దీరు క్రొమ్మెలుంగు సాయకముల్ దలపించె వాఁడిమిన్

భానుమయాఖిముల్ వెయిపదల్, జలరాశి నిశాటకోటికిన్

హానిగ నాచిమిచిన మహామునియన్గతి నిధురాట్పురం

ప్రీనినహంబు కళ్ళెము గేదొలచెన్ శరదాగమంబునన్.

నిద్రమము నిద్దనుమెయ్య; విమలోదకతన్ ప్రాద మన్దమెయ్య; మిన్

యామనిం చెల్వెన్ చారమిహారములన్; ప్రాద మూనె గల్వపూ

దామములన్; శరత్తున ప్రాదానంబు లుడులించుశంక, త

దోవ్యమమనం దుడుల్ గలుగవుప్రసాద నీడల భ్రాంతి గొల్పెను.

శరదము లాకసంబునను ; పైకతముల్ సరిదంతరంబులన్ ;

శరదమున్ నీతరులన్ ; జూరమరాశతతుల్ ప్రాదంబులన్ ;

సరసులంబు కళికములు; సాంద్రమనోహరచంద్రచంద్రికా

చూచుచులు రోదనన్; నెరసె శారదసంబు శారదాకృతిన్.

శారదచంద్రచంద్రికలు సాంద్రత రోదసి నాక్షయిక, నీ

హారధరాధరేంద్రతనయామణి నింగిని బొంగి గంగ, త

ద్వారి దిశావకాశము లుదారతమై గబళించెనా, ముదం

బారంగ నన్నరంగనలయ క్షిప్రశ్రుటం గేళి బాలికల్.

పవళులయందు దృష్టిగను బద్ధవసంబులయందు మాపులం

గువలయవాటులందు ననుకూలత విందుల నారగించు చి

ట్లవి శశిదర్శనంబు గటవౌ తొలుకారున గూటిపేద లై

నవసిన తుమ్మెదల్ బలిసి నలైన శారదవేళన్ ద్రిమ్యుగన్.

కోరిక నిండు బున్నమ జకోరులు శారదరాత్రి జంద్రికా

పూరపు మాహిమంపుదధిబువ్వ మెనంగుచు, నంజుకొంట కం

గారము లన్నభ్రాంతిఁ గొఱుకం దివిచుక్కల సూదిముక్కులఁ
జాఱుచిదుర్బలో యన నెసఁగు మిడుంగుఱుఁబుర్వ లత్తఱిఁ.

బాలురు కైవిలంబులను బట్టి చరితురు జేయటంచు; బే
తాళుని నిల్పివీధి నొకతావునఁ గొల్తురు బ్రాహ్మణోతరుల్;
స్త్రీలును బూరుషుల్ ద్విజులు దేవి భజితురు; గుర్తు లాదిభూ
పాలుర జైత్రయాత్రలకు భవ్యశరన్నవరాత్ర కృత్యముల్.

ప్రౌఢవ్రతంపుభావలకు భుక్తి లభించెను రెండు పూటలఁ;
బెద్దలుఁ బిన్న లుల్కిపడు భీకరగర్జితముల్ గఠించె; బె
న్నదములట్లు దోచె బుర దాటినదారులు బాటసారికిం;
దద్దయుఁ బాడిపంటలను ధాత్రి దనర్చె శరత్సమాగతిఁ.

జనములు కార్తికంబునను సల్పుటకుఁ వనభోజనంబులం
బానరుచు పెద్దవంటలను బుట్టి కడల్కొను భూమపుంజముం
గనఁ, బసరాకుప్రాంతులను గార్కొను తోపుల మెచ్చి వచ్చె, జై
ల నిలక నీలమేఘపటలం బట కంచు స్ఫురించు నెమ్మదిఁ.

రమణులు రంగవల్లులను రమ్యముగా రచియించి, బృందగం
దమున సుమాతీతాదుల నొనర్చి సమర్చిత, నాకసంపు దీ
పముల సరంధ్రపుం బరణిపాత్రల నెత్త, నభంబు పెక్కుచూ
పముల ధరించినట్టు లవి భాసిలుఁ జుక్కఁబోలు వెల్లులఁ.

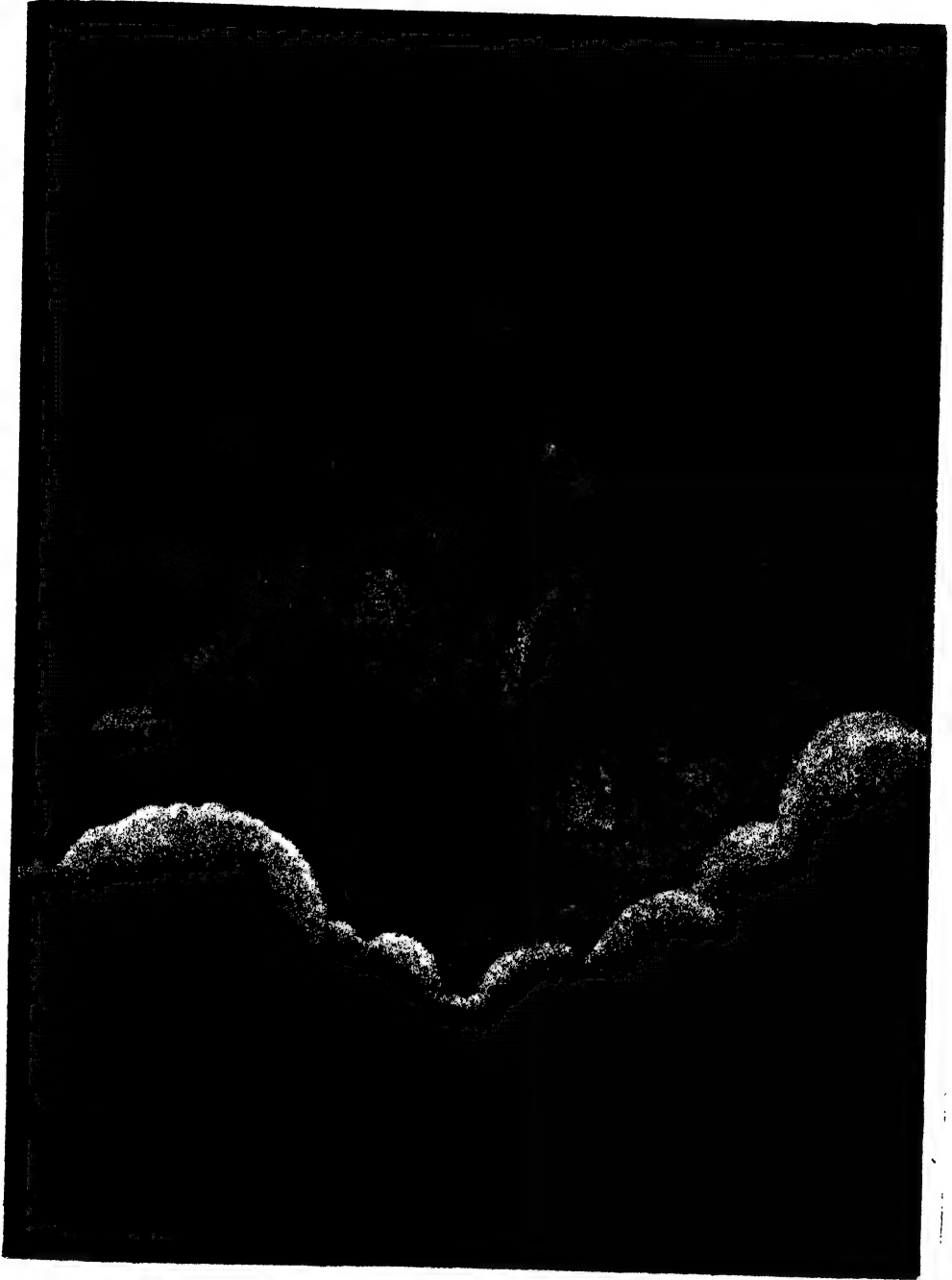
కలిమిగలట్టివాళ్లఁ గడు గౌరవముం బొనరించి, లేమిలోఁ
జులుకగఁ జూడఁబోరుసుమి శుద్ధమనంబుగలారు పూజ్యులం;
జలపరిపూర్ణ సంపదను శారదవేళను బాయు గౌతమిఁ
దెలతెలవాటకుండఁ జని దీవియ లుంచి భజింతుగా సతుల్.

యామినినిమాత్రమేగద-యోమాసమునం దమాస యెసఁగించు నిరుల్;
శ్రీముఖ నది కార్తికమున-గాములదొరకాంతిగూడఁ గబళించె గటా.

శ్రీముఖ యర్థద్వయి గల;-దామోదకరంబొ యిది యనర్థకరంబో;
యే మొక మొకాని దీనిది;-భూమికి మునుమున్న వఱదమునుకఘటించె.

దామోదరుఁ డురుకరుణను-తామము డామరము మొదలుగా నేసిలుఁగుల్
భూమికిఁ గలుగఁగనీయక-శ్రీముఖ తామమున ముగియఁజేయుంగారఁ.

దీ ర్వ శి

నల్లం పల్లెయ్య

గంగ-గంగ ప్రపంచసంగ్రామము, దానివలన ప్రపంచమునకు గలిగిన నష్టమునుగురించి మనకు తెలిసియేయున్నది. మానవజాతికి సంభవించిన విపత్తుకు ప్రపంచరాష్ట్రములన్నియు తాముకాగయుపోయినవి. మరియొకయుద్ధము సంభవించినయెడల మానవజీవితము, నాగరికత నాశనమగునని ప్రజలకు గోచరించెను. ప్రపంచమునందు యుద్ధము లేకుండజేయుటకు ప్రపంచరాష్ట్రములన్నియు కలసి ప్రయత్నించవలసిన కర్తవ్యము నది గ్రహించినవి. యుద్ధమువారిమండి ప్రపంచమును విమర్శించేయుటకు సాధన మేమనిన అంతర్జాతీయ సంయమనమే యని దూధియయ్యెను. కనుక విల్సన్, స్టూటన్, క్లిమెన్సో, లాయడుజార్జి మొదలుగాగల రాజ్యాంగవేత్తలు యుద్ధము నాపుటకు అంతర్జాతీయ సహకారముచేక్క మరేమియు మార్గములేదని గంగ-వ సంవత్సరము యుద్ధాంతరమున వర్సెల్స్ సంధి గురించినప్పుడంతర్జాతీయసంఘము నొకదానిని స్థాపించవలెనని సంకల్పించిరి. వారి సంకల్పము ఫలించి నానాజాతిసమితి యుద్భవించినది.

యుద్ధాంతమున సంధి జరుగకపూర్వమే ౨౮ ఏప్రిల్, ౧౯౧౮ న ఇంగ్లండు, ఫ్రాంసు, ఇటలీ, జపాను, అమెరికాలయొక్క ప్రతినిధులు పారిస్ నగరమున కలసికొని యొకపత్రము నామోదించిరి. దానిలో నానాజాతిసమితియొక్క యుద్దేశ్యములను, విధానమును గూర్చి చర్చింపబడినది. దానినే మనము "వీసుకవి నెంటు" అని వాడుచున్నాము. ఆపత్రము వారిచే నామోదించబడినతరువాత రెండుమాసములకు సంధి జరిగెను. ౧౯౧౮-వ సం. జూన్ ౨౮ న యుద్ధమున పాల్గొనిన దేశములు సంధిపరకుల నొప్పుకొనినతరువాత నాపత్రము సంధిపత్రములో నొకభాగముగ పరిగణింపబడినది. ౧౯౨౦-వ సం. ౧౦ జనవరినాడు కవి నెంటుపత్రము మరియొకసంధిపత్రముగా నొప్పుకొనబడినది. ఆరోజున సాయంత్రము ౪-౧౫ ని. ౫ అంత

ర్జాతీయసమితి యంతర్జాతీయసంస్థ యయ్యెను. ఆపత్ర మిగువదిపాల్గొన్నాయములుగ విభజింపబడి యున్నది. దానియందు నానాజాతిసమితియొక్క యుద్దేశ్యములను, విధానమును, సంఘసభ్యత్వమును, అంతర్జాతీయవివాదములను పరిష్కరించు మార్గములను గురించి విశేషన చేయబడినది. మానవజాతిని ప్రేమించి, మానవజీవితము జన్మకర్తవ్యముని భావించు తత్త్వజ్ఞులయొక్క పద్ధతులనే ఈపత్రము స్వీకరించినది. ఈనానాజాతీయ సంస్థయొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యములు ప్రపంచరాష్ట్రములను కొన్నిటిని యంతర్జాతీయస్వాధీనములకు బద్ధములుగా చేసి ప్రపంచమున కాంతి నెలకొల్పుట, ముందు రాబోవు యుద్ధముల నాపుట యైయున్నది.

యుద్ధాంతరమున సంధిపరకులను ౨౯ రాష్ట్రము లామోదించి పత్రముపై సంతకముచేసినవి. వాటిలో భరతవర్ష మొకటి. ఈసంధిపరకులు చర్చింపబడుచుండగానే ఇ. యస్. మాంటెగు (సెక్రటరీ ఆఫ్ స్టేటు) మహారాజా సర్ గంగానింగు బహదూరు, (చీకనీరు సంస్థానాధీశ్వరులు) మాజీ నాచర్లలో పాల్గొనిరి. కావున ఇండియా మిలిటరీరాష్ట్రములతోపాటు మూలసభ్యత్వమును బహునెను. కాని ఇండియా మూలసభ్యత్వమును బహుయుటకు కవి నెంటుపత్రమున వీలులేదు. ఎందుకన ఒకటవ ఆర్టికిల్, రెండవక్లాజు ప్రకారము, పూర్ణస్వాతంత్ర్యము గల్గినదేశము, అధినివేశ ప్రభుత్వము, వలసరాజ్యము - వీనికిమాత్రము సమితిసభ్యత్వమున కర్హత గలదు. ఇండియా పైనుదాహరించబడిన రాజ్యాంగవిధానములలో చేటికిని చెందదు. కనుక సభ్యత్వమును బహుయుటకు వీలులేదు. కాని యాకాలమున జరుగుచున్న రాజ్యాంగపు మార్పులలో ఇండియాకు అధినివేశ ప్రభుత్వము సమకూర్చినదని నిజిషుప్రభుత్వమువారు నూచించిరి. విల్సన్ రాజ్యాంగవేత్త ఇండియాకు సభ్యత్వమును సమకూర్చుటలేకని చాలప్రయత్నములు చేసెను. చాలరాష్ట్రములవారు రెండు కొప్పుకొన

లేదు. ప్రాంతం ధోమినియనులకుమాడ సభ్యత్వము నివ్వకూడని పట్టుపట్టెను. కాని చివరకు భారతదేశము నకు సమితిలో సభ్యత్వము నిచ్చిరి.

భారతదేశపు టంతర్జాతీయస్థితి చాలయసందర్భముగా నున్నది. కావుననే నానాజాతిసమితిసభ్యత్వము కొరకు పోరాడవలసివచ్చెను. శుభకు సభ్యత్వము సమూహినను, దేశమునకు స్వతంత్రపరిపాలనము లేదు కావున దేశస్థితియసంభావ్యముగ నున్నది. డేవిడ్ హంటరు మిల్లరుగా రిట్లుచెప్పిరి: "హిందూదేశమునకు కనడావలె నన్ని విధములను స్వతంత్రపరిపాలనము కలదని ప్రపంచ జ్ఞానమున్న మనుజుడు చెప్పబాలడు. కాని ౩౫ కోట్ల జనము కలిగిన భారతదేశమునకు సమితిలో సభ్యత్వము లేదనుట చాలశోచనీయము. ఈవిషయమును మిలీన దేశీయప్రతినిధులు గమనించికో లేదో కాని ఇండియా యంధములో చేసినసహాయము, శ్యాగముమాత్రము వారి నాకర్షించి, ఇండియాకు న్యాయము కలుగచేయవలయునని వారికితోచినట్లుగపడెను. మొత్తముమీద ఇండియాకు నానాజాతిసమితిసభ్యత్వము లభించెను. కాని ఇప్పటికిని ఇండియా యొక్క యంతర్జాతీయస్థితి చాల దుర్బలమైయున్నది. మొత్తకారణము ప్రజానితప్రభుత్వము లేకపోవుటచే. ప్రస్తుతము రాజ్యాంగవిధానమున మార్పులు జరుగజోవుచున్నవి. కాని యీపరిస్థితి మారునేమో మన మాహింపబాలము. ఈయసందర్భస్థితికి రెండవకారణము భారతసామ్రాజ్యమున నుండిన స్వతంత్రరాష్ట్రములమూలమున కలిగినది. భారత సామ్రాజ్యమున ౫౬౨ స్వతంత్రరాష్ట్రములు చేరి యున్నవి. ఇవి సామ్రాజ్యాధిపతికి లోబడియున్నవి. సంస్థానములలో సంస్థానాధీశ్వరులు నిరంకుశాధికారులే కాని వారియొక్కవిదేశవ్యవహారములను, రక్షణను బ్రిటిషుగవర్నమెంటువారికి ఒప్పగించిరి. బహుదేశములు దండెత్తుటమొదలుగాగల యపాయములనుండి ప్రభుత్వమువారు సంస్థానములను కాపాడుదురు. సంస్థానములలో వరాజకము లేకుండమాడ బ్రిటిషుప్రభుత్వము తనసేర్పాటులు చేసినది. నిజముగా నన్ని విధయములలోను యీసంస్థానములు స్వాతంత్ర్యమునకు

విందుచున్నవి. కనుక వీనిని స్వతంత్రరాష్ట్రములుగాపరిగణింపవచ్చును. కాని యంతర్జాతీయవ్యవహారములోనూ త్రమువాటికియోగ్యతలేదు. దీనివలననే ఇండియా యొక్క యంతర్జాతీయస్థితికి లోపము గలిగినది. కనుకనే మిల్లరు గారు వారి "డాప్టింగు ఆఫ్ ది కింగ్డమ్" అనుపుస్తకమున హిందూదేశముయొక్క అంతర్జాతీయస్థితియసందర్భములలో నసమంజసమయియున్నదని చెప్పిరి. ఆయసందర్భస్థితి చక్కబడిన హిందూదేశమునకు, నానాజాతిసమితికూడ శ్రేయస్కరము.

ఇక సమితిసభలలో పాల్గొనుప్రాతినిధ్యమును గూర్చి కొంతవిచారితము. నానాజాతిసమితిసభలకు ఇండియాతరపున యన్నిరాష్ట్రములతరపునవలెనే ప్రతిసంవత్సరము ముగ్గురప్రతినిధులు పోవుచున్నారు. కాని వారు ప్రజాబాహుళ్యముచే నెన్నుకొనబడినవారు కాదు. ఇండియాగవర్నమెంటు వారిని ఎన్నుకొనును. కావున వారు ప్రజలయజ్ఞలను శిరసావహించువారు గాక గవర్నరుజనరలుగారి యజ్ఞప్రకారము నడుచుకొనువారై యుండురు. ప్రతిసంవత్సరము సంస్థానములతరపున నొకసంస్థానాధీశ్వరుడు గవర్నమెంటు వారిచే పంపబడుచున్నాడు. ఇండియాప్రాతినిధ్యమును చాలకాలము నెక్రెటరీ ఆఫ్ ప్రోవైడెన్స్ నడపుచుండెడివారు. కాని ౧౯౨౯-వ సంవత్సరమునుండి భారతీయుడే భారతప్రతినిధివర్గమునకు నాయకుడై ప్రతినిధివర్గమును నడపుచున్నాడు. సర్ మహమ్మదు హబిబుల్లా గారు మొదటినాయకుడుగా నుండిరి. ౧౯౩౦లో బికనీరుసంస్థానాధీశ్వరులు, ౧౯౩౧లో సర్. బి. యత్, మిత్తరుగారు, ౧౯౩౨లో ఆగాఖానుగారు నాయకులుగానుండిరి. ఈసంవత్సరము మరల సర్. బి. యత్, మిత్తరుగారు నాయకులై సభకు వెళ్లి కొలదిరోజులక్రిందటనే తిరిగివచ్చిరి.

హిందూదేశపుప్రతినిధివర్గము ఇండియాగవర్నమెంటుచే నెన్నుకొనబడినదని నేను వైస చెప్పియుంటిని. కనుక సమితిసభలలో భారతప్రతినిధులు బ్రిటనుతోకట్టుకొని బ్రిటనుతోనే త్రొక్కుచున్నారని

కొందరియభిప్రాయము. కాని పదునాల్గేండ్లు సమితి చరిత్ర చదివినచో నిట్టియుద్దేశ్యము మారిపోవును. ఇండియాకు లీసుఆపెంట్లీలో చాలపలుకుబడి కలదు. మొట్టమొదటిసంవత్సరము ఇండియా సమితిలో స్వతంత్ర భావముతో పనిచేయుచున్నది. ౧౯౨౧-వ సంవత్సరము సమితిసభలో ఇండియా స్వతంత్రభావముతో పనిచేసియున్నట్లు చెప్పబడియున్నది. ఇండియా ప్రభుత్వము బ్రిటిషుప్రభుత్వతో సంబంధ మేమియులేదు. ౧౯౨౩-వ సంవత్సరములో ఇండియాప్రతినిధులు వారి యొక్కయవసరమునుబట్టి వారు నడుచుకొందుమని చెప్పియున్నారు. ౧౯౨౫ లో హుమి నల్లే పరిపుష్టియున్నారు. ౧౯౨౫ లో రామ్ పి మాట్లాడాల్సిగాను నిశ్చభావమును వెలిపుచ్చిరి. దీనినిబట్టి భారతప్రతినిధులు వారియర్హులను, తేజయర్హులనుకాని కానామినున్నట్లగుపడును. తరువాత భారతదేశము ప్రపంచమువంతకును తనకు స్వరాజ్యము నింగ్లండు ఇత్యదులవలన యవసరము కలదిని చూపగలదు. భారతదేశము ప్రజాప్రభుత్వమున కర్హమయినదిగావని ఇంగ్లండు చెప్పుచాలదు. చెప్పుటకు సాహసించుచుబాటు. ఎందుకన, భారతవర్షము సమితివ్యవహారములలో తనపనులను మెలకువతో నెరవేర్చుకొనుచున్నది. కనుక హిందూదేశము బ్రిటునునకు నిరుద్ధముగ ప్రపంచాభిప్రాయమును కలుగజేయుగలదు. దీనిని కారణము నానాజాతినమితిసభ్యులకుయని వేరుగ చెప్ప సక్రమలేదు.

ప్రతిసంవత్సరము హిందూదేశముతరపున నొక సంస్థానాధీశ్వరుడు సభ్యవర్గమున పాల్గొనుచున్నట్లు మైసూరుహరింపబడెను. కావున ఇండియాప్రతినిధివర్గము ఇండియాసామ్రాజ్యప్రతినిధివర్గ మయినది. ఏలయన సంస్థానాధీశ్వరుడు తనసంస్థానమునకుగాని, అన్ని సంస్థానములకుగాని ప్రతినిధిగా పోవుట లేదు. సంస్థానాధీశ్వరులందఱుకలసి వాని నెన్నుకొనుటయిన లేదు. సంస్థానాధీశ్వరునివిధులనుకాని ఇండియాగవర్న మెంటువారే ధరించుచున్నారు. కావున అంతర్జాతీయ వ్యవహారములకు ఇండియాయంతయు ఏకముగానే పరిగణింపబడవచ్చును. కాని ప్రభువులసభఅయినా వాని నెన్నుకొనక

పోవుటవలన ఇండియాతరపున నాసంస్థానాధీశ్వరుడు ఇతిరప్రతినిధులతో కలసి సమితిచట్టములపై సంతకము పెట్టినను ఆచట్టములను “ఇండియాన్ ఇండియా” లో నమలులో పెట్టుటకు వీలుపడదు. “వారమవుంటు పవరు” అయినా యొకఅంతర్జాతీయశాసనము నమలులో పెట్టమని యొకసంస్థానము నిర్బంధపెట్టలేదు. పెట్టుటకు వీలులేదు. అంతర్జాతీయకార్యకచట్టముల విషయములో నిట్టి పరిస్థితులు సంభించుచుండెను. కావున ౧౯౨౩లో బర్నెట్ హౌడ్ ప్రభువు లీసుకెటరీజనరలుకు అంతర్జాతీయకార్యకచట్టములు సంస్థానములకు చెందవని దృఢపరచెను. అంతర్జాతీయకార్యకశాసనములు ఇండియాప్రతినిధులసంతకములు పెట్టవలెననాత బ్రిటిషుఇండియాకి వర్తించునుగాని, ఇండియాన్ ఇండియాకు వర్తించవు. కాని యిట్లున్నయినచో సంస్థానములు కొన్నిచట్టముల నమలులో పెట్టుకొనవచ్చును. ఇట్టియసందర్భపునిట్లుములు ఘోషరలు విధానముతో చాలవరకు పోవునని నానమ్మకము.

ఇండియా నానాజాతినమితికార్యక్రమములో ముఖ్యమైనపాత్రను ధరించుచున్నది. అంతర్జాతీయ కార్యకసంఘములోమాడ సభ్యత్వము సంపాదించినది. కాని యాసభ్యత్వముకొరకు మాకుసంవత్సరములు పోరాడవలసివచ్చెను. మొదట కార్యకసభలోను, తరువాత గవర్నింగుబాడీలోను ప్రాతినిధ్యము సంపాదించెను. ౧౯౨౨-వ సం.కు చివరకుపార్లమెంటుప్రభువు ఇండియాకు అంతర్జాతీయ కార్యకసంఘమున గొప్పపదవి సమ హర్చెను.

౧౯౨౨ సం. ౩౦ అక్టోబరునాడు ఇండియాన్ ప్రతినిధి గవర్నింగుబాడీలో కూర్చొనగలిగెను. అంతర్జాతీయకార్యకసభతో సంబంధమువలన ఇండియాకు చాలమేలు కలిగెను. కార్యకసంఘముతో ఇండియా చాలన్నపాభావము చూపుచున్నది. అంతర్జాతీయ కార్యకచట్టములను చాలభాగము ఇండియా అమలులో నుంచెను. అంతర్జాతీయకార్యకసభ గుమారు ౪౦ చట్టములను గడిచిన పదునాల్గసంవత్సరములలోను తయారుచేసెను. ఇండియా గుమారు ౩౫% చట్టముల

సమయంలో సుందర, వీటివలన కార్మికవ్యవహారములో ఇండియాకు మిక్కిలిమేలు సమకూరెను. ౧౯౧౯ తరువాత ఇండియాలో జరిగిన కార్మికశాసన నిర్మాణమునకంతయు అంతర్జాతీయకార్మికసంఘసభ్యత్వమే కారణము.

నానాజాతి-నల్లమందు, మత్తుపదార్థముల సంఘముతో కూడ ఇండియా కలిసి పనిచేయుచున్నది. ౧౯౨౭-వ సం. ఇండియాగవర్నమెంటుయొక్కరిపోర్టుచూచినయెడల గవర్నమెంటుకు నిల్లమంచునాగ్రహరము నాపుటకు ప్రయత్నించుచున్నదో తెలియగలదు. ఇట్టివిషయములలో నానాజాతిసమితి తీసుకొనుశ్రద్ధవలన ప్రపంచమునకు చాలమేలు కలుగును. ఇండియాకూడ నిట్టిపనులలో శ్రద్ధవహించు తెంతయు శ్రేయస్కరము.

సమితి యారోగ్యసంఘముతో కూడ నిండియా కలిసి పనిచేయుచున్నది. సమితియారోగ్యసంఘము ఇండియాకు వచ్చి మలేరియా, కలరా మొదలుగాగల వ్యాధులను రూపునాపుటకు ప్రయత్నించుచున్నది. ఇండియా ఇట్టిసంఘముతో కలిసిపనిచేయు వలన దెంగాలుదేశములో కొంతవరకా వ్యాధులు నశించినవి. సింగపూర్ నందు సమితి యారోగ్యసంఘముతో ఇండియా సంబంధము కలిగియున్నది. ౧౯౨౭ లో దూరప్రాచ్యజైవధనసంఘముయొక్క యేడవకాంగ్రెస్ కలకత్తాలో కలిగినది. ఇదియు ఇండియాకు ఆరోగ్యవిషయములలో మేలుచేసెను.

ఇండియా సమితిఖర్చులకు ౮,౦౦,౦౦౦ రూపాయలు ప్రతినవతీర్ణము చందా నిచ్చుచున్నది. ౯౮౬ యూనిట్లలో ఇండియా ౫౬ యూనిట్లసామ్య నిచ్చుచున్నది. అనగా భారతదేశము ఖిన్నవిషయములలో నయినవస్థాన మలంకరించుచున్నది. కాని డబ్బుకు తగినంతమేలు సమకూరుట లేదు.

భారతదేశమున కింతవరకును సమితికవున సిల్ లో ఖాయపుసభ్యత్వము సమకూరలేదు. వట్టి సభ్యత్వమునకు కొన్ని దేశములకంటె ఇండియా కెక్కువ అర్హతగలదు. కావున నిట్టిసభ్యత్వము త్వరలో సమకూరవలయును. ఈవిషయమునుగూర్చి రాధాకృష్ణ పండితుడు కొలది నెలలక్రిందట జనీవాలో ముచ్చటించెను. అట్టిపదవి భారతదేశమునకు సమకూరుగాక! సమితియొక్క intellectual committee తో ఇండియాకలిసి పనిచేయుచున్నది. జగదీశచంద్రబోసు, రాధాకృష్ణ ను వంటి ప్రపంచోపదేశకులు భారతదేశపు ప్రతినిధులుగా పోవుచున్నారు. ప్రపంచరాష్ట్రములకు సంబంధబాంధవ్యములు చక్కగా సుండుటకు తగుప్రయత్నములు చేయుచున్నారు. ఇట్టిప్రపంచోపదేశకుల బోధనలవలననే ప్రపంచజాతు లొకరినొకరు సమానభావముతోగ్రహించగలరు. దానివలన ప్రపంచమున శాంతి స్థాపితమగును. ౧౯౨౭లో సర్ అతుల్ చంద్రబర్జీ అంతర్జాతీయకార్మికసభ కధ్యక్షుడయ్యెను. ౧౯౩౨ లో సర్ అకులుడు అంతర్జాతీయకార్మికసంఘపు గవర్నింగుబాడీ అధ్యక్షుడవై నలంకరించెను. ఇట్లు భారతమాతపుత్రు లంతర్జాతీయసభలందు భరతమాతగౌరవమును, ప్రతిభను నిలబెట్టుచున్నారు. భారతదేశపురాజ్యాంగవిధానమున మార్పులు కలిగి దేశపు అంతర్జాతీయస్థితి మెచ్చి, దేశమున శాంతిప్రతిష్ఠింపబడినచో, ప్రపంచశాంతిహృదయ నెలకొల్పబడినట్లే యగును. ప్రొఫెసరు ఎ. ఇ. జిమ్యరన్ చెప్పినట్లు భారతదేశము ప్రపంచరాజ్యాంగవ్యవహారముల కాయువుపట్టు యున్నది. కావున ప్రపంచశాంతి భారతదేశపుశాంతిపై నాధారపడి యున్నది. సమితితో సంబంధ మున్నంతకాలము భారతదేశము ప్రపంచవ్యవహారముల కాయువుపట్టుగా నుండును. శాంతిని ప్రపంచమున నెలకొల్పును.

జాతీయత్వము-అంతర్జాతీయత్వము ✓

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి, యం. ఏ., బి. యల్.,

క. తరణిశకాంకులరేఖ

సుర్పరము లేకున్నయట్లు భూజనములు ని
ర్భరమృతతః జీవ్యమదురు
నరపాలక విహితపాలనము లేకున్నన్.

—భార. కాంతిపర్వము.

శ్లో. అహింసా సత్య మక్రోధ
స్త్రాగ శ్శాంతి రపైశవసే,
దురూ ధూతే వ్యభోలత్వం
మార్దవం ప్రీ రచాపలసే.

శ్లో. జేజు కుమా గృతి శౌన
మద్రోహా నాభిహానితా,
భవన్తి సంపదం దైవీ
మభిజాతస్య భారత.

—భగవద్గీత.

దైనికాచారములందును, వేషభాషలందును, మతభావములందును భేదరహితులై, యొకరిపై మన వనించువారిసమాహుముజాతినాబరసనని నిర్భయశాస్త్రము (Jurisprudence) తెలుపుచున్నది. ఈసూక్తి ననుసరించియే, బహుళమత, ప్రధా, భాషాయంతమైన భారత మందు జాతీయత్వముంజేరదని పలువురు పాశ్చాత్య విద్యాధికులు వాక్రుచ్చిరి. హింసూడేశమున పెక్కు భాషలును, మతములును ఉండుట నిక్కమే! కాని సంస్కృతము రమారమి అన్నిభాషలకును నాతృక యగుటచే భారతభాషలన్నిటియందును నొక భావ తైవలని ప్రవహించుచున్నది. వేషములును, పురాణములును ఆంధ్రున కెట్లు ప్రియముగా, వంగదేశీయులకును, పాంచాలసీమసునకును నట్లే ప్రియములు కాశ్మీరసీమ యందుగాని, కన్యాకుమారిఅగ్రమనగాని భగవద్గీతను మస్తకమున దాల్చుని భారతీయులు లేకు. ముక్తాహార ముండలి సూత్రమువదువున నన్నిమతములందును ప్రధాన మగు మానవకల్యాణభావ ముండుటచే భారతధర్మమున

విరుద్ధము లేమయు లేవు. భేషముం నేకత యుండుట సృష్టినియమమేకదా! హిందువులందును, ముస్లిములందును, సిక్కులందును. శాద్దులందును, పారసీకులందును, క్రైస్తవులందును భారతవిజ్ఞానమును, భారత పూర్వోన్మత్త్యమును నుజుతించి గర్వంపనివారు లేరు. దానంతేసి జాతీయత్వము భరతఖండమున మృగ్యమునుట మిగి.

ప్రజల గూఢిక, మత, సాంఘిక, నైతిక, రాజకీయస్థితికుడ్యములపై మహత్వ జాతీయత్వమహాసౌఖ్యము నిలిదియున్నది. ఈమహాస్మృతపార్య్యము బలయుతమై చిరస్థాయిగ నుండుటకు దీనిభీత్తికలు దృఢములై యుండుట ముగ్యము.

తొలినుండియు భారతీయు లాధ్యాత్మికైత్వర్యముపై విశేషదృష్టి పలవినను, ఇహజీవన సాధనమున నగమునెవ విముఖులై యుండలేదు. ఋగ్వేదమందు దోచు చత్వృచితస్వర్యనింహాసనవర్ణన, ధర్మముంబిర్ధము రంగాదు అలంకారమై ప్రాసీనభారతమున వరలియుండెడిదిని తెలుపుటలేదా! ప్రాసీనభారతీయులు సముద్ర గూఢము చేసియు, వివిధదేశీయుల గలిసియు తమవాణి జ్యమును బెంపొందించిరి. కొలంబసుసకుముందు భారతీయు లమెరికాను కనుగొనిరి మెక్సికోయందు చూప ట్టినాగధర్మగ్రహములు తెలుపుచుండులేదా? అన్యఖండస్థ దేశాలయములందు భారత సము వింతిల్ల లేదా? ఉన్నత సుప్రీములకును, దీర్ఘయులకును, విఖలాకాశారముకును, విస్తృతభూభాగములకును తావయి సుజల యంతమై, సుఖలసమన్వితమై, సస్యశ్యామలమై, భూతల స్వర్గమై అన్యదేశీయులకకాక భరతఖండ మనిమిషులకు గూడ లిలాధూమియైనది. పృథ్వీముఖమున రతనపుటిల కమలీల శోభిల్లిన భారతమునెడ నన్యగోష్ఠీయుల లోలుపదృష్టులుపలలెంచినవి. భారతమాణిక్యములును,

రత్నకంబళులును, పట్టుదువ్వలునలును, సుగంధద్రవ్యములును, దంతపదార్థములును పాశ్చాత్యరాజప్రాసాదములను, పర్షియా షా (Shaw of Persia) మహాలలును, వాణిజ్యస్థానములను అలంకరించినది. దానంతటయే గ్రీకులును, ఆరబ్బులును, దచ్చి, పోర్చుగీసు, ఫ్రెంచి, ఆంగ్ల బాతులవారును భారతవిషయము నేరుటకు పెక్కుపాట్లు పడి కృతకృత్యులైరి. యవనులును, మేయ్యులును భారతమున కొనరించిన యెన్నగాని, లగ్నగాని న్యాసవిప్రరభితిచే నిందు చలువను, కాని ప్రాచీనభారతము సకలైశ్వర్యములతో చులచూగి, పాశ్చాత్యులు బట్టకట్టు పెలుగక, వన్యవశువులట్లు మసలుచు, రాజీయగమంగును, బోసాయుగమందును నష్టానసంతమసమున మునిగియుండి విజ్ఞానాలోకమున బ్రపంచవిగ్రవయమున వెలుగొండెడి చనిమాత్రము తలుపునుంటిని. కాని భారతభాగ్యప్రదీపము పడమటికాలితాకుసున నిర్వ్యామైపోయినది. భారతమాత చెందుకతాబ్జములకుఁ జూపుగనే పూర్వవిధూతి బాసి, నూతనవిధూతి దాల్చినది. సర్వాంగసుందరియైన భారతాంబ దారిద్ర్యదుష్పీడనములచే గృహించి మలీమసయై యున్నది. భారతీయుని దైనికాదాయము పెండెఁజాలకు చిక్కురయని అశాస్త్రనిపుణులగు సర్. ఆర్థు లేమక మున్నగు పాశ్చాత్యులే నాక్రచ్చిరి. కట్ట బట్టయు, నన నించియు లేక భారతీయులు నేడల్లాడుచున్నారు. ధూతలనాకము నేడు ధూతలనిరయమైనది. విశ్వర్యమును గోలుపడిన భారతీయ లాత్మగౌరవమునకు దిలోఁదికముల నిడిరి. స్వీయకత్తిపై గల విశ్వాసమును హ్రాందివులు కొలుపడిరి. అనుదినము కట్టుపుట్టుములకై మాంచివ్వక, లింగగ్రూలల యాచార్యములై నాధారపడుచుండిరి. ప్రాతఃకాలాగ్నిహోత్రమునకు స్వీడక, నార్చలు సాయపడినగాని హ్రాందివులగు గతి లేకపోవుచున్నది. చెప్పవలె? భారతీయులకు వలయు యక్షోపవీరములను, మంగళ మాత్రములను పదిత్రచరిత్రులగు నీమబ్రాహ్మణోత్రములే తయారొనరించి పంపుచుండుట నిరీక్షల సాంచుచునేయున్నారము. నాటి డక్కా

మస్తినులు నేడు మటుమాయమైనవి. నాటి మృదుల కాటులునే డంతరించెను. నాటి గృహపరిశ్రమలు నేడవృత్తమాయెను. నేతగాండ్రచేళ్లతో భారతమాంగల్యమాల్గము తెగవడినది! ఆధికముగ భారతజాతీయత్వ మడుగంటినది!

కరీరమందలి అంగప్రత్యంగములట్లు ఆధిక, సాంఘిక, నైతిక, రాజకీయ సమస్యలు పరస్పరసంబంధముగలియున్నవి. ఆధిక్తి యెట్లు మాత్రమో, భారత సాంఘికస్థితి యట్లే తేలినది. బలయుతమైన హిందూ సంఘము గోగపిశితమైయున్నది. దుస్సహకాత్రియమును, దురంతశాస్త్రియమును, గుర్దంత గురాచారములును హిందూసంఘమున చలయొత్తినవి. బాల్యవివాహములును, నిర్బంధప్రసవ్యమును, కన్యాశుల్క-వరశుల్కములును, అవిద్యాస్పృశ్యతావోదామములును పూతసూతనమతమునకు సుకువరాని కలంకము నాపాసించుచున్నవి. భిన్నజాతులవారు పారపాశ్చ్యములతో గాలముపుచ్చుచుండిరి. భిన్నమతస్థు లొండొరుల కుత్తులకు సుత్తరించుకొన జూచుచుండిరి. సాంఘికముగగూడ జాతీయత్వము తూలిపోవుచున్నది.

నిగమ మహాశాస్త్రనిధానమై, విజ్ఞానధన నిక్షేపమైన భారతదేశమున విద్య నేడు కొలువవినది; తత్కలనవద్యిప, నలందాల యాన్నత్యము విస్మృతియందు మునిగినది. ప్రతిమాలసంప్రదాయములు దేశముపై దాడివడలినవి. మాతృభాషలు మూలబడినవి. బూచకపుగాలు హస్తాస్త్రములైనవి. వివాహి కొండయెలుకయనియు, లక్ష్మీభాయి ప్రాంతమానియనియు, కైపు మహాపురుషుడనియు, వారకాపేష్టింగు ప్రజాభిలాషియనియు నేటివిద్యార్థులు చదువలసినగతి పట్టినది. రాజా ప్రతాపుని యతుంతరీర్యము గాని, రాజనింహ, భీమసింహుల యవక్రపరాక్రమముగాని, సుద్ధాదాసునిరుపమాన స్వాధ్యత్యాగము గాని, మానసి, మహామాయ, కల్యాణి, సత్యరతి, పద్మినుల యనిర్వచనీయపాతిత్రత్యముగాని ప్రస్తుతవిద్యార్థులలో నెంద తెలుగుదురు? ఆధునికవిద్యార్థినిధానముముకతన విద్యార్థులమనసు

మరుభూమి యగుచున్నది. ఈమరుభూమియందు మహా త్రరాశయము లెట్లు మొలకలెత్తును? వేదసారమునుగాని, గీతారహస్యమును గాని యెఱిగిన హిందూబాలకు లెందఱున్నారో? నీతిజ్ఞానము గాని, ఆత్మగౌరవము గాని, ఆత్మోన్నతిగాని, ఆధ్యాత్మిక పరిజ్ఞానముగాని పవయు విద్యార్థు లెందఱున్నారో? మానవహృదయము వికార మగుటకు కారణము విద్య యేది? విజ్ఞానముకొని కీయవసు విద్య యే? విద్యగొనుకొనగలగు విద్య యే? దాన్యమునుగాక స్వాతంత్ర్యమును బోధించు విశ్వవిద్యాలయములు భారతఖండమున నెన్ని కలవు? ఆంగ్లోభాష పెట్టిర బొబ్బ లరద్యు గోదినము కాలేదా? భారతీయుని యాధిక సమస్యలు పరిష్కరించుటకు వలయు పరిజ్ఞాన మొసరు విశ్వవిద్యాలయములు హిందూదేశమున నెన్ని కలవు? భూపవులైనను, భూతలపు తేనెలైనను పేదపంకితులగు బ్రాహ్మిని, ప్రాచీనవిశ్వవిద్యాలయములందఱు జనిసాహస్యము గలిపి విద్యాగౌరవ మొనర్చుకొనకని లింగము. నేటి విద్యాలయములం దీభావము, నీ సౌహృద్యము, నీ నైతికపట్టుత్వము గలదిరించుచున్నదా? విశ్వవిద్యాలయములకు భవదార్థ్యములను భారతీయ వలపును విద్యార్థులు కాష్టపుల్లలకల్లు కృశించిత్వగౌరవాప్రతిపత్తులై, నిర్దమలై, నిరుత్సాహులై, నిర్భాగ్యులై మహానగరపీఠాలం దల్లమచుండుట నాది కన్నీరు పుడునా? అందు యెన్నారో?

ఇక స్త్రీవిద్యనుగురించి యేమి తెలుపుదును? పురుషులస్థితికంటె స్త్రీలస్థితి మహంత దుఃఖకరముగ నున్నదికదా! స్త్రీలుహాస మేదస్సు కలవారనియు, వారికిని హృదయమున్నదినియు, వారుహాసమానవజాతి గోనివారే యనియు, ప్రభాకరునకును మయూరమునకును, ప్రమానమునకును సౌరభమునకును, సురాపగకును పూతగుంచునకునుగల సంబంధముట్లు స్త్రీపురుషులసంబంధ మభేద్యమైనదనియు ముందరిమి. వనితలకు విద్యాబుద్ధులు కలఁపక మాటలగుర్చుండవలె మనశీరమందలి సగపాలును పక్షవాతరోగమునకు గుటి గానించిరిమి. స్త్రీలను వికృష్టస్థితియందుంచి, ఉత్కృష్టస్థితినుండి

మనము నేలగూలిరిమి. దానంతేనీ విద్యా, నైతిక, మత పరిస్థితులందు గూడ జాతీయత్వము కంటుపడినదికదా!

ఇక రాజకీయముగ భారతస్థితి నెఱుగని భారతీయుల లేరు. స్వాతంత్ర్యములేని మానవుడు మానము గోలుపడిన అధముడు! ప్రాచీనహితునడ క్రువునకైన గౌరవ ముండును; కాని మానవహితునడ మిక్రనుకైన వధిసూచి ముందము. ఏనాడు మనదేశము స్వాతంత్ర్యము గోలుపడినదో ఆనాడే భారతవిద్యా, నైతిక, ఆర్థిక, సాంఘికపరిస్థితులు పాడుపడినవి. స్వాతంత్ర్యకాంక్ష మహాపరాధ మని యొరులు తలచిన తలపవచ్చును. స్వాతంత్ర్యదీక్ష రాజద్రోహమని యన్యు లూహించిన నూహించవచ్చును. స్వాతంత్ర్యవ్రత మన్యు లనుష్ఠింపరానిదిని లాఠివారు యోజించిన యోజించవచ్చును. జాతీయత్వమునకు స్వాతంత్ర్యమే యుత్తమాంగము. పుష్కరి విశులగుటకు భారతీయులకు స్వాతంత్ర్యసంజీవి యవసరము. దీనిని బుద్ధులుగ భారతరాజకీయవైఖరి నేకమార్గములు నూటించిరి. ప్రవృత్తిగల భారతీయులకు సాంస్కృతికమందు సమ్యక్ము లేదు. కాంతియే శాస్త్రస్యమును నాన్గములకు వలయు ప్రధానసాధన మని యెఱుఁగకు మున్నే బుద్ధులు నూటించి యుండెను. దౌష్ట్యప్రహారములకు సమానకవచము నొడ్డువనియే సబ ర్మర్మసంయమిప్రబోధము. ఈప్రబోధమును మది నిలిపి, భాగతాంబ పాంచజన్యధాన్యమునకు జెవి యొగ్గి, యుత్సాహబాగితులై దేశకల్యాణవ్రతదీక్షకు గడగి కృత కృత్యులగు భారతీయులు భారతోన్నతి మండపాలు గురు. హైందవులు తిమ్మదాము పాలించు తెఱుగగని శ్వేతముగులతలంపు. భారతీయులసమగ్గులుకారు. ఆర్థికముగను, రాజకీయముగను హీనస్థితిలోనున్నను, అనిర్వాచ్యములైన అర్హికాదంబీనీపంక్షులనుండి విజ్ఞానసప్తాశ్వము భారతవిద్యాయాసమున తనదత్త లేజమును చిలుకుచునే యుండెను. రామను రాధాకృష్ణులును, జగదీశ మేఘనాథ ప్రభుల చంద్రులును, రవీంద్రనాథ ఠాగూరులును, గాంధీ అగవిందయతీంద్రనాథమంగి విజయాది మహాపురుషులుగా విజ్ఞానమున భారతము మహాన్నతమై యుండ భావదార్థ్యమును, రాజకీయపరిజ్ఞానమును,

నిర్మాణకళలన్నియును, స్వపరిపాలనా సామర్థ్యమును భరతగుండమున గొఱవడినవి తలచుట దుర్మయము!

స్వాతంత్ర్య, బాధ్యతలు భేదభావమును మాపు చేసి సంఘీభావమును బెంపించించును. స్వాతంత్ర్యము బహుసిననాడే హిందూముసల్మానులు సుగ్రహనీయము నలట్లు కలియుదురు. స్వాతంత్ర్యము బహుసిననాడే బ్రహ్మక్షత్రియ వైశ్య శూద్ర పంచములు పంచాల ప్రపంచపంచకముట్లు సంఘీభావించువున గలియుదురు!! స్వాతంత్ర్యము బహుసిననాడే మైత్రేయిగార్థి లనుబోలి భారతసీమంతినులు జ్ఞానశమంతకములై జలుగొందుదురు!!! స్వాతంత్ర్యము బహుసిననాడే యరాతి కుంత్రకధరమును స్వయంశక్తి, స్వయంనిర్ణయస్వయం విశ్వాస కులికాయుధములచే భేదపజాలుదును!!! స్వాతంత్ర్యము బహుసిననాడే పాశ్చాత్యవణిస్సంఘముల స్వాధ్యక్షవత్తిని స్వీయబలనిత్రముచే ద్రుంకివేయజాలుదురు!!! స్వాతంత్ర్యములవసిననాడే సంఘస్థ దురాచార కీటులు లగ్నిబడి బుగ్గి యగు శిలభముల ట్లంతమను!!! స్వాతంత్ర్యముచేతులననాడే జాతీయత్వపురస్థి విత్తమై సౌభ్యవసంపన్నమై, సర్వాంగసుందర మగును!!!! ఆర్థిక సాంఘిక, నైతిక, రాజకీయభీతికలు బలయుతములై, జాతీయత్వ మహాసాధము ప్రియమై, ఉన్నతిమై యుండుటకు స్వాతంత్ర్యమాలభంధముస్పృహమై యుండుటనివార్యము. ఈదివ్యహర్యనిర్మాణమునకై భారత సోదరసోదరీమణులు నడుముగట్టుట ముదావహము.

జాతీయత్వముకంటే సంతృప్తజాతీయత్వము మహత్తరమైనది. కాని, యిదిరెండును పరస్పరవిరుద్ధములుకాక పరస్పరబలనాయకములు. విగుభాతులవారికలయిక సౌంధ్యుల కెక్కు కల్యాణసంధాయకమో, యైదుగుండముల వారి సమైక్యత ప్రపంచమున కట్లే సుఖిదాయకము. భారతీయులను, నైరోసావాసియు, నమెరికాసీమన్లును సోకభగవంతుని యనుంగువునరులు. అనుంగసోదరులందరియన్యభావ మవసరము. నాగరికత యధికముగలది పృథ్వీభాగములకు పరస్పరసంబంధము లలవడి క్రమక్రమముగ బలవత్తరమగుచున్నవి. విదేశముగాని యెంబరి తీవనము గడపుట నూతనయోగమున నసాధ్యము. పరస్పర

కల్యాణమే అంతర్జాతీయత్వసిద్ధి. ఈసిద్ధిచేపడుటకు భగవంతునిజాతులన్నియు స్వాధ్యమునుమాపుచేసి, సమరమును గుఱియిచ్చి, సహనశాంతిసుఖములు నెలకొల్పవలెను. ఈమంత్రకోదోశమును బూర్ణమొనరించుటకు నైరోసావాసి, గ్రామము కడచిన పదవ జాతిసమ్మేళన (League of Nations) మొకటి - లకొలుపబడినది. ఏబదివల్లురు జాతులనా రిందిపును సభ్యులుగనున్నారు. దీనినిగుఱించి పాశ్చాత్యులు లేబవలులు కీర్తించుచున్నారు. శాంతిస్థాపనమునకై నెలకొలుపబడిన యీమహాసంఘమున కింకను శాంతి దృష్టాంతరమునుండుట లేదు. ప్రపంచమందంతలను దుర్మయ దుర్భిక్ష దురహంకార దౌష్ట్యములు తలదాపుచునే యున్నవి. ఇందులకు హేతు వీనుహాసంఘ సభ్యు లింకను, సర్వసమత్వభావమును గుర్తించకుండుటే. భారతసీమపై రావొందులట్లు గ్రాలుట కింకను నన్య జాతీయులు విగమించుటలేదు. రుషిలలోలుపశ్వానములట్లు సరదేశీయులు భారతముపైబడి హైందవాధ్యమును గొల్లగొట్టుచున్నారు. భారతీయులు నేను దురంతపడినమునకు గుఱియగుండ, సంతృప్తజాతీయత్వ శరీరమున నొక్కడ నలిగి మంటలు పుట్టుచుండ, మానవజాతికి సుఖశాంతు లే ట్లలవమను? మహత్తరమగు సంతృప్తజాతీయత్వ మలవడుటకు ముందు ప్రధానమున జాతీయత్వము చేతులవలెను. కపింద్రుడగు రవీంద్రునివలె, సంయమింద్రుడగు గాంధీ విశ్వమానవకల్యాణ మపేక్షించుచున్నను, ప్రస్తుతము జాతీయత్వముమీదనే తనదృష్టినితేపించుట కిదియే కారణము.

మానవసమత్వమును, మానవ భ్రాతృత్వమును, మానవ సౌహృద్యమును నింకను భావప్రపంచమందే ప్రకాశించుచున్నవి. అచిరములో నీయుత్ప్రేక్షాదర్శము సఫలీకృత మగుగాక! యుగాదినుండి కవులను, సంయములను గాంచు దివ్యస్వప్నము సత్యరూపమునందుగాక!! పృథ్వీతలముశాంతిధామమై, సుఖనిధానమై, మహత్తరమై, మహిమోపేతమై, మధ్యమలోకస్వర్గమగుగాక!!! జాతి, మత, వర్ణ, భాష భేదములుముఱచి మానవకోటి పనిత్రమైత్రీసంక్లేషమున గలిసి, నవగ్రహగానతుల్యమగు సమంతలప్రణయగీతము నేకకంతమునబాది, సృష్టిమహిమ గీర్తించుచు, సద్విధానందము నందుదురుగాక.!!!!

పు
ర
ం
మ
ం
ద
ం

మ
ం
ద
ం
మ
ం
ద
ం

సారస్వతము - సర్కారు

ఒకప్పుడు మనదేశంలో, లలితకళలు, నాగరికత, ప్రఖ్యాతిపొందినవంటే, అప్పటి రాజాదరణమే కారణము. హిందూరాజులు మతసంప్రదాయసిద్ధములగు ఆచారవ్యవహారాలను యెంతభక్తిశ్రద్ధలతో కాపాడాలో, అంతశ్రద్ధాభక్తులతో లలితకళలనుగూడ నారాధించి, దేశగౌరవమునకును, సంఘాన్నత్యమునకును కారణభూతులైనారు. రాసురాసు మనమరవ్యవస్థలకు, విదేశీయులపరిపాలనలో, మనవృత్తులను చిత్రకళలను పోషించేవారు. లేకపోయినారు. ఎవరికైనా స్వవిషయాల్లో వున్నంతజాగ్రత్త, యితరులసంబంధములో వుండదు. కాకిడ్డ కాకి మిడ్డుగా నుండుట సహజమేకదా? ఆచరణ లేకపోయినను, కొన్నాళ్ల క్రిందటివరకు, యిట్టివిషయాల్లో అనవసరంగా జోక్యం కలిగించుకొనేవారు గారు. ఇది కొంతమేలే. అప్పటి నుండి వీటిని కాపాడేభారము ప్రజలమీద బడ్డది. పెద్దలంతా పూనుకొని యథాశక్తిని నేరీస్తూ, యిప్పటి వరకు యితరదేశీయుల తీసిపోకుండా నిలిపారు.

అన్నివిధాల దేశము మరీ దుస్థితికి వచ్చుటకు ప్రస్తుతం రెండుకారణాలు కనుపడుతున్నవి: (౧) నేటి విద్యావిధానము, (౨) స్థానికపరిపాలనాపద్ధతి. ఇది అందరికీ తెలిసినరహస్యమే యైనప్పటికీ, యెవరికివారు, యేవోసాకులు చెబుతూ యెవరికివారే, యమునా తీర" అన్నట్లుగా సంచరిస్తున్నారు. చిన్నఉద్యోగములు చేతగాకనో, మరేకారణముచేతనో యేతెలివి తక్కువపనిచేసినా, అందరిఫలితమును జవాబుదారి వహించిన పెద్దయద్యోగి అనుభవించవలసివుంటుంది. అధికారవర్గంలో, యేకాభిమాను యేలోపము జేసినా,

చివరకు "ఫలానావారి ప్రభుత్వంలో యీపని జరిగింది" అనేఅప్రతిష్ట కాయంగా వుంటుంది. సర్కారు వారు మనసారస్వతములో వ్రేలు తెట్టుకున్నారా? దానివల్ల లాభమా? నష్టమా? అనేది ముఖ్యమగువిషయము కాబట్టి, ఉన్నదున్నట్లు చర్చించుట అవసరము.

కొందలయువకులు ఉత్సాహముతో ముందుకు వచ్చి, గ్రంథాలయోద్యమవ్యాప్తికి పాటుపడుచు భాష నేవ చేస్తున్నారు. కొందలు సారస్వతోపాసకులు చిత్రచిత్రికళల గద్యపద్యాలు నిర్మించి, తెలుగుతల్లిని ఆరాధిస్తున్నారు. భావిభాగ్యోదయానికి ఈరెండూను పునాదులేకాని, మన దురవ్యవస్థల ఫలితానికివచ్చిన సంక్షోభ ఉడతలు కొడుతున్నవి. స్వేచ్ఛగా, నిర్బీతితో రచియింపబడి, సంఘమును, దేశమును ఉద్ధరించే ఉత్తమగ్రంథాల ప్రచారానికి అనేక అంతరాయాలు సంభవిస్తున్నవి. ఇవి ప్రస్తుతము రెండురకాలుగా బయలుదేరినవి.

మువటివిధము:—

కొందరు గ్రంథాలయాధికారులలో, లేక, యజమానులలో, సర్కారువారికి, గ్రాంటు యిప్పించవలసిందని దరఖాస్తులు పెట్టుకొన్నారు. అందుమీదట, గ్రాంటుయిప్పించేటట్లుగానే, డిప్యూటీ యినస్పెక్టరు ఆఫ్ స్కూల్సు నో, లేక, మరో ఉద్యోగినో దరఖాస్తులు పెట్టుకొన్న గ్రంథాలయా లన్నిటిని తనిఖీ చేయమందురు! ఆ యద్యోగి కొన్ని గ్రంథాలయాలకు వచ్చి, యిష్టమువచ్చినట్లు ప్రశ్నల వర్షము గురిపించి, ఉన్న అధికారమంతా చలాయిస్తూ "ప్రణయదాంచల్యము", "ప్రణయసామ్రాజ్యము" మున్నుగాగల "ప్రణయము" అనుమాట యున్నగ్రంథాల

లన్ను “గాంధీశీలము” (ఆత్మకళ), “తిలకుగారి ఉపన్యాసములు” మున్ను గాగల “దేశసాయకులచేర్లు గలగ్రంథాలున్ను తక్షణం లైబ్రరీలోనుంచి తీసివేయ మనిచెప్పి చెట్టును. దీన్నిబట్టిమాస్తే మన గ్రంథాల యల్లో “కుసురవాచకాలు”, “వాణివాచకాలు”, “పెద్దబాలశిక్ష” మున్ను గునవిసూత్రమే వుండాలన్నమాట. సర్కారు యీవిధంగా మనసారస్వతముమీదికి దాడి చెడలిలే ఉత్తమగ్రంథాలకు తానేది?

చెందోవిధము:—

టెక్స్టుబుక్ కమిటీవారు ఆఫ్రూవ్ చేసినగ్రంథాలు మాత్రమే పఠనీయములకదా? మున్ను మున్నుటివఱకు డిజైన్ చేతగ్రంథమైనా సరే ఆఫ్రూవ్ అయిపోయేది. ఆకారణముచేత ఉత్తమగ్రంథాలు రావడానికి విశేష ముగా అవకాశము లేకపోయింది. ఇప్పుడిప్పుడు ఆపద్ధతి మారి క్రొత్తదారి చొక్కారు. ఏపుస్తకమునైనా శృంగారమనేమాటగాని, రాజకీయపునాసనగాని కను పడితే, ఆగ్రంథము ఆఫ్రూవ్ గాదు. ఈమధ్య నామి శ్రులూకరు “శ్రీకృష్ణలీలాస్మృతి” అనేగ్రంథాన్ని కమి టీవారికి బంపారు. పేరుమబళ్ళే ఆగ్రంథము భక్తిరస ప్రధానమైనదని తెలుస్తుందికదా? కమిటీవారు ఆగ్రంథ ములో “లావణ్యానుపమాంగియో, విగమ నల్లం జమ్మలం దాల్చి” అనేపద్యంలో “చమ్మలు” అనేమాట గుం న్నదిగనుక ఆఫ్రూవ్ చేయుటకు వీలుగావని గ్రంథకర్తకు జవాబు యిచ్చారు. మఱొకకమిట్రులు “దైవమాడా మణి” అనేగ్రంథం పంపితే, దానికిగూడ యిట్లాంటి జవాబే వచ్చింది. దీనినిబట్టిమాస్తే పాఠనగాని “భాగ వతము” అసలే చూడగూడ దనుకోవలెనా?

భారత, రామాయణాది పౌరాణికగ్రంథములు, కళాపూర్ణోదయము మున్ను గాగల ప్రబంధాలు యేమి కావలెను? శృంగారరసప్రధానములై యుండి, చరిత్రా త్మకములును, సాంఘికములును అగు ఉత్తమగ్రంథాలగతి యేమిటి? “ఆఫ్రూవుడ్ ఫర్ లైబ్రరీ యూస్” అని టెక్స్టుబుక్ కమిటీవారు రసకావాలే యీగ్రంథాలు వుండ గూడదుగదా? ఈవిషయం ప్రాజ్ఞులు చక్కగా ఆలో చించుకోవాలి. సారస్వతముమీద సర్కారువారు తమ

అధికారాన్ని యెంతవరకు చలాయించాలెనో, విద్యార్థి కులు నిర్ణయించి, ఆవసరమునుమార్చులు జరుగుటకు, అధికారవర్ణమువారికి మనవిచేసుకొనుట మేలని విన్న వించుచున్నాను.

—కర్లపాలెము కృష్ణరావు.

వచనవాద్యయము

సంస్కృతమున పద్యరచనమే కవిత్వము. వచ నము బలానూగు.

అందుకాస్త్రీయగ్రంథములును పద్యాత్మకములే. గుడికు నిఘంటువులును పద్యాత్మకములే.

సంస్కృతపండితులు, సంస్కృతకవులు వచ నమును సకలవిధములను శ్వేషించి బహిష్కరించివారు.

అయితే: కవిత్వమునకు ఒగునునది, సహజ మైనది వచనము; కాని, పద్యముకాదు.

పద్యము గానమునకు సంబంధించినది.

పద్యమున లయ, స్వరము ప్రధానములు. కవి త్వము నాటి తిరుగాతిని.

శీకువులు, పశువులు, పాములు పద్యములు, పాటలు విని తలలూపును. పరిశ్రేణిత్తులన విద్యాంకు లును అన్యభాషాశ్లిష్టగీతము విని ఉప్పొంగుదురు.

కారణము...?

గానము శ్రవణగుళిము నొడగూర్చును.

పద్యము, పాట విని యెట్టిపామరుడును ఆనందించుట భావము తెలిసికాదు. అందలిభావము— కవిత్వము రుచిదావుటకు చతురుడగు పండితుడు చాల శ్రమపడవలయును.

కావుననే గాన మాపాఠముధురమని నిర్వచనము.

పద్యమున కవిత్వమునకు పారతంత్ర్యమే; కాని స్వాతంత్ర్యములేదు.

వచనమున కవిత్వమునకు మరే సంపర్కమును లేదు. అంతయు స్వస్వరూపము.

వచనము చదివితెలిసికొనగలుగు అక్షరజ్ఞుని పద్యము చదివి తెలిసికొనలేడు.

ఏల? పద్యమున తికమకలేకున్నవ. వచనమున సారశక్తిపెక్కువ.

పద్యమున వాక్యనిర్మాణము లయ ననుసరించి నడచును. వచనమున స్వతంత్రముగ, నూటిగ నడచును.

పద్యము కవిత్వములేకున్నను విన సొంపుగ నుండును. వచనము కవిత్వములేకున్న మాటలప్రాస. అంతే.

కావుననే వచనము కవులకు నికమము.

పద్యములనే ప్రేమించిన సంస్కృతకవులలో ఈనూత్రము వెరిసినవారు లేకపోలేదు.

కొన్నిధరు పద్యములను పూర్తిగా విడువలేక చంపువులు రచించినారు.

బాణాదు, దండి మున్నగువారు నలుగురై దుగ్గురు కేవలవచనమునే ప్రేమించినారు; కాని వారి గ్రంథములయందలి వాక్యము లన్నియు గణయతి ప్రాసలులేని పద్యములు.

పద్యముల ప్రభావము వారి కవిశాక్తి నట్లు కొంచెపరిచినది.

పద్యములనే చూచి, చదివి, రచించి ఉండిన వారు ఆమెట్టునైన దిగియుండుట ప్రశంసాపాత్రమే.

వారి యడుగులలో అడుగులువేసిన ఆంధ్ర కవులు అంతమాత్రపు పరిణతిని పొందలేదు.

ఆంధ్రమున అట్టి వారికేకపాకపు వచనమైన లేదు.

అయితే: ఒకవిశేషము మాత్రమున్నది.

సంస్కృతకవుల ఒరవడి, సాహచర్యము— వీటివలననే ఆంధ్రకవుల కిట్టి పద్యస్థితి యేర్పడినా, కాలము వారిలో కొంతనూర్పు తెచ్చివెట్టినది.

ఆంధ్రప్రబంధము లన్నియు చంపువులు. వాలు గైదుమాత్రమే నిర్వచనములు.

పరిణామనూత్రము మరికొంతకాలమునకు మన వారికి వచనస్థితి కలిగించియుండవలసినది; కాని అనుకరణపరాయణత పురోగమనము లేకుండజేసినది.

ఇంతేగాదు. తిర్యగ్గమనముకూడ ప్రారంభమైంది.

మనవారు చిత్రకవిత్వమును, బంధకవిత్వమును ప్రారంభించినారు. శ్లేషకవిత్వమున మునిగిపోయినారు. రానురాను తమ పూర్వులపోషణలను, ఎత్తు గడలను, కల్పనములను కొంతమార్చి, వారిభావములను తమ మాటలతో ధందోబద్ధము కావించినారు.

అక్కడక్కడ ఒకరిద్దరు వచనము వ్రాసినా అది పైకి రాలేదు. జనసామాన్యమునకు రుచించలేదు.

మహమ్మదీయుల ప్రభుత్వము మనకు చిరకాల మనుగూత మయినా వారి వాఙ్మయము మనకు కొత్త రుచి కలిగింపలేకపోయినది.

ఆంగ్ల వాఙ్మయపరిచితి కలుగునంతవరకును మనవాఙ్మయమున కీర్జ్వరము వికాస లేదు.

ఎందొమ్మిదివేల శతాబ్దియొక్క ఉత్తరార్ధమున మన వాఙ్మయమున ఆంగ్లవాఙ్మయచ్ఛాయ సాంద్రముగా అంకితమైనది.

దీనితో ప్రబంధనిర్మాణము సన్నగిల్లి, నాటకరచనము ప్రారంభమై, వచనవాఙ్మయము పెరుగసాగినది.

గుంటివానికి కాళ్లు వచ్చినట్లు, గ్రుడ్డివానికి కండ్లు వచ్చినట్లు, బధిగునకు చెవి వచ్చినట్లు, మూగవానికి నోరువచ్చినట్లు అయినది. ఆంధ్రవాఙ్మయము నకు వెలుగువచ్చినది.

ఇటీవల పద్యవ్యాసములు—ఖండకావ్యములు రచింపబడుచున్నవి. ఈరకమున సంఖ్యకు తగినంతవిశిష్టతలేదు. అయితే: వీటివల్ల కీడులేదు. మేలును తక్కువ.

కాగా, మనకవులు ఇప్పుడు దృఢదీక్షతో చేయవలసినది వచనరచన. వచనరచనవలన వాఙ్మయమునకు విజ్ఞానమబ్బును. పుష్టికలుగును.

వచనవాఙ్మయమువలన మనజాతి ఉద్బుద్ధమగును. మనదేశము వీర్యవంత మగును.

అప్పుడు భారతదేశపుటాకాశమున ఆంధ్రుడు నిండుచంద్రునివలె సాక్షాత్కరించును.

—కావ్య

నక్షత్రమండలము

గొట్టూరు వేంకటానందరావువరావు (శవితానమి)

మార్గశిర, పుష్యమాసములు : (డిసెంబరు 1933)

ఉత్తరము

దక్షిణము

[ఈపటము ఆచూచిక్కులు సరిగాచూపునట్లు కలమిడుగాపెట్టి చూడవలెను. ఇందున్నట్లు నక్షత్రాదులు
 డిసెంబరు 8 లేదని రాత్రి 8-10 గంటలకును, డిసెంబరు 22 లేదని రాత్రి 7-14 గంటలకును } కనబడును.]
 " 15 " " 8-22 " " 29 " " 7-28 "

౧౮౩౩ డిసెంబరు ౮ మొదలు ౧౮౩౪ జనవరి ౮ లేదీవఱకువఱ నెలలో రాత్రి తొలిజామున నగపడు గ్రహ, నక్షత్రాదులను తెలిసికొందము.

క్షీరవాహిని (Milky way)

ఈమాసములో క్షీరవాహిని, తూర్పు సమీప మందున్న అగ్నేయదిశకుంకి, పశ్చిమ సమీపమున నున్న వాయవ్యదిశకుంకు మండలఖండాకారమున (like the segment of a circle) వ్యాపించి యున్నది. అది శ్వాన, పూర్వశ్వాన, వృశ్చ, మిథున, వృషభ, సారథి, భృగు, పరశు, అప్వరశ, రాజహంస, గణిష్ఠ లనబడు నక్షత్రసమూహములమీదుగా గాని, సమీపమునుండిగాని వ్యాపించి యున్నది.

పరమక్షయ దినము (Winter solstice)

సంవత్సర మంతటిలో అల్పతమప్రమాణము గలదినము (shortest day of the year) ఈమాసము నందే వచ్చుచున్నది. మనవారు ఈ దినమును పరమక్షయదిన మందురు (డిసెంబరు ౨౧-వ తేదీ).

శీతకాలపు నక్షత్రములు

Winter constellations-శీతకాలపునక్షత్రములగుంపులు అనబడు మేష, వృషభ, మిథున రాసులు ఈ మాసమునందు రాత్రి తొలిజామున తూర్పున నెంతో రమ్యముగా కనబడుచుండును.

మిక్కిలి తేజోవంతములైన నక్షత్రములు (First Magnitude stars)

మంచి సాగవైశిష్టియు, మిక్కిలి తేజోవంతములైనవైశిష్టియు నక్షత్రములు ఈ మాసపు తొలిజామున తొమ్మిది కనబడుచున్నవి. అవియేవనగా:-

౧. శ్రవణము. ఇది త్వరలో అస్తమించుచున్నది.

౨. ఇంద్రద్యౌమ్ముడు. (Fomalhaut పూర్వలో)

౩. శిశువుడు. (Achernar)

౪. రోహిణి. (Aldebaran)

౫. రిగల్. (Rigel)

౬. ఆర్జుద్ర. (Betelgeaux)

౭. బ్రహ్మహృదయము. (Capella in Auriga)

౮. మృగవ్యాధుడు. (Sirius in Canis Major.)

౯. పూర్వశ్వానము. (Procyon in Canis Minor)

ఉత్తరనక్షత్రములు

స్రువుకు సరిగా నభిమధ్యరేఖపై నున్నాడు. చిన్నయెలుగు స్రువుని దిగువ వ్రేలబడినట్లున్నది. బృహదృక్షము ఉత్తరసమీపముననున్న ఈశాన్యమున నిక ఉదయమునుకాని ఇంకను ఉదయముకాలేదు. విశ్మయకరమును, అతని గూఢకమును ఇప్పుడే తొంగిచూచుచున్నారు ఉత్తరసమీపమున వాయవ్యదిశను నాకుడు అస్తమించినాడు.

తూర్పునక్షత్రములు

వేదకాలమునాడు వృశ్చకుడనియు, పాశ్చాత్యులచే ఒరయన్ (Orion) యొధుడనియు చెప్పబడు కిరునిరూపము తూర్పున నెక్కగా కనబడుచున్నది. మనవారు గొల్లకావిడిచుక్కలని చూపు చూడు చుక్కలును, వాటికి నాలుగు ప్రక్కలను బాహువనబడు ఆర్ధ్వియు, పాదమనదగు రిగల్ (Rigel) నక్షత్రమును, రిగల్ తూర్పుగా నొకటియు, ఉత్తరమున అనగా, ఆర్ధ్వి, రోహిణిలమధ్య తేజోవంతమున Bellatrix నక్షత్రమును నాలుగుమంచపు శోభవలె నగపడుచున్నవి. రిగల్ నక్షత్రములో పచ్చనిరంగుల చుక్కల జంట ఉన్నది. గొల్లకావిడి చుక్కలు విషువరేఖ (Equator) వెంబడిని కొలచెము దక్షిణముగా పోవుచున్నట్లు కనబడును. రిగల్ చుక్కకు ఉత్తరమున యమునపుట్టిసట్లు కనబడును. రిగల్ దిగువనే శతకమున్నది. చిన్నదైనను శతకము చూడుట

కంతో రమ్యముగా నగపడుచున్నది. దానికి కొంచెము
• దిగువనే కపోతమున్నది.

శ్వానములు-మృగవ్యాధుడు (Sirius)

ఇంత శేజస్సుతో ప్రకాశించునక్షత్రరాజము
మర్రియొకటి ఆకాశముం దగపడదు. ఇంచుమించుగా నీ
నక్షత్రము నంటియున్న ఆకాశగంధకావల ఉత్తర
ముగా శ్వానముగాని Procyon చుక్క-ఇదే పూర్వ
శ్వానము-మోయుచున్నది. పాశ్చాత్యు లీ కుక్కలు
ఒరయన్ వేరుకాని వెంటిని పోవు వేరుకుక్కలందురు.
వీటికి ఎగువను, అనగా తూర్పుసమీపమునందున్న
ఈశాన్యమునందు విఘనరాశిగాని పునర్వసుచుక్కలు
చక్కగా ఉదయించి మోయుచున్నవి.

కోహిణి వృషభరాశిలోని వృషభమునకు నేత్ర
మువంటిది. ఎద్దుకన్నువలె ఎట్టిగా మోయుచుండును.
కోహిణికి ఉత్తరభాగముందు తెల్లని శేజస్సుతో బ్రహ్మ
హృదియము మోయుచున్నది ఈరెంటికినిమధ్య అగ్ని
నక్షత్రము చూడవచ్చును. నభోమధ్యరేఖకు తూర్పునను,
సారథి అజకాబకములకివలనుభృగుపరకుమండల మున్నది.
అందుదౌర్వజముదగ్గి, రుచీకాదులు మోయుచున్నారు.
ఆదిగువ గ్రుడ్లు మింగిరించుకొనుచు పులోమేదున్నాడు.
పులోమనిసమీపమున, క్షీరవాహినిలో, స్వల్పములై
కనపడునక్షత్రకొలుచే నచ్చటియాకాశము ధవళమై
తోచుచున్నది.

మధ్యనక్షత్రములు

పిల్లలకోడి భృగుపరకుమండలముదిగువను శేజ
రిల్లుచున్నది. వెండియుత్తరీయమున చిక్కుకొనిన
విఘనగురువురువులట్లు ఇది చక్కగా మోయుచున్నది.
యంత్రసహాయము లేక ఇంచలినక్షత్రము లారు కోవకు
చున్నవి. అశ్విని నభోమధ్యరేఖపైచున్నది.

శిశుమారము అశ్వినికి రేవతికి దిగువనేఉన్నది.
అందుగాని మైరానక్షత్రము ఒకప్పుడు సప్తములు
లంత రేజోవంతమైయుండి మరియొకప్పుడు, కంటికి
కానరానంత రేజోహీనముగా నుండును.

దక్షిణ నక్షత్రములు

శిశుమారమునకు దిగువ ఇంద్రదుర్ముడును,
ఆతనికథలో సంబంధముగల వాళిక జంఘ బకము,
ప్రావారకర్ణమూకము, యుగంధరకమరమును కాన
బడుచున్నారు. ఆస్త్రియాకాశమున వసుచరిత్ర కథను
స్ఫురింపజేయు నక్షత్రములున్నవి. ఉపరిచరనగువును,
అతని యమోఘవీర్యమునకై పోరాడిన పక్షులును,
ఆవీర్యమును మ్రొగిన అద్రికయు, అద్రిక పవీనవలయు,
దానిగర్భమున జనించిన సత్యవతి మోజనగంధియు,
ఆమెను వివాహమాడిన శంతసుకును ఆప్రాంతములందే
కాన ననుచున్నారు.

శిశుమారము దిగువనే సముద్రవాలకాపురిన
తలమున గుంఘను ఘోరాస్త్రిజ్వాలతో Chemical
Furnace లై చూడవచ్చును.

పశ్చిమమున

శ్రవణ మస్తమించుచున్నది. వాయాపగమును,
శ్యామసీమలును త్వరలో నస్తమింపనై యున్నవి.
గ్రహివ్యయు నెంతో నీపుంపడు. శ్యామసీమల కావల
ఘోర్యోపురూరవములును, దిగువ పూర్వాభాద్ర,
దీప్తిభాద్రలును, ఆదిగువ కుంభ, మీనరాసులును
కాననభియున్నవి.

అపూర్వము

ఊర్వశీపురూరవముల కావల, నభోమధ్యరేఖ
సమీపమున, రృధు, సుహార్తి, ప్రాచీవక్త్రున, గ్రంథినీ,
చిరాఖ్య మొక్కల నీవపూర్వము మోయుచున్నారు.
ఈచుక్కలన్నిటిలో రంభ 'చక్కనిచుక్క' యను
సామ్యము మరువరాదు.

ఇంద్రమద

అపూర్వసలదిగువను పులోమరక్కనుచే బాధిత
యైన ఇంద్రమదయును, ఆమెగర్భయ్యగుడైన చక్రవర్తి
దును కానవచ్చుచున్నారు. చక్రవర్తిమున రేవతికావల,
అశ్విని సమీపమునందు చూడవచ్చుచున్నాడు.

శ్రీరోద్రధ్రువములు

శ్రీరోద్ర దీక్షిణధ్రువము — యుగంధరకమలము సభోమధ్యమును గడచి పడమటకు వ్రాలినది. ఉత్తరధ్రువ వింకను కావరాదు.

గ్రహములు

సూర్యాస్తమయమైనదెనుక పశ్చిమాకాశమున కుక్రతు మందికాంతితో ప్రకాశించుచున్నాడు. శ్రవణముదిగవ శని కొంతకాలము కనబడును. అంగారకుడు మకరమందే కానవచ్చుచున్నాడు. మాఘమాసములో కాని కుంభములోనికిరాదు. రాత్రి 9 గంటలపుడు కనబడకున్నను, ఈగ్రహములు చూడును, సూర్యాస్తమ

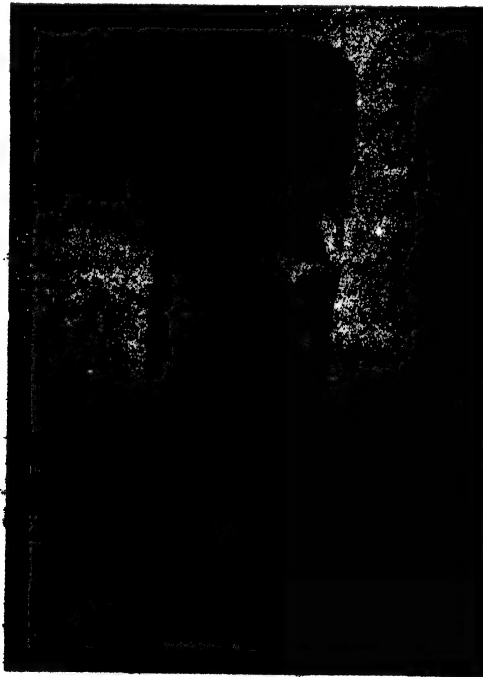
యముకాగానే కొంతవిలకు పశ్చిమాకాశమున చూడ నగును. వాటిస్థానములు పటములో చూపలేదు.

శేల్కాపాతములు

ఈమాసములో 15 దినములకు, మిథున రాశిలో, పునర్వసుసమీపమున హస్తములు, శేవరితములు నైన ఉల్కాపాతములు కానవచ్చును.

చిన్న ఉల్కలు

పునర్వసులో 15 శేదీవళుకును, సప్తముషి మంజులములో 19-22 శేదీలను, నరకునిలో 19 మొదలు 29 శేదీవళుకును చిన్న చిన్న ఉల్కలు పడును.

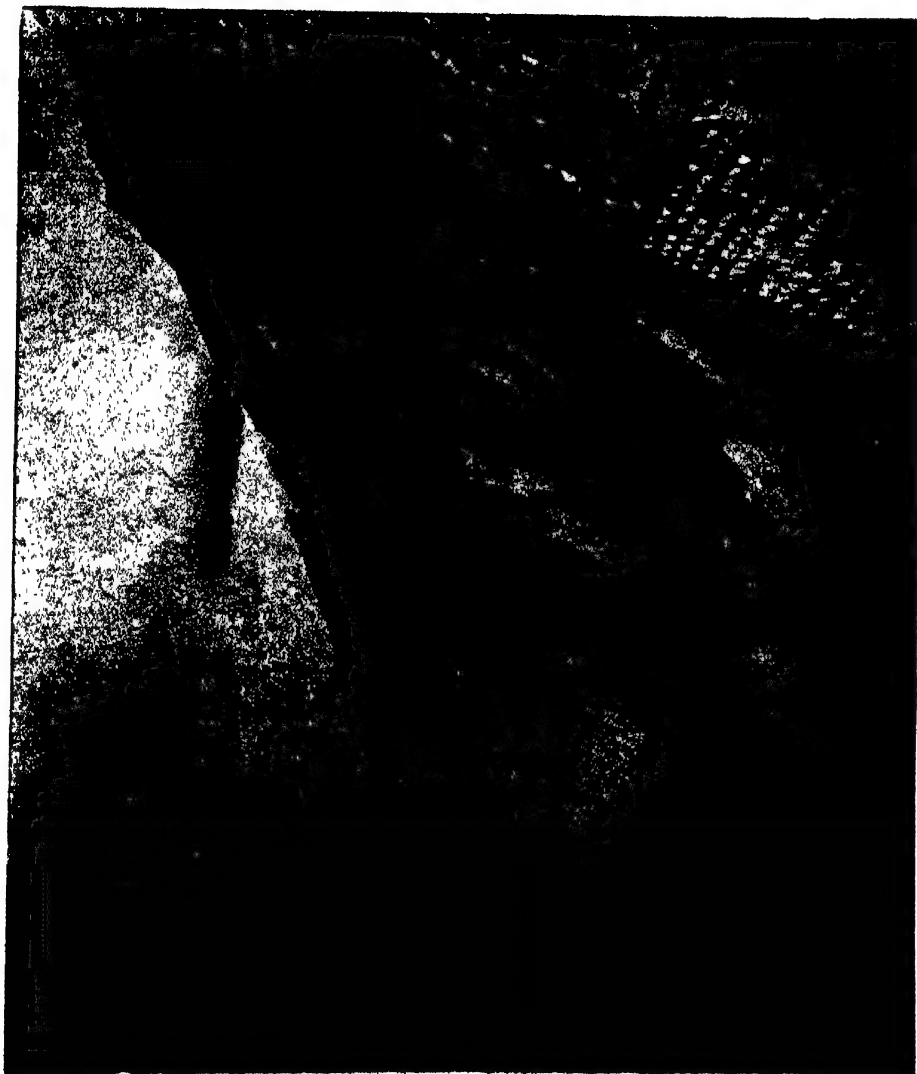

అ భి సా ర క

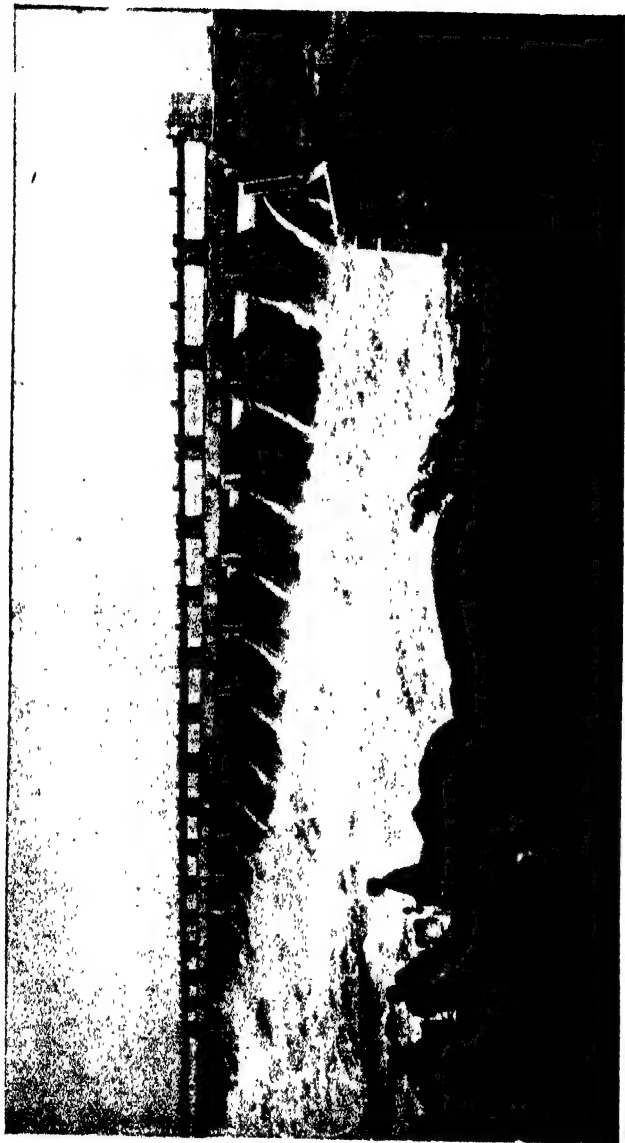
(ఆంధ్రభారతీయకళాకాలా చిత్రసంచయమునందే)

— యస్. వి. యస్. కామరాజు.

నిజాం సాగర తటాక చిత్రములు

3. జలపాతము

తమిళనాడు కైరళికోట లుగలు

బాల క్రీడలు

మంగివూడి వేంకటేశ్వర్లు

32. ఒకమనసుంటులు - ఆవు ఆవు

ఒకసంగుంకు ఒకటియెరుగుగా నుండులూగున రెండువరుసలుగా కరుసకు ఏడేసిసంగుంటులు చేయవలయును. ఈసంగుంటు బల్లలమీద చెక్కించుకొన్న యెడల సులభముగా నుండును. కనుక చాలమంది మంచి పగదాగా చేపలుమొదలైనవాని యాకారముగా నుండునట్లు చక్కగా కర్రలు చెక్కించి చేయించుకొందురు. ఈయూ ఒకయూటకు ఒక్కరును, ఒక్కయూటకు ముగ్గురును, మూడూటకు యిద్దరును ఆసుటకు బారిక లంపలయును. ఈయూటలో కాలేవచ్చిన సంగుంటేరు కుట్టుసంగుంటు, లేక మురికిసంగుంటునయు, దానితరువాత సంగుంటలోని కాయలు తీసికొనుటచేరు నాకివేయుట అనియు అందురు. సంగుంబక్కటికి ఆయిదేసికాయలుచొప్పున పనునాల్గుసంగుంటలలోను వేసి, ఇద్దరిలోను ముందుగా నెవరోయొకరు తమముందర నున్న యెదోయొక సంగుంబలోని కాయలు చేతిలోనికి తీసికొని, తీసినసంగుంటకు పైనున్న సంగుంబెడలుకొని సంగుంటకు ఒక్కొక్కకాయచొప్పున అయిదుసంగుంటలలోను చేయవలెను. తరువాత ఆరవసంగుంటలోని కాయలెత్తి మళ్లీ అలాగుననే ఆడవలెను.

ఇట్లు తన సంగుంటలలోగాని, రెండవవారి సంగుంటలలోగాని యేదైననొక సంగుంటగాని, రెండుసంగుంటలుగాని కాలేవచ్చువరకు ఆడుచుండవలెను. ఒక్కసంగుంట కాలేవచ్చినయెడల కాలేగానున్న సంగుంటతరువాత సంగుంబలోని కాయలును, దానియెరుగునన్న సంగుంటలోని కాయలును ఆడుచున్న బారిక 7 రిండు మెయకొని తీసికవలెను.

ఎదుటిసంగుంటలో కాయలు లేనియెడల ఒకసంగుంటలోని కాయలే తీసుకొవలెను. వగుసగా రెండుసంగుంటలు కాలేయెడల కాయ లేనియు రావు. ఇట్లు కాయలు గల్గినను గలువకపోయినను కాలేవచ్చినతరువాత ఆట రెండవవా రాడవలయునుగాని మొదటివా రాడమాడను. ఇట్లుకరితరువాత నొకరు అన్నిసంగుంటలలోను కాయలన్నియు అగునందాక ఆడుచుండవలయును. ఇట్లుగుడుంపగా ఆటకై కాయలెత్తిన సంగుంటలలో మిగత సంగుంటలలోని కాయలతో ఆడుచుండుగా ఎవ రాడుదున్నును ఎవరిప్రక్క సంగుంటలోనికి నాలుగుకాయలు చేరినయెడల వారు వారి సంగుంటలలోని కాయలు యెత్తుకొని గల్లుకాయలలో కల్పకొవలయును. అట్టికాయకు ఆవు అని పేరు. ఇట్లు ఆడుచూరాగా ఓడిపోయినవారికి కొన్ని గింజలు మొదటివారు తగ్గిపోవును. కనుక రెండవఆటకు ఓడిపోయినవారికి యెదురుసంగుంటలలోనికి సరిపడుకాయ లుండువు. అట్లుండకపోయినను ఎవరివగ్గర మన్న కాయలు వారువారు పెట్టి ఆడవలెను. అనగా ఓడిపోయినవారివగ్గర ఒకసంగుంటలోనికి సరిపడు కాయలున్నను గల్గినవారు ఏడుసంగుంటలలోను కాయలుపోసి ఆడవలయును. కాని ఓడిపోయినవారిప్రక్కను గింజలు లేనియెడల కాలేగానున్న సంగుంటలలోమాత్రము ఆడక కాయలున్న సంగుంటలలో మాత్రమే యిద్దరును ఆడవలయును. ఇట్లు ఎవరోయొకరు పూర్తిగా ఓడిపోవువరకు ఆడవలెను.

33. కంగతట (కట్టుఅట)

ఈయూటకు సంగుంబక్కటికి యేడేసికాయలు లంపలయును. ఎవరోయొకరు యెదోయొకమూల

సంబంధముండి యారంభించి ఆవలయును. (లేని యెడల ఆచారసరిగానవలెక నొలాలసన్నిధిగా ముని యును.) అట్లు ఆకునపుడు తపస్విప్రకృతున్న మూలసంబంధముండి ఆరంభించవలెను. కాని యెడల మూలసంబంధముండి ఆరంభించినయెడల కాయలు విస్తారము గలుపురావు. ఇది జ్ఞాపకముంచుకొవలెను. ఈయాటకు మొదటియాటలెగాక యేసంబంధానికి కాయలు సరిపోవునో ఆసంబంధాని కాయలే యెత్తి ఆడుచుండవలయును. ఇట్లు ఆడుచుండగా ఏమూల సంబంధాని కాయలైనను ఆకునకై యెత్తుటచేత కాబోయినతరువాత ఆసంబంధాని మామకాయలు యిండి నాల్గవకాయ పకునప్పుటికి చేతిలోని కాయలు సరి పోయినయెడల దానికి (ఆసంబంధ) వంగ అనిపేరు. ఆనాల్గవకాయ సుద్రునిమిత్తము ఆసంబంధప్రకృతు నిల్ప వలెను. ఎవరిప్రకృతమూలసంబంధ వంగ (కట్టు) అయినదో ఆసంబంధాని కాయలు వారు గల్పినట్లు అగును. కనుక ఆసంబంధాని కాయలన్నియు ఒక్కమారుగాని, అనేకపర్యాయములుగాని ఎవరికో నడు తీసికొనవలెను. ఒకరు ఆకునున్న పక్షమయెదుటివారి సంబంధాని టిలోను కాయలువేయవచ్చునుగానియెదుటివారికివచ్చిన కట్టు అనగా వంగఅయిన సంబంధానిమాత్రము కాయలు వేయరాదు—అనగా ఆవారము. ఇట్లు ఆకునప్పుడు యేసంబంధానియెన్ని సంబంధలైనను కాబోలుకావచ్చును. అట్లు కాబోయినసంబంధానికి (ఆకునవచ్చుకాయలు అనగా చేతిలోనికాయలు సరిపోయి) ఒక్కకాయ మిగిలియుండినయెడల ఆకాయ దానిలో వేసిన తరువాత తనఆట అయినట్లు తలచి రెండవవారు ఆడవలెను. వంగరచ్చినను తరువాత రెండవ యాట యియ్యవలెను. వంగసంబంధలో ఎక్కువలాభము వచ్చినవా రెవరోయొకరుందురుగనుక రెండవవారు ఆడెడుఆటకు ఒకరికొక్కవగాను ఒకరికి తక్కువ గాను గింజలుండును. కనుక ఆపుల ఆటవలెనే యెవరి దగ్గరనున్న గింజలన్నియు చూడవారు వేసి ఆడవలెను. కాని ఓడిపోయినవారిప్రక్క కొన్నిసంబంధలు కాలి యుండునుగనుక కాయలున్న మొదటిసంబంధాని మూల

యని భావించవలెను. ఇట్లు ఎవరోయొక రోడిపోవు వరకు ఆడవలెను.

3. అత్తకోడళ్ల ఆట

ఈ యాటకు సంబంధకటికి పన్నెండేసికాయలు పోయవలయును. ఇది ముగ్గురు ఆడవలయును. ముగ్గురి లోను ఇద్దరు కోడళ్లనియు, ఒకతె అత్తయనియు చేరులు పెట్టుకొనవలెను. పదునాల్గుసంబంధలోను (ఈ సంబంధము గరులనియు, ఇండ్లనియు నాడుదురు.) కుడి యెడమప్రక్కల నున్న నాలుగేసియిండ్లు చేరి యొక్క ప్రక్కచి చేరియొకకోడలును, మళ్లమున్న ఆరుసంబంధము అత్తయనును తమవని భావించవలయును. ఆపుల యాటవలెనే దీనికిని ఆడెడుకాయలు ఏసంబంధానికి సరి పోవునో దానిప్రక్కసంబంధాని కాయ లెత్తిఆడవలయును. కాని సరిపోయినసంబంధాని కాయ లెత్తి మాడ నూడదు. ఈ యాటకును ఆపులను విగాని ఆపుఅనగా ఆరేసికాయ లుండవలెను. ఈ యాట మొదటి అత్తి ఆరంభించవలెనుగాని కోడలండు ఆరంభించ మాడదు. అత్తి 7ల్పినను, ఓడినను రెండవ ఆటమొదలుకొని మూడుఆటలవరకు ఆటఒక్కొక్కటికి ఒక్కకాయ చొప్పున కోడల్లిద్దరికి చేరియొకటి యిచ్చుచుండవలయును. ఇట్లు ఇచ్చుటచేరు కోడళ్లకు అత్త గంకి పోయుటఅనియు, నూడుమారులనగా నూడేండ్లనియు వ్రెప్పుదురు. ఆయివయూరుమొదలుకొని అత్తవలెనే ఓడిపోయినను, 7ల్పినను ఆటలన్నియు అయిపోయి నూనివేయువరకును ఆటప్రతియాటకును ఆటఒక్కటికి ఒక్కొక్కకాయచొప్పున కోడల్లిద్దరును చేరియొక కాయ అత్తకు యిచ్చుచుండవలెను. కోడళ్లు కొత్తగా కాపురమునకు వచ్చుటచేత కొంతకాలమువరకు అత్త పెత్తనమనియు, తరువాత యెల్లకాలము కోడళ్ల పెత్తన మనియు దీనికి పేరు. ఈయాటకుమాడ ఆపులఆటలో వలెనే ఆడుచుండగా కాలివచ్చినసంబంధప్రకృతున్న యెదురుసంబంధ రెంటిలోని కాయలును ధొవళికి వచ్చి వది నాడు తీసికొనిపోవచ్చును.

౪౦. కాశీఆట

ఈయాట యిద్ద రాడవలయును. దీనికి గుంటకు పండ్లెండేసి కాయ లండవలయును. ఈఆటయంతయు ఆవులఆటవలెనే ఆడవలయును. కాని యీయాటకు ఆవులు లేవు. మరియు యీయాట ఆడునపుడు మధ్యనున్న రెండుగుంటలలోని కాయలును యెత్తి గూడ గూడదు. కాని ఆగుంటలలో తక్కినగుంటలలోవలె ఆటఆడునపుడు కాయలు వేయుదుండవలయును గాని మానరాదు. మధ్యగుంటలు రెండునుగాక రెక్కిన గుంటలప్రక్క గుంటలేనైన కాళీలు వచ్చినపుడు ఆవులఆటలోవలె యెవరికి వచ్చినకాయలు వారు తీసికోవలెను. మధ్యగుంటలప్రక్క కాళీలు వచ్చిన యెడల ఆగుంటలలోని కాయలు (అనగా మధ్యగుంట లోనివి) మొదట యెవరికిైన రావలసివచ్చినయెడల వారు తీసుకోక ఆటయంతయు ఆఖరుగుండాక అట్టే యుంచవలయును. ఏలయనగా ఈగుంటలలోని కాయలు ఎవరిప్రక్కనున్నవి వారికిగాక రెండవవారికిగూడ అధికారము గలదు గనుక ఆగుంటలయందలి కాయలు ఎవరి కెన్నివారులు రావలసివచ్చినవో లెక్కించు కొని ఆవరుసప్రకారము ఇద్దరును పంచుకోవలెను. ఒక్కొక్కయాటకు ఆట్టికాళీ (మధ్యగుంట ప్రక్క గుంటకు) రానియెడల ఆయాట అయిపోయినను ఆ కాయ లట్టే యుంచి రెండవయాట ఆడుమా ఆయా టలో ఎవరికి వచ్చునో వారు పుచ్చుకోవలెను. ఈ యాటలో మధ్యగుంటకు కాశీ అనిపేరు. అందువల్లనే యీయాటకు కాశీఆట యనిపేరు.

౪౧. సీతాదేవిఆట

ఈయాట ఒక్కరికంటె యెక్కువమంది ఆడు టకు వీలులేదు. ఏలయనగా లంకలో సీతాదేవి రెండవవారి ముఖము చూడకుండ ఒక్కతెయును ఈయాట ఆడుకొన్నవని చెప్పుదురు. అందువల్లనే దీనికి సీతాదేవియాట యని పేరువచ్చినది. ఈయాటకు క్రమముగా రెండుప్రక్కలను ఒకగుంటలో ఒక్క కాయయు, రెండవగుంటలో రెండును, మాడవ

గుంటలో మూడును, నాల్గవగుంటలో నాలుగు, అయిదవగుంటలో పైనును, ఆరవగుంటలో నారును, ఏడవగుంటలో నేనుగా కుడిప్రక్కనుండి ఎడ నుకు పోసికొనిరావలయును. తరువాత ఆట ఆరం భించవలెను. ఈ యాటకు ఎక్కడ యారం భించినను సరేకాని యేగుంటలో కాయవేయుట తోడ అయిపోవునో ఆగుంటలోనే వేసినను దానిలో నివే యెత్తి ఆడుదుండవలయును. ఈయాటకు కాళీలు వచ్చుట గూడగుంటలలోనికాయలుగెల్పుకొండతీసికొనుట యను లేవు. ఈయాట కప్పుడు కాళీలు రాగూడదు. ఆలాగున వచ్చినయెడల ఆట తప్పుకొనెనట్లు గ్రహించ వలెను. ఇట్లు ఆడుదుండగా తప్పినయెడల మరల మొద టనుండియు ఆడుకోవలెను. ఇట్లు ఆడుకాడగా అన్ని గుంటలలోను మొదట రేణిగుంటలో యెన్నెన్ని కాయలు వేసినానో, అన్ని సరిగా యెప్పుడు వచ్చునో అప్పటికి యాయాట ముగిసినట్లెంచవలయును.

౪౨. సరిబేసులు

ఈఆటలో మొదటియంకయును ఒకటి మొదలు కొని యొకసంఖ్య విడిచి యొకసంఖ్య చొప్పున అనగా ఒకటి, మూడు, అయ్యు మొదలగు సంఖ్యలను దేసి సంఖ్యలను, రెండు మొదలుకొని యొకటివిడిచి యొకటి యనగా రెండు, నాలుగు, ఆరు, యెనిమిది మొదలగు సంఖ్య లన్నియు సరిసంఖ్యలనియు నెంచుకొని దలియును కదా ! ఇద్దరుబాలికలు సమానసంఖ్యగల గవ్వలుగాని, చింతగింజలు మొదలగు గింజలుగాని తెచ్చుకొని యొకటిలో పోసికొని యొక బాలిక తనయొడినుండి కొన్ని కాయలు దీసి (కాయలు అనగా గవ్వలుగాని, గింజలు గాని అని తెలిసికోవలెను) రెండుచేతులతోను గిలకరించి కుడిచేతిలోనికి వచ్చినన్ని కాయలు తీసి ఆకాయలు కన్నడకుండ మూసి సరియా, బేసియా చెప్పుమని రెం డవవారి నడగవలయును. ఆచేతిలోని కాయలను ఇన్ని యని సరిగా రెండవవారు చెప్పినయెడల ఆకాయలను వారి కిచ్చివేయవలయును. చెప్పలేనియెడల చేతిలోని కాయ లెన్నో అన్ని రెండవవారివద్దనుండి పుచ్చు

కోవలెను. ఇట్లు ఇద్దరిలో ఎవరోయొకరు అన్ని కాయలును గెల్పువరకు నాడుకోవచ్చును. లేదా కొంతవరకైనను ఆడువచ్చును. కొంతవరకు ఆడి మానివేసిన యెడల మొదట తాము తెచ్చుకొన్న కాయ లెన్నియో, గెల్పుకొన్న కాయ లెన్నియో లెక్కించి మామకొని సంతోషించవచ్చును. ఈయన యెందరు బాలికలైనను ఆడుకోవచ్చును. అనగా ఒక బాలిక కాయలు గిలుకరించి సరులూ, బేసులూని అందరిని అడిగి నవ్వుడు ఒక్కొక్కరే క్రమముగా సరులూ బేసులూ యని తమకు దొరికినట్లు చెప్పవచ్చును. అట్లు చెప్పిన యెడల అందరిలోను ఓకిపోయినయందరివద్దరను కాయలు పుచ్చుకోవచ్చును. గెల్చిన బాలికల కందరికిని ఆడిన బాలిక యియ్యవచ్చును. ఇట్లు చేసినయెడల ఒక్కొక్కపర్యాయమే చాలకాయలు ఓకిపోవునందులయు, గెల్పుచుండులయు గూడ సంభవించును. లేనియెడల అందరిని అడుగక అందరిలోను ఒక్కొక్కమా రొక్కొక్కరి నడిగి గెల్చినయెడల ఆమెయొక్కరి వద్దరనే కాయలు పీసికొని తాను ఓకినయెడల ఆమెకే కాయ లియ్యవచ్చును. ఇట్లు కొంతసేపు ఒకరు అడిగెడువారుగాను (ఆడెడివారు), మరికొంతసేపు మరియొకరు ఆడెడివారు (అడిగెడువారు) గాను ఉండువలయును. లేదా యెల్లప్పుడు నొక్కమాదిరిగానే నను ఉండువచ్చును.

ర 3. కుచ్చిట్లు

ఈయన యిద్దరుగాని, పైగా మరికొందరుగాని యుంకి ఆడువచ్చును. కాని నలుగురైదుగురుకంటె ఎక్కువమంది ఆడినయెడల గింజ లెక్కువకావలసి వచ్చును. అందుకు స్థలము ఎక్కువ అక్రమించుకొనును. చాలనేవటివాక అది ముసియక వినునవచ్చును. ఈ యాటకు చింతగింజలేకొని నీతాఫలగింజలు మొదలయిన వంతగా యుపయోగముగా నుండవు. (ఎక్కులేని వగుటచే చేతి దొరుకవు) కావున చింతగింజలే ముఖ్యము. కుంకుడుగింజలు, కలంటుకాయలలోని గింజలు మొదలయినవిగూడ పనికివచ్చును. చింతగింజలను దెచ్చి అడవచ్చిన బాలికలందరును సముముగా పంచుకొని

యెడిలో ఉంచుకొని అందరును సముముగా, కొన్ని గింజలను దీసి అందరిగింజలును కలియబోసి ముందుగా ఆసుటకు నిశ్చయించిన బాలికచేతి కియ

వలయును. ఆ బాలిక యాగింజలన్నియు తనకుకి చేతిలో, అనగా అరచేయి చాచి దానిలో పోసి కొని ఆగింజలను కొంచెము యెత్తునకు యెగురవేసి (అంగుళము, అరఅంగుళమునకంటె యెక్కుగా యెగురవేయ నక్కర లేదు) కుడిచేయి పెంటపే తిరుగవేసి ఆగింజలు కుడిచేతి వ్రేలివీడ నిలుచునట్లు చేయవలయును. (ఎగుర వేసిన గింజలు తిరుగవేసిన కుడిచేతి వ్రేలివీడ నిలువ వలయును. కనుక ఎక్కువయెత్తునకు గింజలు యెగుర వేయరావనియు, వ్రేళ్లు ఒకదానికొకటి యొడముగా నుండరావనియు తెలిసికోవలయును) కొందరు అరచేతి లోని గింజలను మీతీరివీడికే దెచ్చుకొని నిల్పుటలో యెడమచేతితో సహాయము చేసికొనుచుండురు. ఇట్లు తిరుగవేసిన చేతివీడ నిల్చిన గింజలను కొంచెముయెత్తునకు యెగురపైచి అరచేతితో పట్టుకొనవలయును. ఇట్లు యెగురవేయునప్పుడుగాని, అరచేతితో పట్టుకొను నప్పుడుగాని యొక్క గింజయొసను జారి క్రిందపడరాదు. అట్లు గింజలు ఒక్కటిగాని, ఎక్కువగాని జారిగాని, చెదరిగాని క్రిందపడ్డయెడల ఆయన తాను ఓకినట్లైంది మరియొక బాలికను ఆకుమని ఆగింజలన్నియు నీయవలెను. కనుక మీచేతిపై నుంచుకొని యెగురవేసి పట్టుకొనబోవు గింజలు చేరడుకంటె చాలతక్కువగా నుండుట మంచిది. అనగా నలుగురైదుగురు బాలికలు కలిసి యాడునప్పుడు ఒక్కొక్క బాలిక పదేసి పదు నైదేసి కుచ్చిట్లు పోసినను నలుబది యేబది పుంజెడులు

గింజలనుకదా! ఆ గింజలన్నియు లోకేతిలోగాని, మీకేతిమీదగాని నిలువసేరవుగదా! కనుక అరచేతిలో పట్టినిన్ని గింజలుమాత్రమే యుంచుకొని తక్కినవి క్రింద విడిచినను విడువవచ్చును. మరియు రెండుచేతులును దోసిరిపట్టి దోసిరికి మించిన గింజలు క్రిందవిడిచి మీకేతిమీద యెడమచేతిపాయమున బోసికొనునప్పుడు కూడచేరకు గింజలుమాత్ర ముంచుకొని తక్కినవిక్రిందికి వదిలివేయవచ్చును. మరియు చేకగుకన్న తక్కువ గింజలే మీకేతిమీద నిల్పుకోవచ్చును. అనగా యెడమ చేతి సహాయములేకుండ యెన్నిగింజలు మీకేతిమీద నుండి యెరపరవేసి పట్టుకొనగలనో అన్నిగింజలనే యెరపరవేయవచ్చుటికి మీకేతివ్రేళ్ల మీదకుంచుకోవలెను. అచ్చేయి తిరుగవేసి వ్రేళ్లు దగ్గరగా పట్టి బాగుగా చాచి మీంభాగమున నుంచుచున్నట్లు, అనగా పల్లముగానుండు నట్లు వ్రేళ్లు వంచినయెడల కొంచెము ఎక్కువగింజలు చేతిపైని నిల్చును. ఇట్లు మీకేతిమీద గింజలు యెరప వేసి పట్టుకొని అగింజలు కుచ్చెకు (నాలుగేసి) చొప్పున యెడమచేతిలోనికి పసునట్లు మెల్లగా యెరపవేసి పట్టుకోవలెను. కుడిచేతిలో నాలుగింజ లుంచునుగనుక వ్రేళ్లు సుప్పికిగా బట్టి నాలుగింజలుమాత్రము వ్రేళ్ల యింతరికి గెంటి యెడమచేతినేర చాచి నుంచవలె నుంచునట్లు వ్రేళ్లు వంచి ఆటంబులో పసునట్లు మెల్లగా యెరపరవేయవలయును. అట్లు యెరపరవేయచుండగా కుడిచేతిలోనుండిగాని, యెడమచేతిలోపడి నిలువక చెవరిగాని క్రింద గింజలు ఒకటిగాని, ఒకటికంటె యెక్కువగాని పడినయెడల ఆట పోయిన స్థైర్యవల యును. నాలుగింజలకంటె యెక్కువ యెడమచేతి లోనికి తీసికొన్నను ఆటపోవును. కనుక జాగ్రత్తగా తీసుకోవలయును. ఇట్లు యెడమచేతిలోకి తీసుకొన్న గింజలు కుచ్చెకుకుచ్చెకుచొప్పునగాని, కచ్చులము చొప్పునగాని క్రింద పట్టుకొని యెక్కువకాయలు వచ్చినతరువాత స్థిరములుగాను, ఏమగులుగాను ప్రాస పోసుకోవలయును. కుడిచేతిలో ఒక్కగింజయైన లేకుండ అన్నియు యెడమచేతిలోనికి తీసుకోవలెను. నాలుగింటికి లోకలు యుంచునట్లుంచుకోవలెను.

అనగా ఒక్కటి యున్నను చాలును. ఆమిగిరినకాయ గాని, రెండుమాడు కాయలుగాని ఒక్కమాడుగా కొంచెముమై యెరపరవేసి క్రిందనున్న గింజలు ఒక్కొక్కటిచొప్పున గాని, రెండేసిమాడేసినాలుగేసిచొప్పున గాని మునివ్రేళ్లలో చాగుర్యముగా తీసుకోవలయును. మాడునాలుగుకన్న యెక్కువగావైనను నేర్పుగల వారు వేసుకోవచ్చును. కాని క్రిందనున్న గింజ లందు కొన బోవున పప్పుడు అందు కొన బోయిన గింజగాక మరి యొకగింజకు చేయిగాని, వ్రేలు గాని తగిలినయెడలగాని, రెండుమాడు గింజ లొక్క మారుగా అంచుకొనబోవునప్పుడు కొన్నిగింజలు చేతికి రాక చెవరిపోయినప్పుడుగాని ఆటపోయిన స్థైర్యవల యును. కుడిచేతిలోనుండి యెడమచేతిలోనికి తీసికొను నప్పుడు పొడపాటున యెడమచేతిలో అయిదుకాయలు పడినయెడల తన కుడిచేతిప్రక్కను గూర్చున్నవారిని “ఆటకావలయు నా నూట కావలయు నా” అని అడుగువలయును. (ఈ ఆట యిద్దరి కన్న యెక్కువమంది ఆడినయెడల క్రమముగా కుడిచేతిప్రక్కను గూర్చున్నవారికి ఆటవీలువచ్చును. అని తెలిసికోవలెను) ఆట కావలెనని యన్నయెడల ఎక్కువపడిన అయిదుకాయల కలిపి అప్పటికి కుడిచేతిలో మిగియున్న కాయలతోసహా ఆటయడిగిన బాలిక కిచ్చివేయవలెను. నూట కావలెనన్నయెడల ఎడమచేతి లోకి అప్పుడు తీసికొన్న అయిదుకాయలును తీసియియ్య వలెను. అడుగువలసిన బాలిక ఆటవుచ్చుకొన్నయెడల ఆకాయలు పైనిచెప్పినట్లు కుచ్చెకుచొప్పున యెడమ చేతిలోనికి తీసికొని తాను ఆడవలయును. నూట అడిగి వుచ్చుకొన్నయెడల అదివరకు ఆడుచున్న బాలికయే ఆడవలయును. ఇట్లు క్రమముగా క్రిందిగింజలన్నియు ఎవరికోయొకరికి వచ్చుపర్యంతము ఆడవలయును. ఆడిన తరువాత యెవరి కెన్ని గెల్పుటకులు వచ్చినవో చూచు కోవలెను. ఈయాటలో క్రిందనున్న గింజలు తీసికొను నప్పుడు మరియొకగింజకు చేయిగాని, వ్రేలుగాని తగి లిన దానికి కండుబు యనివేరు. కండుబుయనగా కదలుట యన యర్థము. నేర్పుగడిగినయెడల ఒక్కొక్కమారు

పోగుగానున్న గింజ తెన్నింటినైనను తీసికోవచ్చును. అట్లు తీయుటచేరు గుప్పుబడునుక అట్లు తరుచుగా దీసి కొనుటచేరు గుప్పుబడుని వాడుదురు.

రర. కుం ది క్ ట్టు

ఆలంకిఆలంకివలెనే నలుగురు మనుష్యులు కాళ్లు లంకెలువేసుకొని ననుకను పిరిగి ఒంటకాలిమీద నిల్చి ఒకరిచేరు లాకరు పట్టుకొని నుండుముగా తిరుగ వలయును. ఈయన ఆరుగురు బాలికలునూడ ఆప వచ్చును. ఆరువప్పుడు గిరగిర తిరుగునప్పుడు “సిరసిర బంధి సిరాయిబంధి” అని పాడుచుందురు. ఈయనకు “రేసిరసిరబంధి” అనిపాడు అందురు.

రగి వె న్నె లాట

బాలికలందరును పన్నెలలో నిలిచియుండు వలయును. ఒకబాలికమాత్రము వారికి ఎదురుగా నిల్చియుండువలెను. ఆనిల్చియున్నవారిలో నెవరు (కొంచెమైనను) కదలినను వారు అయిపోయినట్లు ఎంచవలయును. కనుక ఎదురుగా నిల్చియుండిన బాలిక అంపిరిని దూచుచు తానును కదలక మెదలక యుండువలెను. అట్లు నిల్చియున్నవారిలో యెవరైన కదలినయెడల ఆబాలికను ఆడుకరమ్మని తక్కినబాలిక లందరును యేగోపనీపక్షైనను, యేయింటినీపక్షైనను పోయి నిల్చియుండి ఒక్కొక్కప్పుడు పన్నెలలోనికి వచ్చుచుందురు. కదలిన బాలిక తక్కినబాలికలలో యెవరినీపక్షైనను పన్నెలలో నుండుగా త్రొక్కవలెను. అట్లు త్రొక్కినయెడల యెవరినీపక్షిత్తునో ఆబాలిక ఆడుకొనిరావలయును. ఎవరినీపక్ష త్రొక్కనియెడల ఆబాలికయే ఆడుకొనిరావలయును. కనుక పన్నెలలో చాలనేపు నిలువక దూరదూరముగా నుండువలయును. ఒకమా రిద్దరైనయెడల కేర్ల చెప్పుకొనిరావలెను.

రఱ. కుప్పలాట

చీకటిమాతలవలె ముగ్గురేసి బాలికలు చేతులలో చేతులు వేసికొని ఓడిపోయినవా రెవ్వరో నిశ్చయించుకొ

వలయును. తరువాత ఒకచోట యిసుక కుప్పగా పోసి ఒక చిన్న కాగితపుముక్కను ఆయిసుకలో లోతుగా పూడ్చియుంచవలయును. తరువాత ఆకుప్పచుట్టును ఒకబరి (బద్దే లేకగీత) గీచి అయి పోయిన బాలిక దానిచుట్టును తిరుగుచుండువలయును. తక్కినబాలిక లందరును తిరుగుచున్న బాలిక తమ్ము

ముట్టుకొనకుండు కాచుకొనుచు ఆకుప్పను తన్ను చుండువలయును. ఇట్లు తన్నునప్పుడు తిరుగుచున్న బాలిక తన్నినబాలికకాలిని తనకాలితో తాకినయెడల అయిపోయి తానే కానుకరావలెనవచ్చునుకనుక పదిల ముగా తన్నుచుండువలయును. ఇట్లు తన్నునప్పుడు కుప్పలలోని కాగిత మెప్పుడైన బయలుపడినయెడల (అనగా పైకి కన్పదినయెడల) తిరుగుచున్న బాలిక అదివరకు తల్లియని యేర్పరచుకొన్న బాలికనుగాని, అరుగు, గోడ మొదలగు ప్రదేశములనుగాని త్వరగాబోయి ముట్టుకొనిరావలయును. లేనియెడల ఆబాలికలంద రును ఆబాలికను తల్లిని ముట్టుకొనువరకు దెబ్బలుకొట్టుదురు. ముట్టుకొనివచ్చినతరువాతనూడ ఎవరినైన తాను ముట్టుకొనునందాక ఆబాలికయే ఆడుకరావలెను. ఆ బాలిక యెవరిని ముట్టుకొన్న వారు ఆడుకవచ్చుచుండు వలయును.

రఱ. సన్నికట్లు పాత్తరము

ఇద్దరు బాలికలు ఎదురుగా నిల్చియుండి ఒకరి చేతు లాకరు పట్టుకొని “సన్నికట్లుపాత్తరము సరి

శోడు మా అక్క మట్టెలు ఘులుఘులు" అని పాడుచూ తినుచేతులు క్రిందికి వండుచు మరల యెత్తుదు ఈవల ప్రక్కకును అవలప్రక్కకును త్రిప్పుచు విసిరివేయుగా ఆడుదురు. రెండుచేతులును దిగ్గరగా బట్టి ఈప్రక్క నన్నికల్లు యెత్తి ఆప్రక్కను, ఆప్రక్కది యీప్రక్కను పెట్టిన ట్లుండునుగాన దీని కి పేరువచ్చియున్నది.

ర౮. దూదుంబుల్లు

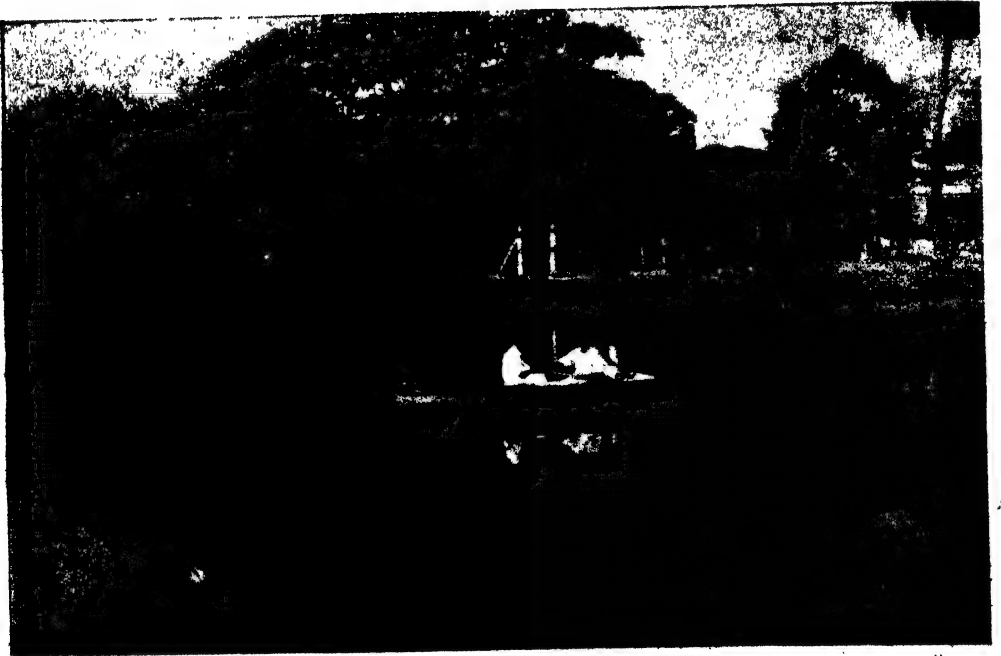
ఇద్దరుబాలిక లొకచోట నొకరి కొకరుగూ హార్పుండి యిసుకను ప్రోసుచేసి రహారము అంకురము పాడుగుల పుల్లయొక్కటి దెచ్చి ముందుగా ఆపవలదిన నారు ఆపుల్లను చేతిలో నుంచుకొని ఆయిసుకను రెండు చేతులతోనూ కర్రవలె కొలగా చేయుచూ రెండువ వారికి తెలియకుండు చేయిలోని పుల్లను ఆయిసుకలో యొక్కడనో యొక్కటను మెల్లగా జూరబెడువలెను. తరువాత రెండువ బాలిక ఆయిసుకలో పుల్ల యొక్కడ

యుండునని తోచునో అక్కడ తన రెండుచేతుల చేర్చును ఒకచేతిచేర్చినను కొకచేతిచేర్చు పోనిచ్చి రెండుచేతుల చేర్చుచుదృఢముగా ఆపుల్లపై పడునట్లు ఇసుకమీద చేతులునే గట్టిగా నొక్కియుండువలెను. అప్పుడు మొట్టమొదట ఆశినబాలిక రెండువ బాలిక యొక్క చేతులక్రిందమాత్రముగాక చేతిచేర్చ ప్రక్కలను యీవలాలను గల ఇసుకయందును తాను పెట్టిన పుల్లను వెదకుకొనును. అట్లు వెదకగా తనపుల్ల తనకే దొరకినయెడల ఒకమారు తాను గెలిచినట్లును. రెండువ బాలికచేతిక్రింద నున్నయెడల రెండువ బాలిక గెల్చినట్లు గును. ఇట్లు ఆపుల్ల ఎవరికో యొకరికి దొరకినతరువాత దొరికినవారు తనచైత్రున నొకచోట "నాకోడి లేచి యిల్లుకుడిచినది" అనిచెప్పుచూ తుడిచినట్లు బాగుచేయ

వలెను. (ఈయాటలో ఆపుల్ల కేసి కోడియందును) తన వారే పుల్లదొరికినవారే మల్లీ ఆపవలయును. సంవిటి బాలికయే రెండువవారును, నూడువవారును యిట్లు క్రమ ముగా గాలపంథియుములును గెల్చినయెడల "నాకోడి యిల్లు అలికినది" అని యొకమారును, "నాకోడి మ్రుగ్గు పెట్టిన" అని యొకమారును చెప్పుచూ అట్లు యిసుకలో చేయుచుండువలెను. ఒకమా రొకరును, రెండువవారు రెండువవారును మరికొన్ని మారులు నీరును, కొన్ని మారులు నారును గెల్చుచువచ్చినయెడల యెవరు గెల్చినప్పుడు వాని క్రమముగా వైని చెప్పినట్లు చేసికొనవచ్చునుగాని క్రమముగా అన్ని మారులును ఒక్కరే గెల్చినక్కర లేదు. తైనగ్రాసినప్రకారము మ్రుగ్గుపెట్టినవరకును ఆశినతరువాత గెల్చినయెడల అనగా యిద్దరును సమముగా గెల్చువరకునుయుండు గెల్చినవారు ఆగనక్కర లేదు. ముం గునారు గంకు పంకిపోవచ్చును. నాకోడి మ్రుగ్గు పెట్టినది అని చెప్పుచూ మ్రుగ్గు పెట్టిన తనచేతిలో యిసుకతోనే స్రుష్టవలె చేయవలయును. ఇట్లు ఆయిసుకను స్రుష్ట పెట్టు వరకును ఆపవలయును. ఒకరికోడి ఆయిసుకను స్రుష్ట పెట్టు నప్పటికి ఒకరికోడి నాలుగుస్రుష్ట పెట్టి అయివదని పెట్టుకు సిద్ధముగా నున్నను మొదట ఆయిసుకను స్రుష్ట పెట్టినకోడియే పండినట్లు తెలిసికోవలయును. ఇట్లు పం డిన (కోడిగల) బాలిక ఓడిపోయినబాలిక యొక్కగోసిని నిండు యిసుకపోసి దానిలో ఆడు కుడు మోసించిన పుల్ల స్రుచ్చి ఆబాలికకు కన్నులుమాసి యొకచోటికి తీసికొనిపోయి అక్కడ ఆయిసుక (పుల్ల సహితముగా) పోయించి మరల ఆడు ప్రదేశమునకు అబాలికను తీసికొని వచ్చికన్నులు వదిలివేయవలయును. తరువాత ఓడిపోయిన బాలిక తాను యిసుక యొక్కడ పోసినదో ఊహించి తెలిసికొని అక్కడికి త్వరగా బోయి ఆపుల్లను వెదకి తీసుకొనిరావలయును. వచ్చినప్పటికి పండినబాలిక తనస్రుష్టను తానే ప్రొక్కి పాడుచేయవలెను. అట్లు పాడుచేయనియెడల ఓడిపోయిన పిల్ల వచ్చి గెల్చిన బాలికయొక్క స్రుష్టప్రొక్కినయెడల పండినబాలికయే యోడిపోయిన దగును. మరియు పుల్ల వెదకుటకు వెల్లిన ఓడిపోయినపిల్ల ఆపుల్లను తెచ్చినయెడల

రెండవవూరు ముందుగా తాను ఆశుకొనవచ్చును. తన స్రుద్ధును తాను త్రొక్కివేయనియెడల ఓడిపోయిన
లేనియెడల మొదట పంపిన బారికయే ఆశుకొనిరావ బారిక వచ్చి త్రొక్కినట్లయ్యెనా తరువాత ఆం
లయును. ఒక బారిక ముందు తాను పంపినను రెండవ పంపిన బారికయొక్క స్రుద్ధు త్రొక్కిన (ఓడిపోయిన)
బారికతోడిని (అనగా పుల్లను) వెనకి తెచ్చులోపల బారికయే ఆశుకొనిరావలయును.

ప్రతిబింబములు

—వి. యస్. గోపాల దేశికాచార్యులు.

(అక్టోబరు సంచిక తరువాయి)

బాలబాలికలు

నేటి బాలబాలికలే చేపటి దేశనిర్మాతలు. ఈ సత్యమును రష్యా పరిపూర్ణముగ నవగావా మొనర్చుకొనినది. అందుచేతనే సోవియట్ ప్రభుత్వము ప్రారంభమునుండియు బాలబాలికలవిషయమై పూర్తిగ శ్రద్ధ వహించుచున్నది. ఇంతటి శ్రద్ధను ప్రస్తుతము మరేదేశమును వహించుట లేదని నుచువుటపూట సత్యనిరూపము కాదేమో!

శిశువు భూమిపై పడక పూర్వమునుండియు దాని విషయమై జాగ్రత్తవహింపబడుచున్నది. ఇది కేవలము అతిశయోక్తియని కొందరు భావింపవచ్చును. కాని యట్టివారు గర్భవతులను కార్మికురాండ్రుకై కల్పింపబడినట్టి విశ్రాంతి, నెలవు మున్నగు ప్రత్యేక సౌకర్యములను గమనించినచో పైవిషయములో నీ వజాగ్రత్తమైనను అతిశయోక్తి లేదని వారికే తెలియగలదు.

ఇక శిశువు జననమందినపిదప దానివిషయమై కైకొనబడు శ్రద్ధ అపారము. తల్లులు యంత్రాలయమునందుగాని, పొలముపైనగాని పనిచేసుకొనుచున్నప్పుడు శిశువుల లాలనపాలన గావించునిమిత్తము పెక్కుచోట శిశుసంరక్షణాలయములు (nurseries) స్థాపింపబడినవి. ముఖ్యముగ ప్రతిఫ్యాక్టరీలో నిట్టి శిశుసంరక్షణాలయముకంటే తప్పకనుండును. ఇది ఉదయము 8 గంటలమొదలు సాయంత్రము ౫ గంటలవరకు తెరువబడియుండును. ప్రతిశిశుసంరక్షణాలయములోను మాడుకాఖలుండును. వీనిలో మొదటిది రెండుమొదలు తొమ్మిది నెలలవరకు వయస్సుగల శిశువులకు. రెండవది ౧ మొదలు ౧౮ మాసముల వయస్సుగలవారికి. ఇక మూడవది ౧౮ మాసములమొదలు 3 సంవత్సరముల ప్రాయముగలవారికి. ప్రథమకాఖలో శిశువులు నిద్రించు

నిమిత్తము చిన్నపక్కలుండును. అవియన్నియు కడు శుభ్రముగ నుంచబడును. పసిపిల్లలకు చక్కగ గాలి తగులునిమిత్తము వారికి దుస్తుల నేవియు తొడుగరు. ఒక చిన్నగుడ్డనుమాత్రము కప్పుదురు. వారికి పరిశుభ్రమైన పాల నొసగుదురు. ఒక్కొక్క గదిలో సగటున నలుగురు శిశువులను పరుంబెట్టుదురు. ఒక్కగదిలో నేసందగ్గమందును పదిమందికి మించి పసిపాపలనుంచరు. గదితొగపు తెప్పుడును తెరువబడియుండును. ఈగలు, దోమలు మున్నగునవి లోనికి రాకుండునట్లు కిటికీలకు తెగలు కట్టబడును. ద్వితీయకాఖలో శిశువులు ప్రాకుట, తప్పటపుగులువయుట నేర్చుకొందురు. తృతీయకాఖలో మాటలు, ఆటపాటలు అభ్యసించుదురు. ఈపద్ధతిప్రకారమే చూగ, కుంటి, గ్రుడ్డి, చెవిటి, లేక అవిటిశిశువులకు సహితము ప్రత్యేకముగ శిశుసంరక్షణాలయములు నెలకొల్పబడినవి. వీనిలో వారికి సాధ్యమైనట్టి బైడ్డ్యువహాయమంతయు నొసగబడును.

మాడువత్సరములప్రాయము దాటినపిదప బాలబాలికలు “కింజర్ గార్డెన్” పాఠశాలల కరుగుదురు. 2 వత్సరముల వయస్సు వచ్చువరకు వీరి కిచ్చట విద్య గరపబడును. ౧౯౩౨-వ సం. ములో ౬౦ లక్షలమంది శిశువులు వైనుదాహరింపబడినట్టి పాఠశాలలో గలరని అంచనావేయబడినది.

తదుపరి బాలబాలికలు (రష్యాలో బాలబాలికలకు ప్రత్యేక ప్రత్యేకపాఠశాలలు లేవు.) ప్రాథమికపాఠశాలలో బ్రవేశించుదురు. ఇక్కడవారికి వ్యాయామము, సంగీతము తక్కి తక్కినవిషయములన్నియు బోధింపబడును. ఈపాఠశాలలు దినమునకు ౪ గంటలు పనిచేయును. ప్రాథమికవిద్య ముగిసినపిదప వారు సెకండరీపాఠశాలల కేగుదురు. ఇవి దినమునకు ౬ గంటలు పనిచేయును. వీనిలో బాలబాలికల ప్రత్యేకాభిరుచి ననుసరించి వారికి విద్య యొసగబడును. సాధ్యమైన

మైనంతవరకు పాఠశాలలన్నియును యంత్రాలయముల సమాపమున నెలకొల్పబడును. వీలైనప్పుడెల్ల విద్యార్థులను యంత్రాలయమునకు గైకొనిచెల్లి, వస్తువుల యుత్పత్తి క్రమమును బోధించుటయే ఇట్లు పాఠశాలలను స్థాపించుటలో గల ప్రధానోద్దేశ్యము. దీనివలన బాలబాలికలు కార్మికులయొక్క దృక్పథమును పరిపూర్ణముగ వ్రవగాహన మొనర్చుకొనుటకు సహితము వీలుకలుగును.

“కిండర్ గార్టెను” పాఠశాలలలోనే బాలబాలికలకు కర్మగౌరవము (Dignity of labour) మున్నగు సద్గుణముల నలవరచుటకు ప్రయత్నింపబడును. వీనిలో పెక్కింటియందు ఆటక్రింద బాలబాలికలచే పేల్లను వేయించుట, బట్టల నుతికించుట మొదలగు పనులు చేయింపబడుచుండును. కర్మగౌరవమును హృద్భత మొనర్చు సుదృఢముతో నీమధ్యనే సోవియటుప్రభుత్వము ప్రతిపాఠశాలలోను తోట, కోళ్ల గూడు (poultry) మున్నగువి యుండవలెనని నిబంధన కావించెను.

కర్మగౌరవముతోపాటు సహకారబుద్ధినికూడ పెంపొందించుటకు ప్రయత్నింపబడును. “కిండర్ గార్టెన్” పాఠశాలలలోని బాలబాలికలకు పెద్దపెద్ద ఆట వస్తువు లివ్వబడును. వీని నొకబాలుడుగాని, బాలికగాని కడువబాలరు. అందుచే వాటిలో నాడుకొని ఓల చినచో నలుగురైదుగురు తప్పక కలియవలెను. దీనివలన క్రమక్రమముగ సహకారబుద్ధి కలిగితిరదు.

ఇట్లు సాధారణవిద్యాక్రమమునకు కొన్ని క్రొత్త విషయములను కలుపుటతో సంతృప్తినందక, సోవియటుప్రభుత్వమువారు దానినుండి కూడవనితోచిన కొన్ని భాగములను తొలగించిరికూడ. పాఠశాలలో మతవిద్యను గరపరాదు. దేవదానవుల కథలనుగాని, భూతపిశాచముల కథలనుగాని బాలబాలికలకు చెప్పరాదు. వీటివలన వారు శుష్కలోచనాపరులగుదురనియు, కార్యకూరత నశించుననియు సోవియటుప్రభుత్వ వాదన.

బాలబాలికల విద్యనిషయమై సోవియటు ప్రభుత్వ మొత్తశ్రద్ధ వహించునో వారి స్వాధ్యైరకు

జనుసహిత మంతశ్రద్ధ గైకొనును. ఏప్పుడైనను కరవు వచ్చినచో ప్రప్రథమమున బాలబాలికలకు భోజనసదుపాయ మునర్ప యత్నింపబడును. అంగుచేతనే రష్యలోని బాలబాలికలవలె దార్ధ్యము గలవారు మరెచ్చటను కానరారని పెక్కింఁత్రు పలుకుచుందురు.

వేసవికాలము నాలుగుమాసములును పాఠశాలలు మాసివేయబడును. అప్పుడు విద్యార్థులందఱును వేసవి విశ్రమస్థానములకు పంపబడుచుందురు. ఇట్లు పంపుటకు గుర్తులతో మాడువంతులను కార్మికసంఘము (Trade union) భరించును. నాల్గవంతునుమాత్రమే తల్లి డిండులు భరింపవలెను. వా రా నాల్గవంతును సహితముభరింప లేనప్పుడు సోవియటుప్రభుత్వప్రతిగోగ్య శాఖ దానిని చెల్లించుచుండును. ౧౯౩౨-వ సం. లో మొత్తము ౧౫ లక్షలమంది బాలబాలికలు వేసవిని విశ్రమస్థానములలో గవపిరి.

బాలబాలికల కిట్లే మరీ పెక్కు సౌకర్యము లేర్పరుపబడినది. నేడు రష్యలో పిన్నవయస్కుల నిమిత్తము ప్రత్యేకముగ నిర్మింపబడిన నాటకశాలలు ౬౫ కలవు. ఒక్క మాస్కోనగరములోనే యిట్టివి ౬ నాటకశాలలు కలవు. ప్రభుత్వపు విద్యాశాఖయు, కార్మికజనసంఘములు వీనిని పోషించుచుండును. మాస్కోలోను, లెనిన్ గ్రాడ్ లోను గల బాలబాలికల నాటకశాలల కొక్కొక్కదానికిని సాలీనా ౫ లక్షలరుబులు గ్రాంటు యివ్వబడును. వీనిలో ప్రదర్శనములు లేబ్రాయమువారందరికిని సామాన్యముగ నుచితముగనే చూపబడును. కొన్ని చోట్లనూత్రము “టికెట్ల” పద్ధతియుండును. కానిటికెట్ల ఖరీదు నామమాత్రముగ నుండును. వీనిలో ప్రదర్శింపబడు నాటకములన్నియు వినూత్నగతిని వ్రాయబడినవి. కేవలము నటులేకాక ప్రేక్షకులసహితము నాటక ప్రదర్శనమునందు పాల్గొనుచుందురు. ఇంతేకాక ప్రదర్శన మారంభింపకపూర్వమును, ప్రదర్శనము ముగిసిన వెనుకను నాటకమునుగూర్చి చర్చ జరుగును. ఈ పద్ధతి వలన బాలబాలికలకు చక్కని విమర్శనాజ్ఞాన ముల వడును.

బాలబాలికల వినోదార్థము తోలుబొమ్మల ప్రదర్శనశాలలు (Marionette Theatres) సహిత మేర్పాటు గావింపబడినవి. వీటిలో కల్ల పెద్దమను ప్రదర్శనశాల మాస్కోనగరమున గలదు. ప్రతిదినమును రెండుగంటలసేపు దీనిలో తోలుబొమ్మలు ఆడింప బడును. ఇట్టి ప్రదర్శనశాలలలో సంచార మొనర్చునవి గక కలవు. వీనికి ప్రభుత్వపు పుస్తకప్రచురణశాల గ్రాంటు నిచ్చుచుండును. ఇవి బాలబాలికల కుపయోగమున గ్రంథములనుగూర్చి ప్రచారమొనర్చుచు విద్యా వ్యాప్తికి విశేషముగ దోహదపడుచున్నవి.

ప్రశ్నోక్తముగ బాలబాలికలకై నిర్మింపబడిన సినిమాప్రదర్శనశాలలు ప్రస్తుతము ౧౫ మాత్రమే కలవు. కాని ప్రభుత్వపుటైగుపు ననుసరించి ప్రతిదినమా ప్రదర్శనశాలయు ఆప్తుడప్పుడు బాలబాలికల కుపయోగమున ఫీల్ములను ప్రదర్శించుచుండునాడు. మొత్తము ౪౩,౦౦౦ పాఠశాలలో చిన్నచిన్న సినిమా యంత్రములు కలవు.

బాలబాలికల కిన్ని ప్రశ్నోక్తసౌకర్యము లేర్పరుపబడినప్పుడు వారినిమిత్రమై క్లబ్బాలు, పార్కులు, లైబ్రరీలు ఏర్పరుపబడినవని వేరుగ చెప్పవలసిన యగత్యము లేదు. మాస్కోనగరమున వీరికై నిర్మింపబడిన ప్రశ్నోక్తపు పార్కులో నొక చిన్నగ్రామము గలదు. అక్కడ ప్రతిబాలుడును, బాలికయు నెలవుదినమును హాయిగ గడుపుచున్నాడు. స్నానాదికముల గావించుట కిక్కడ నొకసరస్సు గలదు. అన్నిటకన్న విశేషమేమన ఇక్కడ చిన్నలైలుమార్గమును, చిన్నచిన్నప్రేములును కలవు. దీనిలో ప్రయాణమొనర్చుచు బాలబాలిక లెంత ఆమోదప్రమోదములనై నను బొందుచున్నాను.

సోవియటునట్టముపూడ బాలబాలికల కను హలముగ చేయబడినది. బిడ్డలపై తండ్రికాక తల్లికి సహితము ఆధికారము గలదు. కాని వారిద్దరును బిడ్డల శ్రేయోభివృద్ధి కనుగుణముగనే తమ ఆధికారములను వినియోగింపవలెను. ఇందుకు భిన్నముగ జరిగినదో కోర్టువారు జోక్యముకలిగించుకొని వారి ఆధికారములను తొలగింపవచ్చును. తల్లిదండ్రులు తమ ఆస్తి గూ సంతత్యగములకు లోబడినట్టి బిడ్డలకు సంక్రమింపగూడ దని నేపథ్యస్థితులలోను "విల్లు" వ్రాయుటకు వీలులేదు. గూ సంతత్యగముల ప్రాయము దాటిన బిడ్డలకు సంక్రమింపగాచని "విల్లు" వ్రాయబడినప్పుడుమాత్రము ప్రభుత్వము జోక్యముకలిగించుకొనదు. ఏంతులు డైవోర్సుగావించుకొనినప్పుడు బిడ్డల పోషణార్థము ఏర్పాటుగావించవలెను. అట్లు గావించనిదో వారికి కారాగారవాసము సహితము విధింపబడుచున్నది. ప్రతి బాలబాలికయు గక సం. ములప్రాయము వచ్చినచేనుక తనయిచ్చునచ్చిన కేరు పెట్టకొనవచ్చును. తనయిచ్చాను సారమే మతమునుసహితము నిర్ణయించుకొనవచ్చును. అంతేదనుక తల్లిదండ్రులే బిడ్డలనామమును, మతమును నిర్ణయించుదు. నిర్ణయములో తల్లిదండ్రులకు భేదాభిప్రాయము కలిగిన కోర్టువారు జోక్యముకలిగించుకొందురు. ఇట్లే మరిపెక్కువిధముల చట్టము బాల బాలికల ఆధికారములను రక్షించుచుండును.

బాలబాలికలవిషయమై యంతటిక్రొద్ద మరేదేశ మందైనను గైకొనబడుచున్నదా? లేదు; ముమ్మాటికిని లేదు.

భారతము - పరమార్థప్రదర్శనము

(అనువృత్తము)

నండూరి బంగారయ్య

నిర్వికార కృష్ణుడు

ఈ దండ్యభావములతో భారతము ముగిసినచో నొక చిక్కున్నది. చరాచరాత్మకమున ప్రకృతియుం తయు ననోన్యహింసాప్రపరతకముయి నుండగో ద్యానమువలె నున్న భూమిని కసాయిగుఱుకాము చేయు చుండగా భగవంతుఁ డావ్యాపారము ప్రోత్సహించుచు చూచి యానందించుచున్నాఁడా? ఇది యొక్కడి న్యాయము? అట్లయినచో ప్రారాత్తిహరులని వేరు వడసిన తై మూర్లంగు, చేంగీసుఖాను మున్నగు లోక కంటకులకంటే భగవంతుఁడు నిరంకుశుఁడును, హూరుఁ డునుగాఁ గాన్పించుచున్నాఁడే అని యొక సందేహము గోచరించును.

గుణాత్మకములగు ద్వైతిభావములను దాట నంతవఱకు భగవంతునిపై నీయనిందయు లేవుదు; మన మనస్సున ఘోరవిషాదమును లేవుదు. ఎవరిని ఎవరు హింసించుచున్నారు? ఒకరినొకరు హింసించు కొనుచుండగా చూచి యానందించుచున్న ఆయిం కొక రెవరు? చంపించువాఁడు, చంపువాఁడు, చంపిన చూచి యానందించువాఁడు మువ్వరునొక్కఁడేయైనచో మన కే యిబ్బందియు లేదుకదా! తన్నుతాను తనయిష్టము వచ్చినట్లు చేసికొనవచ్చునని భగవంతుని కనుజ్ఞయిచ్చుటకు మన కేమియూటంకము?

భారతకవి యిచ్చిన ప్రశస్తితర మీమువ్వరు నొక్కఁడే యనుటతో ముగియలేదు. ఆతఁ డాభావ మునుకూడ నతికమించినాఁడు. సత్యవృష్టితోఁ జూచి నచో చంపుట, చంపించుట, చంపినఁ జూచి యానం దించుట-ఈనూఁడునుకూడ అబద్ధములేయని యాతని యభిప్రాయము. గూర్మ్యుఁడుభూమిచుట్టు తిరుగుచున్నాఁ డని జను లనుకొనుచున్నారు. భూమియే గూర్మ్యునిచుట్టు తిరుగుచున్నదని యభార్థమును దర్శింపఁగలిగిన శాస్త్ర

జ్ఞులు నిర్ణయించుచున్నారు. సరిగా భారతకారుని దృష్టికి మనదృష్టికి నిట్టిభేదమే యున్నది. ఆతని దివ్య దృష్టిముందు మన కింత నిశ్చలములుగఁ గాన్పించు సమస్తప్రహేళింపములు నీటిపై బుడగలవలె నిముసములో మాయమగుచున్నవి. ఇక్కడనే భారతకవియొక్క లోకాతీత బుద్ధిప్రభావ మున్నది. సుఖదుఃఖాది దండ్య స్వరూపమున జగత్తునల్లను కన్నులకుగట్టినట్లు చిత్రించి నాఁడు. తుదికు దీనినెల్లను ఒక్కతన్నతో నిర్మూలము చేసి అంతయు మిగ్గయని నవ్వుచు తన యాత్మ సామ్రాజ్యమునుండి యొక్క మెట్టయినను దిగవంప తీర సముద్రమున వటప్రత్రేకాయయగు విష్ణుమూర్తివలె విహ రించుచున్నాఁడు. సామ్యాన్నే యస్వరూపియగు కృష్ణుని కతీకుండై వెలసించుచున్న నిర్వికారకృష్ణుడు అర్జునుని యజ్ఞానమును చూచి నవ్వుచు

“పురుషుఁడు నెడుననువాఁడును

పురుషుఁడు నెరచునని పలుకు పురుషుండును న య్యిరువురు నవివేకుల య
పురుషుఁడు చెరువండు చెవఁడు భుజవీర్యనిధి!

పురుషుఁడన వేరొకండే

పురుషోత్తముఁడైన యేన పురుషోత్తమతా

స్ఫురణకు పురుషత్వంబను

మెరమెరగల దదియకాదె మెయికొను క్రియకున్.”

అని తత్తోపదేశము చేయుచున్నాఁడు. కార్యకారణ స్వరూపమున ప్రకృతియు, ఆనందమయును నిర్వికార పరబ్రహ్మమును వేరుగాఁ గాన్పించుట దర్శనభేదము చేతనేకాని యభార్థసిద్ధిచే కాదు. భారతము ప్రతిష్ఠించు ఈ సత్యమును మనస్సున నుంచుకొనియే తిక్కన కృత్యానినిగల దైవప్రార్థన పంక్తిమునో సామ్యాన్నే య స్వరూపులగు శివకేశవుల కభేదము చెప్పుచు ఇరువురకు నతీతమున పరతత్త్వమును గొల్పుచున్నాఁడు. ఇంతే

కాక ఆత్మాసాదిన, ఆత్మాసాంతమును నున్న పరస్పర విరుద్ధభావముతోఁ గూడిన ఈ శ్వర సంబోధనములు కూడ ఈయంతమునే నూచించుచున్నవి. "సాత్త్వికేజ వాస్థియవిశాల గృహస్ఫురితప్రదీపిక"ను తిక్కన ఈవిధముగ సంబోధించియున్నాఁడు:

మాని, నిరుపమగుణరాశీ నిర్గుణత్వప్రకాశీ
భరితభవనకార్యా భవ్యవైష్కర్యగుర్యా
విరతినిరతభార్యా విశ్వలోకైకసేవ్యా
స్ఫురితబహుళరీరా శుభవైరూప్యసారా.

సృష్టికి మహాభారతకవి చెప్పవచ్చు మిది: "పరస్పర విరుద్ధస్వరూపముగల యీజగత్తును చూచి ధర్మసమ్యాధిచేతస్కలము గావలసినపని లేదు. ఈవిశ్వమునంతను ప్రశస్తస్వభువన నవహించు భారమును వహించిన శక్తి యొకటి యున్నది. అది పైకి ఘోరముగకానవచ్చినను నూత్నముగఁ జూచినచో నానందమయము. దానిని సృష్టిమండి విడదీసి చూచునంతకాలము మానవునకు మనోవేదన తప్పదు. తత్త్వజేత లదయే ఈశ్వరీభావశక్యమునందంతటను అంతర్వామియైవట్లు చూచుచున్నారు. అంతేకాదు. సమాధిస్థితులకు నిర్గుణమయమున నద్వైతజేతము తప్ప వేరేదియు కానరాదు." హ్యమైటువహించిన ధర్మసమ్యాధిచేతస్కలతో బహులుడేరి అక్కడనుండి లీలాస్వరూపమువలకును, లీలాస్వరూపమునుండి నిర్గుణతత్త్వమువలకును మూడు గంతులతోఁ బోయి వామనమూర్తివలె మహాభారత కారుఁడు త్రిభువనాతీతుడై నెలుంగుచున్నాఁడు. ఈయద్వైతభావమే భారతమున కంతర్జ్యోతి.

కాని ఈఅద్వైతభావము మాటలలో సిద్ధించునదికాదనిమాడ ఆరణ్యచిన్మన్తపఠించినాఁడు. నిష్కాపీకస్వభావయు, మహాపతివ్రతయు, తపస్వినియు నగు గాంధారికి యుద్ధధూమిని చూచి దుఃఖింపక తప్పినదికాదు. భీష్మునిచే నెంతవేదాంతము విన్నను వియద్గంగా వగాహనముతో మానుషభావము నశించువఱకు తన చుట్రితము హింసాకళింకిత మయ్యెనే యనుబాధ ధర్మరాజునకు తప్పినదికాదు. జగద్గురుఁడగు శ్రీకృష్ణునిచే

గీతలనువినిన యద్భుతమిదిఁ బుత్రకోకము తప్పినదికాదు. లోకోత్తరపురుషులగు వీరి సంగతియే యిట్లుండ నింక సామాన్యులమాట వేఱుగ వివరింపవలెనా? ఈకృష్ణలీలను చూచి మొదిటినుండియు ఆనందింపఁగలిగినవారు భీష్మాదిరాజులు, న్యాసాదిబ్రహ్మర్షులు. అట్టివారికి మాత్ర మియద్వైతభావ మనుసంధానమునకు వచ్చుచున్నది.

ఈసందర్భమునందు మహర్షప్రతిపాదనమునకును తత్త్వబోధనమునకును గల తారతమ్యమును మనము జాగరూకతతో గమనింపవలయును. అద్వైతతత్త్వబోధనమే ప్రధానాశయ మనునెడల సీతారామాంశనేయమును, పంచదశీయును భారతముకంటె ప్రశస్తకావ్యములు కావలసియున్నది. కావ్యసృష్టితోఁ జూచినచో వేదాంతోపన్యాసములు కావ్యమునకు నీరసహీనువులుకాని స్వార్థస్థము నుద్భవించఁజేయవు. కేవలము నీతినిగూర్చి, ధర్మములనుగూర్చి, యాధ్యాత్మికవిషయములనుగూర్చి దీర్ఘోపన్యాసములొనర్చు శాంత్యానుశాసనికపర్వములు భారతమునుండి తొలగించియుండినచో కావ్యమున కింతకంటె నెక్కుడుపుష్టియు, స్వరూపసౌప్తమమును లభించియుండెడివి. అయితే తిక్కన ఒక్కమహాపకారముమాత్ర మొనర్చియున్నాఁడు. కావ్యసాలయమును విరాటపర్వముమొదలుకొని స్త్రీపర్వమువఱకు నున్న భారతభాగమునమాత్రము వేదాంత ఘట్టములను ఒకచో పూర్ణముగ విసర్జించియు, మఱి యొకచో రసానుగుణముగ సంగ్రహించియు కావ్యమునకు పుష్టిఁజచ్చినాఁడు. భగవద్గీతకు విపులమైన భాషాంతరీకరణ మొనర్చినందులకు తిక్కనను కొందఱు మహాపరాధిగా పరిగణించుచున్నారు. కాని కళాదృష్టిమై కావ్యమున కిదియెంత యుత్తేజము నొనర్చినదో వారు గ్రహింపలేకుండ నున్నారు. నాడులలో రక్తము ప్రవహించినట్లు, శరీరమునఁ బ్రాణవాయువు సంచరించునట్లుమహర్థమనునది కావ్యరసముతో లీనమై దానికి పుష్టి, దార్ధ్యము, లేజము కలిగింపవలెను. దేహికి ప్రాణప్రతిష్ఠ యొనర్చుట యెంతకష్టమైనాధ్యమో కావ్యమున మహర్థప్రతిపాదన మొనర్చుటయు నంత కష్టసాధ్యమే.

ఎక్కడనోయున్న వేదాంతార్థమును గైకొనివచ్చి కథతో నతులపెట్టినదో నట్టికావ్యము allegory వలె నిర్ణీతముగను. ప్రబోధపంద్రోపయనాటకమును దిలకించి నచో మన కీవిషయము లేటత్తెల్లముగను. భరతవీరుల చరిత్రమున సహజముగ సంతర్భూతమైయున్న మహార్థమును కవి తన యోగచక్షువుచే సందర్శించి మనకు ప్రదర్శించుచున్నాడే కాని యోగశాస్త్రములనుండి వేదాంతమును కావ్యములోనికి దిగుమనిచేయుట లేదు. ఈసత్య మాతని కనుభవస్థితినుగుచే సజీవమై యలరారుచున్నది.

మఱియు భారత మద్వైతసత్యమును ప్రతిష్ఠాపనమొనర్చుచున్నదనగానే ఇది ద్వైతమతమునకు, విశిష్టాద్వైతమతమునకు వ్యతిరేకభావమును పూనియున్నదని యూహింపరాదు. ఈవ్యాసమునందలి యద్వైత సత్యమునకును ద్వైతాద్వైత విశిష్టాద్వైతమతములకును ఎట్టి సంబంధమును లేదు. త్రిమతములును చేపములపైనను, పురాణములపైనను ఆధారపడియున్నవి. త్రిమతములకు భారతాదీతపోసములయందును, పురాణములందును స్థాన పేర్పడుచున్నది. వివేకానందస్వామి, శ్రీరామకృష్ణ పరమహంస చెప్పినట్లుగ ఈత్రిమతములును ఒకదాని కొకటి సాహాయ్య మొనర్చుకొనుచున్నవికాని ప్రజా సామాన్య మెంచుచున్నట్లుగ వానికి పరస్పరవైషమ్య మెద్దియును లేదు. కాని హిందూదేశము ప్రపంచమునకుఁ జెట్టిన భిక్షయేమియనుప్రశ్న వచ్చినచో “ఏకమ సత్, విప్రా బహుధా వచంతి.” (ఉన్నదొక్కటే, పండితులు దానినే పలువిధములఁ జేర్చుచున్నారు) అనుసత్యమును బోధించుటయే. దీనినే యీవ్యాస మద్వైతసత్యమని పేర్కొనుచున్నది. మైని పేర్కొనఁబడిన ఋక్కు త్రిమతములకును సమ్యక్తమగుటయేకాక ఆరాధ్యముకూడ నగుచున్నది.

అనవరతప్రత్యక్షమును, నతిపురాతనమును నగు నీయద్వైతసత్యమును చిత్రించుటకు భారతకారుఁ డొక యద్భుతమును (miracle) సాధించినాడు. నాటకీయము (Dramatic art), పౌరాణికము (epic

art) అని కళాకాళల్యము ద్వివిధము. తమపుస్తకమున కొకరు నాటకముని పేరుపెట్టుకొన్నను అది తత్త్వమునుబట్టి పురాణమే కావచ్చును. గ్రంథమునకు పురాణమేయని పేరుపెట్టుకొన్నను కళాకాళల్యమునుబట్టి అది నాటకమే కావచ్చును. నాటకీయకళ తలపెట్టునది ప్రత్యక్షప్రదర్శనము. పౌరాణికకళ తలపెట్టునది పరోక్షకథనము. నాటకీయకళకు గమ్యస్థానము చదువరిని తన్మయుని కావించుట. పౌరాణికకళ కావ్యము అద్భుతభావసంచరణ మొనర్చుట. పింగళిసూరన నాటకములు వ్రాయకపోయినను ఆతని కళాకాళల్యము నాటకీయము. వర్ణితవిషయములెదుట ప్రత్యక్షమును చుండును. సంభాషణలమూలముగ కథ పెరుగుచుండును. నన్నయభట్టుకళాకాళల్యము పౌరాణికము. దువ్యంతుడు, శకుంతల, నలుఁడు, దమయంతి మున్నగు వీరులయొక్కయు, వీరవనితలయొక్కయు చరిత్రముల పరోక్షకథనమున వర్ణించి వస్తువునందు మన కతిపవిత్రమగు గౌరవము కలుగజేయుటలో నీమహాకవి యద్వితీయుఁడు. తిక్కనభారతమం దీరెండు కళలును సమ్మేళన మొందియున్నవి. ఇది కళాస్రపంచమున నపూర్వము; అద్భుతావహము. విరాటోద్యోగ పర్వములందు నాటకకళ ప్రధానము. పౌరాణికకళ అంతర్వాహినియై ప్రవహించుచున్నది. యుద్ధపంచకమున పౌరాణికకళ ప్రధానము. నాటకకళ అంతర్వాహినియై ప్రవహించుచున్నది.

నూర్వమండలము మేఘములచే పిహితమైనట్లు అలంకారభాహుళ్యమున మహార్థము సంధన్నమగును. అందువలన విరాటపర్వములో పూర్వజన్మనాసనవలె కొలదిగ నలంకారవిన్యాసము గానవచ్చినను ఉద్యోగాదులనుండి నిరలంకారమును, నిరాడంబరమును అగు శైలి యుపయోగింపఁబడినది. ఇది మహార్థప్రతిపాదనమున కంతయు సహకారి.

మఱియు తిక్కనకడ నిగ్రహమును నొక గొప్ప గుణ మున్నది. ఈగుణముకూడ మహార్థ ప్రదర్శనమునకు మిక్కిలి రోడ్డుచున్నది. నిగ్రహమననేమో, అది

నుహార్థప్రకటనమున కెట్లు తోడ్పడుచున్నదో యిందుక వివరించుట యావశ్యకము. తిక్కన రసాతీతుడుగాని రసలోలుడుకాడు. ఏఘట్టమునుగాని, ఏసన్నివేశమును గాని ఆతఁ డతిగా వర్ణించుట గానము. ఒక్క రేఖ చేతనే ఎంతోసాందర్యమును సునింపఁజేయఁగల విత్ర కారునివలె ఒక్కొక్కమాటచేతనే వర్ణితవిషయమును బ్రత్యక్షమునీయఁగల శక్తి తిక్కనకడ నున్నది. తిక్కన కవులు పదిపద్యములు, పదునైదుపద్యములు చెప్పి వర్ణించువిషయమును తిక్కన ఒక్కపద్యములోనో, ఒక్క పద్యపాదములోనో వర్ణింపఁగలఁడు. తనంతో యభిమానాస్పదములు కాఁచిన శ్రీకృష్ణుని కారవ సభాప్రవేశము మున్నగు ఘట్టములందుఁగూడ కవి యా నిగ్రహమును జూపించినాఁడు. ఇంగుల కొకటి రెం దుదాహరణములు. ధర్మరాజు శ్రీకృష్ణుని రాయబా రమునిమిత్తము కారవసభకుఁ గొమ్ముని ప్రార్థించు సందర్భమున,

“కపట గణవంబెట్లగ
నోపి కుభంబైనదాని నొడఁగూర్చుగ మా
కీఘట్టవునకు పాంతు
క్షేపాలుఁడు నిన్ను జూపి చనియె మహాత్మా!

* * * * *

వ. నీకు మేము ప్రద్యుహ్నాది కుహారులతోడి వారము” అని వచించినాఁడు. ఈపద్యమున నెన్నెన్ని యుత్కృష్టభావము లిమిడియున్నవి. మఱియొకవి యైనచో ఇక్కడ శ్రీకృష్ణుని పదియవతారములకు ప్రసక్తి లేకుండ విడిచిపెట్టెడు. ఈపద్యముతో యుధిష్ఠిరకృష్ణులు మనయెదుట నిలువఁబడినారు. ధర్మరాజు కృష్ణుని గడ్డముపట్టుకొని యీపద్యమును జెప్పుచు న్నాఁడు. కృష్ణుడు మందహాస మొనర్చుచున్నాఁడు. శ్రీకృష్ణుని చారిత్రమును, నాహత్యమును చలచిన కొలంది ఆతనిపై తానొక పెద్దటికము వహించి యాతని నొక కార్యముచేసికొనిరావలసినదని యజ్ఞాపించుటా యను ననాచిత్యము ధర్మరాజునకు పొడకట్టుచున్నది. కాని ప్రస్తుతము లోకధర్మమునుబట్టి చూడఁగా వయసు

నకుఁ దా నాతనికిం బైఁ బెద్దవాఁడు. ఆతఁడుతప్ప ఈ కార్యమును నిర్వహించుకొనిరావలసిన సమర్థుఁడు వేతొకఁడు లేడు. అందుచే విషయము, భక్తి, అను రాగము, అనునయము, చివవు మున్నగు భావములెన్నో ముప్పిరిగొనియున్న యీవాక్యములను కవి ధర్మరాజుచే జెప్పించినాఁడు. ఇట్లే రాయబారసందర్భమున శ్రీ కృష్ణుని కారవ సభాప్రవేశమును వర్ణించుచు,

“ఎదురువచ్చిన విదురుని యిచ్చుకరముఁ,
దమ్ముచేయును రెండు హస్తములఁ బట్టి
నడచె మంచుట గనియు గంపికి గంపికి
కర్ణదుగ్ధోగ్రములు చొలఁగంగ జడిచు.

వ. కృతవర్మాసంగుడవులు లోనుగాఁగల యభ్యంతరులైన బలుమానుషులు పొదిరికొనిపోక... జేకో రాశియగు రాశీవాత్సండు....”

ఇక్కడ కవి సభాసదుల నొకటిరెండు పద్యములగా వర్ణించి పరిసరవర్ణ సము(atmosphere)ను బట్టి ప్రధాన వస్తువును జిగ్రించినాఁడు. శ్రీకృష్ణుని ప్రవేశ మొంతతే సభాసదు లాతనియెడఁ జూపిన భయభక్తివిషయాసంభ్ర మములనుబట్టి గూతని నాహత్యము నునకుఁ బ్రత్యక్ష మగుచున్నది. కృష్ణుడు సభలో నడునపెట్టి నంతనే విగురుఁ డెదురువచ్చి చేయూత నిచ్చినాఁడట! దుగ్ధోగ్రనాదులకు లోలోపల తాము రారాజులమని యెంతగర్వమున్నను “జేకోరాశియగు రాశీవాత్సని” చేయిపట్టుకొనుటకు తగినంతశక్తి వారికి లేకపోయినది. చోవుదార్ల వలె మాఁగుచున్న జనసమాహము నొత్తి గింది దారిచేయుచున్నాడు. ఇక్కడ నితరకవులు కృష్ణుని ప్రతిరువయవమునకు ఒక్కొక్కపద్యము చొప్పున వ్రాసియున్నను మొత్తముమీఁద నింతరస సంచారము గలిగింపలేరు. ఈ కొక్క సీసపద్యమైన నిక్కడ వ్రాయక “జేకోరాశియగు రాశీవాత్సండు” అను నొక్కమాటతో కవిసంతుష్టిపడుచున్నాఁడు! ఉదాహరణము రీయ మొదలిడినచో నిట్టి వసంఖ్యాక ములుగ నున్నవి. ప్రకృతవిషయమున కిది చాలును. ఇట్టి నిగ్రహమువలన కావ్యమునకు నిద్రించిన గుణము

ధ్వని. భారతము చదివినకొలది చవులూరుట కిదియే కారణము. ధ్వని ప్రధానముగా మహార్థమును ప్రతిపాదించుటవలన కవిబ్రహ్మ మహార్థముతో చదువరులను దోబూచులాడించుచున్నాడు. మేలిముసుగు ముటుంగున నున్న ముద్దుమొగమువలె ఈనిగ్రహుణమువలన తిలకించినకొలది కావ్యార్థము సూరసరామణి యకముతో నలరారుచుండును.

మహాకావ్యమునకు సంగీతము (melody) కూడ ఒక ప్రధానాంగము. కాస్త్రసంగీతము (Technical music) నకును కావ్యసంగీతమునకు (Poetic melody) ను భేదమున్నది. ఈసంగీతమాధుర్యము కొన్నికొన్ని శబ్దముల సమ్మేళనమున నుప్పలిల్లుచున్నది. తనకావ్యార్థ ప్రతిపాదనమునకు తగిన సంగీతమును తిక్కన యలవఱచుకొన్నాడు. భారత మేర్పఱచుకొనిన సమయము నుబట్టి ఏతన్యమార్థమును ప్రతిపాదించుటకు ప్రసన్నతయే ప్రధానముగ సంగీత మొక్కటే చాలదు. చంద్రకోర్కె తన్నిన మూర్ఖలేజముతో మేళగించినట్లు ప్రసన్నతాగుణమును లేజోగుణముతో మేళగింపవలెను. అందుచేత తన కవిత్వమున వచనమున కుండవలసిన స్వాతంత్ర్యమును, పద్యముల కుండదగిన స్వారస్యమును ఏకీభరింపజేసినాడు భారతపద్యము లెక్కడఁజూచినను యతులకొఱకుఁగాని, ప్రాసములకొఱకుఁగాని ఆంగక అఖండముగఁ బ్రవహించుచున్నది. యతులును, ప్రాసములును వినయముతో చేతులుజోడించుకొని వచ్చి

వానిస్థానమున నవి నిలువఁబడవలసినచేకాని వానికి వేరే యాహ్వానము లేదు. భారతమును వ్రాయుటకు పూర్వము తిక్కన వేదమునందలి స్వరమాధుర్యమును బాగుగ ననుసంధించియుండును. ఒక యాశ్వాసాంతపద్యమున “వీణా నావప్రతిమ నిగమావిర్భవత్సారపుణ్యక్రేణీ సంపాదిత” (స్త్రీపర్వము, ద్వి. ఆ. ౧౨౪) యని హరిహరనాథుని సంబోధించియున్నాడు. సరిగా ఇట్టిసంగీతమునే తన కావ్యమునఁగూడ అలవఱచుకొనుటకై తిక్కన ప్రయత్నించి కృతార్థుఁడైనాడు. భారతసంగీతము వేణు నాదమువలె సర్వజన సమ్మోహనకరము కాకపోయినను రసాస్వాదనాచరణమున కర్ణమునకుమాత్రము దానిని తరచినకొలది అనంద ముప్పలిల్లుచుండును. సహజముగ లేనెలూరు తెనుఁగుభాషకు తన యఖండప్రజ్ఞచే నూర్చుచైభవమును గల్పించిన తిక్కన మనపాలిటి భాగ్యదేవత. ప్రబంధపరమేశ్వరుడని పేరుగాంచిన ఎఱ్ఱపెగ్గడ ఆతని నీవిధముగ స్తుతించియున్నాడు :

తనకావించిన సృష్టి తక్కువలచే

తం గాదు నా నేమఖం

బున తాఁబల్కిన పల్కు లాగముమలై

పొల్పొందునా, వాణి న

త్రనునీతం డొకరుండనాఁజనుమనా

త్వాప్తి “గరిబ్రహ్మ” నా

వినుతింతుం గవితిక్కయజ్ఞనఖిలా

రీప్రదేవతాభ్యర్చితున్.

దిద్దుపాటు:

మొన్నటి భారతిలో నేను వ్రాసిన ‘వేణీసంహారము-ద్రౌపది’ అను వ్యాసములో మొదటి పేరాలో వీరరాధ్రములనుటకు వీరకరుణములను పొరపాటు పడినది. పాఠకులు దిద్దుకొన గోరెదను. —క. కృ.

నిజాం సాగర తటాక చిత్రములు

గి. నవాబు ఆలీ నవాజుజంగు బహద్దరుగారు

ఈ తటాకమునకు స్థాపనకు ముఖ్య-ఇంజనీయరు. నైజామురాష్ట్రములోని మంజ్రానది కడ్డముగా ఈ తటాకమును నిర్మించిరి. దీని వైశాల్యము 60 చదరపుమైళ్లు. ఇది సుమారు 29,700,000,000 ఘనపుటకూలనీటిని నిలువచేయును. దీని పొగుదలక్రింద సుమారు 1,75,000 ఎకరములభూమి సాగుబడి యగును. దీని నిర్మాణమునకు 4½ కోట్ల రూపాయలు వెచ్చించిరి. ఇరువదివేల పనివాండ్లు సమయముగ పనిచేసిరి.

వి. రాఘవరావు.

శ్రీమద్రామాయణము

భారతీయవిద్యాచరిత్రము

(అనువృత్తము)

మారేమండ రామారావు, బి. ఏ., (ఆనధ్య) బి. ఇడి.,

ఆరవ అధ్యాయము

[ఆధారములు

Mahmood—History of English Education in India.

Mayhew—The Education of India.

Satyanadhan—History of Education in the Madras Presidency.

Trevelyan—Education of the people of India.

Bureau of Education, India—Selections from Educational Records, 2Pts.

Report of the Calcutta university Commission quinquennial reports on Indian Education Report of the Indian Education Commission, 1883.]

బ్రిటిష్ పరిపాలనము

క్రీ. శ. ౧౭౭౩ లో మొదలగుతూ మొదలగు వారు గల విద్యాచరిత్రమున వెనుకటి ప్రభుత్వములలో వర్ణించియుంటిమి. అప్పుడుండి క్రీ. శ. ౧౮౧౩ వరకును భారతదేశచరిత్రము బౌద్ధసమైక్యత నందినది. ఈకాలమున ఢిల్లీ సింహాసనము నధిష్ఠించిన ముగలు చక్రవర్తులందరును దుర్బలులును, నప్రయోజనము నగుచే నరాజకము చేలరే. నూతనరాజనాశములు బయల్పెడివని. పంజాబులో సిక్కులును, దక్షిణములో మహారాష్ట్రీలును విజృంభించిరి. దక్షిణమున మైసూరు, మైసూరాజ్యములు బయల్పెడివని. మహారాష్ట్రీలు తరదక్షిణముల ననేకవిజయముల నంది యేక

స్వత్రాసత్వమును వహింపనున్న కాలమున బర్మీయునుండి అసూయ్యుచు దురానీ భారతదేశముపై దండెత్తి వచ్చెను. ౧౭౬౧లో పానిపట్టువద్ద నొకగొప్ప యుద్ధము జరిగి యందు మహారాష్ట్రీ లోడిపోయిరి. అనతికాలమునకే దురానీ స్వదేశమునకు మరలెను. అప్పుడు భారతదేశము దిక్కులేనిదివారి మువలె నుండెను. ఈస్టిండియా కంపెనీ వర్తకులుగ నీదేశమున ప్రవేశించి క్రమక్రమముగ రాజకీయముల నోక్త్యము గల్గించు కొనుచుండిన గూంజ్ములు విజృంభించిరి.

క్రీ. శ. ౧౮-వ శతాబ్దిలోనే పాశ్చాత్యుల నీదేశమున ప్రవేశించిరి. మొగలుచక్రవర్తులకాలమున వారు వివిధభాగములలో వసతుల నేర్పరచుకొని ప్రబలుచుండిరి. పోర్చుగల్, హాలండు, ఫ్రాంసు, ఇంగ్లండు మున్నగుదేశములనుండి యిరుకువచ్చిన యీ విదేశీయులు తరచుగా దురానీ తాము పోరాడుచుండిరి. ౧౭-వ శతాబ్దమున నింగ్లీషువారును, ఫ్రెంచివారును ప్రవేశించుట నుండిరి. వర్తకసంబంధములగు శాస్త్రాధికారములనుబట్టియు, మాతృదేశములలో జరుగుచుండిన పోరాటములనుబట్టియు, నీదేశమునగూడ నీయిరువురకును యుద్ధములు జరుగుచుండినవి. ఇంతియ కాక ఈపాశ్చాత్యులు దేశీయపాలకుల వ్యవహారములలో గల్పించుకొని సమృద్ధిమున గొంతలాభమును బొందుచుండిరి. ౧౭౬౧ నాటికి బెంగాలులోను, దక్షిణముననుగూడ నాంగ్లేయులు ఫ్రెంచివారి నణగ వ్రొక్కిరి. ౧౭౬౩ లో జరిగిన బక్సర్ యుద్ధములో విజయమునందుటతోడనే వారు భారతదేశరాజకీయధికారమునకు ముఖ్యప్రత్యర్థులుగ నిలిచిరి. అనతికాలమునకే వీరిపరిపాలనలోనుండిన భాగముల కొరత యొక ప్రశ్నోకపరిపాలనావిధాన (Regulating Act) మేర్పరుపబడినది. ౧౮౦౦ నాటికి దక్షిణమున

మహారాష్ట్రలు, సుత్తరమున సిక్కులునుదప్ప నాంగ్లేయులకు కేత్రపు లెవరును లేకుండిరి. మొదట వీ రీదేశమున వర్తకముజేసికొనుటకై వారియేలికవద్దనుండి యొకయాజ్ఞాపత్రమును బడసి East India Company అనుపేర నొకవర్తకసంఘముగ నీదేశమున కేతించిరి. అప్పుడప్పు డీపత్రము సంస్కరింపబడుచుండినది, ౧౮-వ శతాబ్దమున నాంగ్లేయుల రాజకీయాధికారము వృద్ధి జెందినప్పటినుండియు మార్పుదేశమునుండి యొకగవర్నరుజనరలు బంపబడుచుండెను. ౧౮౧౫ నాటికి మైసూరురాజ్యమును, మహారాష్ట్రలునుగూడ నాంగ్లేయులకు లొంగుటయు, కంపెనీవారు బలాత్కారముగ గొన్నిరాజ్యముల నాక్రమించుటయు జరగినవి. ఇంతటితో వీరు భారతభూమి కేలికరైరి. ఇటునుండి ౧౮౫౭ వరకును కంపెనీవారి యభ్యుదయ మప్రతిహతముగ నవదినె. ఆ సంవత్సరమున “సిపాయిలవిద్రోహ” మని ప్రఖ్యాతిగాంచిన మహావిప్లవము బయల్పడెనది దేశమునంతటైన సల్లకల్లోలము గావించినది. తుదకు కంపెనీవారు దీనిలో జయమునందినను, ఆంగ్లదేశప్రభుత్వమువారు భారతదేశప్రభుత్వము కంపెనీవారికి తలకుమించినపనియని నిశ్చయించి, దానిని దామే నిర్వహింపనమకట్టిరి. విక్టోరియామహారాజ్య ప్రకటనతో ౧౮౫౮-వ సంవత్సరమున భారతదేశమునం దాంగ్లరాజుల పరిపాలన మారంభమయ్యెను.

(౧) ౧౮౩౩ వరకు — కంపెనీవారి పరిపాలన కాలమున విద్యావ్యాపనమునకై చేయబడినమొదటి ప్రయత్నములలో మతప్రచారము చేయునదేశ్యము కన్పించుచున్నది. వీరికి ముందుగనే యనటికజేరిన క్రైస్తవమతస్థులు దేశీయులు కొందరికి రోమనుకాథలిక్ డీక్ష నొసంగిరి. వీరిని, మరియితరులను స్వీయముగ ప్రోత్సహింపఁటమతమునకు మార్పుటయే కంపెనీవారి ప్రథమోద్దేశ్యము. ౧౮౭౩ లో మదరాసులోని పెంటు జార్జి కోటయందలి బాలబాలికల విద్యాభ్యాసమునకై లూయిస్ అనునతడు రెండుపాఠశాలలను స్థాపించెను. తన అనునతడు ఎగ్జ్యూరులో నింకొకవిద్యాలయము నెల

కొల్పెను. త్వరలోనే క్రైస్తవమతప్రచారకులయొక మాన్యమున కడలారు, తిరుమనాపల్లి, తంజావూరులలో బాఠశాలలు బయల్పడెదలినవి. అప్పటియధికారులకు దేశీయు లాంగ్ల విద్యను నేర్పినచో తెలివివారి తమయధికారమును ధిక్కరింతురనుభయముగూడ నుండినది.

కొంతకాలమునకువిమ్మట ననగా ౧౮-వ శతాబ్దాంత్యభాగమునకు దనువ్యవహారములను నిర్వహింపగల దేశీయు లనసరమైరి. అప్పుడు వారు విధితక ౧౭౮౧ లో కలకత్తాలోను ౧౭౯౧ లో కాశీలోను, ౧౮౨౧ లో పూనాలోను విద్యాశాలలను నిర్మించి, వానికై యొకలక్షరూపాయలను వ్యయపరచుటకై నిశ్చయించిరి.

ఈకాలమున మహానీయులుకొందరు విద్యావిషయమున గృహిచేసిరి. అట్టివారిలో సుప్రసిద్ధదేశభక్తుడగు రాజారామమోహనరాయ లగ్రగణ్యుడు. ఈస్ట్ అను నాంగ్లేయుని తోడ్పాటుతో నాయన వంగదేశమున ౧౮౧౬ లో Central Hindu College ని స్థాపింపజేసెను. ౧౮౫౦ ప్రాంతమున మదరాసులో పచ్చయప్పపాఠశాలలు నెలకొల్పబడినవి.

(౨) ౧౮౩౩-౫౩ — ౧౮౩౩ లో కంపెనీవారి కొసంగబడినకొత్తయాజ్ఞాపత్రమున, భారతీయవిద్యాభివృద్ధికై పదిలక్షలరూపాయలనువినియోగింపవలసినదనికొనింపబడినది. అంతట దేశీయులకు నేర్పవలసినవిద్య యెట్టిదిగ నుండవలె ననుసమస్య యేర్పడి, వాదోపవాదములు బయల్పడెదలినవి. ఇందు దేశీయుల కాంగ్ల విద్యను నేర్పవలెనా, దేశీయవిద్యను నేర్పవలెనా? అట్టివిద్య యాంగ్ల భాషలో బోధింపవలెనా, లేక దేశభాషలలోనా? దేశభాషలకు ప్రభుత్వము ప్రోత్సహ మొసంగవలెనా? అనునవి ముఖ్యాంశములు. ఈవిషయముగుచర్చ సుమారు పండ్రెండుసంవత్సరములకాలము జరగి తుదకు ౧౮౫౫ లో ముగిసినది. ఈచర్చలలో బాల్కానినవారిని రెండు తెగలుగ విభజింపవచ్చును. — (౧) ప్రాచ్యవిద్యావాదులు, (౨) పాశ్చాత్యవిద్యావాదులు.

ప్రాచ్యవిద్యావాదులలో హెచ్. హెచ్. విల్సన్ అనునతడు ప్రముఖుడు. “ఆంగ్ల భాషావాదులకు

దేశీయులకుగల యవసరావసరములు చెలియవు. వారి నిత్యకృత్యములలో నాంగ్ల భాష యవసరము. వారికి గావలసినవి దేశభాషలు, న్యాయశాస్త్రము, వ్యవసారము మాత్రమే. ఇట్టివారి కాంగ్ల భాషను నేర్పినచో బాహ్యత్యవిద్యార్థులను క్రొత్తవర్గ మొకటి యేర్పడును. వీరి కితర దేశీయులయెడ సానుభూతి యుండజాలదు. అదియునుగాక బ్రజాసామాన్యమున కీవిద్య దుర్లభమగును. ఏబాటికైనను స్వభాషలోదప్ప నితర భాషలలో విద్య నేర్పుటకు వీలుపడదు." అనునవి యాతని ముఖ్యాభిప్రాయములు.

పాశ్చాత్యవిద్యావాదులు పలువురుండిరి. వారిలో కొలదిమందిమాత్రము దేశీయులపురోభివృద్ధికై యావిద్య గావలె ననిరి. ఇతరులు స్వార్థమును బురస్కరించుకొని యటులు వాదించిరి. ఈయరులెగలవారి యభిప్రాయములు నిట్లుండినవి:

“యువకులను దమజీవితమునం దమూల్యముగ పండ్రెండుసంవత్సరముల కాలమును సంస్కృత వ్యాకరణ సాహిత్యములను జనువును, వ్యర్థపరచుడనుటవలన బ్రయోజనము లేదు. పాలిశుల యభివృద్ధియే ప్రభుత్వాదర్శము. అందువలన గణితము, వేదాంతము, రసాయనశాస్త్రము మున్నగు వివిధవిషయములు దేశీయులకు నేర్పబడవలెను. ఇది యాంగ్ల విద్యమాలమున నే సాధ్యమగును.” —రాజారామమోహనరాయలు.

“విజ్ఞానమును విరజిమ్ముట మనధర్మము. దానిఫలితముతో మనకు సంబంధములేదు. పాలితులసౌఖ్య మభివృద్ధిపరచిననే మనము పరిపాలనమున కర్హులము. భావికాలమున నేమో యాపదగల్గునని నేడు విద్యను నిరాకరించుటచే మన కపకీర్తి రాగలదు” —అని చెంటింకునకుపిమ్మట ౧౮౩౫ లో గవర్నరుజనరలుగ నుండిన సర్. చార్లెస్ మెట్కూఫ్ అభిప్రాయము. రెండవతెగవారు భారతదేశమునం దాంగ్లేయులపాలనమును స్థిరీకరించునద్దేశ్యముతో నాంగ్ల విద్యను బ్రతిపాదించిరి. సర్. చార్లెస్ బ్రెకరియస్ అనునతడు “జనామృదీయులు ప్రపంచమంతయు తమసామ్య

మనియు, నితరమతస్థుల కందు తావు లేదనియు నమ్ముదురు. హిందువు లీతరులను మ్లేచ్ఛులుగ బరిగణించి, వారికి బరిపాలనార్హతలేదని తలంతురు. అతవికు సంస్కృతవాఙ్మయముల జనువుటచే గల్గునభిప్రాయము లిట్టివే. కాన వీనిని వదలి యాంగ్ల సంపర్కాభ్యుదయములకు దోడ్పడు నాంగ్ల విద్యనే దేశీయులకు నేర్పవలె” నని వాదించెను. సుప్రసిద్ధాంగ్ల పండితుడగు మెకాలే యాకాలమున గవర్నరుజనరలునాలోచనాసంఘమున సభ్యుడుగానుండి యాంగ్ల విద్యావాదమున కెక్కుడు ప్రోత్సహ మొసగెను. అప్పటిగవర్నరుజనరలును చెంటింకు ప్రభువు కేవలమును రాజకీయోద్దేశ్యములతోడనే యీ వాదమును ప్రోత్సహించెను. ఆంగ్ల విద్యను నేర్పినచో దేశీయులు వేద భాషలయందును, ప్రచురైనయందును, వాచిర్యములందునుగూడ నాంగ్లేయులనే యనుకరింతురనియు, దమూల్యమున వారిజాతీయభావములు మాతన మార్గములను బట్టగలవనియు నీతిడు దలంచెను.

పైచర్చనుండి, యాంగ్ల విద్య కావలెననినవారిలో పెక్కుమంది స్వార్థమును దక్షింపుకొనుటకును, దేశీయులు దమపూర్వపురోన్నత్యమును దలంచుకొని తత్ప్రతిష్ఠాపనార్హమై తిరిగి ప్రయత్నించుచేసి, యాంగ్ల పాలనమున కుపద్రవము గలుగజేయుకుంచునటు లానర్పట ప్రస్తావనలు వాదించిరిని స్పష్టమగుచున్నది. ఈయాశ యములే బ్రిటిష్ పరిపాలన కాలమునందలి విద్యాచరిత్ర మనకు మూలాధారములు.

(3) వుడ్ ప్రణాళిక (Wood's Dispatch) ౧౮౬౪:—పైవిద్యావిషయకమగుచర్చ ౧౮౫౩ వాటికి ముగిసినది. మరుసటిసంవత్సరమున వుడ్ అనునతడు గవర్నరుజనరలున కొకవిద్యాప్రణాళికను బంపెను. అందు దేశీయులకాంగ్ల భాషను, ఆంగ్ల విద్యను గరవుట యత్యవసరమనియు, దమూల్యమున గాలక్రమమున ప్రభుత్వమున కెక్కుడులాభము గలుగుననియు, బ్రజాసామాన్య విద్యకై యొకప్రత్యేకవిద్యాకాళును నిర్మింపవలెననియు, ఉన్నతవిద్యకై కళాశాలలను స్థాపింపవలెననియు,

ప్రైవేట్ పాఠశాలలకు (Private Schools) ద్రవ్య సాహాయ్యము చేయవలెననియు అప్రైవేట్ ప్రణాళికలో వివరింపబడియుండెను. వృత్తివిద్యనుగూర్చియు, పరిశ్రమలనుగూర్చియు, స్త్రీవిద్యనుగూర్చియు నిండే ప్రశంసయు జేయబడియుండలేదు. కంపెనీవారిపరిపాలనను వారు గావలసినకార్యములను నిర్వహింపగల యాంగ్ల వాసనగల దేశీయలేఖకులను తయారుచేయుటయే పై ప్రణాళికకు బరమావధి. దీనికి ఫలితముగ బొంబాయి, కలకత్తా, మదరాసు, ఆలహాబాదు, లాహోరులలో విశ్వవిద్యాలయములు నెలకొల్పబడినవి. వీనికి గృహాలలను నెలకొల్పి యందలి విద్యావిధానమును సరియాయాధ్యక్ష యొసంగబడినది.

(౪) ౧౮౫౪-౧౮౫౭:—౧౮౫౪ నుండియు వుక్ ప్రణాళిక యందలి నూచనలన్నియు వాచరణలోనికి వచ్చినవి. ఉన్నతవిద్యను నేర్పినవారలు తమంతటదామె యితరులకు విద్య నేర్పదురనునభిప్రాయముతో బ్రభుత్వ ధనమంతయు రాజకీయవిద్యాలయములకొరకే నెచ్చింపబడుచుండినది. రాజకీయోన్మోగముల కాంగ్ల భాషాజ్ఞాన ముకసరముగుటయు, విశ్వవిద్యాలయపట్టముల నందు కుతూహలము హెచ్చుటయు గారణములుగా ప్రైవేట్ పాఠశాలలసంఖ్య హెచ్చినది. ౧౮౭౧ నుండియు ప్రభుత్వాదాయము తగ్గి వారిసాహాయ్యము ప్రాథమికవిద్యకే వినియోగింపబడుచుండినది. సహాయనిరాశములు (Grants-in-aid) విసింపబడినవి, అయినను పాఠశాలలలో ప్రవేశింపగోరువారిసంఖ్య దరుగకుండుటచే వానికి లోటు గలుగలేదు. అధికసంఖ్యాకులకు స్థాన మిచ్చి తమయార్థికస్థితి నభివృద్ధి చేసికొని యీపాఠశాలానిర్వాహకులు ప్రభుత్వనిరాశమును లక్ష్యముచేయక, పట్టపరీక్షలపైననే తమసృష్టిని కేంద్రీకరించి విద్యార్థులను తయారుచేయుచుండిరి.

విశ్వవిద్యాలయములు స్థాపింపబడిననూత్రమున గృహాలల వైదుష్యమునం దెట్టిమార్పును గలుగలేదు. విశ్వవిద్యాలయసంఘములలో (Senate) రాజకీయ కేంద్రమున్నగునుపాధ్యాయేతరు లెక్కువగ నుండిరి. ఇందుచే విద్యావిషయములన్నియు జీడికృతిములయ

నవి. కళాశాలలకు నోపానములగు నున్నతవిద్యాలయములును బైయవస్థనే యనుభవించుచుండినవి. వీనిపై నపు డిరువయజమాను లధికారమునేయుంచుండిరి. పరిశ్రమవిషయమున విశ్వవిద్యాలయములును, ద్రవ్యవిషయముల బ్రభుత్వవిద్యాకాఖయు పాఠశాలాధికారులపై దరచుగా ఓండెత్తుచుండినవి. గాఢాదరణ ముక్కరలేనివారు విశ్వవిద్యాలయనియమములను, విద్యాకాఖానియమములనుగూడ లక్ష్యమునేయకుండిరి.

(౫) హంటరువిద్యాసంఘము, ౧౮౫౭:—ఇట్టి విద్యావిధానమును సంస్కరించుమాగ్ధముల నేర్పరచుటకై ప్రభుత్వముగా రీసంఘమును నియమించిరి. ఇందిరు వదియొక్కరు సభ్యు లుండిరి. వీరికి గొన్ని నూచనలు చేయబడినవి. ఇది వానిసారాంశము: (౧) ప్రాథమిక విద్య ప్రజాసామాన్యమున కుపయోగించునదిగావున దానికి ప్రాముఖ్యమొసంగబడవలెను. (౨) పాఠశాలలకు స్థానికసంఘములు గొంతవరకును సాయము చేయవలెను. (౩) త్రైముఖులు బీదవిద్యార్థుల కుచిత వేతనముల నీయవలెను. (౪) దేశీయవిద్యాలయముల నభివృద్ధిపరచవలెను. (౫) పాఠశాలాపరీక్షావిధానమునందలి లోటుపాటులు చిక్కపడవలెను. (౬) విశ్వవిద్యాలయములతో నీసంఘములకు సంబంధము లేదు.

ఇట్టి నూచనలను ౧౮౬౧-౬౩ వ్యక్తమున, సంఘములను బరిశీలించి హంటరుసంఘమువారు కొన్ని తీర్మానములను గావించిరి:

(౧) పండితులనోడను, చూర్వీలతోడను సంప్రదించి ప్రభుత్వమువారు దేశీయవిద్యాలయములకు సాయపడవలెను. ఇందలి యుపాధ్యాయులు శిక్షణమునందుట (Training) మంచిది. వీనిసామాన్యము ముఖ్యముగ స్థానికసంఘములు వహింపవలెను.

(౨) ప్రారంభవిద్యాశాలలకు బ్రభుత్వమువారి సంగువిరాళములు, పరిష్కారితములను బట్టి నిర్ణయింపబడవలెను. గణితము, ప్రకృతిభౌతికశాస్త్రములు, వ్యవసాయము, పరిశ్రమలు మున్నగునవిగూడ బిధిలో

సేర్పబడవలెను. అధికారులు బాలరశీలముపై నొక కన్నుంచవలెను.

(3) ఉన్నత విద్యాలయములలో విశ్వవిద్యాలయప్రవేశమునకు పనికివచ్చున దొకటియు, వెంటనే వృత్తికివసమున బ్రవేశించుట కుపయోగపడునొకటియు రెండుతరగతు లుండవలెను. గ్రంథాలయములను, బల్లలు పుర్వీలు మున్నగునానిని సంపాదించుటకై పాఠశాలలకు సాంసత్పరీకవిరాళము లాసంగబడవలెను. స్థానికులసహకారము నన్నివిధముల ప్రోత్సహించు టావశ్యకము.

(౪) విద్యాశాఖాధికారియు, బోధకవర్గమును దరచు కలసికొనవలెను. రీఃన్యాయవ్యోగములు పునుచరిసముల నుండుపాఠశాలలను బోషించి విద్యాశాఖకు తెలియజేయవలెను. పశనీయగ్రంథములను నెలకొల్పుటత్యావశ్యకము.

(౫) మహమ్మదీయులకొరకును, క్రైస్తవికొరకును బ్రత్యేకములగు సేర్పాటులను గావించి, స్త్రీలు విశేషముగ నుపాధ్యాయులుగ వచ్చునట్లు నిర్దేశించవలెను.

(౬) ప్రతిపాఠశాలయు విద్యార్థుల సౌకర్యమునకై వసతిగృహముల సేర్పగుపవలెను.

(౬) ౧౮౮౨-౧౮౮౬:—ఇది మైసూరురసంఘ తీర్మానము లాచరణలోనికి వచ్చినకాలము. స్థానికసంఘముల కీయబడిన స్వాతంత్ర్యమువలన బ్రయోజన మేమియు లేకుండినది. ప్రాథమికపాఠశాలసంస్కృత తగ్గెను. ఉన్నతవిద్యయే ప్రధానమగుటచే మాధ్యమికపాఠశాలు (Middle Schools) గూడ ఖీణించినవి. తాత్కాలికగౌరవమునుబట్టియు, ప్రవ్యయ నార్జింప నెంచియు యావృద్ధికపాఠశాల (Venture Schools) లెన్నియో బయల్పడెదలినవి. శిశువుల బోధకులును, చక్కనివేతనములును, తగినస్థలమును వీనియందు చరుచుగ నుండినవి. విశ్వవిద్యాలయములును, విద్యాశాఖయు వీనిని నియమింపజాలకుండినవి.

హుందరుసంఘమునకు విశ్వ విద్యాలయములలో శేవిధములజోక్యమును లేకుండుటచే నయ్యది యథా

పూర్వముగ నుండినవి. వీనిసంఘములలో ననన్య రెండవో యుండిరి. కళాశాలలపై వీని కధికారము లేకుండెను. ప్రారంభవ్యయమునుండి నిర్వాహకులు జంకుటచేతను, విద్యార్థులలో వీడిరికమును, మతాచారవ్యత్యాసమును విశేషముగ నుండుటవలనను వసతిగృహములు నిర్మింప బడలేదు.

ప్రారంభవిద్యమాత్ర మింనుక యభివృద్ధినందు నుండెను. ప్రభుత్వవిరాళములు సక్రమముగ వ్యయ మగుచుండినవి. ఉపాధ్యాయశిక్షణార్థమై మదరాసులో నొకకళాశాల యేర్పగుపబడినది. మహమ్మదీయులను ప్రవేశ పెట్టకొను విద్యాలయములకు నూటికి ౨౫ వంతున విరాళము హెచ్చింపబడినది.

(౭) ౧౮౮౭-౧౮౯౨:—ఈ యొరు సంవత్సరములలోని విద్యాచరిత్రము నామనీడికనుండి తెలియుచున్నది. విద్యాశాఖలో గొన్ని సంస్కరణములు జరగినవి. ఉపపరీక్షకులసంస్కృత హెచ్చింపబడి విద్యా శాఖాధికారుల కర్తవ్యములను దెల్పు “విద్యాస్వల్పి” (Education Code) నిర్మింపబడెను. స్థానికసంఘములు ప్రారంభవిద్యకును, పురపాలకసంఘములు మాధ్యమికపాఠశాలలకును, రాష్ట్రీయకోశము లున్నత విద్యాశాలలకును సహాయ్యము చేయవలెనను సిద్ధాంత మికాలమునం దేర్పడెను. ఉన్నతవిద్యను మాతృభాషలో గరుపవలెనా, యాంగ్లమున జెప్పవలెనా యనుసమస్య యాసమయమున బయల్పడెదలినది. ౧౮౯౦ లో మిశిల్ మూల్ సర్కిళ్ తీసివేయబడి “లోయర్ సెకండరీ” పద్ధతి ప్రవేశ పెట్టబడినది. దీనికి లైగా “అప్పురు సెకండరీ సర్కిళ్” యుండినది. విద్యార్థులందరును వ్యామూయను బాల్సావలెనని కాసింపబడెను. బాలరశీలమునకు బ్రాముఖ్యము హెచ్చెను. ఇందులకై ప్రత్యేకముగ పుస్తకము లేర్పగుపబడినవి.

(౮) ౧౮౯౨-౧౮౯౭:—కాలగ నవేదికనుండి యికాలపు పరిస్థితులు తెలియనగుచున్నవి. విశ్వవిద్యాలయములు స్వయంపాఠకములుగ నుండినవి. మెట్రిక్యులేషనుపరీక్ష కాంగ్ల పతనీయగ్రంథములు దీనిశేయ

బడినవి. అప్పుడు కేంద్రపరిషత్తు నిష్పలముగుటచే దానిని తీసివేసిరి. ఈ తర్జునలలోని యుపాధ్యాయుల సౌకర్యమునకై రాజమహేంద్రవరమున బోధనాభ్యసనకళాశాల నెలకొల్పబడెను. ౧౯౦౩ లో బంధములవిద్యకై ప్రభుత్వమువారు సౌకర్యముల నొనగూర్చిరి. పాఠశాలలో బ్రవేశింపదలచువారు శిలపత్రములను (Conduct Certificate) జూపింపవలసియుండెను.

(౯) ౧౯౦౭-౧౯౦౮:—పాఠశాలల కొసంగు విరాళములు కేవలమును బహిష్కరితములనుబట్టియే కాక కేతనములనుబట్టియు, కాశ్యోతనిధినిబట్టియు గూడ నిర్ణయింపబడవలెనని యాశాలమున దీర్ఘానింపబడెను. ఆంగ్లపతనీయగ్రంథములయావశ్యకతనుగూర్చియు చర్చలు జరిగినవి. గుడ్డి, చూగ మున్నగువారలకై కైస్తవ మతప్రచారకులు తిరునెల్వేలి, పాలంకోటలలో ప్రత్యేక పాఠశాలల నేర్పరచిరి.

(౧౦) ౧౯౦౨ నాటి విద్యాసంఘము:—ఇది వరలో నియమింపబడిన హంటరుసంఘము విశ్వవిద్యాలయములవంకకు బోలేదు. ఇందులకై ౧౯౦౨ లో నొకసంఘ మేర్పరుపబడెను. దీనిఫలితములుగ (౧) విశ్వవిద్యాలయసంఘములు సంస్కరింపబడవలెను. (౨) కళాశాలల సామర్థ్యమును నిర్ణయింప వీని కధికారమియవలెను. (౩) ఇయ్యది బోధనవిధిగూడ నిర్వహించవలెను అనునీమాడునిధాంతము లేర్పడినవి.

౧౯౦౪ నాటి విద్యా-చట్టము—పై విద్యాసంఘముయొక్క తీర్మానముల నావేదించి ప్రభుత్వము వారు ౧౯౦౪ లో నొక విద్యాచట్టమును నిర్మించిరి. అది చక్కనియభ్యుదయమును నూచించునది. అందలి విషయములలో నీక్రిందివి ముఖ్యములు: (౧) ప్రభుత్వము వారు సాధ్యమగునంతరకు విద్యాలయనిర్మాణమునకై స్థానికులను ప్రేరేపింపవలెను. వారాదర్శనార్థములను కొన్నిటినిమాత్రమే నిర్వహించి యితరవిద్యాలయములను దమయధికారులు బరిక్షించునటులు చేయవలెను. (౨) స్థానికసంఘముల విద్యావ్యయపట్టిక (Edu-

cational Budget) విద్యాశాఖవారి యనుమతిని బడయవలెను. (౩) ఆర్థికస్థైర్యము, సామర్థ్యము నుండినగాని యున్నతపాఠశాలలకు విరాళము లొసంగబడవు. పాఠశాలాంత్యవిభాగమువరకును మాతృభాషాపరిచయముండి తీరవలెను. (౪) స్త్రీవిద్య జాతీయాభ్యుదయమునకు మూలము. వారికై ప్రత్యేకపాఠశాలలు నెలకొల్పబడినవి. (౫) విదేశములకేగి విద్య నభ్యసించువారికి సౌకర్యములు గావింపబడినవి. పారిశ్రామిక, వాణిజ్య, కర్షక విద్యాశాలలను స్థాపించుటకై ప్రయత్నము చేయబడుచున్నది. (౬) విద్యాసామర్థ్యమున కుపాధ్యాయశిక్షణము మూలాధారము. ఈవిషయమును, పాఠశాలలందలి విద్యాప్రణాళికనుగూడ విద్యాశాఖ శ్రద్ధగా బరికిలింపవలెను. (౭) ఈసంస్కరణముల కన్నిటికినై పదిలక్షలరూపాయలు ప్రత్యేకింపబడినవి.

(౧౧) ౧౯౦౩ నాటి విద్యావిషయక తీర్మానము:—గవర్నరు జనరలుసభలో గావింపబడిన యీ తీర్మానము మిగుల ముఖ్యమయినది. అందలి ముఖ్యాంశముల నిట్లు పేర్కొనవచ్చును: (౧) విద్యార్థుల జ్ఞానమేకాక నడచడిగూడ సరిచేయబడవలెను. వసతిగృహము లీవిషయమున ముఖ్యసాధనములుగ నుండగలవు. (౨) ప్రారంభవిద్య సాధారణముగ స్థానిక సంఘములచే నిర్వహింపబడవలెను. ప్రత్యేకసంఘము (Private Associations) బున్నతవిద్యకై పాటుపడవలెను. (౩) విద్యాశాఖవారు కేవలము పరీక్షకులుగనే యుండక, తరచుగా విద్యావిషయకసభలను గావించి, పాఠశాలానిర్వాహకులకు సలహాల నొసంగుచుండవలెను. ఇందులకై మండలవిద్యాసభలు (District Educational Conferences) స్థాపింపబడవలెను.

ఈ తీర్మానమునుండి చూడు ముఖ్యాంశములు లేటపడుచున్నవి: (౧) విద్యాశాఖాధికారులు సమర్థులును, బుద్ధిమంతులును, అనుభవజ్ఞులును, సానుభూతిగలవారగు నై యుండవలెను. (౨) జాతీయవిద్య యొక్క భాగస్వామ్యము. ఇందు ప్రభుత్వమును, స్థానికసంఘము

ములను, ప్రజాసంఘములను సభ్యులు. (3) వైవిధ్య విధానమున కుపాధ్యాయులు ముఖ్యులు. వారికి తగినంత ప్రోత్సాహ మొసంగబడినచో వారు తమధర్మమును ప్రితితో నెరవేర్తురు.

(౧౨) ౧౯౧౭-౧౯౨౨:- భారతీయ విద్యా చరిత్రమున కీయేగుసంవత్సరములకాలమును మిక్కిలి ముఖ్యమైనది. ఆర్థికరాజకీయపరిణామము లెన్నియో యీకాలమున విద్యాప్రపంచమును గలం చివేసినవి. ౧౯౧౭ లో ఇండియామంత్రి క్రమపరిణామమున స్వపరిపాలనమే (Gradual Self Government) భారతదేశమునకు పరమావధి యని చెప్పెను. దీనికి ఫలితముగ దేశమునం దొకప్రబోధము గల్గెను. జాతీయ భావము ప్రబలకపోవుటకు దేశమునందలి యజ్ఞానమే కారణమని స్పష్టపడెను. అంగుళన బ్రజాసామాన్య విద్యావిషయకములను ప్రయత్నములు చేయబడినవి. ౧౯౧౧ లో గోపాలకృష్ణగోష్ఠిగారు ప్రాథమికవిద్యా-చట్టమును సామ్రాజ్యకాసనసభలో నుపపాదించిరి. రాష్ట్రములలోగూడ నిట్టియత్నములు జరగినవి.

౧౯౨౦-వ సంవత్సరమున జాతీయమహాసభవారసపోయోద్యమమును ప్రారంభించిరి. పట్టములను మాత్రము లభింపజేయు నీవిద్య నిగుపయోగ మను భావము ప్రబలినది. విద్యాలయ బహిష్కరణ విాయోద్యమమునందలి యొక ముఖ్యంశము. ఆంగ్ల విద్యాలయములలోని సంఖ్య చాలవరకు తగ్గినది. కొన్ని మూయబడినవి. పరీక్ష లుపసంహరింపబడినవి. ఎన్నియో విద్యాసంఘములను, విద్యానివేదికలను గల్గింపజాలని విద్యాభిమానము నీయుద్యమము బ్రజలలో నతిసులభముగ గల్గించినది. ప్రభుత్వసహకారాపేక్ష లేని జాతీయవిద్యాలయము లెన్నియో బయల్పడినవి.

ఇదేకాలమున జరగిన విశ్వసంఘోధకరమున నైకో పాసంగ్రామముగూడ చాత్కాలికవిద్యాప్రపంచమును గలక పట్టినది. ధనాభావముచే ముఖ్యసంస్కరణము లుపసంహరింపబడినవి. విద్యాకాభోద్యోగు లెందరో యాధర్థామి కేగిరి. విద్యాలయములకు వలయు బోధన

సామగ్రి విదేశములనుండి వచ్చుటకు వీలుగాకుండెను. అయినను విద్యాసంస్థ రీయుద్యమను గొంతయుపకారమును జేసినవి. విశ్వవిద్యాలయములలో సంరక్షకసంఘములను (Red Cross Societies), భారతీయరక్షకబలములను (Indian Defensive Forces) స్థాపించబడినవి.

ఈకాలమునందలి విద్యాచరిత్రమును సారేపు అనునతడు వ్రాసిన నివేదిక తెలుపుచున్నది. కళాశాలలలోనివిద్య పూర్తిగా గ్రాంథికమును, సారస్వతాత్మకమును నై యుండినది. ఉద్యోగములను సంపాదించుటయే దీనియపయోగము. భారతీయవిద్యావిధానము “తలబరువు” గలదిగ నుండెను. ఈదేశమున పురుషులలో నూటి కయిదుమంది విద్యావంతులును, పదిమంది యక్షరజ్ఞానము గలవారను, స్త్రీలలో నూటికి ౧౫ మంది విద్య నేర్చినవారు, నొక్కరుమాత్ర మక్షరజ్ఞానము గలవారు నైయున్నారు. ధనమంతయు కొలదిమంది విద్యాగ్రీకులను దయారచేయుటకేవినియోగపడుచున్నది. ఉపాధ్యాయులలో నుశీలరులైనవారు కొలదిమంది. వారివేతనములును, దానినుండి బోధనమును గూడ నసంతృప్తికరములు. పరీక్షలు విషమములుగ నుండినవి. వీని నేవిధముననైన దాటుట విద్యాగ్రీకులను, దాటించుటపాధ్యాయులకును ముఖ్యాదర్శము.

(౧౩) సాక్షరువిద్యాసంఘము, ౧౯౧౭-౧౯౧౯ :- కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయసంస్కరణార్థమై గవర్నరు జనర లీసంఘమును నియమించెను. పాశ్చాత్యదేశములందలి యాధునికవిద్యాపరివర్తనముల నెరిగినవారు నలవ్వరును, భారతదేశపరిస్థితులు దెలిసినవారు మువ్వరును ఇందు సభ్యులు. ౧౯౧౯ లో వీరు ప్రచురించిన నివేదిక యన్ని విద్యాలయములకును వర్తించును. అందలి ముఖ్యంశములనుమాత్ర మిచట గమనింపవలసియున్నది.

ప్రస్తుత విశ్వవిద్యాలయవిద్య నిష్ఫలముగచున్నది. ఇందు బ్రవేశించినప్రతివారు నోకేవిధమున శిక్షణము నంది, బయటపడినతోడనే నిరుద్యోగసంఘమున జేరుచున్నారు. దినదినప్రవర్ధమానముగ నిట్టి విద్యాగ్రీకులగు

నిరుద్యోగులసమూహము దేశమునకు బ్రమాదకరము. విద్యాలయాలలో సంఖ్య యెక్కువ, పాఠ్యవిషయములు తక్కువ, వైదుర్య మొకస్వప్నవార్త. విద్యార్థులెల్ల ములవిషయమై శ్రద్ధతీసికొనబడుట లేదు. విశ్వవిద్యాలయ ప్రవేశపరీక్షను, ఇంటరుమీడియేటుపరీక్షను నిర్ణయించుట కొక ప్రశ్నకేసంఘ ముండవలెను. ఇంటరునకు విద్యుట విద్యాభ్యాసమును మానివేయువారికి జీవనోపాధిని గల్పించు విషయములను గణాకాలంలో ప్రవేశ పెట్టవలసి యున్నది. విశ్వవిద్యాలయముల సంఖ్య తక్కువగ నుండుటచే సమగ్ర మెక్కువగ నున్నది.

(౧౪) ౧౯౨౦ నాటి మదరాసు ప్రారంభవిద్యాచట్టము:—దేశమునందలి రాజకీయాందోళనమునకును, కాడ్డరసంఘ తీర్మానములకును ఫలితముగ వివిధ రాష్ట్రములలో ప్రారంభవిద్యాచట్టములు ప్రవేశపెట్టబడినవి. అందు మదరాసుచట్టమును సంతోషముగ నీ దిగుత నుదాహరించుచున్నాము:

(౧) ఈచట్టమువలన మండలవిద్యాసమితులు (District Educational Councils) కావ్యతిముగ స్థాపింపబడినవి. ఇందు స్థానికసంఘములయొక్కయు, నితరవిద్యావ్యాపకోద్యమముల యొక్కయు బ్రతినిధులుండురు. అచ్చటచ్చట నుండుపరిస్థితులను బరిశీలించి సహాయవిరాళములకొరకు చేయబడు నభ్యర్థనములను విచారించి, ఉపాధ్యాయుల బాగోగులను గనిపెట్టుచు నీనికర్తవ్యము. ప్రభుత్వవిరాళముల మదాగలను నితరులొసగు ప్రవ్యమును గలసి సమితినిధి (Council Fund) యగును. స్థానికసంఘములచే విధింపబడు చిగువు పన్నును, పాఠశాలల తీతములను జేరి ప్రాథమికవిద్యానిధి (Elementary Education Fund) అగును. ఈరెంటి వైసను విద్యాసమితికి అధికారముగలదు.

(౨) స్థానికసంఘములందలి సభ్యులలో ౩౩ నుండి నిర్బంధవిద్య యావశ్యకమని తలచినచో గావిధముగ జాతతీర్మానమును జేసి, మండలవిద్యాసమితుల ద్వారా ప్రభుత్వమునకు బంపవలెను. వారంగీకరించినచో నయ్యది యాచరణలోనికి వచ్చును.

(౩) ప్రభుత్వపాఠశాలలలో నేవిధమున మత బోధయు చేయబడదు. ఇతరవిద్యాలయములలో నది చేసినను జేయుకుండినను వారికి జోక్యము లేదు.

(౧౫) మాన్ ట్యుషర్డ్ సంస్కరణములు, ౧౯౨౧:—ఈసంస్కరణములు భారతీయులకు గొంతవరకును స్వపరిపాలనాధికారము నొసంగుట కేర్పడినవి. కాసన సభాసభ్యత్వము సంస్కరింపబడి, యాసభలలోనుండి నిర్ణయింపబడిన మంత్రివర్గమునకు గొంతి యధికార మొసంగబడినది. ఈసంవిద్యమున విద్యాశాఖ యొక మంత్రియజహస్వమునకు వచ్చినది. ప్రభుత్వమువారి విద్యాశాఖాధికారి యీ మంత్రికి బ్రహ్మసహాయ్య కుడు. మంత్రి కాసనసభ కుత్తరవాదిగ నుండి, విద్యా క్యమపట్టిక నందు ప్రవేశ పెట్టవలసియుండెను.

ఇంతకుముందే రాష్ట్రీయప్రభుత్వముల కున్నత విద్యకొరకు గావలసిన ప్రవ్యమును సంపాదించి వ్యయ పరచుట, ప్రారంభవిద్య సువిధముగ నేర్పించుట మున్నగు విషయములలో స్వాతంత్ర్య ముండినది. విశేష్యయములను కార్యములకుమాత్రమే వారు కేంద్ర ప్రభుత్వమువారి యనుమతిని బడయుచుండిరి. ఈ సంస్కరణములచూలమున ప్రవ్యవిషయములలో వారికి పరిపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము లభించెను.

పై సంస్కరణములయొక్క మరియొకఫలితము కేంద్రమాంత్రికసంఘము (Central Advisory Board) స్థాపింపబడుట. విశ్వవిద్యాలయముల కన్నిటికిని ప్రేక్షకుడు (Visitor) గ నుండు గవర్నరుజనరలునకు విద్యావిషయములనుగూర్చి సలహానిచ్చుటయే దీనికర్తవ్యము. ఇందు ఒకవిద్యాలయోపాధ్యక్షులును, యిద్వయ కళాశాలాధ్యక్షులును, నల్లుగు విద్యాశాఖాధికారులును, విద్యాభిమానులను మరినల్లుగును సభ్యులు. దీనికి కేంద్రప్రభుత్వమువారి విద్యాశాఖాధికారి యధ్యక్షుడు.

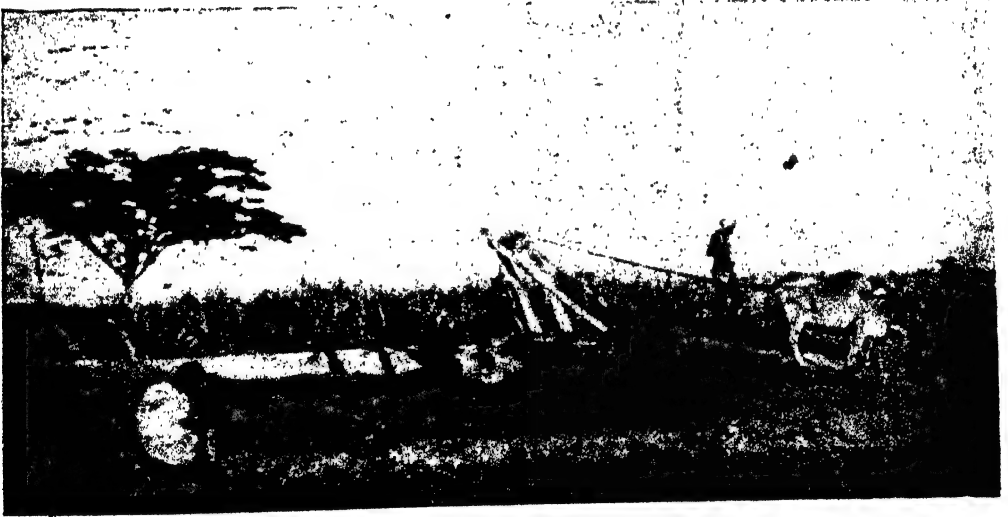
(౧౬) ౧౯౨౨-౧౯౨౩:—ఈయొందుసంవత్సరములకాలమునను గద్య చక్కిని యభివృద్ధిని గాంచినది. విరోపాసంగ్రామఫలితమున వార్ధికబాధ తగ్గినది. అసహాయ్యమునందలి ధాటి తగ్గుటచే విద్యాలయముల

యందలి గౌరవము వచ్చి, చాలమంది తిరిగి వానిని బ్రవేశించిరి. స్థానికసంఘము లెన్నియో ప్రజావిద్య, స్త్రీవిద్య, వ్యాకామము మున్నగువానియందు డిగ్రీరుచిని జూపినవి. గ్రామపాఠశాలలసంఖ్య పెరిగిపోయినది.

మాన్ టుఫర్డు సంస్కరణములయందును గల్గిన రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యము మంచిదేయైనను, రాష్ట్రీయములలో వనోన్యసంబంధము తగ్గినది. ఈలోటును దీర్చుటకై ౧౯౨౪ లో నొకవిశ్వవిద్యాలయసభ జరిగినది. దీనిఫలితముగ నొక యంతర్విశ్వవిద్యాలయ సంఘము (Inter University Board) నెలకొల్పబడినది. ఉపాధ్యాయుల నొకచోటినుండి మరియొకచోటికి మార్చుట, భారతీయవిద్యాలయపట్టముల నితరదేశవిద్యాలయములవా రంగీకరించునట్లొనర్చుట, సామ్రాజ్యసభలకు, సంతకర్తావ్యసభలకు, సమావేశములకును భారతీయప్రతినిధులను బంపుట మున్నగునవి యీసంఘమునకు ముఖ్యకర్తవ్యములు.

౧౯౨౨-౨౩ ల నడుమ కొన్నిమూతన విద్యాలయ సంఘములు బయల్పడినవి ౧౯౨౩ లో నాగపుర విశ్వవిద్యాలయమును, ౧౯౨౬ లో వాంగ్రదేశ్వరిద్యాలయమును నెలకొల్పబడినవి. ౧౯౨౦ లో ప్రభుత్వమువారి యొక నట్టము ననుసరించి విశ్వవిద్యాలయములలో పైనికసంఘములు (University Training Corps) స్థాపింపబడినవి.

ఫ

'మోట'

—మార్గ.

౧

బండరులో క్రాతగా యేర్పడిన నాట్యకళో
ధారకసమితివారు ఒకనాడు సమావేశమై తమ
సమితిపయిన యకముందు ఆవబడే నాటకాల్లో స్త్రీలై
స్త్రీపాత్ర గరించాలనని తీర్మానించారు. ఈతీర్మానం
మొట్టమొదట ధైర్యంతో ప్రవేశపెట్టి అడ్డుప్రశ్నలన్ని
టి సమాధానాలు చెప్పి నెగ్గునట్లు చేసినవాడు
జగన్నాథం. జగన్నాథం ప్రతిపాదన నెగ్గగానే శర్య
మఱిఒక వేడివేడి తీర్మానం ఉపపాదించాడు. ఏమనీ?
స్త్రీలుఅభినయించాలి అనడం వట్టితీర్మానమేగాకుండా
క్రమరూపంగా చూపుటే సమితివారి ముఖ్యాశయం
గనుక మామమానాల్లో సమితిసభ్యులు యావన్మందీ
తమస్త్రీలుచే నాటకభాగాలు వర్ణింపజేసి వచ్చేవేసవి
సెలవులలో తప్పకుండా మామనాటకాలు ఆడితీరాలె;
అని. ఈతీర్మానం గెలవడానికి పెటపెటలైంది. నా
భార్య పసిబిడ్డతల్లి అనీ, నాభార్య పురిటిక్కల్లందనీ,
మాఆవిడకు ఒంట్లోనున్నీగా ఉంటున్నదనీ, ఇంట్లో
ఆవవాళ్ల అభిప్రాయం కనుక్కొనుండా యిటువంటి
తీర్మానాలు చేయడం తప్పనీ, నేను ఒప్పుకున్నా
పెద్దలు మానాన్నగా రున్నార వారు ఒప్పుకోరనీ,
మాకు ఘోష అనీ, మాఆవనాళ్లకు చదువు రాదనీ,
యేవేనో కారణాలతో చాలామంది వ్యతిరేకించారు.
పోలుచీసుకుంటే అనుమారురు, ప్రతిమారురు సమాన
మైనారు. అగ్ర్యతపివం వహించిన అసంతాచార్యుల
నాదితలయూపుతో తీర్మానం నెగ్గింది. కర్తవ్యం యేమి
టని మనస్సుల్లో వితర్కించుకుంటూ సభ్యులు యిం
డ్లకు చేరుకున్నారు.

౨

ఆనాటిరాత్రి సమితిసభ్యులు తమతమయిండ్లలో
భార్యలతో యీవిషయం ప్రస్తావించారు. వదురేయివ

మా యింటింటావాదోపవాదాలు జరిగినవి. రెండవతీర్మా
నం ప్రవేశపెట్టిన శక్య భార్య యీవిషయంలో భర్తను
పూర్తిగా తిరస్కరించింది. “కళోద్ధారణ మంటూ
ఉద్యోగం సద్యోగం మానుకొని యింట్లో భార్య
బిడ్డలను యేడ్పించి మీరు తిరుగుతున్నదిగాక యింకా
నన్నుగూడా నాటకాలాడడానికి రమ్మంటున్నారా?
ఏమైనాసరే, ఆవేషాలూ గీషాలూ నాచేతగావు. మగ
వాళ్లు భార్యభర్తలుగా గూడి ఆడుతుంటేనే నాకు
నిగ్గుగా ఉంటుంది. అటువంటిది నేనా వేషమేయడం?
అయినా ఈనలుగురుబిడ్డల్ని యెవరివరం చేసి నెగ్గేది?
ఒకపిల్ల మంచినీళ్లంటూ నిశితాత్రివేళ లేస్తుంది. ఒక
పిల్ల వాకిట్లోకి పోతానంటుంది. ఈపనివాడికి తెల్ల
వారేలోపల రెండుమాట్లా పాలుగలిపి పోయాల్సి”
అన్నది భార్య.

“పిల్లల విషయం నీ కక్కర్లేదు. మనిషిని
పెద్దా” నన్నాడు శర్య.

“మరిమనిషి మనం దగ్గరలేకపోతే పిల్లల్ని
బాగా చూస్తుందా?”

“నే నున్నానుగా?”

“మిమ్మల్ని బిడ్డలను చూడమని యింట్లో ఉంచి
నే నెవడితోనో జతగూడి నాటకాలాడేది. ఎంత
ముచ్చటగా ఉందండీ మీమాట!”

“అయితే ఏమి చేయమంటావు?”

“ఆసమితిసభ్యత్వము వదులుకోండి.”

“అంతకుంటే శిరచ్ఛేదం లేదు.”

“మగవాళ్లతో వేషలేయడం నాహా శిర
చ్ఛేదమే.”

“అయితే నామాట వివేచన?”

“నన్ను క్షమించండి. విమంతులచుకొని ప్రాణాలు విడువమంటే విడుస్తా. కాని అనాటకాల్లో వేమలేయ లేను. నన్నెందుకు దుఃఖపెడ్డారు.” అని పెనిమిటి పాదాలమీద బడి భోరున యేడ్చింది ఆమె. శర్య తెల్ల బోయినాడు.

3

నాయుడుగూడా తన భార్యతో యీవిషయం ప్రస్తావించాడు. “ఇప్పుటికే మన కులంవాళ్లు మనకు ఘోష లేదనీ, నాటకాలమా సభలమా పోతుంటామనీ, నూటీలుపోటీలు అంటున్నాడు. ఇక దీనిలో గూడా దిగితిమా నలుపురిలో తలెత్తలేము. ఆపిల్లలు కలవాళ్ళం, ప్రతిదానిలో విచ్చలవిడిగా జొరబడితే పిల్లలకు సంబంధాలు రావు. అయినా నా వానాకాలపు చదువు మీ రెటుగదూ? పొడిముక్కలే మార్పి చదువ లేను; నాటకపద్యాలు నావశమా?” అన్నది నాయుడు భార్య. నాయుడు ఊరుకున్నాడు. ఇంటింటా ఇల్లాగే మగవాళ్లు అడగడం, ఆడవాళ్లు “మావల్లగా”దనడం జరిగిపోయింది. మొత్తంమీద ఏసభ్యుని భార్య ఈవిషయం ఆమెదించలేదు. జగన్నాథం మతో యెత్తేశాడు. ఏమంటే అసలుసంగతి భార్య యైన జానకితో ముందుగా చెప్పలేదు. రాత్రిభోజనాలైనతరువాత ఆమెయిల్లు సద్దుకొని పక్కలువైగా రాలు చూచుకొని ప్రీతిగా తమలపాకులపొందామని దగ్గరి పెట్టుకొని కొంచెం వక్కపాడి పెనిమిటికిచ్చి కొంచెం తాను నోట్లో వేసుకొని ఒక ఆకుకు సున్నం రాచి పెనిమిటికి కిన్నా, ఒక ఆకు తాను వేసుకుంటూ ఉల్లాసంగా ఏమిటో ముచ్చటిస్తూ ఉండగా, జగన్నాథం

“జానకి, నే నోపని చెప్పుతాను చేస్తావా?” అన్నాడు.

“ఏవని?”

“ఏదోపనీ, చేస్తావా?”

“చేస్తానులే చెప్పండి.”

“లే, అంటున్నావే; చెయ్యవేమా?”

“చేస్తానంటినిగా సంగతి చెప్పందే శంకిస్తే ఎట్లా?”

“శంకగా పలికితే శంకించాను.”

“శంకా లేదు, గింకా లేదు తప్పకుండా చేస్తాను. మీరేమంత చేయరానిపని చేయమనరుగదా.”

“.....”

“ఎప్పుడైనా మీ ఆజ్ఞ అతిక్రమించానా, ఇప్పుడు అతిక్రమించడానికి?”

“అయితే ఒట్టేనా?”

“ఏం ఒట్టు?”

“నన్ను చంపుకున్నట్టేనా?”

“అబ్బా! అబ్బా! ఏమిటండీ మీ మాటలు? ఒట్టుపెట్టుకోడానికి యింతకన్నా ఏమీ దొరకలేదు.” జానకికన్నుల్లో నీళ్లు గిట్టున దరిగాయి.

“.....”

“ఏమీ మీ కింకా నమ్మకం కలుగలేదు? ఈశ్వరసాక్షిగా చేస్తా. ప్రమాదవ్రాత్రిగా చెప్పుకున్నా. ఎంతకష్టమైనా దీనికి తప్పను సరేగదా.”

“.....”

“ఏదీ మీచెయ్యి యిట్లా చాపండి.” అని జానకి లేచి పడక కుర్చీలో కూర్చొని ఒకటి వేసులు పెట్టుకొని యున్న భర్తచేతిని తానే అందుకొని “మీరు చెప్పినట్లు చేస్తాను.” అని చేతిలో చెయ్యిని “ఏమి మీశంక యిక తీరిందా? ఇక యేమిచెయ్యి మంటారో చెప్పండి” అని పెనిమిటివంక చూచి నవ్వింది.

జగన్నాథానికి నోట మాటరాలేదు. సుప్రసన్నమైన అతని ముఖం దీనాతిదీనంగా అయిపోయింది. “ఎంత విశ్వాసమను, ఎంతక్రేమను కెల్లా శింపజేస్తున్నవి జానకిమాటలు. దానికి ప్రతిగా ఆమెయెడ నేను ఇటువంటి వంచనకు పూనుకొని ఈవిధుద్ధ్రక్రేమ మయిని ఎంతమోసం చేస్తున్నాను. నేను చెప్పబోవు

సమాచార మామె కంఠ హృదయభేదకమోగదా. ముందుగానే ఆమె స్వేచ్ఛకు శృంఖలలు తగిలించింది గదా. ద్రోహిని; సతీద్రోహిని." అనితలచి లజ్జితుడై దుఃఖితుడై కుప్పలుపూలినట్లయి జానకి జబాబుచెప్ప కుండానే కుర్చీకి చేరగిలబడ్డాడు జగన్నాగం. పెని

యిట్లా ఉన్నారే మని అదుద్దగా అడిగింది. ఈజా పల జగన్నాథంలోగూడా కొంతమార్పు గలిగింది. "ప్రారంభవిద్యమొదలుకొని ప్రణయవ్యవహారాలవఱకు స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యం చదిమావాలనే మతంవాదినీ గదా నేను. ఈమాత్రపు సంస్కారానికే యింత చేలతనం

చూపితే యెట్లా? ముందుగా చెప్తే యే స్త్రీగూడా బిప్పుకొడు. కాబట్టి కొంత మోసం, కొంతఅధికారం ప్రయోగించేనా వాళ్లకు స్వేచ్ఛ నేర్పాలి. ఇందులో అక్రమం లేదు." అని ఆతనికి తోచింది. కొంచెం ధైర్యం తెచ్చు కున్నాడు; కంఠం సవరించుకొన్నాడు; 'జానకి' అన్నాడు.

"ఆర."

"ఈగోజున మా సమితిలో ఒక తీర్మానం ప్యాసుచేశాము."

"ఏమనీ?"

"ఇకముందు మా సమితిపక్షాన ఆడ బడీ నాటకాల్లో స్త్రీపాత్రను స్త్రీలే అభినయించాలననీ, మునుముందు సమితి సభ్యులే తమస్త్రీలచేత యీసంస్కారం ఆరంభింపజేయాలననీ, వచ్చేవేసవి సెలవు లలో మామనాటకా రిట్టివి ఆడాల ననీ."

"అయితే?"

"ఆతీర్మానంప్రకారం నాభార్య వైన నీవు నాటక భాగాలు వర్ణించి నాటకభేలనంలో పాల్గొనాలి."

"ఇటువంటి అసభ్యులు తీర్మా నాలు చేస్తుంటే ఆసమితితో సంబంధం వదులుకోకపోయినారా?"

"అసలు యీ తీర్మానం ప్రవేశ పెట్టినవాడనే నేను."

"మీ ఉద్దేశం?"

"కళాపోషణ."

"అయినా పాత్రధారణ విద్యికమేగా! ఇట్టం లేనివాళ్లను బాధించదుగదా!"

"విద్యికమనడానికి నీవులేదు."

"ఏమి మీ కంక యిక తీరిందా? ఇక యేమిచెయ్యమంటారో చెప్పండి?"

మిటిముఖవైవర్ణ్యం జానకికి భీతిగలిగింది. గడగడ వడికిపోయింది. కన్నులు చెమ్మరిల్లినాయి. ఆతని ముఖంలో ముఖం కెట్టి తటాలున వంగి చూచి "ఏమి

“అయితే మీరు నాకు ముందే చెప్పలేదేమి?”

“నీవు ఆమోదించవనే.”

“అయితే నన్ను మోసంచేశారు.”

“నిజమేకాని దురుద్దేశంతో గాదు, కళాభిమానంతో.”

“సరేగాని నాయకపాత్రం మీరు ధరిస్తారా?”

“నాకు కంసారస్థం లేదు. నాయకపాత్ర ధారణకు తగినది. నీవు మృదుమధురగాత్రపు. నీవాక్వాటవయా, నీకంఠమాధుర్యమూ, నిన్ను ఉత్తమనాయికా పాత్రకు అర్హురాలినిగా జేయును. కాబట్టి ఆపాత్రకు అర్హుడవు నాయకునితో కలిసి నీవు అభినయించాలి.”

“ఏమిటి, పరపురుషునితోనా?”

“అవును”

“అయ్యో ఎంత మోసం చేశారండీ.” అని బానకి గుండె కొట్టుకున్నది.

“అయితే అభినయించవూ?”

“ఎట్లా అభినయించకమాననూ? ఆబట్టూ, యీ బట్టూగాడే, హాస్రాంబూదనేబట్టూ పెట్టారుగా! మీకంటే నాకధిక మేమున్నది?”

బానకి కళ్లవెంట నీళ్లు చచ్చాయి. పమిలచెబుకుతో కుమమకొని తలవంచుకొని క్రిందు మాన్తూ ఉండిపోయింది. తన మోసకృత్త్యానికి తనలోతానే కుమిలిపోయివట్టయినాడు జగన్నాథం. నాలుగైదునిమిషాలు నిశ్శబ్దంగా గడచిపోయినాయి.

“అయితే పిల్లగ” లేమిటన్నది బానకి దుఃఖంతో, పెనిమిటివంక చూస్తూ.

“వాళ్ల సంగతి నేను చూచుకుంటా” నన్నాడు జగన్నాథం తలవంచుకునే.

బానకి పెద్దనిట్టూర్పు విడిచి “అయినదేమో అయింది. నేను మీబట్టులో కట్టుబడ్డాను. మీరు నాకు మామవరాలివ్వాలి.”

“ఏమిటని?”

“రిహార్సల్నుకు రాను. ఈఉల్లో అభినయించను. మీరూ, పిల్లలూ వెంటరాకుండా చారుగూట్లు పోను.”

“సరే.”

౪

సమిలినారి ములువాటిసభలో సభ్యులెల్లరు తమభార్యలు రామన్నారనీ, వాళ్లు రావడం తప్పని సరైలే తామ సభ్యత్వమే వదులుకుంటామనీ, తమ అసమర్థతను చెల్లపించారు. జగన్నాథం ఒక్కడే తాను చేసిన ద్రోహం చెప్పకుండా తనభార్య పాత్రధారణ చేయడానికి ఒప్పుకున్నదని చెప్పి మిగిలిన అభినయనాలందుకున్నాడు. నాయికాపాత్రధారణ చేయగల యువతీమణి దొరికింది చనగానే సభ్యులూ నవ్వుతూ ఉత్సన్నమైంది. మొదట తామనుకున్న ప్రకారం సావిత్రి, సాదుకాపట్టాభిషేకమూ, సారంగధర అనే నూమనూటకాలు వరుసగా వెజవాడ, నిలూరు, రాజమండ్రిపట్టణములలో ప్రదర్శించుటకు తీర్మానించుకున్నారు. ఆములువాడే నాటకంపాట్లు బానకిసన్నిధికి చేరినవి. “నాభర్త ఆజ్ఞ నాకు శిరోధార్యం. పతి వ్రతాతిలకమగు సుమతి కృష్ణకోగియగు పెనిమిటిని శిరమున నిమకొని వేశ్యాంగనాగృహమునకు గొని పోయినవట. అట్లాగే నేనుగూడా నాభర్త ఆజ్ఞను నిర్వహిస్తాను” అని బానకి వనస్సులో దృఢనిశ్చయం చేసుకొని నాటకభాగా లందుకున్నది. తన అభీష్టం నెరవేర్చడానికి భార్య అంగీకరించినందుకు మహా సంతోషించాడు ప్రాఫెసర్ జగన్నాథం, యం. ఏ., యల్. టి.

౫

వేసవిపెలవులు యవ్వగానే సమిలినారు నాటకాలాడుకొనికీ తట్టాబట్టా కట్టుకొని బయలుదేరారు. వారి తోబాటు సకుటుంబంగా జగన్నాథంగూడా బయలుదేరాడు.

వెజవాడలో యేర్పాట్లన్నీ జరిగాయి. వాల్ నోటీసు లంటించారు. ఉల్లో మేళతాళాలతో కాగితాలు పంచారు. తనపేరూ, భార్యపేరూ; చేర్చి

పెద్దపెద్దఅక్షురాలతో ముద్రించబడిన నోటీసులు చూచి జగన్నాథం ఏమనుకున్నాడోగాని జానకి చాలా మనస్తాపం చెందింది. ఎచ్చటనో ఉన్నచోటు యెటుక బడకుండా ఉండే తన్ను యావిధంగా గోడలమీదా, గొట్టెలమీదా, జట్కబండ్లమీదా, రోడ్డుపక్క నున్న చెట్లమీదా ప్రకటనచేయిస్తున్న తన భర్త యొక్క ఉద్దేశ మేమిటో ఆమె లేలుసుకోలేక పోయింది. కాని తనభర్త నావిషయమై యేమీ అడగ లేదు.

రాత్రి యెనిమిదిగంట లయ్యేటప్పటికి టిఫిక్ కార్మియరుతో అన్నం వచ్చింది. పెనిమిటికి, బిడ్డహ అన్నంపెట్టి తానుగూడా తిని పిల్లవాడి నెత్తుకొనే అచ్చికిగూడా అన్నంపెట్టింది. బాబు అప్పటికే నిద్ర బోతున్నాడు. అన్నం పెట్టగానే లీలగూడా నిద్ర బోయింది. తనపనులన్నీ అయినతరువాత జానకి బాబును లేపి పాలిచ్చింది. పిల్లవాడిని యెత్తుకునే అచ్చితో “అచ్చీ! అబ్బాయి లేస్తే లేచి వలఉయ్యాలలో పడుకోవెట్టి ఊపు” అని చెప్పింది. “అమ్మాయి లేచి యేకిస్తే బిస్కట్లు బ్యాగ్ లో ఉన్నాయి యివ్వండి. వేడినీళ్లు ప్లాస్కలో ఉంచాను. పిల్ల వాడు లేచి పాల కేడిస్తే ఆవేడినీళ్లతో కలిపివట్టుండి ముడిపొయి చిన్నీళ్లలో కలిపేరుకుమండీ! బిడ్డకు జబ్బుచేస్తుంది. అసలే వాడికి పోతపాలు అలవాటు లేదు. ఏమి తాగుతాడో యేమో” అన్నది భర్తతో. భార్యచెప్పిన పాలకబ్బీలు బిస్కట్లు వస్తే రాలు యొక్క డెక్కడ ఉన్నవో చూచుకుంటున్నాడు జగన్నాథం. ఇంతలో వాక్టోకి కారువచ్చిన శబ్దం, తోడనే హారన్ మ్రోగిందిన ధ్వని వివబద్ధది. జానకిని పిలుచు కొనిపోవడానికి కారు వచ్చిందికాబోలు ననుకొని జగన్నాథం కొంచెం చకితుడై నిలబడ్డాడు. ఒకమనిషి కారుదిగివచ్చి “నాకుం ఆరంభించబోతున్నారు. అమ్మగారిని పిలుచుకరమ్మన్నా” రన్నాడు జగన్నాథంతో. జానకి అవతలగదిలో పిల్లవాడిపక్క చూస్తున్నది. “జగన్నాథం భార్యవద్దకు పోయి “జానకి, కారువచ్చింది. సిద్ధంగా ఉన్నావా?” అన్నాడు.

జానకి సిద్ధమే అనలేదు. కాని యిట్లా జవాబిచ్చింది. “మాంత్రికుడు సర్వమును కట్టుకట్టి నిల్చినట్లు నన్ను మీబట్టుతో బంధించారు. మనమిరువురమూ నాయికానాయకులంగా అభినయించే భాగ్యం కలిగినట్లయితే నాశీవితంయావత్తునట్లువకలైగా గడవనున్నా చింతలేకుండా గడిపేదాన్నే. భగవంతుడు అటువంటి ఆనుమాల్యం కల్పించాడుగాదు. ఇతరుని భర్తగాభావించి అభినయించవనునేది మగనారికి సామాన్యకష్టంగాదు. అదే నామనస్సులో ఉన్న బాధ. అయినా మీఆజ్ఞను పాలించడం నాకర్తవ్యం. ననుస్కాగం. వెళ్లుకున్నా, బిడ్డలు బాగ్.....” అని జానకి బయలుదేరింది. వలవెలబోవుచున్న ముఖమీద వికృతంగా కనబడుచున్న తెచ్చికోలునవ్వుతో భార్యకు వీడ్కొలిస్తూ వరాండాలో నిలబడ్డాడు జగన్నాథం. జానకి గేటు దాటి రోడ్డుమీద కెల్లి కారుయెక్కింది.

౬

విగ్గులు కట్టుకోవలెనా? రంగులు పూసుకోకోవలెనా? పూలు ముడుచుకోవలెనా, సామ్యలు పెట్టుకోవలెనా, చీర సింగారించుకోవలెనా? మగవానికైగే యీపాట్లు. వచ్చేరావడంతోజే జానకి రంగస్థలాన మెటుపులాగ పొడనూపింది. అటు పాత్ర పోషణగా, ఇటు సాధ్యధర్యానికి భంగంలేకుండా నెమ్మదిగా అభినయించడం ఆరంభించింది. నాయక పాత్రధారిగూడా ఆమెచిత్త మెక్కి స్త్రీవేషధారులైన పురుషులతో వ్యవహరించినట్లు విచ్చలవిడిగా ప్రవర్తింపక మెలకువగా ప్రవర్తించడం ముఖపెట్టాడు. వారిరువురి ప్రవర్తనా ప్రేక్షకులలోకాన్ని రంజింపజేసింది. అయితే నాటకమంతలా ఒక్కవిధంగా అటటముట్టుకుండా ఉండటానికి సాధ్యమా? సత్యవంతుడు అడవిలో చెట్టుకొట్టాడు. పడిపోతున్నాడు. అతనిని తన కోమలకరాజ్ఞాలతో పట్టుకొని తొడమీద పడుకో పెట్టుకోవాలె. జానకిఒడలు జలదరించింది. ఏకోగొప్ప తప్పుపని చేయబోయే దానివలె అలముటింది. ఒళ్లు ముచ్చెముటలు పోసినవి. “నాపెనిమిటి సుఖంగా

ఉండగా, నేనీతన్ని తొడలమీద పడుకోపెట్టుకొని మొగుడుపోయిన మనువలగా నిడవాలెకాబోలు" అని కన్నీరునించింది. "పురుషశాసనం రాజశాసనంకంటె కఠినమైంది. లేకపోలే నన్నీరంగులంమీద అభీనయించి తీరాలేనని నాభర్త శాసించడం మేమిటి? నేను రావడం మేమిటి? ఏమి టేసబలు? దుక్కాసనాలుగూడా అనుల్లంఘనీయాలేనా? వీటిని అతిక్రమించినా సాధ్యమేమిటి? అందుకే యానీచక్రత్యాని కొప్పుకున్నా. ఈశ్వరుడు నాపతికి దీప్తాయు విచ్చుగాక. ఈ ఓగా యిత్యం నన్ను బంధించునుగాక." అని అనుకుంటూ, అశ్రువులు విడుస్తూ విధిలేక జానకి అంటే సావిత్రి సత్యవంతుణ్ణి తన తొడలపై చేర్చుకున్నది. ఆసమయంలో ప్రేక్షకులకు కావాలని చేమిటి? బాగా యేడవడమే. ఏకారణంచేస్తే లేనేమి ఆమెభారసం బాగా పోసింది ప్రేక్షకుల మెప్పుపొందింది జానకి. ఇంతలో యముడు వచ్చాడు. సత్యవంతుని నెమ్మదిగా ఉరువులమీదినుంచి దిగిచి యముడికి నమస్కారంచేసింది సావిత్రి. ఆపై సావిత్రియముల సంభాషణ ప్రేక్షకుల నత్యంతంగా ఆకర్షించింది. తన కళావైదిగ్యమంతా గుప్పించింది జానకి యారంగంలో.

2

జానకి నాటకాలకు చెల్లిన కొంచెంనేపటికే బాబు లేచాడు. తల్లికోసం నాల్గవైపులా చూచాడు. తల్లి కన్నులేర్చి. ఏర్పాటు. ఆసక్తుకు ఉయ్యాలకించనే తీసుకున్న అచ్చికి మెలకువ రాలేదుగాని ఆందోళనగా పడుకున్న జగన్నాథానికి చప్పున మెలకువ వచ్చింది. చివాలన లేచి బిడ్డను చేతికి తీసుకున్నాడు. "బాబూ, ఏడువకు" అని బుజ్జగిస్తూ బుజాన చేసుకున్నాడు. కాని తలవంచి బుజాన పడుకోలేదు బాబు. పాముపడిలాగా తలెత్తి నాల్గవైపులా చూస్తాడు; నాన్నవంక చూస్తాడు; ఏడు

స్తాడు. ఎన్నివిధాల ఉర్రడించినా బాబు యేడ్పుమాన లేదు. ఇక ఓచార్పడం చేతగాక జగన్నాథం అచ్చిని లేపాడు. అదీ క్షుణ్ణతే. ఒకగంటసేపు లేపగా లేపగా కళ్లుమలుముకుంటూ లేచి పిల్లవాణ్ణి యెత్తుకున్నది; చల్లగాలిలో అటాయటూ తిప్పింది. ఆటవస్తువులు చూపించింది; ఉయ్యాలలో వేసి ఉంచింది; ఏంటేసినా బాబు యేడ్పుమాన లేదు. "పోనీ, పాలుపోస్తాను ఉంచవే; ఆకలై యేడుస్తున్నాడేమో" నని జగన్నాథం గ్లాస్సి డబ్బీ, వేడినీళ్లనీసా, వెంకినీళ్లు, చెంచా, కొమ్ము చెంబూ అన్నీ పోగోసకుని చూస్తున్నాడు. కాని యెంతపిండ్లో, ఎన్నినీళ్లలో, ఎట్లా కలపాలో, ఏమీ తెలియదు. ఒకనాటు కలిపాడు. పాలు నీళ్లలాగున్నాయి. నీళ్లెక్కువైనాయి అనుకున్నాడు. ఇంకా కొంచెం పింకిపోశాడు. "అయ్యో! ఈనాటు పాలు చిక్కవైనాయే" అనుకున్నాడు. మళ్లీ కొంచెంనీళ్లు పోశాడు. మళ్లీ కొంచెం పింకి చేశాడు. అటుచేసి, యిటుచేసి పెద్దిన్నెడుపూలైనాయిగాని మనస్సుకు సమాధానంలేదు. మనసులో యేదో ఆందోళన, అవతల పిల్లవాడి యేడుపు, పాలు యేగినవ కలపాలో తెలియకపోవడం—ఏదో కంగారుపడుతూ చెరిసగంపాలు క్రిందపోస్తూ పాలులేతూగుచేశాడు జగన్నాథం. కాని పోయేపెట్టా? తల్లిపాలకు అలగాటుపడ్డ పిల్లలు డబ్బీ పాలు చూచాస్తారా? బాబును తొడమీద కూర్చోపెట్టుకొని కొమ్ముచెంబులో పాలుపోసి కొమ్ముకు పీకబెట్టి నోట్లో బెట్టి త్రాగించబోయినాడు. వాటిముఖం ఎప్పుడూ చూడని బాబు నోరు గట్టిగా మూసుకొని కొమ్ముచెంబు చేత్తో తోళిసి పెద్దగా యేడవడం మొదలుపెట్టాడు. "పోనీ, పీకతో త్రాగడేమోనని గిన్నెలో పోసి యిచ్చాడు. అదీ నెట్టేకాదు: "ఇదిగాదు త్రోవ. కార్లమీదవేసుకొని పోస్తా ఉండూ" అని జగన్నాథం పిల్లవాడిని కార్లమీద వేసుకొని స్కూలుతో పాలు నోట్లో పోయబోయినాడు. కార్లచేతుల్లా విసురుకుంటూ గిరిగిలా కొట్టుకొని నోట్లో పోసిన పాలు తెనుడచేసి కక్కడం మొదలుపెట్టాడు బాబు. చేతితో తోసితియ్యడంచేత గిన్నె, చెంచా అంతమారావ

పోయి పడ్డాయి. కాలివిసురుకు ధక్కాసుట్లాడుకునే లవణి ముక్కులముక్కులైపోయింది. జగన్నాథానికి వట్టరాని కోపం వచ్చింది; సహనం కోల్పోయినాడు. 'పసివాడే తాగుతాడా' అనుకోకుండా ఛెళ్లిన వీపుమీద ఒక చిట్ట వేళాడు బాబును. ఆ చిట్టకు బాబు కేరునుని ఒక్కబొప్పిపెట్టి వెళ్ళు విల్లువంపుగా వంచుకొని యెప్పి యెటుమాచినా తల్లి కనిపించకపోవడం చేత మల్లీ తండ్రికాళ్ళకే చుట్టుకున్నాడు. ఆపిల్లవాడిని చూచేసప్పుటికి జగన్నాథంకడుపు తరుక్కుపోయింది. కన్నులవెంట నీళ్లు జోటజోటా వచ్చాయి. బిడ్డను ఛప్పున చేతులకు తీసుకొని "నాయనా, ఎంత దుర్మార్గుణ్ణి, ఈపాడుచేతులతో యెంత బెట్టి కొట్టానురా." అని గుండెలకు అదుముకున్నాడు. "నీ తల్లి నీసాత్తు నీతల్లి దగ్గర నీవు పాలుత్రాగడం నీజన్మహక్కు. నీహక్కును నేను భంగపుచ్చినప్పుడు నీ విమాత్రం పోరాడడం తప్పా? బాబూ, తప్పుచేకాను. ఏడవకు, నాన్నా! ఏడవకు. అదిగో రెండుగుంటలైంది. మీ అమ్మ వస్తుంది. బొజ్జలండా పాలిస్తుంది" అని బుజ్జగిస్తూ పిల్లవాణ్ణి బుజాన వేసుకొని వరాండాలో పచారు చేయడం మొదలుపెట్టాడు. ఎన్నడూ యెటుగని అయ్యగారికోపం, చీకామా, గడవిరా చూచి హాడిలి పోయి అచ్చి గోడ కంటుకుంది.

౮

పసిబిడ్డతల్లికి తలమునకలపనిలో ఉన్నా బిడ్డ మీదనే కన్ను. ఉత్సవానికి పోనీ, ఈరేగింపుకు పోనీ, పెత్తనానికి పోనీ, వేరంటానికి పోనీ, కూలికి పోనీ, కూటికి పోనీ, ఒక్కక్షణం నిలువదు. 'పాలుత్రాగే బిడ్డను వదిలివచ్చాను యింట్లో. ఒక్కక్షణం నిలవడానికి లేదు పోవాలి, పోవాలి. బిడ్డ కక్కిటిల్లిపోతుండానికే, గొం తెండిపోతుందీమో, ఇదే ఆశ్రం. జానకి ప్రాణంగూడా యిట్లాగే తపించిపోతున్నది. ఆమె ప్రాణమంతా బాబువద్దా, బొందిమాత్రం రంగళ్ళలలో. నాటకం యెట్లాగో ముగించేసి మంగళగీతం పాడుకుండగానే కారెక్కి వచ్చేసింది జానకి. జగన్నాథం యింతా

పిల్లవాణ్ణి బుజాన వేసుకొని చిద్వికాద్రా పచారుచేస్తునే ఉన్నాడు. జానకి భర్తను చూడగానే "ఏమి? యెత్తుకొని తిప్పుకున్నారే? ఏడుస్తున్నాడా?" అంటూ బిడ్డను చేతికి తీసుకున్నది. "అనుకుంటూనే ఉన్నా, పిల్లవాడు నీచి యేడుస్తున్నాడేమో, వేసంకాలమే, గొం తెండుకుండే అని. తొందరతొందరగా వడ్డానున్నా నీలుకాలేదు. ఏమిబాబూ, అర్ధరాత్రివేళ నాన్నగారిని వేధిస్తున్నావా?" అని యేమేమో బుజ్జింపు మాటలాడుతూ పిల్లవాడికి పాలివ్వడం మొదలుపెట్టింది జానకి. ఆయెడుపూ, ఆయెక్కు, ఆపెంకెతనం అంతా ఏమై పోయిందో కిలకిలా నవు కుంటూ కాళ్ళూచేతులూ ఆడించుకుంటూ మహాసంతోషంతో పాలుత్రాగడం ఆరంభించాడుబాబు. అమాతాకోపుల, అవిచ్చేన్ద్యమైనసంబంధం, ఆతల్లియొక్క ఆశ్రం, ఆ బిడ్డయొక్క ఆనందం చూచి 'సంసారంలో అనుభవపూర్వకంగా నేర్చుకోవలసింది చాలా వుంది. ఈమోష్రపంచంలో కులభంగా యేర్పాటుకొన్న యేర్పాట్లు కియాప్రపంచంలోకి లేవడం సామాన్యకార్యం గాదు' అనుకున్నాడు జగన్నాథం.

బిడ్డకు పాలిచ్చుకుంటూ అకల్మషురాలగు జానకి "బాబు నేను వెళ్లంగానే రేచాడా? పాలుపోకారా? త్రాగాడా? ఏమి నిద్రపోలేదూ?" అంటూ పెనిమిటిని యెన్నోప్రశ్నలు చేసింది. విసుగుతో, సిగ్గుతో జగన్నాథం సరిగా జబాబు చెప్పలేదు. కాని జానకి యింట్లోకి వెళ్లంగానే కలిపినపాలిన్నెలూ, బలికిన పాలూ, పగిలిన వేడినీళ్ల నీసా, మొదలైన వన్నీ బాబుచేసిన అల్లరీ, పెనిమిటిబిడ్డ పాట్లూ చెప్పకుండా చెప్పినవి. ఈభర్త చాలా శ్రమపడ్డాడుకాబోలునని విచారించింది జానకి.

౯

మఱునాడు కళాసంఘంవారు తమ యేర్పాటు ప్రకారం యేలూరు వెళ్లారు. పాడుకాపట్టాభిషేక ప్రదర్శనానికి సర్వసన్నాహాలూ పూర్తియినాయి. దానిలో జానకి కైకవేషం చెయ్యాలి. కాళ్ళరంగాలోకనిందకు పాత్రలైన స్త్రీలలో కైక అగ్రగణ్యు

రాలు. సరళస్వభావయన జానికి కైకాపాత్రధారణం దుస్సహమనిపించింది. అయినా తప్పే దేమున్నది? తన ప్రాణేశ్వరుని కొసగిన వాద్దానం చెల్లించుకోవాలేగా. ఆక్రిందటిరాత్రి బాబుతో పడ్డ కష్టం తలచి జగన్నాథం భార్యను నాటకానికి సంపాదించుటే భయపడ్డానుకాని కాదంటే సమితివారిచే మాటవస్తుందనీ, మిస్సులు అపహాస్యం చేస్తారనీ అనుకొని మాట్లాడకుండా పూరుకున్నాడు. మామూలుగా తొమ్మిదిగంటలకు బానికి నాటకకాలకు వెళ్లింది. హోటలునుంచి అన్నం వాచడం ఆలస్యమైనందున అన్నం తినకుండానే నిద్రపోయిన లీల తల్లి అట్లా వెళ్లగానే నిద్రలేచి “నాన్నా, నా ఆమ్మేదీ” అన్నది.

“అట్లా వెళ్లింది. న్నుంది. ఏమి ఆకలేస్తున్నా? అన్నం పెట్టనా” అన్నాను తండ్రి.

“అమ్మచేతి పెట్టించుకుంటా.”

“అమ్మ యిప్పుడు రాదు.”

“అమ్మదగ్గరికి పోతా.”

“అమ్మ దొడ్డికి వెళ్లింది.”

“నాకూ దొడ్డికి వస్తున్నది.”

“వస్తే అచ్చి అరుగుక్రిందకి తీసుకుపోతుంది పో.”

“అయితే రాటంలే; నా ఆమ్మేదీ?”

“మీ అమ్మ యొక్కడితో పోయింది.”

“అయితే నాకు బువ్వ యెవరు పెట్టుతారు?”

“నేను.”

“ఛీ! నాన్నలు బువ్వ పెట్టారా, ఎక్కడ నాన్న?”

“పెట్టారులే, రా”

“ఛీ చూడ. నాకు అమ్మే కావాలే.”

లీల సన్నగా యెమ్మసాగించింది. ఆసక్తికి బాబుగూడా లేచి యెమ్మసాగిస్తాడేమనని భయపడి జగన్నాథం లీలకు రెండుచేతుల్లో రెండు చిన్నట్లు పెట్టి, వేడిపాలల్లో కొంచెం కలకంపాడి వేసి త్రా

గించి ఎత్తుకొని తిరగడం ప్రారంభించాడు. బాబు చేసినంత ఆగం చేయకపోయినా లీల మాటిమాటికీ “నా ఆమ్మేదీ?” “నా ఆమ్మేదీ” అని అడుగుతూ యేవేవో ప్రశ్నలు వేస్తూ తండ్రిని వినిపించి వదిలి పెట్టింది. లీలతోనే విసుగుతూ ఉండగా ఒంటిగంట అయ్యేసరికి బాబుగూడా నిద్రలేచాడు. లేచాడా అంటే, తారాజవ్వ; చంకకు రాదు; చేతిలో ఉండదు; ఉయ్యాయి పండుకోదు; పాలుపట్టితే త్రాగడు. జగన్నాథం లీలను దించి బాబును యెత్తుకున్నాడు. అది వాళ్ళే ఏపనుకొని చూస్తున్న లీల తండ్రి క్రిందికి దించిన అవకాశం చూచుకొని బ్యాగుమని యేవేవంటి మొదలు పెట్టింది. పూరుపెట్టి యేవేవంటి పూర్వప్రణాళినిపించుకున్న బాబు అక్కకు సాయమైనాడు. ఒక్క సేర స్తుతి యిద్ద ఆధికారులు ఒక్క నూటే శిక్షించడానికి పూనుకున్నప్పుడు సావం, ఎంతసావం గల ఆసర ఫిలయినా ఏమి చేస్తాడు? సావం, గోడ్డేపిల్ల లిద్దలో మధ్యా జగన్నాథం నిర్వికారంగా నిలబడ్డాడు. వాళ్ళను యెట్లా పిదార్చాలో ఆతనికి తెలియలేదు. “ఒక్కొక్కరి లిద్ద అయిదాబుగురు బిడ్డలు సులభంగా సముదాయించుకుంటుంది. ఆహా! మాతృమూర్తియం దెట్టి సహనసామర్థ్యాలు గర్భితమై యున్నవో! ఆశ్చర్యం! పురుషు నీవిషయంగా ప్రమదపడవైనా వల్లించి ఉండలేదు.” అని యేవేవో భావాలు అతని హృదయకాశాన ద్యోతిస్తున్నతలవలె మెలికలు మొదలు పెట్టినాయి. కాని మాతాపితల సామర్థ్యాసామర్థ్యాలు విచారించి చిచ్చించి పర్యవసానం లేట్టుకోవడాని కది సమయమా? తండ్రి యెత్తుకున్నా నిలకకుండా బాబు యేవేవంటే “నన్ను చూడా యెత్తుకో” మని కాళ్ళకు చేతులు పెరివేసి నిలచెట్టింది లీల. లీల చేస్తున్న మంకుతనానికి ఒక్కచిట్ట వేదామా అని పించింది జగన్నాథానికి. కాని ఆక్రిందటిరోజున బాబును కొట్టినందుకే పశ్చాత్తాపపడుతున్నాడుగనుక లీలను కొట్టటానికి చెయ్యిరాలేదు. వాళ్ళ తల్లిని వాళ్ళదగ్గర లేకుండా చేసిన దోషం తనదైనప్పుడు ఎట్లా కొద్దాడు?

“నానీ నిన్ను అప్పి యెత్తుకుంటుంది. ఏడవకు. నామాట వివరాలు? నీకు బొమ్మలూ, మితాయిలూ కొనిపెట్టకదూ?”

“కొత్తచాక్కాలో?”

“ఆ, కొత్తచాక్కాయానూ?”

“బొమ్మలబొక్కో?”

“అదిగూడా. అన్నీ కొనిపెట్టా, ఏడవకుండా ఉంటే.”

“ఏడవను, అమ్మను చూపించు.”

“అదిగో రెండుగంటలైంది. మీ అమ్మ కారెక్కి వస్తుంది.”

“ఎక్కడకు పోయిందీ?”

“బజారుకి.”

“నన్ను తీసుకుపోలేదేం?”

“తమ్మకూ, నీవూ దోబూచులాడుకోండి.”

గేటువద్ద హారన్ నవ్వి వివరపడ్డది. “నాన్నా, కారొచ్చింది. అమ్మ రాలేదేం?”

“అదిగో వస్తున్నది చూడు.”

“ఆ, ఆ, అదిగో, అదిగో అమ్మ వస్తున్నది. అమ్మ వస్తున్నది.” అని రీల చప్పుట్లుకొట్టుకున్నది. బాబు ఏడుపంతా మన కిరిలా నవ్వుతూ అక్కలో బాబు చప్పుట్లుకొట్టుకున్నాడు. మహాల్లాసంతో బిడ్డ రిడ్డటూ స్వాగతమిస్తూ ఉండగా జానకి వరండాచిడీ లేక్కింది బాబు చేతుల్లోకి దూకాడు. జానకి అక్కడే గోడనానుకొని పూర్పున్నది. తల్లిమెడలోని స్వర్ణహారాలు చేతులతో లాగుతూ కాస్తాపుతూ బాబు పాలు త్రాగుంటే “నన్ను తీసుకుపోకుండా నీ వెండుకు బజారుకు పోయినావు, చెప్తా” అని మరాయచేస్తూ ప్రక్కనుంచీ తల్లియజముపై తలమోపి రుద్దుకున్నది రీల. జగన్నాథం ఆవిచిత్రం చూస్తూ తెల్లబోయి నిలబడ్డాడు.

౧౦

మూడవఅటకు నాటకసంఘంవారు రాజమండ్రి చేరారు. జమిందారుగారి బంగారాలో వారి విడిది. ఆనాటి నాటకం సారంగధర. జానకి ఆనాడు చిత్రాంగి వేషం వేయ్యాలి. సారంగధరనాటకం చూచే ప్రతి వారికీ తప్పేవరి దనేసందేహం తప్పకుండా కలిగితిరుతుంది. న్యాయం, రాజరాజనరేంద్రుడిదే ముమ్మాటికీ తప్పంటుంది. నీతి చిత్రాంగిదే తప్పంటుంది. అయితే కొడుకుపటం చూపి తాను పెండ్లాడిన రాజరాజనరేంద్రుని దుష్కృత్యాన్ని ఎవరూ అనుకోరు. తాను రూపపటమందు చూచిన యువకునియందే ఆనురాగం కలిగిఉండిన చిత్రాంగిని దూషిస్తుంది లోకం. మానవ జీవితంలో నీతి అతిప్రాముఖ్యమైన విషయం. నీతిని గిడనాడి ఎవరు ఎంతటివారు లోకంలో మంచివారనుపించుకోలేరు. మానవుల జీవితాన్ని నీతినిూత్రంచేత నిబద్ధమైఉన్నది. అది ఒక్కొక్కపట్టులో అవలంబించడానికికష్టమైనప్పటికీ విడవడానికి వీలుగానిది. కాబట్టే చిత్రాంగి లోకమాషణకు సురైంది. “రాజరాజనరేంద్రుడు చేసింది తప్పేఅనుకో, అయిందేమో అయింది, తాను నీతిగా ఉండరాదు,” చిత్రాంగిని లోకం మందలించే దిందుకు. కనుక లోకంలో పవిత్రమైన నీతికి ప్రాముఖ్యత ఉన్నవారూ చిత్రాంగి ముచ్చివనబడదు. అందులో గోరంతలు కొండంతలుగా వ్రాయ నలవాటు పడ్డ మనకవులు తమ వెట్టిమొట్టివర్ణనలతో చిత్రాంగికి మతీనూలీన్యం కలిగించారు. కాబట్టే లోకంలో విలాసాతివిలాసంగా తిరిగేదుర్బాతిస్త్రీలనుఅతిక చిత్రాంగి, అనవం లోకసాధారణం అయిపోయింది. శ్రవ్యకావ్యాల్లో చిత్రాంగిదోష్ట్యం ఎంత హద్దువేరినా భయం లేదుకాని దృశ్యకావ్యాల్లో చిత్రాంగిమోహవ్యవహారం హద్దుమీరించడం వరుసుకు ప్రాణకంటకం. అంకిలో ఒక కులాంగన ఆపాత్రధారణంచేయ్యాలంటే అదిసామాన్యమైన కష్టంగాను. చిత్రాంగిపాట్లు వల్లించిందేగాని దానినిఅభినయించడం మెల్లగాని జానకి లోలోపల జోలి తీసిపోతున్నది. పరమసాధుకులుడగు నొకపురుషుని తానీ ప్రణయవ్యవహారం ప్రవేశించుతూ నానా అసభ్య

క్రియలూ చెయ్యాలి. ఒక మాసవలె యీపాత్రధారణం చెయ్యవలె మెట్లా? సారంగధరలో ఆశయా రంగంలోని ప్రతిపదమూ జానకిప్రాణాన్ని ఆర్పి వేస్తున్నది. తుభిరసాగరంవలె ఉన్న హృదయంతో “ఆయనవద్ద ఆసేవఅకు నే నీచక్రార్థం చేయకతప్పదు. నే నేమి చేయను? ఆ ఒట్టు నన్ను కట్టివేసింది. ఇది నాపతివ్రతాధర్మాల్లో ఒకధర్మాచరణం. దీనివల్ల నా నిర్మలకీలానికి యెల్ల రాకుండుగాక. నా సరస్వం భర్తకు సమర్పించాను. ఈశ్వరం ఆయనదికాని నాది కాదు. కాబట్టి యీతమపును ఆయన యెన్నెన్నివిధాల వినియోగించుకొని ఆనందించాలంటే అన్నన్నివిధాలా వినియోగపడి ఆయనను సంతోషపెట్టవలె నాధర్మం” అని తాము బసచేసిన బంగాళావరండాలో హర్షించి ఆలోచిస్తున్నది జానకి.

జగన్నాథంగూడా ఆవరండాలోనే జానకికి సమాపం గానే పచారుచేస్తున్నాడు. అతనూ భార్యవంక మాస్తున్నాడు; యేమో ఆలోచిస్తున్నాడు; జానకి మామూలుగా లేచని తెలుసుకున్నాడు; బహుశా నాటి చిత్రాంగి పాత్రాభినయమే ఆమెను కలవరపెట్టు తున్నట్టుందనిగూడా గ్రహించాడు. “జానకికి చాలా మనోవ్యగ్ర కలిగిస్తున్నా”ననిగూడా ఆతనికి తోచింది. తన్ను సర్వవిధాలా పొషించి రక్షిస్తాడనేగదా స్త్రీ తన్ను పురుషునికి సమర్పించుకుంటుంది. ఆవిధంగా తన్నే నమ్ముతున్న సతిని పురుషు డిట్టి అనుచితకార్య ములకు వినియోగింపవచ్చునా? ఇది పురుషుడు తన భర్తృత్వాధికారం దుర్వినియోగం చేయడంకాదా? అయిందేమో అయింది. ఇంతటితో మాన్పిస్తే ఏమి? తీర్మానం తెచ్చింది తాను; నెగ్గించింది తాను; ఆచరణలో పెట్టిందితాను; ఇప్పుడు వెనకతీసిందిగూడా తానేఅయితే నట్లురూ సవ్యరూ? కాని “వాళ్ల నవ్వుకోసం నాభార్య నిట్లా యెంతాకాలం హింసించేది? బిడ్డల నెన్నాళ్లు అల్లాపపెట్టేది? నే నెన్నాళ్లు అవధిపడేది? అబ్బా! ఒక్కొక్కరారి వేసించేటప్పటికి తలప్రాణం తోకకు వస్తున్నదే! పిల్లలు చెకిపాడ్యేటట్లు న్నూలే! జానకి గూడా నిద్ర లేకపోవడంచేత కాబోలు, శిశోవేదనతో

బాధపడుతున్నదే! ఏమిటిగూరం! నాకలోన్మాదానికి నాభార్యబిడ్డలను బలిపెట్టనా?” అనియోచిస్తున్నాడు జగన్నాథం. ఇంతలో “అబ్బాయిగా తనుస్తున్నారండీ; ఎంత ఊరుకోబెట్టితా ఊరుకోపం లేదండీ; ఒట్లుగూడా చెప్పగా ఉంపిందీ,” అంటూ అచ్చి పిల్లవాడిని జానకి వద్దకు తీసుకువస్తూ అన్నమాట జానకిజగన్నాథులచే వుల్లో ఒక్కనాటుగా చుటువ్వున తగిలింది. “ఏమే, ఒట్లు చెప్పిబడ్డవా? ” అంటూ ఆశ్రంతో బిడ్డను చేతికి తీసుకుంది జానకి. జగన్నాథం జానకి బిడ్డను చేతికి తీసుకుంటూ ఉంపగానే తటాలున వచ్చి పిల్లవాని ఒంటిపై చెయ్యిపెట్టి చూచి “ఆఁ. జ్వరమే. ఒట్లు బాగా చెప్పగా ఉంది.” అన్నాడు నెమ్మదిగా దిగులుతో.

“ఎంతలా, ప్రమాణం, ఊరి ఊరి నీళ్లు త్రాగడం; పిల్లవాడికి జబ్బుచేస్తుందని అనుకుంటూనే ఉన్నా. అట్లాగే జరిగింది.”

“రాత్రిట్లు నిద్రగూడా లేదు.”

“నిజమే.”

“రాత్రికి నీవు ఆటకు వెళ్లాలిగా?”

“వెళ్లొద్దా?”

“పిల్లవాడిని పట్టుకోడం కష్టమేమో?”

“ఆఁ, కష్టమే.”

“అయితే ఈట్రాట ఆటకు వెళ్లడం మానిలే సరి.”

“సర్వ సన్నాహాలు చేసుకొని ఊరంతా ప్రకటనపత్రాలు పంచి మూడురోజులనుండీ టిక్కెట్లు అమ్మతూ ఇప్పుడు మానితే బాగుంటుందా? ఎంత గోల అవుతుంది?”

చిన్నబోయిన ముఖంతో ఆకాశంవంక చూస్తూ “ఇది మూడో ఆట” అన్నాడు జగన్నాథం భారంగా.

“అవును, ఈరాత్రి ఎట్లాగో గడిపితే” అన్నది జానకి.

౧౧

రాత్రి, తొమ్మిదిన్నరగంటలకు యథాప్రకారంగా జానకిని నాటకకాలకు తీసుకపోవడానికి కారు వచ్చింది. ఎంతదైర్యం తెచ్చుకున్నా జానకి నాటకకాలకు పోవడానికి కాళ్లాడలేదు. ముమ్మారు లోపలికి పోయి, ముమ్మారు బయటికి వచ్చింది. పిల్లవాడిని పట్టి పట్టి చూచింది. బిడ్డ ఉలిక్కిఉలిక్కి పడుతున్నాడు. కలవరిస్తున్నాడు. “జ్వరం నీవ్రంగా ఉన్నది. ఎట్లా వదిలిపెట్టిపోను” అనుకున్నది. కన్నులు తడితడియిస్తే పైబచెరువుతో గుడుచుకున్నది. పెనిమిటివంకచూచింది. “ఎందుకు ఆలస్యం చేస్తావు?” అన్నాడు జగన్నాథం.

“ఏమీలేదు. కాక తగిలితే పిల్లలు ఆదమూచి నిద్ర పోరు. పోరుపెట్టి యేడుస్తారు. మీరు యెట్లా ఓదరుస్తారు అని సం దేహిస్తున్నాను.”

“భయం లేదు. ఏదోవిధంగా చూస్తూ పో.”

“ఈరాత్రి కారు యిక్కడేఉంటుంది. బాబు లేచి ఏడిస్తే కారు పంపించండి, తక్షణంవస్తా.”

“అప్పుడు నీవు రాజరాజ నరేంద్రుడిమహిళలో ఉంటావేమో.”

“ఆమహిళకు పంపించింది మీరేగా? మీబట్టే నాకు చరణశృంగుల కాకపోతే నాచిన్ని బాబును ఈ సమయంలో విడవమన్నా విడుతునా? నాబిడ్డను చూచుకోవంకంటే నాబ్యరంగం నా కెక్కువగాదు. ఈబొంది యెక్కడ ఉన్నా నేను మీఅంతరంగంలోనే” అన్నది జానకి. జగన్నాథం స్వితో మారుమాట్లాడకుండా తల నేలకు వంచుకున్నాడు. జానకి వెళ్లి కారు యెక్కింది.

౧౨

నాటకకాలకు వచ్చిందన్నమాటేగాని జానకికి మనసులోమనసు లేదు. తన ప్రియపుత్రుడైన బాబుకు జ్వరంరావడం, తాను దువ్వమైన చిత్రాంగిపాత్రధారణ చేయవలసియుండడం, రెండు రెండు అంపాలలాగా ఆమెపూదయాన్ని కోసినేస్తున్నది. సారంగధరనాటకం

లోని ఆపలపుగీతాలు, ఆవిరహవాక్యాలు తలచుకుంటే ఆమెకు శరీరం కంపకమైతిపోతున్నది; అవయవాలు పట్టుతప్పిపోతున్నవి. ఎట్లాఉన్నా కర్తవ్యంఒకటి ముందుకు నెట్టడంచేత ఎలాగో కాళ్లునిలబ్రొక్కకొని ప్రేమీమిది కొచ్చింది. పద్యంవంతు వచ్చింది. ఆరంభించింది.

చ. అనదవిధంబు వాటిలే

ననంసునిబారి.....కి...నో.....జాలనీ

యెనిమిదివాళ్లు నొక్కగతి

నేప్పుచు బాపితి నింక దా.....నా

మనసిజరాపవైభవని

మానవతీనవమోహనాంగునిక

దినకర తేజానిక విభవ

దివ్యవిశేషానిగూ.....

అనిపాడింది. సాధ్యధర్మానికి కళంకంబచ్చే ప్రత్యక్షరం జానకినోట వెలువడక అప్రయత్నంగా లుప్తమైపోయింది. జానకి పద్యపూనావైఖరి ప్రేమకులకు అసహ్యమైపోయింది. “ఇంత తెల్లైతే అనేదానపురంగాని కెందు కొచ్చావు? ఏ” అని ఆరుస్తూ జనమంతా గొల్లన గోలైతే చప్పట్లుకొట్టారు. జానకి తలపై పిడుగుపడ్డట్టయింది. నిర్ఘాంతపోయి నిర్జీవప్రతిమలాగా అయిపోయింది. కొంతనేపటిగాని కళ్ల వెంటనైనా నీళ్లురాలేదు. తల నేలకు వంచుకుంది. కన్నీళ్లు జొరబోట నేలమీద పడుతున్నాయి. తిన్నగా నేపథ్యంలోకి వెళ్లిపోయింది. “వారంరోజులు నుంచీ పత్రికలు ఈమె అభినయాన్ని గురించి పడ వ్రాస్తుంటే వచ్చాయు. ఆవ్రాసినవార్లవరూ ఈమె అభినయం చూచినట్టులేదు. అయ్యో? అర్థరూపాయి దండుగ రూపాయి నష్టం. మూడురూపాయలు పాడు. ఇవ్వారే మారుటుంబానికంతా మొత్తం టిక్కెట్లక్రింద ఇరవైరూపాయలు మసి” అని యెవరుపెట్టిన దండుగ వాళ్లు ఏకరువు పెట్టుకుంటున్నారు; ఈలలు వేస్తున్నారు; చప్పట్లు కొట్టుతున్నారు. “అబ్బ ఆపేశారా! అయితే మాడమ్మ పారేయం” డంటున్నారు. తక్కువ రకం టిక్కెట్లు కొన్నవాళ్లే ఎక్కువ అల్లరి చేస్తున్నారు.

“నాంగట్లో అన్నం పెట్టుకొని వెండ్రుకలు వచ్చి నాయని అసహ్యపడితే ప్రయోజన మేమిటి” అనుకొని ప్రేక్షకుల అల్లరిచే కడు నొచ్చిపోయిన జానకి ఎట్లాగో కొంచెం ధైర్యం తెచ్చుకొని మళ్ళీ ప్రేక్షిమీదికొచ్చింది. కాని ఆ అసభ్యపదా లున్నరింపలేక మాటమాటికి నాలుక యెదురు తిరుగుకునే ఉన్నది. ఆకియస్సు అల్లరిచేస్తునేఉన్నాడు.

౧౩

బాబును నిద్రలేచు. తనకుకానికీ జ్వరం వచ్చిపోతున్నది. కొలిమితిత్తుల్లోంచి వచ్చినట్లు ముక్కుల్లోంచి వెచ్చని క్వాస వస్తున్నది. “ఊఁఊఁ” అని పెద్దవాళ్లు మూలినట్లు మూలుసుకున్నాడు; నడుమ నడుమ ఉలికిపడుకున్నాడు; ఏడుస్తున్నాడు; జగన్నాథునిండా లనిసిపోతున్నది. అల్లవాడి బాధ

చూడలేకుండా ఉన్నాడు. బాబుకుయెదురుగా వున్నవేషకొని మారోరానికీగూడా అతనికి భయమేసింది. “తెల్లి దగ్గరఉంటే యేమిచేతా! డాక్టరును పిల్చుకొస్తావాన్నా పిల్లవాడివద్ద ఉండేనా శైవరూ లేదు. ఏమిటి కర్తవ్యం?” అని కుంభమలోదించాడు జగన్నాథం. జానకి పిల్లవాడు యెప్పుడు యేడిస్తే అప్పుడు తీసుక రమ్మన్నదికదా. ఏమైతే అదేఅవుతుంది. పిల్లవాడిని తీసుకొని అక్కడికి పోదా మనుకున్నాడు.

అచ్చీ, లీలా లోపల నిద్రపోతున్నారు. అచ్చిని లేపితే లీలగూడా లేస్తుండేమో నని భయం. అందువల్ల అచ్చినిగూడా లేపకుండా పిల్లవాడిని బాబాన పడుకో పెట్టుకొని పెల్లగా బయటికి వచ్చి తలుపులువేసి తాళం నొక్కి కారులో నిద్రపోతున్న డ్రైవరును లేపి “కారు సిద్ధంచేయవోయి” అన్నాడు జగన్నాథం. కళ్లు మలుచుకుంటూ లేచి “సిద్ధంగానే ఉన్నది మహారాజ్, దయచేయం” ఉన్నాడు డ్రైవరు కానీష్. పదినిమమలలో కారు నాటకకాల చేరింది. ఇంతలో బాబు కొంచెం మార్కడం చేత పిల్లవాడిని కారులో పెత్తమీద పడుకోపెట్టి “కానీష్, అబ్బాయిని చూస్తూఉంచూ. లోపలి పోయి పరిస్థితు తెట్టా ఉన్నాయో చూస్తా” నన్నాడు జగన్నాథం. “చిత్త” మన్నాడు కానీష్. జగన్నాథం లోపలికి పోయినాడు. నాటకంచూడడానికే ప్రాఫెసర్ గారు వచ్చా

“పెల్లగా బయటికివచ్చి...నిద్రపోతున్న డ్రైవరును లేపి...” రనుకొని “రండి, రండి,” అని స్వాగత

విన్నూరు సమితి పెద్దలందఱు. కాని జగన్నాథం వారి స్వాగతం యేమీ అందుకోకుండానే సరాసరి బెల్లివ్రేకి సమీపంగా ఉండే భర్తీలవద్ద నిలబడ్డాడు. అప్పుడు చిత్రాంగీ సారంగధరులకు కన్యగృహంలో వాస్తవతీ వాదాలు జరుగుతున్నవి. సారంగధరుడు “శివ, శివా” అని తొలుగుతూ ఉంటే “ప్రాణవల్ల భా!” “యవనీ మదనా!” “మనో రమణా” అంటూ ఆతని వెంట నంటి తిరుగుతున్నది చిత్రాంగీ. ఆపుకొని చూచేటప్పటికి జగన్నాథాని కేమీ ఒంటిమీద గేట్లు బెట్టుతూ ప్రాకినట్లయింది; మనస్సు మనస్సులో లేదు; ముఖమిది కళ తొలిగింది; కన్నుల్లో తేట పోయింది. బెట్టిచూపు, వికృతాకారం అయిపోయి నిలుచున్నాడు. “సారంగా! కోమలమరు నీ కరీరము, కోమలారి కోమలమరు నీమద్దుమాటలు! అట్టి నీ కీవజన్మావయ మెట్లు గలిగి? కూలమలబోలు నీమాటలు నాయెద నాట నుద్యమించియు నదేమిదై వాయుత్రిశూ కందుక మలబోలె నీ యొద్దకే యెదురేనున్నవి. నీమాన... నాయానన.....అ.....మ.....నా న ని ను మాన జాల. నీ.....యా.....శ్లే.....” అని యేమేమో అంటున్నది. జగన్నాథం నిబ్బరించుకోలేక పోయి నాడు. చిత్రం వశం తప్పిపోయింది. “ఆ, ఆ, జానకి! సంత సాహసాని కొడిగట్టావు!” అని పెద్దబొబ్బలు పెట్టుకుంటూ అమాంతంగా ప్రితీమీదకు పరుగెత్తాడు.

హృదయవిదారకమైన ఆపలుకులు విని జానకి క్రంగి పోయింది. కనులవెంట నీళ్లు జోట జోట కారుస్తూ గుండెమీద చేయిపెట్టుకొని “నేనా యీసాహసానికి ఒకేగట్టింది. నిజంచెప్పండి? ఒట్టుబెట్టి వంచించి బుద్ధి పూర్వకంగా నన్నీ అన్నిగుంపలో ప్రోవించి మీరు కామా” అన్నది దీనంగా. జగన్నాథం ఏమంటాడు? శేరం ఋశ్వన అవరాధిలాగా అయిపోయినాడు.

* * * *
* * * *

కథ కంగారుగా మధ్యలో ఆపివేసి భార్యభర్త రిద్దఱూ పూర్వోత్తరగాళలన్నీ చెప్పుకుంటూఉంటే చూస్తూ పూర్వోటానికి ప్రేక్షకులు బొమ్మరాల్లా? రేపలతో గట్టిన నాటకకాల శివావర్ణంతో ధగధణా మన్నది! చెప్పులు, చేతికట్టులు రెక్కలువచ్చినట్లు యెరిగినాయి. ఈలలా, చప్పట్లు, కేకలు—ఒక పేమిటి నానాభీభవం! ఈ ప్రజాదౌర్జన్యానికి ఓపలేక సమితివారు టిక్కెట్లరుసుము ఆసియమ్మకు వాపస్ చేసి ప్రాణాదక్కించుకున్నారు. ఈమహాగంపరగోళం లో జగన్నాథం యెట్లా బయటపడ్డాడో తెలియదు. కాని “పెళ్లొచ్చేత నాటకాలాశించడానికి వచ్చిన ఆ ప్రాఫెసర్ గారు సమితిలో విదామలుపుచ్చుకొని రాత్రే సకుటుంబంగా బాడియెక్కామబోయే” అని తెల్లవారేటప్పటికి ఊరంతా నువ్వున్నది.

ఆంధ్రగ్రంథమాల సూతన కుసుమము

ఆంధ్ర ఋతుసంహారము

(కాళిదాసుకృతికి అనువాదము)

అనువాదకులు: గుజ్జం వేంకట సుబ్రహ్మణ్యంగారు, బి.ఎ.,

ఆంధ్రగ్రంథమాల, రవాలాపెట్టె జిల్లా, మదరాసు.

ఎన్నోయేండ్లు గతించిపోయినవి, గానీ, యీశ్వరశాసనలిక
గన్నుల్ మూసిన మందభాగ్యుఁ డొకఁడైనా లేచిరాఁ డక్కటా!
యెన్నాళ్ల చలనంబులేని శయనం బేతల్లు లల్లాడిరో
కన్నీటం బడి, క్రాంగిపోయినవి ని క్కం బిందుఁ బామాణముల్.

ఆకాశంబును కాటుమబ్బుగము లాహరించె, దయ్యాలతో
ఘూకంబుల్ జెరలాడ సాగినవి, వ్యాఘ్రాపించె నల్లిక్కులన్
గాకోలంబులు, గుండెఘుల్లుమనుచున్న జాడ నిక్కాటిలో
నాకల్లాడిన జాడలే దిచట సౌఖ్యం బెంత క్రీడించునో!

ఇచ్చోటనే సత్క వీంద్రుని కమ్మని కలమునిష్ఠులలోనఁ గఱగిపోయె
నిచ్చోటనే భూము లేలు రాజన్యని యధికారముద్రక లంతరించె
ఇచ్చోటనే లేత యిల్లాలి నల్లపూసలసౌరు గంగలోఁ గలసిపోయె
నిచ్చోట నెవని పే రెన్నికం గనుఁగొన్న చిత్రలేఖనము నశించిపోయె
ఇది పిశాచులతో నిటాలేక్షణుండు - గజైగదలిండ్ యాడు రంగస్థంబు
ఇది మరణదూత లీక్షణమా దృష్టు లొలయ - నవనిఁ బాలించు భస్మసింహాసనంబు.

ముదురుతమస్సులో మునిగిపోయిన చిన్ని సమాధిమీఁదఁ బై
బాదలు మిఁగురుంబురుఁగుపోలిక వెల్గుచునున్న దివ్య, ఆ
ముద ముడివోయినా సమసి పోవుటలే దది దీపమందుమా?
హృదయముసుమ్మి, నిల్పిచనియె, గతపుత్రక, యేయభాగ్యయ్యో!

ఆలోకించిన గుండియ గ్గఱగునా యాపిల్ల గోరీలలో
నే లేబుగ్గులసౌరు రూపజీయనో! యేముద్దు నిదించెనో!
యే లీలావతి గర్భగోళమున వహ్ని జ్వాల జీవించునో!
యీలోకంబున వృద్ధిగాఁదగిన యే యేవిద్య లల్లాడునో!

వాకొనరాని గొప్పధనవంతుని యద్దపుఁ డెల్లతాతి గో
రీకడఁ బారవేయఁబడి ప్రేలికలం బడియున్న ప్రేతమే

యాకటిచిచ్చునన్ గుమిలి యార్చి, గతించిన పేదవాని జా
నో కద, వానికై వగవఁ డొక్కఁడు, దాఁచదు కాటినేలయున్.

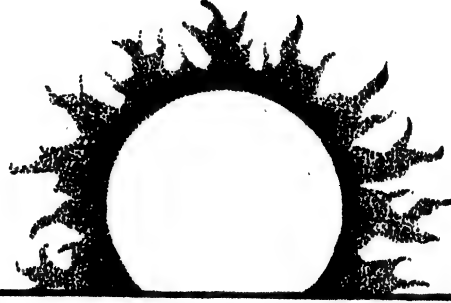
కవుల కలాలు, గాయకుల కమ్మనికంఠము లీ శృణానపుం
గవునులఁ ద్రొక్కిచూచెడి నొకానొకనాఁ డల కాళిదాస భా
రవుల శరీరముల్ ప్రకృతిరంగమునం దిపు డెంతలేసి రే
ణువులయి, మృత్తికన్ గలిసెనోకద కుమ్మరవాని సారెపై?

ఇట నస్పృశ్యత సంచరించుటకు తావే లేదు, విశ్వంభరా
నటనంబున్ గబళించి, గర్భమున విన్యస్తంబుగావించి, యు
త్కటపుం బెబ్బలితోడ మేక నొకప్రక్కన్ జేర్చి, జోకొట్టి, యూ
రట గల్పించు నభేదభావమును ధర్మం బిందుఁ గారాడెడిన్.

నారాత్రిత

—యస్. శంకరసుబ్రహ్మణ్యము.

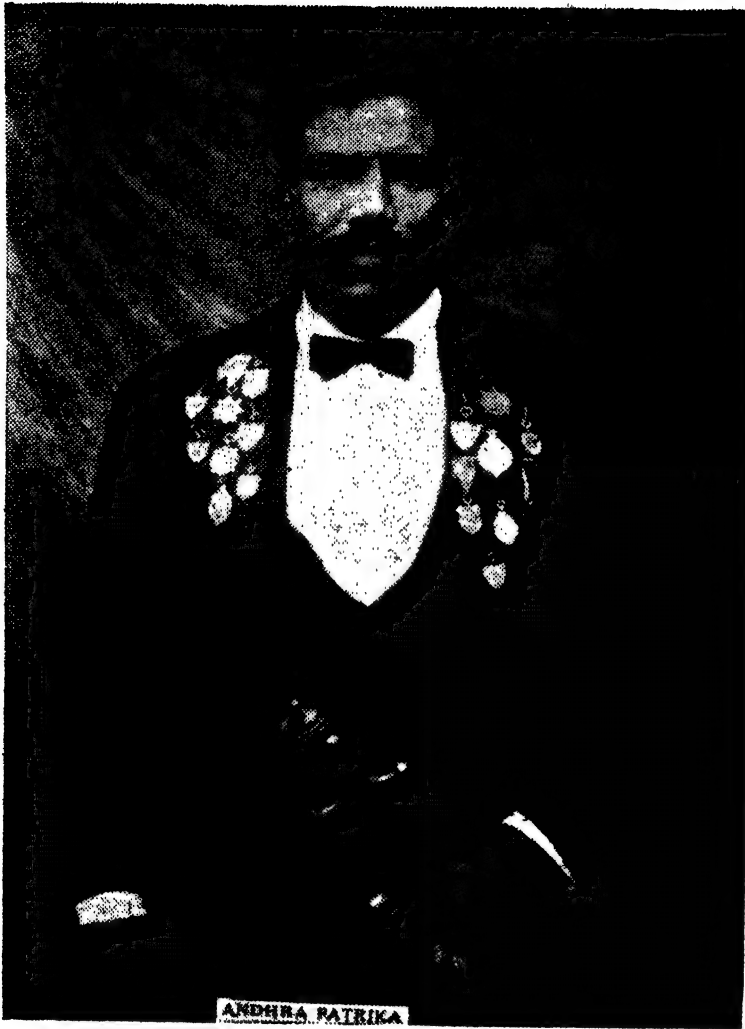

ఆంధ్రభ్యుదయము

శ్రీ పొట్లూరు హనుమంతరావుగారు

బందరు వాతీయకళాశాలలోని హనుమంతరాయ చిత్రకళామందిరమున ఓరియంటల్ ఆర్ట్స్ షేరి లోజింగ్ హాల్ చక్రవర్తిగారి శిష్యత్వమున చిత్రకళ నభ్యసించిరి. వీరి చిత్రములు, అనేకచిత్రకళాప్రదర్శనములు బహుమానముల గడించినవి. వీరి చిత్రములు తరుచు భారతీయందు ప్రకటితము లగుచున్నవి.

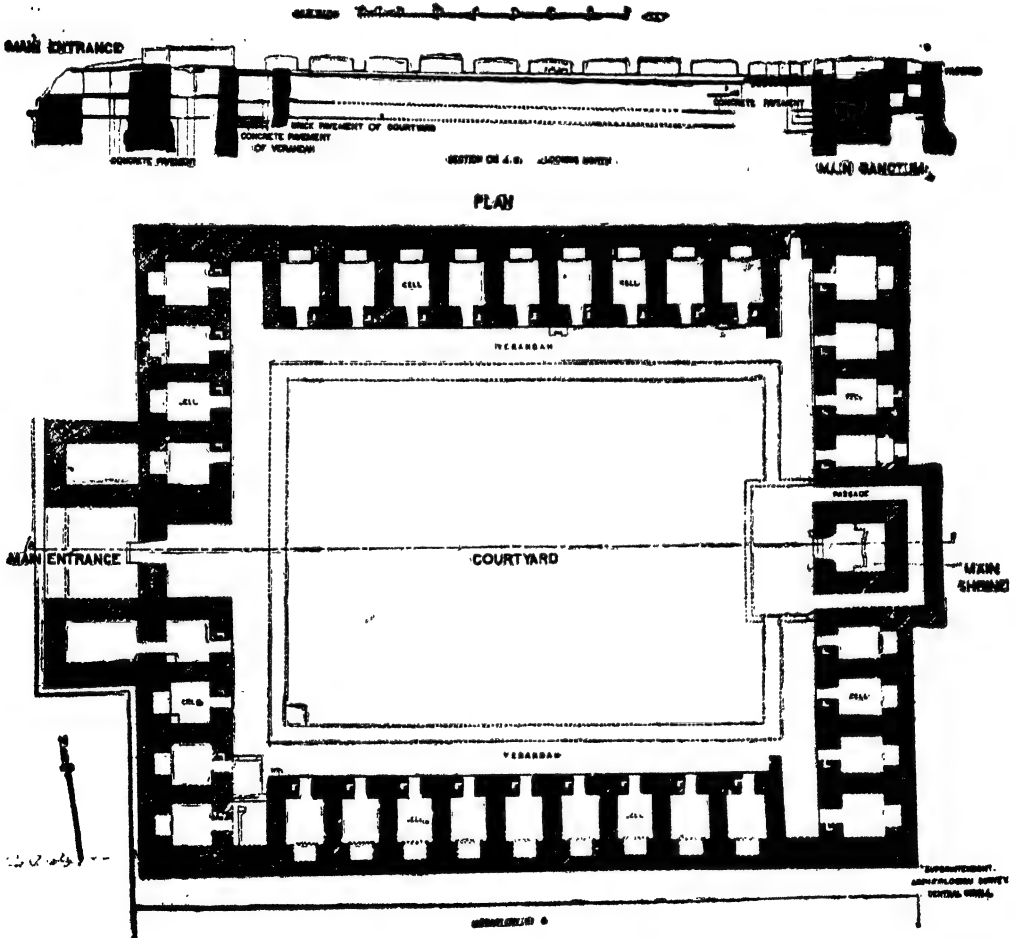
ప్రొఫెసరు వడితాండ్ర లక్ష్మీనారాయణయ్యగారు

ప్రొఫెసరు కోడి రామయ్యగారి శిష్యులు. బలప్రదర్శనమునందు అనేక బహుమతులును బహసి ౧౯౨౯ సం. కలకత్తా కాంగ్రెసుసమయమున ప్రపంచపుప్రీతియందు కొందరు విదేశపు శాండ్వోలనుగూడ ఓడించి ప్రథమబహుమతి బహసిరి. నైజాము ప్రభుత్వమువారు వీరికి ఒక కత్తిని బహుమతిగా నొసంగిరి. వీరు ప్రస్తుతము మదరాసులో నున్నారు. జనవరివరకు నుండి తరువాత తిరువాంఘరనపు బోధనున్నారు. మదరాసులో కొన్ని ప్రదర్శనములు గావింపనున్నారు.

కలగూడగంప

నాలందా పురాతన నిర్మాణములు

సంఘారామముల నమూనా

ఈ శిథిలములు ఆరవ పంజాబ్ దళాల్లుల నడిమిభాగమునకు చెందినవి. సన్నివేశమునకు భూద్వార సంఘారామములవర్గము, పడమట భగ్న స్తూపముల శ్రేణియు, దక్షిణమున మరిరెండు సంఘారామములునుగలవు.

ఆరవసంఘారామమునకు నమమ నొక ముంగిలి కలదు. అదియంతయు ఇటుకలపరచినది. వహారామము, దులుసు మాత్రము కంకరపరచినది. ఈ ముంగిలిలో ప్రధానగర్భగృహమునకు ఎదురుగ, పొట్టి వికారము నగు నొక చబుత్ర శిథిలములు బయటపడినవి. పొట్టిగోడ చేరుదుకంటములు దాని అడుగునకును, బోడును నడుమ కురుగు నుండినవి. చబుత్రతో మధ్యగ వికారమై మెట్లు కట్టబడినవి. ఈ ముంగిలికి నమమ ఉత్తరపు దిల్లగోడ నానుకొని యొకవిగ్రహముకూడ కనుపించినది. దానికెదురుగ నొక చిన్న చబుత్ర. దేవపాలసంఘారామ నిర్మాణానంతరము ఇదే శిథిలములపైన ఇట్టిచే మరియొక చిన్న విగ్రహము నిర్మింపబడినది. ముంగిలికి పశ్చిమాత్తరమున నొకరావి, ఒక చిన్న చబుత్ర బయలుపడినవి.

ఏడవసంఘారామమున మాడు ముఖ్యమైన కట్టడములు గలవు. ఈ మాటిలోను నడుమది దేవపాలమట్టమును పోలియున్నది. [భారత పురాతన వస్తుపరిశోధన శాఖవారి నివేదికముండి]

ఈ త క త్రే

సన్నీ చారి కన్య. ఇంగ్లీషు యువతి. ఈమె ప్రామ్నబద్ధుల ఇంగ్లీషువానలు (కాలక)లో దీని తమమ ౧౫ ను. ౪౦ ని. లకు ఇంగ్లండు ఒడ్డు చేరినది. ౧౯౩౦ తరువాత ఈమెయే మొదట వాటినిది.

కుమారి జయంతి దేవి

ఈచారిక ౩ సం. వయస్సుగలది. ఈమధ్య అలహాబాదులో జరిగిన ఓరియంటల్ క్లబ్బు ఈతపండుము లందు పాల్గొని యమనావదిని రెండుసార్లు విరామము లేక యీదెను. చేతులు కాళ్లు కట్టివేసి ౧౨ అడుగుల ఎత్తునండి నీట దువికి యీదెను. బంగారుపతకమును, చెండిగిన్నెలను బహుమతి బహనెను. గంగానదిని ఇవతలి ఓడ్డునండి అవతలి ఓడ్డునకు ఈవగ్దలెను. ఈమె కాశీనివాసు లగు బాబు కాశీవాఘాగారి కొమార్త.

శవితానమితి వార్షికోత్సవమునాటి ఆంధ్రకవుల ఛాయాచిత్రప్రదర్శనము (విశాఖపట్టణము)

క్రింద:—పట్టిసభు శ్రీరామమూర్తి, శ్రీరంగం నారాయణబాబు, పూడిపెద్ది వేంకటరమణయ్య, మద్రా విశ్వనాథము.

కుప్పిలబా:—ఇచ్చాపురపు యజ్ఞనారాయణ, తెన్నేటి విశ్వనాథము, పురిపండ్ల అప్పలస్వామి, మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ (ప్రదర్శన ప్రారంభకులు), గిడుగు వేంకటరామమూర్తి, మారేపల్లి రామచంద్ర శాస్త్రి, సబ్బువీగు స్యోకేశవరావు, గొట్టూరు వేంకటానందరాఘవరావు, కేలేవరపు వేంకటశాస్త్రి.

నిలువబడినవారు-౧-వ వరుస:—చెలికాని సత్యనారాయణ, తెన్నేటి వేంకటరామమూర్తి, గొడవంటి బ్రహ్మకీరావు, సున్నం వీరరాజు, గిడుగు సీతాపతి, నిడుదవోలు వేంకటరావు, వెంపటి సత్యనారాయణ, డా. గుర్జారావు.

౨-వ వరుస:—శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు, కామిరీ వేంకటనరసింహరావు, తురగా వేంకటరామయ్య, మల్లిమడుగుల జగన్నాథరావు, యామిజాల రామనరసింహము, మొసలికంటి సంకీర్తరావు, నిగోగి రామమూర్తి శాస్త్రి.

—౨౩-౧౦-౧౯౩౩.

విమర్శనలు

12/1933

నందనారు చరిత్రము

ఇయ్యది ఆంధ్రగ్రంథాలయంపలి ౨౧-వ ప్రతురణము; శ్రీకృష్ణ కాంకినీప్రణీతమున నెనిమిదంకములనాటకము. ఇందు సుప్రసిద్ధకర్తృత్వం నందనారుకావ్యమయొక్క చరిత్రము వర్ణింపబడియున్నది.

నందనారుకావ్యమి పరిపక్వకవిత్వముకడలై చిదంబరక్షేత్రమంపలి నటరాజలింగముతో వైక్యము పొందిన యాదీద్రావిడుడు. అతనికాలము సరిగఁ దెలియరాదు; కాని క్రీ. శ. ౮-వ శతాబ్దమున రచియింపఁబడిన యొక గ్రంథమున నతనిచరిత్ర కొంచెము నూచింపఁబడుటచే నందనారు క్రీ. శ. ౮-వ శతాబ్దము కంటె వ్రాచినవాడని చెప్పవచ్చును.

ఈచరిత్రము పెక్కుగ్రంథములలోఁ జెక్కురీతులఁగవుచున్నది:

౧. సుందరస్వామి యనునతఁడు క్రీ. శ. ౮-వ శతాబ్దమున “లేవారమ్” అనునొక గ్రంథమును రచించి యున్నాఁడు. అందలి “తిరుత్తోంపత్తోఁపై” అనుభాగమునఁ గొందఱు లింకైక్యము చెందినమహాభక్తుల కేరులు కలవు. అందు ఆదీద్రావిడుడును “తిరునాల్వైప్పవార్” కూడఁ జేర్కొనఁబడియున్నాఁడు. నందనారునకే “తిరునాల్వైప్పవార్” అను నామాంతరమున్నట్లందఱు నంగీకరించుచున్నారు. “నాల్వైప్పవార్” అనగా “తీపు పోవువాడు” అని యర్థము. “తిరు” అనుపదము “శ్రీ” అను నర్థమునఁ దమిళమున నుపయోగింపఁ బడుచున్నది.

పరమభక్తుఁడగు నందనారు తన్ను రసమిత్రులు చిదంబర ప్రమాణమును గూర్చి ప్రశ్నించునపుడు “తీపు పోయెను; తీపు పోయెను,” అని జవాబు చెప్పెడివాఁడట! అక్కారముననే అతనికి “నాల్వైప్పవార్” అను నామముకలిగినది! సంస్కృతిమునఁగల “శ్వాగంతానరీతిము” నమీడిపదమునకే “శ్వాగంతా” అను ప్రతిపదము వాడఁబడియున్నది.

మీఁది “లేవారమ్” న నితనినామమే-అట్లొక ముగనే-కలదుగాని చరిత్ర కన్పింపదు.

౨. క్రీ. శ. ౧౦-వ శతాబ్దమున “నందియాం దార్ నంటి” యనునతఁడు “తిరుత్తోంపత్” తిరువందాచి” అను గ్రంథమును రచించెను. అందును “తిరునాల్వైప్పవార్” చేర్కొనఁబడియున్నాఁడు. అతని యభిప్రాయమును “నందనారు” ఇందును గానరాదు. “నాల్వైప్పవార్” మాలదాసరియైనను, చిదంబరము నందలి దీక్షితులందఱు నతనికి నమ్రులై నమస్కరించి రనియందుఁ జెప్పఁబడినది. “లేవారమ్”న కంటె నిందుఁగలని తేమ మిదియే.

౩. క్రీ. శ. ౧౧-వ శతాబ్దమున “శేక్కిడర్” అనునతఁడు “పెయ్యపురాణము” ను వ్రాసెను. అందు గూడ నీనందనారుచరిత్రము కలదు. “నాల్వైప్పవార్” అనునతఁడే నందనారుని యందుఁ జెప్పఁబడినది. మీఁది గ్రంథములరీతిగాక యిందు నందనారుచరిత్రము పూర్తిగ వివరింపఁబడినది.

నందనాదు పంచమభక్తుడు; అదనూర్ గ్రామ నివాసి. దేవాలయములందరినా ద్యముల కంటె జంగళ్లకుఁ దోడ్చిచుట్ట, తటాకములనుత్రవ్వించుట మొదలగునవి యితనిపనులు. అదనూరు సమీపమున గల “తిరుప్పవ్ గూరు” నందలి శివుని దర్శించుటకాతఁ డెన్నియోసాదులు ప్రయత్నించెను. కాని యచ్చటి దీక్షితులతనిని దేవాలయముపరిసరఁ జేరనీయరైరి. తుదికి శివునికే దత్తుకలిగినది. రాతినంది కదలినది. నందనాదు నకు దేవదర్శనభాగ్యము లభించినది. పిఠప నితఁడు నటరాజస్వామిని దర్శింపఁ జిదంబరమున కేగెను. అచటి దీక్షితు లితనిని దేవాలయము చేరనీయలేదు. నటరాజ స్వామి దీక్షితులకు స్వప్నమునఁ గన్పించిననందనాదు అచ్చేఁ బ్రవేశించి తన్ను దర్శింపవచ్చునని చెప్పెను. నందుఁజేట్లే యచ్చి పోక్షునిచ్చి నటరాజస్వామిని దర్శించి యెంటి. అచటనే లింగైక్యముఁ జెందెను.

ఈ పెరియపురాణభక్తు “తిరుత్తోవర్ తిరు వందాది” కథ యుపకారము కావచ్చును.

౪. ఏఁబది యేఱుదది ఏండ్లక్రిందట గోపాల భారతి యనునతఁడు వ్రాసిన “నందనాదుచరిత్రము” న మఱి కొంత విశేషము కలదు.

నందనాదు అదనూరునందలి యొక బ్రాహ్మణునికి పాలేరు. అతనిని భుక్త మిగుల హింసించెడివాఁడు. ఇదివఱలోఁ జెప్పఁబడినవే కాక మద్యపాన నిషేధ ప్రబోధమునూడ నందుని పనులలో ముఖ్యమైనవి. నందుఁడు తనస్వామిని చిదంబరము పోవుట కమిజ్జ వేడఁగా చేసుకొని, కుప్పపెట్టిన పిదపఁ బోవచ్చునని యతఁడనెను. నందుఁడు కొలఁదిమంది సహాయమున నిన్నూరకరముల పైరు నొక్కదినముననే గోపి దిబ్బ బైచెను. ఆకృత్యమున్నుఁడై స్వామి ఆనతీయఁగాఁ జిదంబరము పోయి లింగైక్యముఁ జెందెను.

ఈతర్వాత రచింపఁబడిన నందనాదుచరిత్రముల కన్నింటికిని నిదియే మార్గదర్శకము.

౫. సంస్కృతమునగల “ఉపమన్యులిలాసము” నందలి “శివరహస్యమాహాత్మ్య భండము” న “శో

గంధ్యచరిత ” మనుజేర నీ నందనాదు చరిత్రము వర్ణింపఁ బడి యున్నది. అందు నందనాదు నందుఁడూ శోగంత యను శ్లోలో వ్యవహరింపఁబడి యున్నాఁడు. ఇట్లే అదనూరు నకు ఆసనపురమనియు, తిరుప్పవ్ గూరునకు శ్రీకరంజపురమనియు, చిదంబర మునకుఁ దిల్లపురమనియు నందు జేర్చి వాడఁబడి యున్నవి.

ఇట్లు సుప్రసిద్ధమున నీచరిత్రమును శ్రీకృష్ణ కాంక్షిన్యఁడు కొలఁదిమార్పులతో నాటకరూప ముగ వ్రాయుట యెంతయు నుచితము. ఒక్క నంద నాదుపాత్రము తప్ప తక్కినపాత్రములు అన్నియు నిందుఁగవి కల్పితములే. మూలమునగల తిరుప్పవ్ గూరు వృత్తాంతమునూడ నిందు విమనఁబడి, నందికదలుట చిదంబరముననే జరిగెనని యిందుమార్పఁబడినది. ఆ “తిరుప్పవ్ గూరు”వృత్తాంతమును విమచుటలోఁ బ్రయో జనము తెలియవచ్చును.

ఇందలి వచనరచన నాటక మున కుచితముగు రీతినున్నది; కాని పద్యములు ప్రబంధమార్గము ననుస రించుచు సరళములు గాక యున్నవి. పద్యముల సర్వ జన వేద్యములగురీతి నున్నచో నాటకమునకు శోభ ఎక్కువయ్యెడిది.

ఇందుఁ బ్రగమాంకముయొక్క స్థలనిర్దేశములేదు. రెండవయంకమును, మూడవయంకమును జేర్చి ఖంకల్ల టేయంకముగఁగూర్చిన బాగుండెడిది.

ద్వితీయాంకాదిని ఆవేశముతో నున్న చాసరిచే (పంక్తిక) “అలివిగాని పెళయం ఒచ్చింది” అని చెప్పిం చుట ప్రకృతసభంజకము. అది భక్తులు తమలో నను కొనవలసినమాట.

సప్తమాంక ద్వితీయస్థలకమున నందుఁడు తన్ను గూర్చి “అదనూర్ వాసిని, మాలఁ, డెచ్చిరివహా! యర్థములందిచ్చుదో!” అనిచెప్పికొనుచుండ, అచటనే యున్న యొకఁడొక “ఎవరు రా ఈయన, చూచుటకు మాం కరె నున్నాఁడు” అనియెఱుట ఎంతయు ననుచితము.

ఇట్లు మాత్మవృద్ధినిబరికిలించిన లెక్కకుఁగొన్ని దొససు లిందుఁ గన్పించును. పద్మకవిత్వముపట్టునఁగాక విమయాంతరమున నిది ప్రకృతమైనదనియే చెప్పవచ్చును.

నేటికాలమున భారతదేశముయొక్కయు, భారతీయులయొక్కయున్నత్యమునకు అంతరానితనము కంటకమని, అద్దానిని రూపుమాపుటకుఁ గొంచెము మహాత్ములు పాటుపడుచున్నారు. ఈనాటిక నాయుష్షము మునకు మిగుల సుపకరించును. కావున శ్రీకృష్ణకాండీ న్యుని యీ స్రయత్నము మిగుల ప్రశంసనీయమైనది.

— గుంటుసు నేంకలరము. చుట్ట.

ఆంధ్రవిశ్వకథా సరియత్న-శాశాల
తెనుగుసంఘపత్రిక (దసరాసంచిక)

సంపాదకులు: పింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు

ఈపత్రిక సంవత్సరమునకు మూడవవార్తాములు వెలువడుచున్నది. ఈసంచికతో గంపయే గారంభము. మూతనపత్సరారంభమున, అమంగు సోపరికి 'దిరాయువ్యమస్తు' అని భారతి యాశాసించుచున్నది.

పత్రిక సర్వవిధముల నభివృద్ధిలో వెలువడుచుండుట పోషకుల, పాఠకులఆపరమునకు నిదర్శనము. యథా పూర్వము ఈ దసరాసంచికయందును చక్కని వ్యాసములు గలవు. ఏడాదిచందా గరు. విక్రీపత్రిక అణాలు.

—

అనంతపురము రాజకీయమహిళాపాఠశాల

వార్షికసంచిక

సంపాదకులు: ఎ. శంకరకాగారు

ఇది ఆంగ్లాంగ్రముల రెండుభాగములుగ నున్నది. ఇంగ్లీషు, తెలుగువ్యాసములన్నియు చాలవరకు పై పాఠశాల విద్యార్థినులు వ్రాసినవే. వ్యాసములన్నియు విద్యార్థినుల వాద్యయ వికాసాభ్యుదయములను చాటుచున్నవి. ప్రతిపాఠశాల క్షిటి పత్రిక యొకటి యుండుట బాలబాలికల వ్యాసరచన శక్తిగలకు చాలగ సుపకరింపగలదు. మునుముం దీపత్రిక సంవత్సరమునకు రెండు

పర్వాయములైన వెలువడిన, విద్యార్థినులకు మరికొంచె మవకాశము చిక్కును.

—

గ్రంథస్వీకారము

నారాజు (నవల)

గ్రంథకర్త: తాళ్లూరి సుబ్బారావుగారు, ఏలూరు
క్రొను గెల్లా ఫుటలు. వెల గు. ౦-౧౦-౦.

—

విహారలిల (నాటకము)

(Twelfth Night)

గ్రంథకర్త: డి. గోపాలకృష్ణారావుగారు, బి.వి.,
కాకినాడ. డెమ్మి గెల్లా ఫుటలు, వెల గు. ౧-౧౨-౦

—

శ్రీ ముకుంద స్తవరాజము

గ్రంథకర్త: ఆలవాటి కామేశ్వరరావుగారు,
విజయనగరము, గెల్లా ఫుటలు, వెల గు. ౧-3-౦.

—

సంస్కృతి వాద్యయచరిత్రము

(ప్రగమసంపుటము-వైదికవాద్యయము)

ఆంధ్రవిశ్వకథాపరిషత్తువారి ప్రచురణము.

గ్రంథకర్త: మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి
గారు, ప్రధానపండితులు, 'ఆంధ్రవిశ్వకథాపరిషత్తు' శాల, వాడేరు. వెల మూడు రూపాయలు.

—

సంచానన

సంపాదకుడు: డి. యశ. ఆచార్యులుగారు,
సంచానన ముద్రాక్షరశాల, సోంపేట.

"ఆంధ్రవిశ్వబ్రాహ్మణాభ్యుదయార్థమశ్మిపత్రిక."

—

ప్రాథమికపాఠశాల

(విద్యార్థివయకమాసపత్రిక)

సంపాదకులు: అయినంపూడి గురునాథరావు
గారు, ఘంటాల P. O. కృష్ణాజిల్లా.

మ న వి మా ట లు

తెనుగున తెనుగుదనము

తెనుగుతల్లిబ్రదుకు, అదియేమికర్మమో కాని, మొదటినుండియు పరతంత్రమయి పోయినది. సంస్కృతము చలాయించునధికారముక్రింద లోనికి గ్రుక్కబడిన తనీయ పదార్థములమూలమున నామె బలియజొచ్చినది. ఆబలుపు రానురాను ఆమె సత్త్వమును, సౌందర్యమును సమయజేయునని యొకదూర దర్శి తెలిసికొని వాపోయినాడు; కూడినంత వరకు సంస్కృతపదార్థనిషేధమే తన్ని వారణమునకు పథ్యమని నిర్ణయించినాడు; అట్లు చేయుడని 'శత'పోరినాడు; తా నాతీరున నాచరించి యామెకు జానయినరూపమునుకొంతకు కొంత సమకూర్చి మార్గ దర్శియైనాడు. కాని ఏమిలాభము? తలకెక్కినపారతంత్ర్యముబలువును తొలచుట సులువయిన పనికాదు. ఆతనిమాట అడుగున పడి పోయినది.

నాడునాటికి తెలుగుతల్లిపారతంత్ర్యము బలకొనినది. ఆమెకు స్వరూపమునను, స్వభావమునను మార్పు గలిగినది. గుణములు, రీతులు, వృత్తులు, నడతలు, సకల లక్షణములును 'అక్షరాలా' సంస్కృతమువే అబ్బినవి. అలంకారములుకూడ సంస్కృతమువే గతిఅయినవి. సంస్కృతముచేయితప్పిన యెడల నామెయనికినే సంశయింపవలసినంత వరకు వచ్చినది. సంస్కృతముదాస్యమువలన

తెనుగుతల్లి యిట్లు వీధినాటకమునందలి పాత్రగా తయారయినది.

చిరకాలముననుండి దాస్యశృంఖల ములలో దగులుకొనియున్నను సంస్కృతము పరోక్షమున తెనుగుతల్లి స్వతంత్రముగ నప్పుడప్పుడు నందచందములుగులుక కొన్నితప్పుటడుగుల నిడుచుండినది; కాని, సరళముగ నెడతెగక నడచుటకామెకు కైదండ మృగ్యమైనది. ఇదియంతయు కనియే యామె బ్రదుకు 'అయోమయ' మని కొండొక్కరు పరిహసింపిరి. 'తెనుగుకూడ ఒక్కభాషఅని చదువ వలసినదేనా' అన్న వారును గలరు.

తెనుగుతల్లిదగు నీపారతంత్ర్య మీనాటిది కాదు. దానిని తొలగింపవలసినవారు తెనుగుబిడ్డలు - అంధశబ్దవాచ్యులు. వారూరకమాచుచునుండ పెక్కునూరులపడులు కడచనినవి. వారేమిచేయగలరు? వారును పరతంత్రులే. అంధ, అంధశబ్దములు సమానార్థకములను కొందరు చరిత్రకారుల సిద్ధాంతముతత్త్వము వారియెడ చరితార్థమయి యొప్పినది. వారు వాక్పాత్రమున స్వతంత్రులు! కార్యసాధనమున కేవలము పరతంత్రులు!! ఇంకను తెనుగుతల్లిని సంస్కృత భాషాదాస్యముననుండి తప్పింపవలయునని ఒకవంక నేకొందరో బాబ్బలిడుచున్న యీ నాడును ఆమెశరీరమునిలువున సూదిమోపనేని తావులేకుండ సంస్కృతపదార్థమునే

“ఇంకెట్లు” చేయుచు మురిసిపోవుచున్నారు పలువురు తెనుగుబిడ్డలు; ఎంత యవివేకులు! ఎట్లయిననేమి? మనము తెనుగనుకొనినది తెనుగుకాక సంస్కృతప్రాయ మయి నిలిచినది. అందు తెనుగుదనము లేదు. ఆ తెనుగు నందుకొనుట కెటుచూచినను సంస్కృతము నాశ్రయ మావశ్యక మయినది. ఇక సంస్కృతము వలదనిన తెనుగువారికి తెను గెట్లు వచ్చును? రాబోదు.

తెనుగుగతి యింతేనా? ఇది ఏర్పడిన ప్రశ్న. ఆంధ్రవిశ్వకళాశాలింపై నీనికి కార్య రూపమున సమాధాన మీయవలసినది. తెనుగునకు ప్రాధాన్య మీయవలసినదియు, స్వాతంత్ర్యమును గడించవలసినదియునగు ఆంధ్రవిశ్వకళాశాలింపై జన్మమెత్తి ఆరేడేడు లయినది. తెనుగున కేమిచేసినది? ఎట్టిప్రాధాన్య మిచ్చినది? స్వాతంత్ర్యసంపాదనమునకయి ఏపరికరములను కల్పించినది? వీనికి సమాధానముమాట యటలుడుగాక! ప్రత్యేకము తెనుగుచదువుటకుగూడ, దానికంటె సధిక ముగ, సంస్కృతమును చదువవలెనని శాసించినది. నానాటికి సంస్కృతముతో సంబంధ మును తగ్గించి తెనుగునకు స్వతంత్రస్థితిని సమ కూర్చుటకు తగినమార్గము సరయవలసిన ఆంధ్రవిశ్వకళాశాలింపై దానికి మరింత పార తంత్ర్యమును కలిగించు నియమములను శాసించుట అనాలోచిత కార్యమే. కాని సంస్కృతమయమయియున్న యాంధ్రమునకు సంస్కృతసాహచర్య మనివార్యమే.

సంస్కృతప్రాబల్యమును సాధ్యమయి నంతవరకు తగ్గించుచు తెనుగున నూతన ముగ వాఙ్మయమును సృష్టించుటగో నీనికి తరణోపాయము. స్వాతంత్ర్యప్రియులు, విద్యాధికులు నగు తెనుగువారును, తెనుగువారి కొరకు పుట్టిన విశ్వకళాశాలింపైను ఈయపాయమునకు రూపము నొసగ వెంటనే దీక్షతో పూనుకోవలెను.

తెనుగు తెనుగుదనముకలిగి స్వతంత్ర మయివెలయుట కిదియే మార్గము. ఉన్న యునికిని, సంస్కృతమును నిశేధించనలె నని మొట్టమొదట కేమియు ప్రజ్ఞాపనము.

వావిళ్ల వారికి సమ్మానము

ఆంధ్రులువావిళ్ల వారిని సమ్మానింపతల పెట్టియున్నారు. వావిళ్ల వా రాంధ్రుల సమ్మానమున కశ్మలము నప్పులు. వావిళ్ల వారిని సమ్మానించుట ఆంధ్రుల కవశ్యకర్తవ్యము. ఈసమ్మానము సకలరాక్షసలచమునకు సమ్మాదమును గూర్చునది.

వాఙ్మయసంపన్నముకాని దేశము,మతి మంతుడుకాని మనుజుడు ఒక్కయెత్తు. దేశ వాఙ్మయము దేశీయుల దీక్షక్తిని ప్రకటించును. వాఙ్మయాభ్యుదయము దేశాభ్యుదయమున కుపలక్షణము. కావున నేదేశమువారేని పూర్వవాఙ్మయసంరక్షణమును, నూతన వాఙ్మయసంస్కృతిని నిరంతరము కావించుకొనుచుండ వలెను. అట్లులయిన

వాఙ్మయము శాఖోపశాఖాసమంచితమయి
అను దినాభివృద్ధి నొందుచు చిరంజీవమయి
పెలయగలదు.

పూర్వకాలమున వాఙ్మయాభిమానులు
నెలలకొలది కష్టించి గ్రంథములకు ప్రతు
లను స్వయముగ వ్రాసికొనవలసినవారు;
శ్రీమంతు లగుదురేని, సామ్మిచ్చి యొరు
లచే వ్రాయించుకొనెడివారు. ఇట్లు వ్రాత
వ్యయప్రయాససాధ్యమగుటచేతనే యాకాల
మున గ్రంథములకు ప్రతు లనేకములు పుట్టు
నవి కావు. వ్రాసికొనుట కాకాలమున
తాటాకులే గతి. వానిబ్రదు కపాయముల
పుట్ట. వానిని భద్రపరుచుట తేలికపనికాదు.
ఎంతగా కన్నుపెట్టి కాపాడుచుండినను
లెక్కలేని సంపుటము లెట్టులో రూపుమాసి
పోయినవి. వానితోకూడ వానియందు
కాపురమున్న వాఙ్మయమును. భారతదేశ
మున నన్ని వాఙ్మయములకును ప్రథమావస్థ
ఇట్టిదే. ఆంధ్రవాఙ్మయమునను పేరుగల
ప్రాచీనగ్రంథము లెన్నియో పైన పేర్కొ
నిన యలబడుల దగులుకొని నశించినవి.
అచ్చునకు సౌకర్యములు కుదిరినపిదపగూడ
ఇంకను కొన్ని నష్టములయినవి.

తెనుగునను అచ్చుతలపడి వ్యాప్తిని
గాంచినది. చదువుచదివె నెరుగని వార
లొకకొందరు పుస్తకముల నచ్చొత్తింపమొద
లిడిరి. ప్రాచీనగ్రంథములను పెక్కిటిని చెత్త
కాగితములపయి తప్పులకుప్పలుగా నచ్చొ

త్తించి చౌకగా నమ్ముచుండిరి. తాటాకుల
సంపుటములలో నరకొరయూసిరితో నిలిచి
యున్న పుస్తకముల నుద్ధరించుట కాదు వారి
లక్ష్యము; ధనసంపాదనము. కావుననే భార
తాది ప్రామాణికగ్రంథములుగూడ సంస్కా
రవిహీనములయి మాతృకయందలి వ్రాత
తప్పులతోను, వానినిమించిన అచ్చుతప్పుల
తోను నిండి పనికిరానివిగ తయారయినవి.
కాని, చౌకపెలలవగుటచే దేశమున బాగుగా
వ్యాపించినవి.

ఈనగను పూర్వగ్రంథములు, కొన్ని
విగతరూపములు, కొన్ని విరూపములు
కాగా, ఇక కొన్ని ధనసంపాదనానక్తులగు
ప్రకాశకుల దృష్టి నొకర్చింపజాలక, తాటా
కులయు, తెరువాత తెరువాత తలపడిన
మునుకకాగితములయు శిథిలసంపుటముల
లో జీర్ణిప్రాయములుగ నుండిపోయినవి.

ఇంచుమించుగ సర్వతాత్వికపూర్వము,
ఆంధ్రవాఙ్మయమునందలి యునికి యిట్లు
నినాతిగిన మయియుండ, వావిల్ల వా రాంధ్ర
గ్రంథముద్రణము నారంభించిరి. వారిప్రావున
కృశించుచున్న ప్రాచీనాంధ్రవాఙ్మయమునకు
కొంతపుష్టి చేకూరినది.

ఈతరున ఆంధ్రవాఙ్మయోద్ధరణమును
తొలుదొల్తప్రారంభించిన సుకృతికీర్తిమూర్తి
యగు శ్రీవావిల్ల రామస్వామిశాస్త్రి గారు.
వీరుపండితులు, వాఙ్మయాభిమానులు. తప్పు
లు కుప్పలుగ నచ్చయినవియు, అచ్చున

లేనివియు నగు గ్రంథములను సంస్కరించి ముద్రించి, కొన్నిటికి వ్యాఖ్యానముల రచించి ప్రకటించిరి. భారత రామాయణాదులగు సంస్కృత గ్రంథములనుకూడ తెలుగులిపిని నిర్దుష్టముగా ముద్రించెరి. ఆంధ్రవాఙ్మయమున కలంకారము లయిన ప్రాచీనాంధ్ర గ్రంథము లనేకములు వీరికాలమున నచ్చునకెక్కి దేశమునలువైపులకు వ్యాపించెవి.

వీరియనంతరము, వీరికుమారులు శ్రీ వేంకటేశ్వర శాస్త్రిగారు తండ్రి యడుగుల జాడల నడచుచు 'తండ్రిని మిగిలినకొడు' కనిపించినారు. వాఙ్మయాభిమానము, కార్యదీక్ష, కార్యనిర్వహణకౌశలము ఒకదాని నొకటి మించి వీరియం దమరినవి. వ్యాపారరహస్యములన్నియు వీరికి కరతలామలకములు. వ్యాపారాభివృద్ధి కాయుప్రపట్టులగు కార్యములను నేటికిని వీరుస్వయముగ చక్కపెట్టుకొనుచుందురు. వీరు కావించుచున్న వాఙ్మయోద్ధరణము నిరంతరాయముగ కొనసాగుచుండుటకు వీరియందలి యుత్తమగుణములే కారణము.

వేంకటేశ్వర శాస్త్రిగారు వందలకొంట పూర్వాంధ్రగ్రంథముల నేకరించి చక్క

దిద్దించి ప్రకటించినారు. సంస్కృతగ్రంథములను, పురాణేతిహాసములయు, వేదవాఙ్మయగ్రంథములయు ననువాదములను, ఆంధ్రవాఙ్మయాభివృద్ధియ నుపాదకములగు నూతనగ్రంథములను లెక్కకుమిక్కిలిగ ముద్రించినారు. వ్యాఖ్యానములను పెక్కిటిని వెలుబుచ్చినారు. గ్రంథపరిష్కర్తలను, అనువాదకులను, వ్యాఖ్యాతలను, నూతనగ్రంథరచయితలను యథోచితగీర్తిని ధనము నొసంగి సత్కరించినారు. ఈతీరున గ్రంథప్రకటనమును, పండితపోషణమును ఏకధాటిని నేటికిని సాగించుచున్నారు. వావిళ్ల వారి సుందరముగ ముద్రించి ప్రకటించిన గ్రంథములు వారి కీర్తితోపాటు దేశమున మూలములకు నెగబ్రావినవి. ఆంధ్రదేశమున వారిగ్రంథములులేని యూరును, వానిని గొనుచుని యక్షిరాస్యుడును ఉడునేని వింతలలో ఏమయినవలెను. వీరి యుబయనమున బీష్టప్రాయోమయింజిన పూర్వాంధ్రవాఙ్మయమున సభికాంశము చిరంజీవమయినది. నూతనాంధ్రవాఙ్మయము మొలకెత్తెనున్నది. *

పిలుస్తముకానున్న ఆంధ్రుల వాఙ్మయ సంపదను ఇట్లు కాపాడుచున్న వావిళ్ల వారు

* వావిళ్లవారి పుస్తకములు దోషశుష్టములని కొందఱునుచున్నారు. ఆహుతి కొంతసత్యమే. దానికి ప్రకాశకులకంటె గ్రంథపరిష్కర్తలే యెక్కువ బాధ్యులు. ఆయ్యాది పరిష్కర్తలను నాంధ్రుల పాండిత్య పాటనమునకును, సంస్కరణసామర్థ్యమునకును ప్రబలనిపిల్వనము. కాని ప్రకాశకు లికమందు, సమర్థుల పరిష్కరణమున, గ్రంథములను నిర్దుష్టములుగ తయారుచేయుట భాగ్యము.

వారి గ్రంథములకు వెలు అధిక మని మరెకొండ గంచుదు. అది యాలోచనలేని మాట. పుస్తకముల వ్యాపారమునట్టుమట్టులను తెలిసినవా రట్లన సాహసించరు. ఒక వేయిప్రతులయిన నమ్ముడునోపుటకు ఎన్నియో

అర్జునులు కారు; బ్రాహ్మణులు. వారు మాటాడునది అరవము. వారు వ్యవహారమునకు మూల మార్గము నుపయోగింతురు. వారు అర్జునులవాఙ్మయమునకు చిరంజీవితను కల్పించిన మహోదారులు! అర్జునుల నంటబెట్టుకొనియున్న పరాశ్రయణదోషమునకు ఇది యొక నొక గొప్పనిదర్శనము.

ఈవిధమున తమవాఙ్మయము నుద్ధరించియుంచిన యీవావిల్లవారినే యిప్పుడార్జునుల సమ్మానింప తలపెట్టియుండునది. దీనివలన నార్జునులు, తమకు వావిల్లవారొనరించిన మహోపకారమును, లేశముగ నేని గుర్తింపగలిగిరని తేలినది. ఇంతకే కొండంత సంత సమగుచున్నది. సమ్మాన మెట్టిదైనను వావిల్లవారొనరించిన యుపకారమునకు ఈదుకాబాలదు. కాని 'కొండంత దేవునికి కొండంతపత్రి' ఎవరు తేగలరు?

మరియు ఈ సమ్మానమహోత్సవమును ఎవరికివారు వేరువేరుగా చేయక, అందరును ఏండ్లు పట్టు మనదేశమున, అధికవ్యయముతో తయారుచేసిన గ్రంథములను చౌకగా అమ్మి ముద్రాపనచో మొదలనకే మోసము రాగలదు. మరువా డట్టివారు తలగోకికొనుచు పూరుసుండువలసినదే.

వావిల్లవారు ముద్రించినగ్రంథము లన్నిటికి వేలకొలదిగ నిలువయున్న ప్రతులు అమ్ముకువోవుటకు ఎన్ని యోచిండ్లు అగును. అంతవరకు వానిని కాపాడుమట, వానికియి వ్యయించిన సామ్యములు ఏవి? సామ్యలేక తరువాతికార్యము సాగుట ఎట్లు? అసలన్నియు నమ్ముకువోవు నమనిశ్చయ మెక్కడ? ఆదియునుగాక, సుందరమగు సంప్రదేశికమును, ముచ్చటలు గూర్చు అచ్చును పరికించినచో, అదిని యమూల్యగ్రంథమునంట యటుండ, వానికి వారు నిర్ణయించిన వెల లభికమని తలచుట కవకాశము కానరాదు.

పాశకాలలకొరకని యశేష రీకాలమున పనికిమాలినపుస్తకములను తయారుచేసి, కాపయినచేయనివయినను, అర్థ్యలకాలముననే నియతముగ నమ్ముకువోవునవయినను, వానికి మిక్కిలి ఎక్కువవెలుపెట్టి దేశీయులసామ్యము నిలుపుక నోచుకొనుచున్నారు! దాని కేమందురు? నిక్కముగ రూపుమాపవలసినది యాదోషి? అందుకయి యార్జునులు ప్రహర్షింపవలెను.

కలిసి యొక్కమారుగ నొనరించుట యుక్తము వివేకమును.

ఆంధ్రదేశము - పరిశ్రమలు

ప్రపంచమునందలి నిఖిలదేశములును బహువిధములగు పరిశ్రమలతో పర్యాప్తములయియున్నయీకాలమున ఆంధ్రరాష్ట్రము పరిశ్రమలయందను, వర్తకవ్యాపారములయందను భారతదేశమునందలి యితర రాష్ట్రములకంటెను చాల నెనుకబడియున్నది. పెద్దపరిశ్రమలు లేకపోయిన పోవుగాక, చిన్నచిన్నవానికి గూడ అచట గతి లేకపోయినది. తనకు విశేషప్రఖ్యాతిని సంపాదించిన చేతిపనులు, గృహపరిశ్రమలు నయితము పన్నగిల్లినవి. ఒకటిరెండుదేవేని మొలకలెత్తినను అవి గుంటపూలు పూచిపోయినవి. ఇట్లు పరిశ్రమలులేనిదేశమున వర్తకవ్యాపారముల కవకాశము లేకపోవుట వింతకాదు. సర్వసామాన్యముగ ననుదినము వాడు

కొనుట కత్యావశ్యకములగు చిల్లరవస్తువులనుగూడ దేశాంతరములనుండి తెప్పించుకొని తనయల్పమాత్రానాయమును వానికి కొల్లయిచ్చుచున్నది. పరిశ్రమలను, వర్తకవ్యాపారములను అభివృద్ధిపరుచుకొనిదేశమెన్నడును ధనవంతము కాజాలదు. సాటి దేశములు దానిని సరకుగొనవు. ఆ దేశమున ప్రజలు సుఖదూరులయి నిరంతరము నిడుమలగుడుచుచుందురు. “రూకలేనివారు పోకకు గొరగారు.”

స్వతంత్రములయ్యును, మొనమొన్నటి నరకు పేరుపెంపులు లేకుండిన చీనాజపాను దేశములు నేడు ప్రపంచమంతటము లగుటకు కారణమేమి? పరిశ్రమలను, వర్తకవ్యాపారములను నితాంతము సభివృద్ధిచేసికొని తద్వారమున సఖిండ్లైశ్వర్యమందితములగుటయేకదా! “ధన మూలమిదం జగత్” అన్నది సూక్తి.

ఆంధ్రరాష్ట్రము సబ్బులు, దువ్వెనలు, తైలములు, ముఖచూర్ణములు (Face Powders), కత్తులు, కలములు, రొక్కపు సంచులు (Money Purses), పిప్పిములగు పిల్లల ఆట వస్తువులు మొదలగు చిల్లరవస్తువులను కూడ తయారుచేసికొనజాలకున్నది. ఈ దేశ మిట్లుగుట పెల్లుమీరిన యలసతములమునగాని, పెద్దపరిశ్రమలను సాగించుచున్న ఇతరభారతీయరాష్ట్రముల కుడుసాకర్యములు లేక కాదు. ఇట్లుండిపోయిన నీ దేశము ధనసంపన్న

మగుట యెట్లు? ధనాభావముచేత నేకదా విశ్వకళాపరిషత్తు వెనుకబడియుండునది! ఆంధ్రరాష్ట్రప్రాప్తి సంశయగ్రస్త మయియుండునది!! అభ్యుదయహేతువులగు నితరకార్యము లన్నియో అడుగంటియుండునవి!!! ఆంధ్రులికనయిన సస్థిగతములయన్న బద్ధకమును వెడలనడిచి ఉత్సాహవంతులు, కార్యకూరులు నయి పరిశ్రమలను, వర్తకవ్యాపారములను తామరతంత్రంగా పెల్లించి సిరిసంపదలతో దులదూగుచు తమ దేశమున కభ్యున్నతిని సమకూర్చుకొనదగుదురు.

ప్రకృతము రాజమహేంద్రవరమున అజంతాకంపెనీవాట కొమ్మునువ్వెనల పరిశ్రమ నారంభించి సాగించుచు తదితరులకు మార్గదర్శకు లయినారు. సుప్రసిద్ధదేశాభిమానులు శ్రీపండిరి మల్లికార్జునరావుగారు దీని కధిపతులు. ఈదువ్వెనలపరిశ్రమకు ముడి వస్తువు-కొమ్ము-ఆంధ్రదేశమునందలిది; వీనిని తయారుచేయుపనివారు పరితనమున చేయి తిరిగిన ఆంధ్రులు. ఇది యంత్రసహాయమావశ్యకముకాని గృహపరిశ్రమ. ఇది పేదలగు పలువురాంధ్రులకు జీవికను కల్పించినది. ఇట్టిపరిశ్రమ సంపూర్ణముగ నాంధ్రత్వమున విరాజిల్లినది.

పరిశ్రమ మొనమొన్ననే ప్రారంభమయినదయ్యును, అందమమరిన వింతవింత మాదిరుల దువ్వెనలను—ముప్పదిమైదురకములవానిని—తయారుచేసినది. పనితనమున,

గట్టిదనమున నవి యితర దేశములవానిని మిక్కిలి క్రిందుపరచున వయినను వాని వెలు మాత్రము చాలసరసముగా నున్నది. ఇది యంతయు పరిశ్రమాధిపతుల కార్యనిర్వహణ కౌశలమును వ్యక్తపరుచుచున్నది. కాగిత ములకోతకు, నాలుకగీతకు, మందులు కలుపుటకుకూడ కొమ్ముబద్దలను వీరు తయారు చేయుచున్నారు.

దువ్వెనల యుపయోగమును ఈ కాలమువారు చక్కగా నెరుగుదురు. వీని యెడ నాదరమును చూపి సర్వాంగీణముగ నాంధ్రమైన యీ పరిశ్రమ నాంధ్రులు పోషించుట ధర్మము. మరియు నిట్టి యితరచిన్న పరిశ్రమలను పెక్కింటి నారంభించి యాంధ్రులు సాగింపదగుదురు; తమకును, తమ దేశమునకును పేరుప్రతిష్ఠల నాజ్ఞింపదగుదురు.

భారతవహితా సంఘము

(పదిహారవ వార్షిక నివేదిక, 1982-1983)

క్రమశిక్షణా సంఘమును 1972 మే 26-న నేదిన స్థాపించిరి. స్త్రీజనాభ్యుదయము వీరిముఖ్యోద్దేశము. రాజకీయ, సాంఘికాది విషయములందు పురుషులకువలెనే స్త్రీలకును సమాన

ములగు హక్కులను సంపాదించుకొనుట కీసంఘమువారింతయు పాటుపడుచున్నారు. బాలబాలికలకు నిర్బంధప్రారంభవిద్య యుంపవలయునని వీరివాదము. చాల కాలమునుండి హిందూసంఘమున నాటుకొనియున్న ఖాస్సిదుగాచారములు, బాల్యవివాహములు, అస్పృశ్యత మొదలగువానిని రూపుమాపుటకై వీరు కఠినము కట్టిరి.

ఈ సంఘమునకు సంబంధించిన యువసంఘముల నేకములు దేశమంతయు నెలకొనియున్నవి. సభ్యత్వమునివ్వయమన వీరు, బాలి, మత, వర్ణ భేదములను బాటించుట లేదు.

ఈసంఘమువారిచే 'స్త్రీధర్మ' యనుమాస పత్రికయొకటి ప్రకటింపబడుచున్నది. స్త్రీజనమునకు పయ్యుక్తములగు వ్యాసములందు ఇంగ్లీషునను, హిందీయందును, అరవమునందును, తెలుగునందును ప్రచురింపబడుచున్నవి. ఈపత్రికయొక్కచందాదారులు జపాను, చైనా, ఆఫ్ఘానిస్తాన్, బ్రిటిషుదీవులు, ఈజిప్టు, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ, జర్మనీ, అమెరికా మొదలగుదేశములందున్నారు. ఈసంఘమువారిప్రచారము ఈ పత్రికములయన విశ్వమంతయు వ్యాపించుచున్నది.

స్త్రీలకు సంబంధించిన రాజకీయవిషయములందు ప్రభుత్వమువారు ఈసంఘమువారియొక్క అభిప్రాయములను సలహాలను గోరుచున్నారు.

దేశనాయకులు నీ మనగళి స్త్రీలయ్యుచున్న సమాన హక్కుల నేర్పరచవలయును.

సాభిపాయ

విశేషములు

శ్లో. యదా యదా హి ధర్మస్య స్థాని ర్భవతి భారత, అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాఽఽత్మానం సృజామ్యహమ్.
పరిత్రాణాయ సామూహం వినాకాయ చ సుష్కృతామ్, ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగేయుగే.

ప్రపంచము నిర్తమానయుగమునందు

మానవధర్మోదయమునకు దుఃఖములు ననుభవించుచున్నది. రాజ్యాగనేష్టలు, కళాభిమానులు, సాహిత్యోపాసకులు, శాస్త్రకోవిదులు, సంఘాగాఢకులు, అర్థకాములు, శాంతిప్రియులు, ధర్మాత్ములు, తత్త్వజ్ఞులు, మతాభిమానులు విపాదయోగము ననుభవించుచున్నారు. ప్రపంచమునందంతటను ధన మీమాంస, కర్మమీమాంస, ధర్మమీమాంస, బ్రహ్మజ్ఞాన సంభవించుచున్నది. ఆచారపాశబద్ధమైన ప్రపంచవ్యవహారములందు జ్ఞాన ధర్మోదయమునకు సాధనంబుగ నున్న భావికరిణామము భయంకరముగ నున్నది. ప్రపంచవ్యాప్తమైన స్వాభిమానము, స్వార్థకారత్వము కర్మయోగమును, ధర్మోదయమును దుర్లభము చేయుచు విపాదయోగమును గలుగజేయుచున్నది. ప్రపంచావృతమైన విపాదయోగము సర్వత్రగోచరంబగుచున్నది ప్రాచీన సంస్కారము కర్తవ్యమును దుష్టరము చేయుచున్నది. ఐరోపామహాసంగ్రామానంతరము గలిగిన స్వస్తివాచకములు, ధర్మనిర్ణయములు ధర్మోదయాంకురములను గలిగియున్నను సంగ్రామాత్మేత్ర

ములందు సఫలముగాకున్నవి. ప్రపంచశాంతికిని, యోగక్షేమములకును, ధర్మోదయమునకును స్థాపితము లైన నానాజాతీసమితియను, ఆయుధవినిర్జనసభయును, ఆర్థికసభయును నిరర్థకములైనవి. నకల రాజ్యములును ఆయుధధారణమును జేయుచు సంగ్రామానలమును ప్రజ్వలింపజేయుచున్నవి. ప్రపంచవ్యాప్తమైన విపాదయోగావస్థయందును ప్రపంచావృతమైన మహాప్రళోధమును ధర్మోదయమునకు శుభచిహ్నము. ప్రపంచవ్యాప్తమైన విపాదావస్థయందు జీనీవాత్మేత్రము శాంతిస్థాపనమునకు వర్తమానమయమునందు నిరర్థకమైనను కాలక్రమమునను సార్థకము గాగలదు.

* * * *

నాశాంతి సమితి

జీనీవాయందు నిర్మితమైన శాంతిభవనము, ప్రపంచవ్యాప్తమైన గౌరవ రాజ్యములును విశ్వమానవధర్మస్వాతంత్ర్యమును స్థాపించుటకు జేసిన మహాసంకల్పమును ప్రత్యక్షము చేయుచున్నది. మహా సంగ్రామాత్మేత్రములు సంగ్రామసన్ధ్యములతో శాంతి సన్ధ్యములను సమకూర్చుచున్నవి. ప్రతి సంగ్రామమును భావిసంగ్రామమును భయంకరతరము చేయుచు శాంతిభీతిములను ఏర్ప

వంతము చేయుచున్నది. ఆయుధవిసర్జన మహాసభను జపాను విడిచి సంగ్రామసన్నాహములను జేయుచున్నను, నాజీక్షము హిట్లరుగారి యాదేశము ననుసరించి సంగ్రామప్రచారమును జేయుచున్నను, ప్రాన్సు భయభ్రాంతులను గలిగి సంగ్రామప్రయత్నములను చేయుచున్నను, వివిధరాజ్యములును సంగ్రామ సమ్మోహమును బడసి భయకంఠములను పొందుచున్నను జిసీవాక్షేత్రము శాంతిప్రస్థానమునకు ధ్రువమండలముగ నుండుగలదు. నాజీక్షవిజయము జర్మనుప్రజలను సంగ్రామోన్మాదులను జేసినను విశేషరాజ్యములు-ముఖ్యముగను ప్రాన్సు రాజ్యము-భయభ్రాంతులనువిడిచి ప్రపంచము టప్రాన్సుక్షేమమునకును, ప్రపంచ శాంతికిని సాధనము. ప్రాన్సుమంత్రి హిట్లరు గారి తో ప్రశాంతముగను సంప్రతింపులను జరుపుట సముచితముగనున్నది.

నాజీక్ష విజయము నిరాశాపూరితమైన జర్మనుప్రజాహృదయమునం దాత్మవిశ్వాసమునుగలుగజేసినను దురాశాక్రమణమును, దురాక్రమణమును జర్మనులకు సాధ్యముగాదు. ముస్సోలినిగారాయుధవిసర్జన మహాసభ మ్మిత కళేబర మని చెప్పినను వారిలక్ష్యమునకును జిసీవా శరణ్యముగనున్నది. ఆంగ్లమంత్రి బాట్టివినుగారును, ఫ్రెంచిమంత్రి చాటంసుగారును, రుష్యా ఇటలీ మంత్రులును వారిలక్ష్యమును జిసీవాకు మరల్చుచున్న విధమును ఆర్థర్ హౌండర్సనుగారి ప్రయాణములు విశదము చేయుచున్నవి. సంగ్రామ గళగ్రాహులన్ని రాజ్యములందును సంగ్రామానలబీజములను ప్లాపించుచున్నను శాంతికాముల స్థిరసంక

ల్పము సంగ్రామానల బీజములను శాంతింపజేయగలదు.

* * * *

శాంతి సన్నాహములు

సంగ్రామ సన్నాహములందును నిత్యమైన శాంతిబీజములు వర్ధిల్లుట ప్రకృతి ధర్మము. యూరపురాజ్యముల నిందలకును, ప్రపంచనిందలకును పాలైన సోవియటురుష్యా శాంతిప్రయోజనముల కనుకూలపడుట ప్రపంచ వ్యవహారములందు శాంతివర్షము. రూజువెల్టుగారు సోఫీటు రుష్యాతో సంధిని జేసికొని ప్రపంచమునందుతటను శాంతి వాతావరణమును వ్యాపింపజేయ గలిగిరి. ప్రాచ్యదేశములందు జపానురాజ్యమును, పాశ్చాత్య రాజ్యములందు జర్మను రాజ్యమును ఆత్మవిశ్వాసధనము చేసికొనవలసినయవసరముగలిగినది. సోవియటురుష్యాకుగలిగిన ఆత్మవిశ్వాసబలములు సకల రాజ్యములకును ఆత్మ సంస్మరణమున కవకాశములను గలుగజేసినవి. యూరపురాజ్యము లవలంబించిన రుష్యా బహిష్కారప్రస్థానము నిరర్థకమైనది. ఇటలీ, ప్రాన్సు, తుర్కీ మొదలగు రాజ్యములు రుష్యారాజ్యముతో నాధికసంధిని జేసుకొనుట కుపక్రమించినవి. నాజీజర్మనికిని సీమార్గము శరణ్యముగ నున్నది. గ్రేటుబ్రిటనుకును సీ మార్గము శరణ్యముగ నున్నది. సకలరాజ్యములకును వాని లక్ష్యమును శాంతిక్షేత్రమైన జిసీవాక్షేత్రమునకుమరల్పవలసిన యవసరము గోచరమైనది. ఈ సందిగ్ధ సమయమునందు శాంతికాములు సకలరాజ్యములందును శాంతి సంకల్పమును జేయవలసిన యవసరమును సకలరాజ్యముల

యుదంతమును, ముఖ్యముగను గ్రేటుబ్రెటను
యుదంతము వెల్లడి చేయుచున్నది.

* * * *

గ్రేటు బ్రిటను

గ్రేటుబ్రిటను ప్రపంచమునందు ఇహాపి
స్థాపనమున కుపక్రమించుట అన్యము,
పురుషార్థము. ప్రపంచ వ్యాప్తిమైన మహా
ప్రబోధ సమయమునందు బ్రిటిషుసామ్రా
జ్యాంతర్యాగములు ప్రత్యభిజ్ఞానమును
గలిగి న్యక్తిత్వమును బహుదగోహుట
ప్రకృతిధర్మము. సామ్రాజ్యాంతర్యాగములు
రాజకీయార్థికసాంఘిక స్వాధీనత్వాప్తి ప్రతిభి
జ్ఞానమును గోహుట సామ్రాజ్యాంతర్యాగ
ములకును, సామ్రాజ్యమునకును, ప్రపంచ
మునకును యోగక్షేమకరమైనను సామ్రా
జ్యాభిమానులకు కంటకముగనున్నది. డీవె
లిరాగా రయిల్లాండు విజ్ఞులకును జేపింగమ
క్లట్టట సామ్రాజ్యాభిమానులకు కోపవేగ
ములను గలుగజేయుచున్నది. పూర్వ
విట్టిప్రతిఘటనము సంగ్రామమును గలుగ
జేసియుండును, కాని వర్తమాన కాలము
నందు ప్రపంచవ్యాప్తిమైన ధర్మబలమును,
ఆనీవాక్షేత్రమును సంగ్రామమును దుర్ల
భము చేసినవి. గ్రేటుబ్రిటను సామ్రాజ్య
బహిష్కారాయుధమును ప్రయోగించి న్యవ
హారములను సాధించదలచినవిధమును భామ
నుగారు విశదముచేసిరి. ఇంతవరకును గ్రేటు
బ్రిటను అయిల్లాండుపట్ల ననలంబించిన
చతుర్వ్యభోచాయములును నిరర్థకములైనవి.
ఇంతవరకును నిరర్థకములైన యుపాయములు
ముందు సార్థకములు కాజాలవు. బ్రిటిషు
ప్రభుత్వము సామ్రాజ్యాంతర్యాగములపట్ల

నవలంబిం నవలసిన రాజ్యసీని అయి
 గ్లాండు చరిత్రము విశదము చేసి యిది. సమీప
 మునందుగల చిన్ని అయిగ్లాండుపట్లను
 సాధ్యముకాని రాజ్యసీతి దూరమునం
 దన్న పెద్దదైన హిందూస్థాన్ముపట్లను
 సాధ్యముగాదని ప్రపంచవ్యాప్తహోరములును,
 బ్రిటిషు సామ్రాజ్యవ్యాప్తహోరములును హిం
 దూస్థాన్వ్యాప్తహోరములును కరిత్రములుకము
 చేయుచున్నను బ్రిటిషు జాతీయ ప్రభుత్వ
 మునకు సరిపాటిమోచ దానదండోపాయ
 ములు నవలంబించుట ప్రపంచము నావ
 రించిన దరదనుచుయోగము.

* * * *

హిందూసాసము

హిందూస్థానము ప్రపంచావ్యక్తమైన
ప్రగోధానస్థాయిని మహాదళితవనము
భవించుచున్న పరిమాణము దేశావ్యక్తమైన
వివాదయోగము స్వీకృతము చేయుచున్నది.
దేశము నాపరిచిన పరావలంబన దేశయందు
రాజ్యాంగములు, సాంఘికాధిక స్వస్థలు
వ్యాపారపరిశ్రమ పరిధానములు, విద్యాశా
పరిశోధనలు దేశయోగక్షేమమునకు నిరర్థక
ములుగ నున్నవి. నారిమనుగారు కాంగ్రెస్
సీగతి యేమనియును, భాయి పరమానందు
గారు హిందూసంఘమా సీగతియేమనియును,
హాలానాగారు మహమ్మదీయ సంఘమా సీ
గతి యేమనియును, సంస్థానాధీశులు సంస్థా
నములూ మీగతి యేమనియును, సనాత
తులు సనాతనమా సీగతి యేమనియును,
సవజీవనులు సవజీవనమా సీగతి యేమని
యును, పంశిత జవాహరిలాలు నైహుగారు
హిందూస్థానమా సీగతి యేమనియును,

గాంధీమహాత్ముడు ధర్మమా నీ గతి యేమని యును నాయకులును, ప్రజలును నాక్రొశము చేయుచున్నారు. ప్రజానాయకుల లక్ష్యమా త్మోద్ధరణమునకు శరణ్యమైన స్వదేశస్వధర్మమును వదలి విదేశ పరధర్మములమీదను ప్రసరించుచున్నది. నాయక ప్రజాలక్ష్యము శ్వేత ప్రముమీదను, శ్వేతభవనముమీదను లగ్నమైనది. స్వదేశమునందు స్వప్రమైన సాంఘిక ప్రయోజనములు విదేశములందు పరాక్రము ధర్మస్వాతంత్ర్యములకు శరణ్యములై సవిపార్లమెంటు జాయింటు కమిటీ నిర్ణయములు నిరాశాపూరితములైనను నాయకుల లక్ష్యము పార్లమెంటు జాయింటు కమిటీయందు లగ్నమైనది. పార్లమెంటు జాయింటు కమిటీ తిరిగి నిర్మితమైనది. కమిటీ విచారణను ముగించి బిల్లును తయారుచేయుట కొక సంవత్సరమైనను కావలయునని అనుభవజ్ఞులు తెలుపుచున్నారు. నాయకులు ప్రజాలక్ష్యమును కార్యవిధానమునుండి ప్రజ్ఞావాదములకు మరల్చుట దేశము నావరించిన దురదృష్టము. దేశావృతమైన విపాదావస్థయందును గాంధీమహాత్ముడు పూనిన హరిజనయోత్ర ధర్మోదేయమునకు శుభచిహ్నముగ నున్నది.

* * * *

గాంధీమహాత్ముడు-హరిజనయోత్ర

ప్రపంచ పరిణామమునందు ధర్మపరిణామ మొకయదృశ్యతాధ్యాయము. ప్రపంచాభ్యుదయమునకు వినియోగపడిన. శాస్త్రధర్మము, మతధర్మము, సంఘధర్మము, బలధర్మము, ధనధర్మము ప్రపంచపీఠకును వినియోగపడినవి. ధర్మదేవత నామమునకు ధర్మాభిమానులు గలుగజేసిన మహాపరాధ

ములు వర్తనాతీతములు. మహాపరాధములయందును సకలవ్యవస్థలను సాధనములు ప్రత్యేక వ్యవస్థలు ప్రతిష్ఠాపనములైనవి. మానయుగమునందు ప్రజాలక్ష్యము బాహ్య పరమైన రాజ్యాంగములందు లగ్నమైనను ధర్మలక్ష్యము బాహ్యసాధనాతీతమైన ఆత్మలక్ష్యమునకు మరలుచున్నది. స్యాభిమానము, స్వాత్మారాధనము ధర్మోదయమును దుర్లభము చేసినవి. ధర్మోదయమున కఖండమైన త్యాగయోగము సాధనముగ నున్న విధమును గాంధీమహాత్ముని ధర్మప్రస్థానములు వెల్లడిచేయుచున్నవి. త్యాగపరాయణమైన ధర్మప్రస్థానము రాజకీయమైనను, సాంఘికమైనను, మతవిషయకమైనను సమానప్రయోజనమును గలుగజేయుచున్నది. ప్రజ్ఞావాదుల మతఘోషలు, సంఘఘోషలు, రాజ్యాంగఘోషలు, నిత్యమైన ధర్మోదయమునకు నిరంయోగములు. ప్రవృత్తియందు గుణదోషములు సాపేక్షములు కాని నిరపేక్షములు కావు. త్యాగయోగమునందు సకలవ్యవస్థలును, కర్మలును, ధర్మములును నిరపేక్షసిద్ధిని పొందుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముడు చేయుచున్న హరిజనయోత్రయును త్యాగయోగప్రభావమునకు నిదర్శనము. గాంధీమహాత్ముడు దేశంబకు 16-వ తేదీనుండి జనవరి 31-వ తేదీ వరకును ఆంధ్రదేశమునందు హరిజనసేవాయోత్రను చేయుట తటస్థించుచున్నది. ఆ పుణ్యసమయమునం దాంధ్రహరిజనులు త్యాగపరాయణులై మహాత్ముని హరిజనసేవాయోత్రను, వారినంకల్పమును సఫలము చేసి కృతార్థులగుదురు గాత!

అ మృతాంజనము

వనమూలికలచే తయారైనవాడు, ఎట్టి బాధల నైనను తొలగజేయగలడు, కంటి కందమగు డబ్బీలో నుండగలడు, వెలుపలికి వచ్చిన వెంటనే ఉపచరింపగలడు, అన్ని చోట్లను దొరకగలడు. చక్కని డబ్బీతో నహా నీసా 1-1 అ. 8.

తామరతైలము

త్రివర్ణము గల “నూర్వోదయము” గుర్తు గల తామరతైలము పూతినాశకములగు చాల మంచి మందులతో తయారుచేయబడి ప్రఖ్యాతిగాంచినది. డబ్బీ 1-1 అణాలు 6.

మోహినితైలము

శ్రీ, పురుషులు వాడుటకు యోగ్యమైనది. మెదడునకు, కంటికి చలువయిచ్చి సౌందర్యమును పెంపొందించి కురులను బెంచును. సువాసన గలిగించి మనోహరముగా నుండును. సుఖనిద్ర, వీరశాంతిల నిచ్చును. నీసా 1-1 అణాలు 12.

దంతచూర్ణము

పంకిపోటును బాపి, నోటి దుర్గంధమును బోగొట్టి పండ్లు తోమటకు బాగుండును. చిగుళ్లనుండి రక్తము కారకుండజేయును. డబ్బీ 1-1 అణాలు 2.

గజ్జికీతైలము

గజ్జి, చీడ శరీరమంతట వ్యాపించి ముఖ్యముగ చిన్న పిల్లలకు విశేష బాధను గలిగించుచున్నవి. ఈ తైలమును నాలుగుపూటలు రాచిన గజ్జి, చీడ, చిలుము, జిల మొదలగునవి నశించును. తప్పక పనిచేయును. డబ్బీ 1-1 వెల. అ. 4.

తేలుమందు

కుట్టినచోట కొంచెము మందు పోసిన, బాధ మాయమగును. మందును గలిగియున్న, తాము బాధపడక ఇతరులకిచ్చి పుణ్యము గట్టు కొనవచ్చును. ప్రతి యింట నుండదగినది. నీసా 1-1 వెల అ. 8.

అమృతాంజనం డిపో.

బొంబాయి, మదరాసు, కలకత్తా, రంగూను.

AMRUTANJAN

ଅମୃତାଞ୍ଜନ

ସମ୍ପାଦକ

ଅମୃତାଞ୍ଜନ

ଭାଗ ୧

ଅମୃତାଞ୍ଜନ

